

Rikosprosessin tehostaminen

Lausuntotiivistelmä

Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2022:37

Rikosprosessin tehostaminen

Lausuntotiivistelmä

Oikeusministeriö Helsinki 2022

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti

Beställningar av publikationer

**Valtioneuvoston
verkkokirjakauppa**

Statsrådets
nätbokhandel

vnjulkaisumyynti.fi

Oikeusministeriö

CC BY-SA 4.0

ISBN pdf: 978-952-400-483-1

ISSN pdf: 2490-1172

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2022

Rikosprosessin tehostaminen - lausuntotiivistelmä

Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2022:37		Teema	Mietintöjä ja lausuntoja
Julkaisija	Oikeusministeriö		
Tekijä/t	Katja Repo, Sofia Ilveskoski		
Kieli	suomi	Sivumäärä	168

Tiivistelmä

Rikosprosessin tehostamista arvioineen työryhmän yksimielinen mietintö julkaistiin 18.3.2022 (Rikosprosessin tehostaminen, Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2022:14). Mietintö oli lausuntokierroksella 18.3.—29.4.2022. Oikeusministeriö vastaanotti mietinnöstä 53 lausuntoa.

Mietinnössä ehdotettiin muun ohella säännöksiä lapsiin kohdistuvien rikosten kiireellisestä käsittelystä. Mietinnössä ehdotettiin myös säännöksiä, joiden tarkoituksena olisi varmistaa lapsia ja erityisen suojelun tarpeessa olevia asianomistajia koskevan esitutkinnan keskittäminen riittävän osaaville tutkijoille ja tutkinnanjohtajille. Lisäksi ehdotettiin lainsäädäntömuutoksia kuulustelutilaisuuden ääni- ja kuvataallenteelle tallentamisen edistämiseksi sekä muutosta, jonka tarkoituksena olisi laajentaa mahdollisuutta käyttää tallennetta todisteena. Lisäksi ehdotettiin lainsäädäntömuutoksia esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän yhteistyön tehostamiseksi sekä ns. putkakuolemiin ja poliisin voimankäyttötilanteisiin liittyviä lainsäädäntömuutoksia.

Lausuntopalautteessa ehdotuksiin suhtauduttiin pääosin myönteisesti. Lapsiin kohdistuvien rikosten kiireellistä käsittelyä koskevien ehdotuksien osalta useat lausunnonantajat korostivat riittävien resurssien turvaamisen tärkeyttä, jotta uudistus voitaisiin toteuttaa.

Asiasanat rikosprosessi, tehostaminen, esitutkinta, viranomaisyhteistyö

ISBN PDF 978-952-400-483-1 **ISSN PDF** 2490-1172

Julkaisun osoite <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-483-1>

Effektivisering av straffprocessen - sammandrag av utlåtandena

---

Justitieministeriets publikationer, Betänkanden och utlåtanden 2022:37 Tema Betänkanden och utlåtanden

Utgivare Justitieministeriet

Författare Katja Repo, Sofia Ilveskoski

Språk finska

Sidantal

168

Referat

Den arbetsgrupp som bedömt effektiviseringen av straffprocessen har sammanställt ett enhälligt betänkande, som offentliggjordes den 18 mars 2022 (Effektivisering av straffprocessen, Justitieministeriets publikationer, Betänkanden och utlåtanden 2022:14). Betänkandet var på remiss perioden 18.3–29.4.2022. Justitieministeriet fick in sammanlagt 53 utlåtanden.

I betänkandet föreslogs bland annat bestämmelser om skyndsam behandling av brott mot barn. I betänkandet föreslogs även bestämmelser vars avsikt är att säkerställa att förundersökningar rörande barn och målsäganden som behöver särskilt skydd koncentreras till utredare och undersökningsledare med tillräcklig kompetens. Dessutom föreslogs ändringar i lagstiftningen för att främja ljud- och bildupptagningar av förhör samt en ändring som syftar till att utvidga möjligheten att använda dessa upptagningar som bevis. Dessutom föreslogs ändringar i lagstiftningen för att effektivisera samarbetet mellan förundersökningsmyndigheten och åklagarna samt ändringar i lagstiftningen rörande dödsfall i polishäkte och situationer där polisen använder maktmedel.

Förslagen fick i regel ett positivt mottagande i remissvaren. I fråga om förslagen om skyndsam behandling av brott mot barn betonade många remissinstanser att det är viktigt att det finns tillräckliga resurser för att reformen ska gå att genomföra.

Nyckelord straffprocess, effektivisering, förundersökning, myndighetssamarbete

---

ISBN PDF 978-952-400-483-1

ISSN PDF

2490-1172

URN-adress <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-483-1>

Improving the Efficiency of the Criminal Procedure - Summary of Comments Received

---

Publications of the Ministry of Justice, Memorandums and statements 2022:37	Subject	Memorandums and statements
Publisher	Ministry of Justice, Finland	

Author(s)	Katja Repo, Sofia Ilveskoski	Pages	168
Language	Finnish		

Abstract

The working group appointed to assess possibilities for improving the efficiency of the criminal procedure published its unanimous report on 18 March 2022 (Improving the Efficiency of the Criminal Procedure, Publications of the Ministry of Justice, Reports and Statements 2022:14). The report was circulated for comments from 18 March to 29 April 2022. A total of 53 stakeholders submitted their comments to the Ministry of Justice.

The working group proposed provisions on urgent consideration of offences against children, among other things. The working group also proposed provisions aiming to ensure that criminal investigations concerning children and other injured parties in need of special protection would be centralised to investigators and head investigators who have adequate competence and expertise. In addition, legislative amendments to enhance the use of audio and video recording of questionings and an amendment aiming to expand the possibilities to use such recordings as evidence were proposed. The report also included a proposal for legislative amendments to improve the efficiency of cooperation between criminal investigation authorities and prosecutors as well as for legislative amendments related to deaths in police custody and situations involving use of force by the police.

The majority of the comments received on the proposals were positive. As regards the proposals concerning the urgent consideration of offences against children, many stakeholders emphasised the importance of ensuring sufficient resources for the implementation of the reform.

Keywords criminal procedure, improving efficiency, criminal investigation, inter-authority cooperation

---

ISBN PDF	978-952-400-483-1	ISSN PDF	2490-1172
-----------------	-------------------	-----------------	-----------

---

URN address	https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-483-1
--------------------	---

Sisältö

1	Työryhmän mietintö ja lausuntokierros	8
2	Yhteenveto lausunnoista	10
3	Lapsiin kohdistuvien rikosten käsittely	12
3.1	Lapsiin kohdistuvien rikosten kiireellinen käsittely (ETL 3:11, ROL 1:8a ja ROL 5:13)	12
3.2	Edunvalvojan määrääminen lapselle esitutkinnassa (ETL 4:8)	29
3.3	Asianomistajan henkilöllisyyden määrääminen salassa pidettäväksi rikosasiaan liittyvissä hakemusasioissa (oikeudenkäynnin julkisuuslaki 6 ja 24 §).....	34
4	Erityisosaamisen turvaaminen	37
4.1	Esitutinnan johdon keskittäminen alle 18-vuotiaita koskevassa esitutkinnassa (ETL 4:7).....	37
4.2	Esitutkintatoimenpiteiden ja tutkinnan johdon keskittäminen erityisen suojelun tarpeessa olevia asianomistajia koskevassa esitutkinnassa (ETL 4:7a).....	43
5	Tekniikan hyödyntäminen rikosprosessissa	50
5.1	Kuulustelutilaisuuden tallentaminen ääni- ja kuvatalenteeseen (ETL 9:3).....	50
5.2	Kuulustelutilaisuuden tallentaminen todisteena käyttämistä varten (ETL 9:4 ja OK 17:24).....	62
6	Esitutkintayhteistyön kehittäminen	70
6.1	Tutkintasuunnitelmat (ETL 3:3a).....	70
6.2	Loppulausunnot (ETL 10:1)	80
6.3	Esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän yhteistyövelvollisuus (ETL 5:3)	90
7	Sovittelumahdollisuudesta ilmoittaminen epäillylle ja asianomistajalle (ETL 4:16 ja 4:18)	98
8	Putkakuolemat ja poliisin voimankäyttötilanteet (ETL 2:4 ja 5:1)	104
9	Uhridirektiivin täytäntöönpano toisessa jäsenvaltiossa asuvien uhrien oikeuksien osalta	109

10 Tarve ja edellytykset syyttäjän vaitiolo-oikeudesta säätämiseksi (mietinnön liite 2)	111
11 Muut mietinnössä käsitellyt asiat	117
11.1 Velvollisuus esitutkinnan toimittamiseen ja selvittämisvelvollisuuden laajuus	117
11.2 Syyteneuvottelun kehittäminen.....	123
11.3 Perusteluvollisuus syyttäjän ja esitutkintaviranomaisen sekä tuomioistuimen ratkaisussa	127
11.4 Rikosasioiden valmistelu käräjäoikeudessa.....	131
11.5 Preklusio rikosasioissa	133
11.6 Adheesioperiaate.....	137
12 Ehdotusten vaikutukset	140
13 Muuta	150

1 Työryhmän mietintö ja lausuntokierros

Oikeusministeriö asetti 27.5.2020 työryhmän arvioimaan keinoja tehostaa rikosprosessia. Työryhmän tehtävänä oli tehostaa ja nopeuttaa rikosasioiden käsittelyä siihen liittyvien hallitusohjelmaan kirjattujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Työryhmä otti huomioon työskentelyssään erityisesti professori Matti Tolvasen laatimassa LEAN-raportissa (Rikosketjun LEAN-hanke: Selvityshenkilön raportti, Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja Ohjeita 2020:6) esitetyt kehittämissuositukset. Työryhmä arvioi lainsäädännön muutostarpeita myös muun muassa laillisuusvalvojen eräiden kannanottojen johdosta sekä perustuen valtioneuvoston 6.5.2021 hyväksymään ihmiskaupan vastaiseen toimintaohjelmaan vuosille 2021—2023. Lisäksi työryhmän tehtävänä oli tehdä tarpeen mukaan muita rikosasioiden käsittelyä koskevia ehdotuksia poliisin, Syyttäjälaitoksen sekä tuomioistuinten käytäntöjen ja menettelytapojen kehittämiseksi. Työryhmä luovutti yksimielisen mietintönsä 18.3.2022 (Rikosprosessin tehostaminen, Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2022:14). Tuomioistuinvirasto jätti mietintöön lisälausuman, johon myös Helsingin kärjäoikeus yhtyy. Lisälausuma on mietinnön liitteenä.

Mietinnössä ehdotetaan muutettavaksi esitutkintalakia (805/2011, ETL), oikeudenkäynnistä rikasioissa annettua lakia (689/1997, ROL), oikeudenkäymiskaarta (4/1734, OK) ja oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annettua lakia (370/2007, oikeudenkäynnin julkisuuslaki).

Lapsiin kohdistuvien rikosten käsittelyn nopeuttamiseksi ehdotetaan, että lapsen henkeen, terveyteen, yksityisyyteen, rauhaan, kunniaan, vapauteen tai seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen kohdistuvat rikokset olisi jatkossa käsiteltävä kiireellisenä. Lisäksi työryhmä ehdottaa, että jos esitutkinnassa kohdistetaan lapsiin tutkintatoimenpiteitä, olisi voimassa olevaan lakiin sisältyvän tutkintatoimenpiteiden keskittämisedellytyksen lisäksi tutkinnan johto annettava mahdollisuuksien mukaan tällaisiin tehtäviin erityisesti perehtyneille tutkinnanjohtajille. Esitutkintalakiin ehdotetaan myös lisättäväksi säännös asianomistajaan kohdistuvien esitutkintatoimenpiteiden ja tutkinnan johdon antamisesta tähän tehtävään erityisesti perehtyneille tutkijoille ja tutkinnanjohtajille, jos asianomistajan arvioidaan esitutkinnassa olevan erityisen suojelun tarpeessa. Esitutkintalain mukaisen edunvalvojan määräämisen mahdollisuutta ehdotetaan laajennettavaksi muihinkin alle 18-vuotiaisiin lapsiin kuin asianosaisiin. Lisäksi mietinnössä ehdotetaan, että mahdollisuutta pitää lapsen henkilöllisyys salassa oikeudenkäynnissä laajennettaisiin niin, että se koskisi rikosasioiden lisäksi myös hakemusasioita, jotka liittyvät sellaiseen rikosasiaan, joka koskee erityisen arkaluonteista asianomistajan yksityiselämään liittyvää seikkaa. Sama koskisi myös tuomioistuimen ratkaisua tällaisessa hakemusasiassa.

Kuulustelutilaisuuden tallentamista ääni- ja kuvataallenteelle edistettäisiin siten, että jatkossa tallentamiseen olisi lähtökohtaisesti ryhdyttävä kuulusteltavan pyynnöstä. Lisäksi mahdollisuutta käyttää esitutkinnassa tallennettua kuulustelua todisteena oikeudenkäynnissä laajennettaisiin koskemaan ihmiskauppaa ja eräitä sen lähirikoksia.

Sovittelun käyttöä ehdotetaan edistettäväksi lisäämällä esitutkintalain epäillylle ja asianomistajalle tehtäviä ilmoituksia koskeviin säännöksiin velvollisuus sovittelumahdollisuudesta ilmoittamiseen.

Mietinnössä ehdotetaan myös lainsäädäntömuutoksia syyttäjän ja esitutkintaviranomaisen yhteistyön lisäämiseksi. Esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän yhteistyövelvollisuuden sisältöä laajennettaisiin ja esitutkintalakiin lisättäisiin uusi säännös tutkintasuunnitelman laatimisesta. Lisäksi ehdotetaan, että loppulausuntopyyntö olisi aina yksilöitävä ja päätös loppulausunnon pyytämisestä olisi tehtävä yhteistyössä syyttäjän kanssa.

Lisäksi työryhmä ehdottaa esitutkintalakia muutettavaksi siten, että putkakuolemien esitutkinnassa syyttäjä toimisi aina tutkinnanjohtajana riippumatta siitä, onko epäilty poliisimies. Esitutkintaviranomaiselle lisättäisiin myös velvollisuus ilmoittaa syyttäjälle, mikäli henkilö on kuollut tai vakavasti loukkaantunut tilanteessa, jossa poliisimies on käyttänyt voimakeinoja.

Työryhmän työskentelyn aikana toteutettiin OTT, kärjätuomari Antti Tapanilan selvitys syyttäjän vaitiolo-oikeudesta. Selvityksessä arvioitiin, voidaanko syyttäjälle määritellä lainsäädännössä vaitiolo-oikeutta sellaisista salassapidettävistä tiedoista, jotka on saatu esitutkintavaiheessa ja joilla voi olla merkitystä syytetyn puolustautumisen kannalta. Selvityksen johtopäätösten mukaan rikosprosessuaaliset periaatteet, kontradiktorisuus tai asianosaisjulkisuus taikka osapuolten prosessuaalinen yhdenvertaisuus eivät estä syyttäjän vaitiolo-oikeudesta säätämistä. Yksinkertaisin tapa lainsäädännön muuttamiseen olisi ulottaa poliisilain (872/2011) 7 luvun 3 §:ssä tarkoitettu vaitiolo-oikeus myös syyttäjään. Selvitys on mietinnön liitteenä.

Työryhmän mietinnöstä pyydettiin lausuntoja 29.4.2022 mennessä. Oikeusministeriö vastaanotti yhteensä 53 lausuntoa, joista kaksi oli yksityisiltä henkilöiltä. Liitteestä ilmenevät tahot, jotka osallistuivat lausuntokierrokseen. Kaikki lausunnot ovat luettavissa lausuntopalvelun verkkosivuilla osoitteessa <https://www.lausuntopalvelu.fi/FI/Proposal/Participation?proposalId=b2558b7f-6cf1-4c3c-8c1a-47568bea2635>.

2 Yhteenveto lausunnoista

Pääosin ehdotuksista saatu lausuntopalaute oli positiivista. Jotkut lausunnonantajat suhtautuivat ehdotuksien rikosprosessia tehostavaan vaikutukseen epäilevästi. Osa lausunnonantajista näki haastavana toteuttaa joitakin ehdotettuja muutoksia nykyisten resurssien puitteissa ja lausunnonantajat korostivat yleisesti riittävien resurssien turvaamisen tärkeyttä ehdotuksien toteuttamiseksi. Lausunnonantajat esittivät myös useita muita tarpeita sekä huomioita rikosprosessin kehittämiseen liittyen.

Ehdotuksia lapsiin kohdistuvien rikosten kiireellisestä käsittelystä (ETL 3:11, ROL 1:8a ja ROL 5:13) pidettiin pääasiassa kannatettavina ja perusteltuina. Valtaosa lausunnonantajista totesi, että rikosten käsittelyä ei voida nopeuttaa vain säätämällä asiasta laissa, vaan nopeuttaminen edellyttää riittäviä resursseja. Lisäksi tuotiin esiin, että muutoksella on epäsuotuisa vaikutus muihin asioihin viivästyttämällä niiden käsittelyä. Syyttäjien osalta epäsuotuisa vaikutus näkyisi myös siten, että juttuja jouduttaisiin jakamaan osin kokematommille syyttäjille, jolloin erikoistumisen hyödyt vähenisivät ja laatu kärsisi. Jotkut lausunnonantajat totesivat, että mietinnössä muutoksesta esitetyt resurssivaikutukset ovat aliarvioituja. Joissain lausunnoissa pidettiin myös säännöksen kattamien rikosten joukkoa liian laajana.

Pääosa lausunnonantajista piti kannatettavana ehdotusta edunvalvojan määräämisen laajentamista koskemaan muitakin alle 18-vuotiaita lapsia kuin asianosaisia (ETL 4:8). Lausunnonantajat pitivät kannatettavana myös ehdotusta asianomistajan henkilöllisyyden ja ratkaisun määräämisestä salassa pidettäväksi rikosasiaan liittyvissä hakemusasioissa (laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa 6 ja 24 §).

Ehdotusta lapsiin kohdistuvien tutkintatoimenpiteiden keskittämisestä esitutkinnassa tähän tehtävään erityisesti perehtyneille tutkinnanjohtajille (ETL 4:7) pidettiin pääasiassa kannatettavana. Lisäksi pääosa lausunnonantajista piti perusteltuna ehdotusta esitutkintatoimenpiteiden ja tutkinnanjohtajien keskittämistä myös erityisen suojelun tarpeessa olevien asianomistajien osalta (ETL 4:7a). Molempien ehdotusten osalta useat lausunnonantajat kuitenkin korostivat ehdotuksien edellyttämien lisäresurssien tarvetta.

Ehdotusta kuulustelutilaisuuden tallentamiseen ryhtymisestä kuulusteltavan pyynnöstä pidettiin pääasiassa kannatettavana (ETL 9:3). Lausunnonantajien mukaan tallentamista tulisi edistää laajemminkin. Eräät lausunnonantajat eivät kuitenkaan pitäneet tarkoituksenmukaisena tallentamiseen ryhtymistä kuulusteltavan pyynnöstä. Myös ehdotusta laajentaa mahdollisuutta käyttää esitutkinnassa ääni- ja kuvataallenteelle tallennettua kuulustelua todisteena oikeudenkäynnissä seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä, seksuaalipalveluiden ostamista nuorelta, paritusta ja ihmiskauppaa koskevissa

rikosasioissa (ETL 9:4 ja OK 17:24) pidettiin lähtökohtaisesti kannatettavana. Edelleen ehdotuksia velvollisuudesta ilmoittaa epäilylle ja asianomistajalle sovittelumahdollisuudesta (ETL 4:16 ja ETL 4:18) pidettiin lähtökohtaisesti kannatettavana.

Tutkintasuunnitelman käytön edistämistä koskevaa ehdotusta (ETL 3:3a) pidettiin pääosin kannatettavana. Eräät lausunnonantajat kuitenkin suhtautuivat kriittisesti tutkintasuunnitelman laatimista koskevan velvollisuuden kirjaamiseen lakiin. Ehdotusta esitutkintalain muuttamisesta siten, että loppulausuntopyyntö olisi aina yksilöitävä ja loppulausunnon pyytämisestä tulisi päättää yhteistyössä syyttäjän kanssa (ETL 10:1), pidettiin useissa lausunnoissa hyvänä. Osa lausunnonantajista totesi sinänsä kannattavansa ehdotusta, mutta katsoi sen edellyttävän syyttäjille riittäviä resursseja esitutkintayhteistyöhön osallistumiseen. Osa lausunnonantajista katsoi, että loppulausunnon pyytämiseen liittyvää sääntelyä ei tulisi muuttaa muodollisempaan suuntaan ja että esitutkintaviranomaisen tulisi voida itse päättää loppulausunnon pyytämisestä. Pääosa lausunnonantajista piti kannatettavana ehdotusta esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän välisestä yhteistyövelvollisuudesta (ETL 5:3).

Esitutkintalakiin ehdotettua muutosta siitä, että putkakuolemien esitutkinnassa syyttäjä toimisi aina tutkinnanjohtajana riippumatta siitä, onko epäiltynä poliisimies (ETL 2:4), pidettiin lähes poikkeuksetta hyvänä. Myös esitutkintaviranomaiselle lisättäväksi ehdotettua velvollisuutta ilmoittaa syyttäjälle, mikäli henkilö on kuollut tai vakavasti loukkaantunut tilanteessa, jossa poliisimies on käyttänyt voimakeinoja (ETL 5:1), pidettiin kannatettavana.

Pääosa lausunnonantajista näki tarpeelliseksi säätää mietinnön liitteessä olleessa selvityksessä käsitellystä syyttäjän vaitiolo-oikeudesta tai vähintään selvittää kysymystä tarkemmin jatkovalmistelussa. Muista mietinnöissä käsitellyistä asioista erityisesti esitutkinnan toimittamis- ja selvittämisvelvollisuuden laajuuden tarkastelulle sekä syyteneuvottelun kehittämisen selvittämiseksi nähtiin olevan tarve. Eniten vastustusta saivat adheesioperiaatteesta luopuminen ja rikosasioissa preklusiosta säätäminen.

3 Lapsiin kohdistuvien rikosten käsittely

3.1 Lapsiin kohdistuvien rikosten kiireellinen käsittely (ETL 3:11, ROL 1:8a ja ROL 5:13)

Työryhmän mietinnössä ehdotetaan lainsäädäntömuutoksia lapsiin kohdistuvien rikosten käsittelyn nopeuttamiseksi. Esitutkinta olisi toimitettava kiireellisesti, jos asianomistaja on alle 18-vuotias ja kyseessä olisi epäilystä rikoksesta, joka kohdistuu asianomistajan henkeen, terveyteen, yksityisyyteen, rauhaan, kunniaan, vapauteen tai seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen. Myös syyttäjän tulisi näissä tapauksissa ratkaista kiireellisesti, nostaako hän syytteen. Niin ikään syytteen nostamisen tulisi tapahtua ilman viivytystä. Vastaavasti tuomioistuimessa pääkäsittely olisi asianomistajan ollessa alle 18-vuotias ja rikoksen kohdistuessa edellä mainittuihin oikeushyviin pidettävä viimeistään 30 päivän kuluessa asian vireilletulosta.

Pääosa lausunnonantajista kannattaa ehdotusta tai ehdotuksen tarkoitusta (**Asianajaja, prosessioikeuden dosentti Markku Fredman, Eduskunnan oikeusasiamies, Helsingin hovioikeus, Helsingin kärjäoikeus, HEUNI, Hämeen poliisilaitos, Invalidiliitto ry, Itä-Suomen hovioikeus, Itä-Suomen poliisilaitos, Kaakkois-Suomen poliisilaitos, Kainuun kärjäoikeus, Lapin poliisilaitos, Lapsiasiavaltuutettu, Lastensuojelun Keskusliitto ry, Lounais-Suomen poliisilaitos, Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry, Oikeuskansleri, Pirkanmaan kärjäoikeus, Pohjanmaan poliisilaitos, Pohjois-Suomen syyttäjäalue, Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisihallitus, Rikosuhripäivystys, Rovaniemen hovioikeus, Sisäministeriö, Sosiaali- ja terveysministeriö, Suojellaan lapsia ry, Suomen Asianajajaliitto, Suomen tuomariliitto ry, Suomen Syyttäjyhdistys ry, Syyttäjälaitos, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Turun hovioikeus, Professori Matti Tolvanen/ Itä-Suomen yliopisto, Ulkoministeriö, Vaasan hovioikeus, Yhdenvertaisuusvaltuutettu**). Suurin osa lausunnonantajista korostaa lausunnossaan ehdotuksen toteuttamisen edellyttävien riittäviä resursseja. Eräät lausunnonantajat suhtautuvat kriittisesti pääkäsittelyn aloittamiselle asetettuun määräaikaan (**Etelä-Savon kärjäoikeus, Itä-Suomen hovioikeus, Helsingin hovioikeus, Helsingin kärjäoikeus, Pirkanmaan kärjäoikeus, Pohjois-Suomen syyttäjäalue, Rovaniemen hovioikeus, Suomen Lakimiesliitto ry, Suomen Syyttäjyhdistys ry, Turun hovioikeus**).

Asianajaja, prosessioikeuden dosentti Markku Fredman katsoo ehdotuksen olevan perusteltu, mutta katsoo, että se voi käytännössä tarkoittaa, että säännöksen myötä lapsiin kohdistuvat rikokset ohittavat muut rikokset viranomaisten ja tuomioistuinten rästissä olevien juttujen joukossa. Hallituksen esityksessä tulisi kirjata asialle realistinen kustannusarvio siten, että uudistuksen myötä näille jutuille kohdistetaan uusia henkilöresursseja, jotka eivät ole muilta rikosasioilta pois. Fredman nostaa esiin olevan yleisenä käytäntönä, että tapaukset, joissa nykyisin laki edellyttää pääkäsittelyn toimittamista määräajassa asian vireille tulosta säännöstä kierretään kyseenalaisella tavalla: syyttäjä ja käräjäoikeuden edustaja sopivat ensin istunnon aloittamisesta hyvinkin kauas tulevaisuuteen ja kun tuohon päivään on sopivasti aikaa jäljellä, haastehakemus siirretään käräjäoikeuteen ja asia tulee vireille. Näin voisi tapahtua myös jatkossa tapauksissa, joissa asianomistaja on lapsi.

Eduskunnan oikeusasiamies kannattaa ajatusta ehdotettujen rikosasioiden kiireellisestä käsittelystä. Eduskunnan oikeusasiamies pitää hyväksyttävänä myös ehdotettua sääntelyn rajaamista tietyntyyppisiin rikoksiin. Eduskunnan oikeusasiamies katsoo muutosehdotusten olevan samansuuntaisia kuin oikeusasiamiehen ratkaisemassa asiassa EOAK/5625/2020. Eduskunnan oikeusasiamies pitää kuitenkin ongelmallisena mietinnön toteamusta ”määräävää ei ole rikoksesta epäillyn tai rikoksen tai rikollisen teon tekneen ikä rikoksen tekohetkellä, vaan toimenpiteen suorittamisen eli säännöksen soveltamisen hetkellä”. Vaikka näin on todettu esim. alaikäisten vastaajien osalta nykyisenkin esitutkintalain 3 luvun 11 §:n 2 momentin perusteluissa (HE 222/2010 s. 189), on kuitenkin vaikea hyväksyä tällaista ratkaisua, jos sillä tarkoitetaan, että esimerkiksi esitutkinta, joka olisi sitä aloitettaessa asianomistajan iän vuoksi kiireellinen, muuttuisikin pitkittyessään ei-kiireelliseksi, jos asianomistaja täyttää 18 vuotta. Eduskunnan oikeusasiamies korostaa, että nimenomaisena tavoitteena on nopeuttaa alle 18-vuotiaisiin lapsiin kohdistuneiden rikosten käsittelyä ja tähän peruslähtökohtaan ja sen perusteisiin sopii hyvin huonosti se, että asioiden viipyminen rikosasioiden käsittelyketjussa vähentäisi asian kiireellisyyttä. Ratkaisevaa tulisivatkin olla asianomistajan (ja myös epäillyn) ikä epäillyn rikoksen tekohetkellä siten, että asian kiireellisyys säilyisi läpi koko rikosprosessiketjun. Toiseksi eduskunnan oikeusasiamies toteaa tuomioistuinkäsittelyn osalta, että laissa tulisi säätää myös muiden kuin pääkäsittelyssä ratkaistavien asioiden kiireellisyydestä, kun on kyse alaikäisestä asianomistajasta. Asianomistajan näkökulmasta kyse on tarpeesta saada asiaan joutuisasti ratkaisu, eikä tältä kannalta ole merkitystä, missä menettelyssä asia ratkaistaan. Vastaajan osalta vastaavaa sääntelyn muutostarvetta ei ole, kun rikosasia voidaan ratkaista pääkäsittelyä toimittamatta kirjallisessa menettelyssä vain, jos vastaaja on teon tehdessään ollut täysi-ikäinen (laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 5a luku 1 §).

Etelä-Savon käräjäoikeus pitää kannatettavana tehostaa prosessia, ja tätä olisi osaltaan tukemassa myös se, että tutkintaa hoidetaan siihen paneutuneiden poliisien toimesta. Perusajatus prosessin nopeuttamisesta on hyväksyttävä, keinot eivät ehkä kuitenkaan ole sellaisia, joilla tavoitteeseen tultaisiin pääsemään. Käräjäoikeus suhtautuu erittäin

kriittisesti siihen, että oikeudenkäynti tulee järjestää 30 päivän kuluessa sen vireilletulosta. On erikoista, että esimerkiksi väliaikais määrääystä koskeville vaatimuksille lapsen huoltoa, tapaamisoikeutta ja asumista koskevissa asioissa ei päädytty asettamaan mitään tiukkoja määräaikoja, vaikka siellähän olisi oikeastikin joskus pakko käsitellä asiat joskus jopa melkein per heti. Asian kokonaiskäsittelyajassa, kun juttu on poliisilla ja syyttäjällä ensin 2-3 vuotta, kärjäoikeuden osuus voi olla hyvinkin pieni; tähän nähden määräajan asettaminen käsittelylle ei asiallisesti vaikuta kokonaisuuteen mitenkään; loppukiri ei tuo toivottua tulosta, vaan vaikuttaa tuomioistuimeen kiirettä ja sen tuntua lisäävästi. Muutos tulee aiheuttamaan runsaasti aikatauluongelmia nykyresursseilla, kun otetaan huomioon, että törkeät lapsen seksuaaliset hyväksikäytöt ym. ovat joskus varsin laajoja kokonaisuuksia. On totta, jutut eivät lukumäärällisesti lisäänty, mutta määräaikaan sidottujen kiireellisten asioiden käsittely tulee kuitenkin vaikuttamaan väistämättä muiden asioiden, kuten laajojen riita-asioiden, käsittelyaikoihin. Kärjäoikeuden mukaan mietinnössä todettu ”kysymys on vain rikosasioiden sisäisen käsittelyjärjestyksen muuttamisesta” yksinkertaistaa asiaa liikaa.

Helsingin hovioikeus puoltaa ehdotettuja muutoksia tietyin varauksin. Kiireellisyyttä voidaan erityisesti puoltaa silloin, kun kysymyksessä on lapsen henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistunut rikos taikka seksuaalirikos. Hovioikeus pitää periaatteellisesti epäonnistuneena mietinnössä käytettyä ilmaisua ”lapsen seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen kohdistuva rikos”, koska alle 16-vuotiaaseen kohdistuneet seksuaaliset teot ovat pääsääntöisesti rangaistavia riippumatta tämän omasta suhtautumisesta niihin. Ilmaisuna tulisi käyttää itsemääräämisoikeuden asemesta lapseen kohdistuvaa seksuaalirikosta. Hovioikeus katsoo lisäksi, että vielä olisi harkittava, onko tarvetta säätää kiireelliseksi lapsen yksityisyyteen tai kunniaan kohdistuvat rikokset. Valittuja oikeushyviä ei ole mietinnössä juurikaan perusteltu. Hovioikeuden käsityksen mukaan tulee erityisen tarkkaan harkita, onko jonkin asiaryhmän osalta todellinen tarve säätää se erityisen kiireelliseksi määräaikavaatimuksin. Asiaryhmän kiireelliseksi säätämisen seurauksena on muiden asioiden käsittelyn hidastuminen. Oikeudenkäyntien joutuisuutta ei voida turvata lukuisten asiaryhmien kiireelliseksi säätämällä, vaan sen sijaan riittävällä resursoinnilla. Asiaryhmän kiireelliseksi säätämisen yhteydessä resursseja tuomioistuimille on lisättävä. Vaihtoehtoisesti nykyisin kiireelliseksi säädettyjen asiaryhmien joukosta poistetaan jokin muu asiaryhmä.

Helsingin kärjäoikeus yhtyy kaikilta osin mietinnön liitteenä olevaan Tuomioistuinviraston lausumaan. Tavoite lapsiystävällisemmästä oikeudenkäytöstä on erittäin tärkeä. Helsingin kärjäoikeus on myös samaa mieltä Tuomioistuinviraston kanssa siitä, että rikosprosessin kehittämisen tavoitteeksi tulee asettaa jäntevä ja johdonmukaisesti etenevä prosessi esitutkinnan aloittamisesta aina lainvoimaiseen ratkaisuun asti. Tämän tavoitteen saavuttaminen ei ole mahdollista kapea-alaisilla toimeksiannoilla tai pistemäisillä parannuksilla. Kokonaisvaltaisessa tarkastelussa kohteeksi tulisi ottaa rikosprosessin kaikki vaiheet ja eri toimijoiden vastuualueet kokonaisuutena. Jos tällaista läpileikkaavaa tarkastelua ei pidetä

mahdollisena, tulisi rikosasian tuomioistuinkäsittelyn vireille tulosta lainvoimaiseen tuomioon kuitenkin ottaa perusteelliseen tarkasteluun. Helsingin kärjäoikeus korostaa erityisesti lisäksi sitä, että prosessilakien monimutkaistuminen on erittäin epätoivottava kehityskulku, johon useat erilliset muutoshankkeet vääjäämättä johtavat. Tällä on vaikutuksia yksilöiden oikeusturvan toteutumiseen, mistä syystä kärjäoikeus toteaa, että myös lainsäädännöllisestä näkökulmasta kokonaisuuden tarkastelua ja mahdollista lainsäädännöllistä kokonaisuudistusta tulisi harkita erilliskäsittelyjen sijaan.

Lisäksi Helsingin kärjäoikeus esittää pykäläkohtaisia huomautuksia. ROL 1:8a ja 5:13.1 tulisi muotoilla niin, että se koskee yksiselitteisesti vain sitä asianomistajaa, joka on alle 18-vuotias ja johon kyseinen rikos kohdistuu. Lisäksi ROL 5:13:n 4 momentiksi siirrettäväksi ehdotettua (nykyistä 3 momenttia) tulee muuttaa niin, että se koskee myös nyt lisätävää uutta 3 momenttia. Helsingin kärjäoikeus toteaa, että nyt ehdotettu 30 päivän uusi määräaika alle 18-vuotiaaseen asianomistajaan kohdistuvissa rikoksissa ei voi olla ehdoton, vaan sitä on voitava edellä kuvattujen 4 momentissa mainittujen syiden vuoksi poikkeuksellisesti pidentää. OK 17:24:n osalta Helsingin kärjäoikeus ehdottaa, että muutosten yhteydessä korjattaisiin samalla 17 luvun 24 §:n johdantokappaleesta sanan ”syytetty” sanalla ”vastaaja”.

HEUNI (YK:n yhteydessä toimiva Euroopan kriminaalipolitiikan instituutti) kannattaa pyrkimystä nopeuttaa lapsirikostutkintaa prosessin kaikissa vaiheissa. Asianosaisten oikeuksien toteutumisen vahvistamiseksi tutkinnan aikarajojen asettaminen on kannatettavaa, ja myös syyteharkinnan ja syytteen nostamisen muuttaminen kiireellisiksi ovat keskeisiä ja merkittäviä parannusehdotuksia. Prosessien eri vaiheiden kesto vaihtelee paikakunnittain, mikä on asianosaisten kannalta kestävämpiä. HEUNI huomauttaa kuitenkin, ettei ehdotuksessa aseteta aikarajoja tai tavoiteaikoja esitutkinnan tai syyteharkinnan osalta. Aikarajoja voitaisiin HEUNIn näkemyksen mukaan kuitenkin harkita toteuttavaksi siten, että aikarajat koskisivat velvoittavasti ensisijaisesti tilanteita, joissa epäilty rikos on kohdistunut lapseen ja epäilty tekijä on lapsen lähipiirissä oleva henkilö. Jos tekijä on lapsen lähipiiriin kuuluva henkilö, kuten perheenjäsen, voi prosessin viivästymisellä olla merkittävä kielteinen vaikutus lapsen mahdollisuuksiin toipua kokemastaan, ja pitkään kestävä prosessi sekä sen mukana tuoma epävarmuus voi haitata lasta ja perhettä niissäkin tilanteissa, joissa prosessin lopputulema on, ettei rikosta voida näytä toteen. HEUNI toteaa, että tänä päivänä iso osa lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten tutkinnasta liittyy verkossa tapahtuneisiin rikoksiin, joilloin itse rikoksesta voi olla vierähtänyt jo vuosia, eikä lapsen tilanteessa ole akuuttia vaaraa eikä rikosprosessilla samankaltaista kiireellisyyttä kuin edellä mainituissa tilanteissa. HEUNIn näkemyksen mukaan kiireellisyyttä tulisi korostaa myös tilanteissa, joissa epäilty itse on nuori, eli alle 21-vuotias. Tilanteissa, joissa prosessi päättyy siihen, ettei tuomita rikoksesta, voi prosessi kohtuuttomasti vaikuttaa heidän elämäänsä. HEUNI antaa lisäehdotuksen lausunnossaan koskien lapsirikostutkinnan kiireellisyyttä. Ehdotus esitutkinnan toimittamisesta kiireellisenä (ETL, 3 luku, 11S)

jos asianomistaja on alle 18-vuotias, olisi muutettava siten, että kiireellisyys koskee myös alle 18-vuotiaita epäiltyjä. Lisäksi ROL 1:8a ja 5:13 olisi muutettava koskemaan kaikkia alle 18-vuotiaita asianosaisia, mukaan lukien epäillyt.

Hämeen poliisilaitos pitää esitystä periaatteellisella tasolla kannattavana, mutta katsoo esityksen olevan tällaisenaan poliisiin näkökulmasta haasteellinen. Vaatimus kohdistuu pääsääntöisesti esikäsittelyssä ja perustutkinnassa hoidettaviin juttuihin, joihin jo nykyisellään kohdistuu paljon erilaisia vaatimuksia, sekä edellyttää laaja-alaista osaamista. Kuitenkin näissä toiminnoissa henkilöstön tutkintakokemus on osittain melko vähäistä, koska poliisit tällä hetkellä yleisesti aloittavat työuransa näistä tutkintaryhmistä. Uudet vaatimukset eivät ole ilman merkittävää resurssilisäystä mahdollisia, koska nykyiselläänkin joudutaan tinkimään perustason juttujen hoitamisen laadusta näiden korkeamman prioriteetin juttujen hoitamiseksi. Kyseinen lainsäädäntömuutos olisi täten mahdollista toteuttaa, jos pelkästään Hämeen poliisilaitokselle saada lapsitutkintaan 10 uutta virkaa nykyisen kehyksen ulkopuolelta. Tämän lisäksi lapsijuttuihin liittyy Rikosteknisen laboratorion lausuntoja ja ICT -tutkintaa. Uusien vaatimusten asettamisen yhteydessä tulee ottaa huomioon nykyinen tilanne. Avoimna olevien juttujen ja yli 24 kuukautta olevien vanhojen juttujen määrät ovat Hämeen poliisilaitoksellakin viimeisten vuosien aikana jatkuvasti kasvaneet. Tämä kiireellisyysvaatimus edellyttää ehdottomasti myös järjestelmään tehtäviä muutoksia, jotta näistä jutuista tulee tutkinnanjohtajalle erillinen muistutus. Rikokset ovat aina yksilöllisiä. Ikäperusteinen raja ei aina vastaa todellista tarvetta ja kerro siitä, miten rikos vaikuttaa asianomistajaan. Esitutinnan tehostaminen vaatisi uusia vaatimuksia yhtä aikaisista toimenpiteistä ja myös esimerkiksi lastensuojelun vastuuttamisesta näiden juttujen hoitamisessa. Lisäksi tulee huomioida, että vaatimus koskee koko rikosprosessia. Tämän seurauksena voi olla se, että juttusarjasta joudutaan ottamaan erilleen yksittäisiä juttuja, jolloin yksittäisen lapsen jutun osalta tuomio ei ole samanlainen kuin laajemmassa kokonaisuudessa käsiteltynä.

Invalidiliitto ry kannattaa ehdotusta. Invalidiliitto esittää, että syytteen nostaminen kiireellisesti ulotetaan laissa koskemaan myös tiettyjä vammaisia rikoksen uhreja koskevia tilanteita. Erityisesti vaikeasti vammaiset ihmiset, jotka saavat vammaispalvelulain päätösten kautta palveluasumista asumisyksiköissä tai henkilökohtaisen avustajan palveluita ovat erityisen haavoittuvassa asemassa. Lisäksi näiden vammaispalveluiden käyttäjät ovat tyypillisesti erityisen riippuvaisia järjestetyistä palveluista ja yksilöllinen palvelutarve on elämän mittainen. Mikäli näiden palveluiden toteuttamisen yhteydessä tapahtuisi rikos, niin Invalidiliiton mukaan sen käsittelyä pitäisi jouduttaa, jotta voidaan välttää lisävahinkoja ja turvata perusoikeusherkkien palveluiden jatkuminen katkeamatta. Vammaisilla naisilla on eri selvitysten mukaan moninkertainen riski joutua seksuaalisen väkivallan uhreiksi kuin muilla naisilla. Invalidiliitto katsoo, että lakiesityksessä mainitut oikeushyvät, kuten henki, terveys, yksityisyys, rauha, kunnia, vapaus ja seksuaalinen itsemääräämisoikeus pitää turvata rikosprosessin jouduttamiseksi nykyistä tehokkaammin vaikeasti vammaisille

asumisyksiköissä asuville, henkilökohtaisen avustajan käyttäjille ja vammaisille naisille. Euroopan parlamentin ja neuvoston ns. uhridirektiivi 22 artikla 3. alakohta uhrin henkilökohtainen arviointi erityisten suojelutarpeiden määrittämiseksi koskee nimenomaisesti vammaisia rikoksen uhreja, joille aiheutuu rikoksen vakavuuden johdosta huomattavaa vahinkoa ja joiden suhde ja riippuvuus rikosentekijään tekee heistä erityisen haavoittuvia. Invalidiliiton mielestä tämä oikeuslähde edellyttää virkahenkilövalmistelussa arvioimaan esittämäämme oikeussuojaa vammaisille ihmisille tietyissä tilanteissa. Suomen perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Suomi on ratifioinut 10.6.2016 YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen (jälj. YK:n vammaissopimus), joka on lain tasolla voimassa olevaa oikeutta. Yleissopimuksen artikla 6 (Vammaiset naiset ml. tytöt) tunnistaa vammaisten naisten haavoittuvan aseman yhteiskunnassa. YK:n vammaissopimuksen artikla 16 (Vapaus hyväksikäytöstä, väkivallasta ja pahoinpitelystä) alakohta 5. edellyttää toimia, jotta ”sopimuspuolet ottavat käyttöön tehokkaat, mm. naisiin ja lapsiin keskittyvät, politiikat ja lainsäädännön varmistukseksi, että vammaisiin henkilöihin kohdistuvat hyväksikäyttö-, väkivalta- ja väärinkäytöstapaukset tunnistetaan, tutkitaan ja, mikäli tarkoituksenmukaista, saatetaan syytteeseen.”

Itä-Suomen hovioikeus kannattaa ehdotusta. Hovioikeus kuitenkin huomauttaa, että asiaryhmän määrääminen käsiteltäväksi kiireellisenä ei itsessään nopeuta asian käsittelyä, mikäli käytössä ei ole tarvittavia henkilöresursseja, joiden avulla voidaan varmistaa se, että kiireelliseksi säädetyn asiaryhmän käsittelyyn kuluva aika ei nopeudu muiden käsiteltävänä olevien asiaryhmien kustannuksella. Itä-Suomen hovioikeus katsoo, että ROL 5:13:n mukainen määräaika pääkäsittelyn peruuntuessa, on käytännön syistä, tuomioistuimen tämänhetkinen työmäärä, henkilöresurssit ja uuden pääkäsittelyn pitämisen valmisteluun kuluva aika huomioon ottaen liian lyhyt.

Itä-Suomen poliisilaitos pitää muutosta kannattavana. Poliisilaitos toteaa ”kiireellinen” käsitteen tulkinnan jäävän nähtäväksi jatkossa.

Kaakkois-Suomen poliisilaitos pitää ehdotusta kannatettavana.

Kainuun käräjäoikeus pitää ehdotusta kannatettavana, mutta katsoo sen toteuttamisen edellyttävän lisäresurssia tuomioistuimiin.

Lapin poliisilaitos pitää ehdotusta sinänsä hyvänä ja tarpeellisenä, mutta kyseenalaistaa resurssien riittämisen tiukkoihin aikataulumääreisiin. Tiukan määräajan määrittelemineen lakiin vaatii resurssin lisäämistä poliisissa huomattavasti.

Lapsiasiavaltuutettu pitää lähtökohtaisesti tervetulleina kaikkia toimia, joilla tähdätään rikosasioiden käsittelyn nopeuttamiseen ja tehostamiseen tinkimättä laadusta tai

oikeusturvasta. Erityisesti lasten kannalta ehdotetut muutokset ovat kannatettavia. Mietinnössä on kiitettävän kattavasti taustoitettu asiaa lasten osalta. Lapsen oikeuksien tehokkaan toteutumisen kannalta on tarkoituksenmukaista, että kiireellisyys syyteratkaisun tekemisessä ja määräajat pääkäsitteilyn pitämisessä ulotetaan koskemaan myös asianomaisasemassa olevaa alaikäistä. Huomioiden YK:n lapsen oikeuksien komitean näkemyksen lapsia koskevan rikosoikeusjärjestelmän soveltamisesta myös niihin, jotka menettelyn kestäessä täyttävät 18-vuotta, ehdottaa lapsiasiavaltuutettu jatkovalmistelussa harkittavaksi, tulisiko näkemystä prosessin kiireellisyydestä näissä tilanteissa päivittää. On lapsiasiavaltuutetun näkemyksen mukaan ongelmallista, ettei asiaa käsitellä kiireellisesti, jos erinäisistä lapsesta riippumattomista syistä johtuen syyteharkintaprosessi pitkittyy ja lapsi tulee täysi-ikäiseksi. Lapsen oikeuksien kunnioittamisella tai kunnioittamatta jättämisellä on usein myös pitkäkestoisia vaikutuksia aikuisuuteen, ja toisaalta YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen sopimusvaltiot ovat sitoutuneet edistämään rikosoikeusjärjestelmän kanssa tekemisissä olleen lapsen yhteiskunnallista sopeutumista (40 art.). On selvää, etteivät pitkittyneet prosessit tue yhteiskunnallista sopeutumista.

Lastensuojelun Keskusliitto ry kannattaa lämpimästi ehdotusta. Keskusliitto haluaa kuitenkin vahvasti painottaa, että lainsäädännön muuttaminen ei yksin riitä, vaan jotta lapsiin kohdistuvien rikosten tutkintaa ja prosessia saadaan nopeutettua ilman oikeusturvan kärsimistä tai prosessin laadun heikkenemistä, tulee varmistaa, että niin poliisilla, Syyttäjälaitoksella kuin tuomioistuimellakin on aidosti riittävät resurssit käytössään. Huomioitava on myös se, miten ehdotetut kiireellisyyttä edellyttävät muutokset ylipäättänsä vaikuttavat, jos niitä ei asianmukaisesti resursoida. Henkilöstön vaihtuvuus saattaisi entisestään lisääntyä, joka puolestaan haastattelujen perusteella oli yhteydessä esitutkinta-aikojen pidentymiseen.

Lounais-Suomen poliisilaitos katsoo esitetyt muutokset perustelluiksi rikoksen uhrin oikeuksien toteutumisen kannalta. Käytännössä alle 18-vuotiaiden rikoksen uhrien oikeuksien tehokkaan toteutumisen varmistamiseksi esitutkinnat on tähänkin saakka pyritty toimittamaan kiireellisenä, ja poliisihallinnossa on annettu asiassa sisäistä ohjeistusta. Ohjeen muuttamisen laintasoiseksi normiksi voidaan katsoa lisäävän sen velvoittavuutta, mikä luonnollisesti rikoksen uhrin kannalta on myönteinen asia. Velvoittavuus tulee kuitenkin huomioida esitutkintaan käytettävissä olevissa resursseissa. Pelkällä prosessien tehostamisella ei toivottuun lopputulokseen tulla luultavasti pääsemään, koska esitutkinnan nopeuttamiseksi on jo tehty useita tutkintaprosessiin liittyviä tehostamistoimenpiteitä. Esitutkinnan jälkeisen rikosprosessin nopeuttaminen riippuu syyttäjä- ja tuomioistuinlaitoksia koskevista säännöksistä ja toimenpiteistä, joista myös on ehdotettu samassa yhteydessä säädettäväksi. Lisäksi esitutkintaa viivästyttävät myös poliisista johtumattomat seikat, kuten tallenteiden litteroinnin kesto ja lausuntojen hankkiminen. Mikäli resurssiläisyyttä ei pystytä muutoksen yhteydessä turvaamaan, olisi realistisempaa rajata kiireellisyysvaatimus vain vakavimpiin rikoksiin ja henkeen ja terveyteen kohdistuviin rikoksiin.

Länsi-Uudenmaan poliisilaitos ei pidä ikäperusteista rajaa 17/18 vuotta täysin järkevänä perusteena, koska rikokset ovat aina yksilöllisiä ja niiden vaikutukset asianomistajaan tulee arvioida tapauskohtaisesti. Länsi-Uudenmaan poliisilaitos korostaa lapsen edun arvioinnin ensisijaisuutta.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry (MLL) kannattaa ehdotusta. MLL kiinnittää huomiota siihen, että jos 18-vuotias asianomistaja tulisi esitutinnan aikana täysi-ikäiseksi, hänen asiaansa ei enää käsiteltäisi kiireellisessä järjestyksessä. MLL:n mielestä näin ei pitäisi olla, vaan asia tulisi edelleen käsitellä kiireellisenä. MLL korostaa, että lapsiin kohdistuvien rikosten käsittelyä ei saada nopeutettua yksin käsittelyn kiireellisyysjärjestystä muuttamalla, vaan tarvitaan lisäresursseja lapsiin kohdistuvien rikosten esitutkintaan, syyteharkintaan ja oikeuskäsittelyyn.

Oikeuskansleri pitää ehdotusta kannatettavana. Oikeuskanslerinvirasto kuitenkin huomio rikosprosessin tehostamisen osalta, etteivät muutokset kokonaisuudessaan lyhennä rikosprosessin käsittelyaikoja, vaan pikemminkin vaikuttavat ainoastaan eri asioiden käsittelyjärjestykseen.

Oulun kärjäoikeus toteaa, ettei ehdotettu muutos konkreettisella tavalla edistä lapsiin kohdistuvien rikosten käsittelyä. Parhaiten asioiden käsittelyajat lyhenisivät säätämällä tuomioistuinten lisäksi poliisille ja syyttäjälle selkeät määräajat, joiden puitteissa esitutkinta ja syyteharkinta on toimitettava aina kun vastaaja tai asianomistaja on alle 18-vuotias. Nykyisin on tavallista, että alle 18-vuotiaana tehtyjen rikosten osalta tapahtumista on kulunut aikaa yli vuosi tai jopa kaksi vuotta jutun tullessa vireille tuomioistuimessa. Tällöin pelkästään tuomioistuimelle asetettu lyhyt määräaika ei tosiasiaa lyhennä rikosprosessin kestoja. Selkeiden määräaikojen asettaminen helpottaa resurssien kohdentamista ja resurssien tarpeen seurantaa. Ajan kulumisen on omiaan heikentämään asianosaisten muistikuvia tapahtumista. Alaikäisten kohdalla mahdollisen rikoskierteen katkaisemisen tai uusien rikosten ehkäisyn kannalta on ensiarvoisen tärkeää, että koko rikosprosessi esitutkinnasta tuomioon etenee nopeasti. Lisäksi Oulun kärjäoikeus huomauttaa, että määritelmät asian käsittelemisestä ”kiireellisenä”, ”ilman viivytystä” ja ”erityisen kiireellisenä” eivät konkreettisesti kerro siitä, missä ajassa esitutkinta tai syyteharkinta tulee toimittaa vaan se jää jokaisen toimijan oman harkinnan ja tulkinnan varaan.

Pirkanmaan kärjäoikeus kannattaa lapsiin kohdistuvien rikosten käsittelyn nopeuttamista yleisellä tasolla. Työryhmän näkemys siitä, että joutuisaa käsittelyä turvaavat säännökset ovat perusteltua ottaa koko rikosprosessin ajalle esitutkinta-, syyteharkinta- ja oikeudenkäyntivaiheeseen, on Pirkanmaan kärjäoikeuden mielestä perusteltu, koska kaikki vaiheet vievät oman aikansa. Pirkanmaan kärjäoikeus kuitenkin katsoo, että mietinnössä on jäänyt perustelematta, miksi määräajat eivät sopisi syyteharkintavaiheeseen. Ehdotusta on pidettävä epäsuhtaisena ottaen huomioon sen, että esitutkinnassa ja

syyteharkinnassa säädettäisiin vain kiireellisyydestä ilman varsinaisia määräaikoja. Pirkanmaan käräjäoikeus katsoo, ettei esityksessä ole huomioitu riittävästi tuomioistuinten toimintaa tuomioistuinvaiheen viivästyttävien piirteiden arvioinnissa. Tuomioistuimissa käsitellään paljon asioita, joissa terveyteen kohdistuvan rikoksen asianomistajana on alaikäinen lapsi. Usein vastaajana on tällöin lapsen huoltaja tai muu perheeseen kuuluva aikuinen. Tyypillisesti tällaiset teot ovat kiistettyjä ja tyypillisesti asioissa esitetään asian luonteen vuoksi paljon todistelua. Voidaankin sanoa, että käsittelyt ovat melko pitkiä, usein puolen päivän tai yhden kokonaisen päivän kestoisia. Alaikäiselle asianomistajalle on tyypillisesti määrätty edunvalvojan sijainen. Asianomistaja itse ei yleensä osallistu oikeudenkäyntiin, vaan häntä edustaa edunvalvoja. Asianomistajan kuuleminen on tällöin tallennettu videolle esitutkinnassa. Asioiden luonteen vuoksi alle 18-vuotiaiden asianomistajien rikosasioita ei Pirkanmaan käräjäoikeuden mielestä voi suoraan verrata alle 18-vuotiaiden vastaajien rikosasioihin. Pirkanmaan käräjäoikeus näkee haasteita siinä, jos erityisesti tämän juttutyyppin jutut tulisi käsitellä 30 päivän sisällä asian vireille tulosta. Edunvalvojan, muiden asianosaisten, avustajien, syyttäjän ja puheenjohtajan aikataulujen yhteensovittaminen lyhyessä varoitusajassa olisi haasteellista ottaen huomioon lisäksi salivaraukset. Pirkanmaan käräjäoikeus huomauttaa, että todellisuudessa lisätyötä aiheuttaisi vireille tulevan jutun aikatauluttamisen lisäksi myös mahdollinen muiden juttujen peruuttaminen. Lisäksi Pirkanmaan käräjäoikeus pitää lisäresurssiarviota muutamasta henkilötyövuodesta alimitoitettuna.

Pohjanmaan poliisilaitos katsoo ehdotusten olevan hyviä.

Pohjois-Suomen syyttäjäalue katsoo ehdotetun säännöksen olevan sinänsä kyseisen jutturyhmän osalta kannatettava ja kiirehtimisperuste todella hyväksyttävä. Syyttäjäalue kuitenkin toteaa muutoksen lisäävän valitettavasti huomattavasti syyttäjällä muutoinkin kiireellisesti käsiteltäviä asioita. Nopeutettu käsittely vie jälleen yhden jutturyhmän, sinänsä ymmärrettävän sellaisen, yli muiden syyttäjällä vireillä olevien, vanhojen asioiden. Tästä syystä muutosta ei voida toteuttaa ennen kuin syyttäjien resursointi on kohdallaan. Rikosprosessin tehokkuutta ei ratkaista sillä, että säädetään kiireelliseksi yksittäisiä asiaryhmiä, koska pistemäinen asioiden korjaamisyritys entisestään haittaa kokonaisuuden hoitamista. Lisäksi nämä jutut vaativat huomattavaa asiantuntemusta ja sellaisen osaamisen syyttäjiä on Syyttäjälaitoksessa jo nyt liian vähän ja heillä on jo nyt ylivoimaisen suuri työtaakka. Lopputulemana on, että juttu todennäköisesti joudutaan ohjaamaan nuoremmille, kokemattomille syyttäjille, eikä se ole oikeusturvan toteutumisen vuoksi oikea ratkaisu.

Poliisiammattikorkeakoulun näkemyksen mukaan ehdotukset alle 18-vuotiasta asianomistajaa koskevan rikosasian kiireellisyydystason nostamisesta ovat perusteltuja. Kiireellisyysperusteen liittäminen vain epäillyn asemassa olevaan lapseen voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti ei ole perusteltua. Aihepiirin tutkimuksen mukaan asioiden kiireellisyysluokan määrittäminen epäillyn iän perusteella tarkoittaa asian käsittelyn

kiireellisyden sattumanvaraisuutta asianomistajan näkökulmasta. Jos epäilty on täysi-ikäinen, alle 18-vuotiaaseen kohdistunut rikosasia on ns. normaalissa kiireellisyysluokassa, mutta epäillyn ollessa alle 18-vuotias asia on ”erityisen kiireellinen” -kategoriassa. Rikosasian nopea eteneminen olisi tärkeää kaiken ikäisten asianomistajien ja ylipäätään kaikkien asianosaisten osalta. Luonnollisesti rikosasian nopea käsittely on yksi asianosaisten oikeus oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin peruslähtökohtana ja oikeuden pitäisi toteutua kaiken tyyppisissä rikosasioissa.

Poliisihallitus kannattaa lapsiin koskevien rikosten prosessin nopeuttamista. Poliisihallitus näkee prosessin nopeuttamistarpeen koskevan niin esitutkintaa, syyteharkintaa kuin tuomioistuinkäsittelyä. Ehdotus on perusteltu. Poliisihallitus haluaa kuitenkin korostaa, että lakimuutos yksin ei riitä nopeuttamaan rikosprosessia. Poliisin tämän hetkiset resurssit ja sen myötä riittävä sekä kattava osaaminen (joka kaikki on sidoksissa myös muihin osaajiin mm. sosiaali- ja terveystoimijoiden osalta) ovat riittämättömät ja mikäli alijäämäisestä budjetista johtuvat sopeuttamistoimet alkavat, resurssivaje kasvaa ja tällöin tämä tulee näkymään myös lapsiin kohdistuvien tutkijoiden arjessa. Resurssien huomioiminen lakimuutoksessa on välttämätön.

Huomioitavaa on se, että lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa verkkovälitteinen rikollisuus on lisääntynyt ja on todennäköistä, että asiamäärät tällaisissa rikoksissa tulevat kasvamaan. Asianomistajat ja tekijät käyttävät älylaitteita ja tietoteknisiä laitteita. Tämä tuo haastetta esitutkintaan niin määrällisesti kuin laadullisesti. Lisäksi rikoksen tekotavat kansainvälistyvät. Verkkovälitteisissä seksuaalirikosepäilyissä voi olla jopa satoja asianomistajia, jolloin tiukka määräaika olisi nykytilanteessa käytännössä mahdoton toteuttaa tai se saattaisi vaikuttaa asia käsittelyn laatua heikentävästi. Nopea ja tehokas tutkinta edellyttää entistä enemmän myös teknistä ja kansainvälistä osaamista varsinaisen esitutkinnan ohessa - esitutkinnan, joka kyseessä olevissa asioissa on monilta osin erittäin vaativaa, vaatii koulutuksen ja kokemuksen ohella jatkuvaa uuden oppimista sekä oheistoimia kuten välttämätöntä työnohjausta. Ehdotettujen rikosten tutkinnan resurssit vaativat kohtalaista resurssilisäystä poliisin tavanomaisten rikosten tutkinnan henkilöstöön ja lisäksi on huomioitava, ettei rikosten selvittäminen anonyymien toimintatavan johdosta ole kovinkaan usein yksinkertaista tai ollenkaan selvitettävissä, jolloin kiireellisyys peruste ei tuo lisäarvoa. Tietysti kiireellisyysperuste siirtäisi päätöksen tekoon kiireellisyyttä, vaikka päätös tämänkaltaisessa rikoksessa olisi tutkimatta jättäminen. Lisäksi tulee huomioida, että kiireperustemuutos koskee koko rikosprosessia. Esitutkintavaiheessa kokonaisuudessa saattaa syntyä tilanne, jossa joudutaan ottamaan erilleen yksittäisiä rikosasioita, koska aikapaine ei koske kokonaisuutta, eikä kokonaisuutta pystytä tutkimaan lapsen asian vaatimassa ajassa.

Puolustusministeriön mukaan ehdotettujen muutosten koskettavan Puolustusvoimia nykylainsäädännön puitteissa hyvin vähäisissä määrin, eikä puolustusministeriöllä ole niiden osalta lausuttavaa.

Rikosuhripäivystys (RIKU) toteaa ehdotuksen esitutinnan ja syyteharkinnan kiireellisestä toimittamisesta olevan lähtökohdiltaan erittäin hyvä ja kannatettava muutos nimenomaan alaikäisten asianomistajien kannalta. RIKUn mukaan uudistuksen osalta on ensiarvoisen tärkeää, että alaikäisellä asianomistajalla on avustaja jo esitutkintavaiheessa ja että esitutkintaviranomainen huolehtii avustajan hankkimisesta. Samoin on erittäin tärkeää, että asianomistajan ohjaus tukipalveluun toteutuu. Mikäli alaikäinen tulee tietoiseksi avustajan tarpeesta vasta haastehakemuksesta tiedon saatuaan, aika istunnolle voi olla jopa ehdotettua 30 päivää lyhyempi, kun se lasketaan syytteen nostamisesta ja käytännössä kutsuja istuntoihin toimitetaan jopa vain päiviä ennen istuntoa. Jo 30 päivää on joskus lyhyt aika hankkia avustaja ja muu tarvittava tuki oikeudenkäyntiin. Aika voi olla lyhyt myös avustajalle kartoittaa aiheutuneet vahingot ja hankkia niitä koskeva todistelu (esim. lääkärinlausunnot). Mikäli alaikäisellä asianomistajalla on avustaja jo esitutkinnassa, tulisi puolestaan varmistua mahdollisuuksien mukaan siitä, että istunto sopii myös ko. avustajan aikatauluun. Uudistuksen toteuttamisen yhteydessä tulisi myös riittävällä resursoinnilla ja käytännön järjestelyillä varmistaa, ettei 30 päivän määräajan asettaminen johda siihen, että jo sovittuja käsittelypäiviä siirretään.

Rovaniemen hovioikeus pitää lapsen asemaa parantavana ehdotuksena, että alaikäisen ollessa nimetyissä rikostyypeissä asianomistajana asia käsitellään joutuisasti läpi rikosprosessin. Pääkäsittelyn pitäminen tietyssä määräajassa, esimerkiksi 30 päivän kuluessa rikosasian vireille tulosta turvaa alaikäisten asianomistajien asemaa ja yhdenvertaista kohtelua suhteessa alaikäisiin vastaajiin nähden. Alaikäisten asianomistajien rikosasioiden käsitteleminen kiireellisesti tulee tapahtua henkilöstöresurssit turvaten, eikä muiden rikosjuttujen käsittelyaikaa pidentäen.

Sisäministeriön poliisiosasto pitää esitystä kannattavana. Myös tehtävien keskittäminen tutkijoille, tutkinnanjohtajille onnistuu ja tutkinnan resursointi olisi jokaisessa yksikössä riittävä, tutkintatoimenpiteet tulisivat todennäköisesti nopeutumaan. Lapsiin kohdistuva verkkorikollisuus on jatkuvasti lisääntynyt. Erilaisten älylaitteiden yleistymisen on vaikuttanut siihen, että esitutkinta voi olla varsin moniulotteista ja kansainvälistä. Tutkinnan keskeiselle on tällaisten asioiden osalta vaikea asettaa tiukkoja määräaikoja, koska tarvittavien todisteiden hankinta ei ole yksiselitteistä. Esitutkinnan laadulla on suuri merkitys asian etenemiseen rikosprosessissa, joten asetettavien määräaikojen suhteen tulisi käyttää huolellista harkintaa. Mikäli poliisiin tulisi jatkossa kyetä tutkimaan verkossa tapahtuneet asiat nopeasti, niin nykyresurssilla tällainen tuskin tulee onnistumaan, muutoin kuin priorisoidulla voimakkaasti muuta rikostutkintaa tai sitten tulisi kehittää esimerkiksi sovittelutoimintaa tämän asian tueksi.

Sisä-Suomen poliisilaitos huomauttaa, että tällä hetkellä lapsirikostutkinta on jo koko maassa varsin keskitettyä ja lapsirikostutkijat tutkivat lapsirikoksia vähintään puolet työajastaan ja tyypillisesti lähes täysipäiväisesti. Heillä ei siksi ole mahdollisuutta priorisoida työtehtäviään juuri nykyistä enempää, sillä lähes kaikki tutkittavat asiat ovat jo priorisoituja eli lapsirikoksia. Esitutkintaa voidaan siis merkittävästi jouduttaa käytännössä vain lisäämällä lapsirikostutkijoiden määrää, sillä pelkkä kiireellisyysvelvoite ilman tutkija- ja tutkinnanjohtajaresurssien lisäämistä ei muuttaisi nykytilaa juuri mitenkään. Mietinnössä ei tarkenneta, mitä ”kiireellisellä” esitutkinnan toimittamisella tarkoitetaan. Selvyyden ja tulkinnanvaran minimoimisen vuoksi jonkinlainen määrittely olisi perusteltua.

Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) lausuu mietinnössä esitettävän monia kannatettavia muutoksia, joissa parannetaan erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien uhrien asemaa rikosprosessissa. Rikosasioiden käsittelyn nopeuttaminen tukee myös uhrin etua, jos tehostamista ei tehdä esimerkiksi tutkinnan laadusta tinkien. STM pitää kannatettavana pykälän lisäystä siitä, että esitutkinta toimitettaisiin kiireellisesti, jos asianomistaja on alle 18-vuotias. Tämä on olennaista lasten ja nuorten kannalta ja tukee myös sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten tiiviissä yhteistyössä poliisin ja syyttäjän kanssa toteuttaman Barnahus-toimintamallin toimivuutta. LASTA-Barnahus –toimintamallia on edelleen kehitetty ja levitetty kuluvan hallituskauden aikana.

Suojellaan Lapsia ry tukee vahvasti ehdotettua toimenpidettä lapsiin kohdistuvien rikosten käsittelyn nopeuttamiseksi, nykyisen rikosprosessin tilanteen ollessa sekä lapsiuhrille että heidän vanhemmilleen täysin sietämätön. Ehdotuksessa tulisi kuitenkin huomioida kaikki alle 18-vuotiaana seksuaalirikoksen uhriksi joutuneet lapset, poissulkematta heidät, jotka rikosprosessin aikana täyttävät 18. Yhdistys painottaa myös, että lisäresurseja tulee allokoida rikosprosessin nopeuttamisen mahdollistamiseksi. Keskeinen Suomessa vanhempia sekä lapsiuhreja kuormittava seikka on tutkinta- ja oikeusprosesseihin kuluva pitkä aika. Tilanne on lasten oikeuksien ja hyvinvoinnin kannalta kestämätön. Pitkittynyt rikosprosessi voi pahimmillaan pitkittää myös lapsiuhrin traumasta toipumista, lisäten sekä lapsen että vanhempien inhimillistä kärsimystä. Suojellaan Lapsia ry painottaa, että lapsiuhrin ohjautuminen ilman viiveitä tuen piiriin on ensisijaista. Lisäksi Suojellaan Lapsia ry korostaa, että alaikäisen uhrin kohdalla tukea tarvitsee koko perhe. On tärkeää, että niin uhri kuin heidän huoltajansa saavat tukea, ohjeistusta ja erityisesti tietoa rikosprosessin eri vaiheista ja rikosprosessin etenemisestä.

Suomen Asianajajaliitto pitää ehdotusta kannatettavana. Tutkimusten mukaan prosessin kesto vaikuttaa suoraan siihen, miten lapsiystävälliseksi prosessi koetaan. Kansainväliset sopimukset sekä perus- ja ihmisoikeudet edellyttävät, että lapsiuhrisiin kiinnitetään erityistä huomiota rikosprosessissa. Rikosprosessin liian pitkä kesto vaikuttaa erittäin haitallisesti sekä lapsen että hänen läheistensä toipumiseen, kuin myös rikosvastuun toteutumiseen. Lapsiuhrin osalta on huomioitava, että monet lapselle hyvin haitalliset teot,

esimerkiksi halventavien videoiden tai kuvien levittäminen tai muu internetissä tapahtuva rikollisuus, vaativat nopeaa puuttumista, jotta menettelyyn pystytään puuttumaan heti ja mahdollisen materiaalin leviämisen estämään. Tämä on myös rikoksesta epäillyn etu. Jos lapsen kohdistuneesta teosta on epäiltynä hänen oma vanhempansa, on mahdollisesti vireillä myös lapsen huolto- ja tapaamista koskeva oikeudenkäynti. Lisäksi sosiaaliviranomaiset ja tuomioistuimet joutuvat tekemään päätöksiä siitä, voiko rikoksesta epäilty vanhempi tavata lasta. Lapselle aiheutuu kohtuutonta haittaa siitä, että rikosasian käsittely kestää tällaisissa tilanteissa pahimmillaan vuosia.

Asianajajaliitto painottaa, että mikäli lapseen kohdistunut rikos käsitellään kiireellisenä, se edellyttää, että esitutkintaviranomaiset varmistuvat siitä, että lapsella on käytössä lainoppinut avustaja jo esitutkintavaiheessa. Lisäksi olisi tärkeää, että lainoppinut avustaja pidetään ajan tasalla jutun etenemisestä sekä mahdollisesta käsittelyajankohdasta mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Mikäli asiaa käsitellään 30 päivän kuluessa syytteen nostamisesta, voi kiireellinen aikataulu aiheuttaa sen, ettei lapsella ole käytössä lainoppinutta avustajaa oikeudenkäynnissä. Tämä saattaa johtaa oikeudenloukkauksiin ja viivästyksiin käsittelyssä. Asianajajaliitto huomauttaa kuitenkin, että mikäli lakimuutoksen toteuttamiseen ei varata riittäviä resursseja koko rikosprosessiketjuun, johtaa uudistus väistämättä siihen, että muiden asioiden käsittelyajat tulevat yksiselitteisesti pidentymään. Lisäksi pelkäävät tuomioistuimille säädetty määräaika pääkäsittelyn aloittamiselle ei kuitenkaan ole keskeisin kysymys rikosprosessin kestoja ajatellen. Paljon merkittävämmässä asemassa ovat syyteharkinnan ja etenkin esitutkinnan kesto, joiden osalta määräaikoja ei esitetä. Asianajajaliitto kiinnittää huomiota ehdotetun ROL 5:13:n sanamuotoon ”on pidettävä”, jota asianajajaliitto ei pidä onnistuneena, koska pääkäsittely tämän tyyppisissä asioissa voi usein kestää monia päiviä, viikkoja tai jopa kuukausia. Asianajajaliitto esittää sanamuodon muuttamista vastaamaan jo hyväksytyä, mutta vielä voimaan saattamatta olevaa ROL 5:13.1:n sanamuotoa ”on aloitettava”.

Suomen Lakimiesliitto pitää tärkeänä sitä, että lapsiin kohdistuvat rikokset tutkitaan ja ratkaistaan ilman aiheetonta viivytystä. Nyt kysymyksessä oleva ehdotus ei kuitenkaan tehosta rikosprosessia, vaan kysymyksessä on ainoastaan ehdotus lapsiin kohdistuneiden rikosten tutkimisen, syyteharkinnan ja tuomioistuin käsittelyjärjestyksen priorisoinnista muiden rikosten edelle. Ilman poliisin, syyttäjän ja tuomioistuinten lisäresurssointia, ei ehdotuksessa mainittujen lapsiin kohdistuvien rikosten tutkinnan, syyteharkinnan ja tuomioistuinkäsittelyn säätäminen kiireellisiksi olennaisesti johda rikosprosessin tehostamiseen, vaan ainoastaan siihen, että muille tutkittaville rikoksille allokoituu vähemmän resursseja ja aikaa. Lisäksi mietinnössä arvioitu muutaman henkilötyövuoden lisäresursitarve on täysin alimitoitettu. Edelleen on todettava, että kiireellisiksi säädettyjä rikosasioita ja muita asioita on jo nykyisellään paljon. Miten käytännössä määritetään erinäisten kiireellisten asioiden keskinäinen tärkeysjärjestys rikosten käsittelyn eri vaiheissa? Mikäli ehdotus toteutuu eikä resursseja lisätä, tämä pohdinta vaikeutuu entisestään. Joka

tapauksessa ehdotettu joukko rikoksia, joita kiireellisyysvaatimus koskisi, on huomattavan laaja. Kaikki ehdotukseen sisältyvät epäillyt rikokset eivät ole niin vakavia, että niiden kiireellinen käsittely olisi perusteltua vain siksi, että epäillyn rikoksen asianomistaja on alle 18-vuotias. Erityisesti on syytä kiinnittää huomiota siihen, että esitetty säännös poikkeaa alaikäistä vastaajaa koskevasta kiireellisyysäännöksestä.

Suomen Syyttäjähdistys ry pitää uudistusten tavoitteita ja ajatuksia sinänsä hyvinä, mutta mahdottomina toteuttaa vallitsevassa resurssitilanteessa. Syyttäjähdistys katsoo ehdotetun säännöksen lisäävän huomattavasti kiireellisesti käsiteltäviä asioita syyttäjillä. Säännös vastaisi esitutinnan, syyteharkinnan ja tuomioistuinkäsittelyn osalta pitkälti vangitun epäillyn asian käsittelyä. Syyttäjähdistys katsoo, että työryhmän mietinnössään ilmoittama kanta siihen, ettei uudistuksella olisi resurssivaikutuksia on täysin virheellinen ja perusteeton. Alle 18-vuotiaita asianomistajien kirjaukset on kasvanut huomattavasti vuodesta 2020. Lapsiin kohdistuvat rikokset ja niiden hoitaminen vaatii syyttäjältä korkean asiantuntemuksen tasoa. Uudistuksen tullessa voimaan syyttäjällä on jo valmiiksi ratkaisemattomia asioita alueesta riippuen 50-150 asiaa. Lisäksi syyttäjä osallistuu esitutkintayhteistyöhön niin hyvin kuin se on vallitsevassa resurssitilanteessa mahdollista. Syyttäjähdistys katsoo, että mikäli työryhmän esitys toteutuu, kiireellisyys tarkoittaisi, että jutut olisi niiden suuren määrän vuoksi jaettava myös laajasti koko syyttäjistön käsiteltäväksi, jolloin menetetään auttamatta se erikoisosaamisen taso, jota juttujen hoitaminen vaatii. Lisäksi muiden juttutyyppeiden käsittely hidastuu huomattavasti. Yksittäisen virkamiehen kohdalla muutos tarkoittaisi sitä, ettei hän käytännössä kykene hoitamaan virkavelvollisuuksiaan. Syyttäjähdistys toteaa pääkäsittelyn pitämistä koskevan 30 päivän määräajan olevan epärealistinen ottaen huomioon sen, että tällä hetkelläkin esim. vangittujen ja alle 18-vuotiaita vastaajia koskevien juttujen pääkäsittelypäivien löytäminen on haasteellista johtuen sekä syyttäjien että käräjätuomareiden kuormittuneesta työtilanteesta. Syyttäjähdistys katsoo ROL 1:8a §:n muotoilun olevan kyseenalainen kansalaisten yhdenvertaisuusperiaatteen kannalta, koska jää epäselväksi koskevatko kiireellisyysvaatimukset, jos syyttäjän syyteharkinta päättyy päätökseen olla nostamatta syyte.

Syyttäjälaitos toteaa ehdotetun säännöksen huomattavasti lisäävän kiireellisesti käsiteltäviä asioita syyttäjillä. Koska esitutkinta näissä asioissa olisi toimitettava kiireellisesti samoin kuin syyteharkinta ja tuomioistuinkäsittely, uusi kiireellisyysperuste vastaa syyttäjälle pitkälti vangitun jutun käsittelyä. Se menee kaiken muun edelle. Syyttäjälaitos toteaa kiireellisyysperusteen tavoitteet olevan sinällään hyvät. Tosiasiassa ongelman ydin lienee rikosprosessin yleisessä halvaantumisessa riittävien resurssien puutteessa, josta on aiheutunut kaikkien juttujen kohtuuton viipyminen. Tämä estää tarkoituksenmukaisen priorisoinnin kaikissa asioissa, eikä mahdollista asioiden nopeaa käsittelyä silloin, kun sille on tapauskohtaisesti nähtävissä syy. Tarpeita juttujen nopeammalle käsittelylle on kuitenkin hyvin monissa muissakin asioissa kuin nyt kiireelliseksi esitetyissä. Nykytilanteessa on olennaista tiedostaa, että tällainen uusi kiireellisyysperuste tulee entisestään lykkäämään

ja hidastamaan muiden, syyteharkinnassa jo pidempään olleiden juttujen käsittelyä. Tämän syyn vuoksi Syyttäjälaitos on muissa yhteyksissä ilmoittanut tällaisiin esityksiin kannakseen, ettei sen kroonista resurssipulaa ja siitä aiheutuneita ongelmia tulisi yrittää ratkaista säätämällä kiireelliseksi yksittäisiä asiaryhmiä. Tällainen pistemäinen asioiden korjaamisyritys vain entisestään haittaa koko kokonaisuuden hoitamista. Kokonaisuutena juttujen käsittelyn joutuisuus ei uudistuksella tehostu. Esitetty kiireellisyysperuste tulee myös vaikuttamaan siihen, kuinka kokeneille syyttäjille näitä asioita voidaan tulevaisuudessa jakaa hoidettavaksi. Erityisesti kokeneet syyttäjät ovat työtilanteessa, jossa heidän kalenterinsa on täytetty eri juttujen oikeuskäsittelyistä ja niihin valmistautumisella jopa vuodeksi eteenpäin. Käytännössä uuden juttutyyppin kiireelliseksi säätäminen tulee siksi näkymään myös siinä, että entistä harvemmin näiden juttujen hoitamiseen on osoitettavissa erikoissyyttäjä tai muu kokenut ja asiaryhmään erityisen perehtynyt syyttäjä. Kokemattomampien syyttäjien käyttö todennäköisesti ei ole eduksi niille tavoitteille, joita mietinnössä tavoitellaan.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) kannattaa pyrkimystä nopeuttaa lapsia koskevien rikosten esitutkintaa, syyteharkintaa, syytteen nostamista ja pääkäsittelyn pitämistä vastaavalla tavalla kuin on aiemmin säädetty alaikäisten rikoksesta epäiltyjen kohdalla. THL kuitenkin huomauttaa, että lakimuutokset eivät yksin riitä prosessiviiveisiin liittyvien huomattavien ongelmien ratkaisemiseksi. Mietinnössäkin esiin tuotuihin lisäresurssien tarpeisiin, joita lakimuutoksista ja uusista velvoitteista väistämättä seuraa, vastaaminen on siksi välttämätöntä. THL:n mukaan lapsen ja perheen kokonaistilanteen kannalta kuormittavimpia ovat usein perheensisäisiin seksuaali- ja väkivaltarikosepäilyihin liittyvien prosessien pitkät kestot, ja lakimuutokset kattaisivat nämä kaikkein haastavimmat tilanteet. Rajaus on perusteltu myös muutoksen aiheuttamien resurssitarpeiden hillitsemiseksi. THL pohtii lausunnossaan uudistuksen riittävyttä, kun ehdotukseen ei pääkäsittelyihin liityvää määräaika lukuunottamatta sisälly tarkempia määräaikoja prosessin eri vaiheille. THL toteaa, että toisaalta muotoilua voidaan pitää perusteltuna huomioiden lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten muuttunut luonne. Verkkovälitteisissä seksuaalirikosepäilyissä voi olla jopa satoja asianomistajia, jolloin tiukka määräaika olisi nykytilanteessa käytännössä mahdoton toteuttaa tai se saattaisi vaikuttaa tutkinnan laatua heikentävästi.

Professori Matti Tolvanen, Itä-Suomen yliopisto pitää ehdotuksia kaikilta osin perusteltuina. Tolvanen toteaa ehdotusten vastaavan aiemmin LEAN-hankkeen raportissa esittämiään näkökohtia. Tolvasen mukaan syyteharkinnalle ei ole syytä asettaa päivämäärätaisoista rajaa. Riittävää on, että syyteharkinta on tehtävä kiireellisesti ja syyte nostettava viivytyksettä. Sama koskee esitutkinnan toimittamista.

Turun hovioikeus toteaa, että lasten aseman parantaminen rikosprosessissa on sinänsä kannatettava tavoite. Lapsiin kohdistuvien rikosten käsittelyaikojen lyhentäminen edistää osaltaan tämän tavoitteen toteuttamista ja on siten lähtökohtaisesti kannatettavaa.

Tosiasia on kuitenkin, että tietyn asiaryhmän määrääminen kiireellisesti käsiteltäväksi ei nopeuta käsittelyä, mikäli uudistuksen toteuttamiseen ei varata lisäresursseja. Vaihtoehdoisesti se johtaa kiireellisesti käsiteltäväksi säädetyn asiaryhmän priorisoimiseen muiden asioiden kustannuksella, mikä merkitsee niiden muiden asioiden käsittelyn pitkittymistä. Ehdotetuissa säännöksissä mainituista rikoksista kaikki eivät ole yhtä vakavia eivätkä yhtä kiireellistä käsittelyä vaativia. Lisäksi rikokset saattavat kohdistua lapsen ohella täysi-ikäisiin henkilöihin, ehkä jopa pääasiassa. Esimerkkinä Turun hovioikeus nostaa kotirauhan rikkomisen. Turun hovioikeus katsoo, että säännösten soveltamisalan rajoittamista tulisi vielä harkita, jotta käytettävissä olevat rajalliset resurssit voitaisiin kohdentaa kiireellisen käsittelyn turvaamiseen niissä vakavia rikoksia koskevissa asioissa, joissa se on erityisen tarpeen. Hovioikeus toteaa ehdotetun ROL 5 luvun 13 §:n 3 momentin mukaisen määräajan pääkäsittelyn pitämiseksi vaikuttavan ongelmallisen lyhyeltä. Ainakin pykälän 4 momenttia (jota mietinnössä ei ole ehdotettu muutettavaksi) tulisi muuttaa siten, että 3 momentissa tarkoitettu määräaika voitaisiin määrätä pidemmäksi samoin perustein kuin 1 ja 2 momentissa tarkoitettujen määräajat.

Suomen tuomariliitto ry:n mukaan on kannatettavaa, että alle 18-vuotiaaseen asianosaiseen kohdistuva rikosepäily tulisi selvittää viivytyksettä läpi rikosprosessin. Tuomariliitto kuitenkin katsoo muutoksen edellyttävän tuomioistuimilta järjestelyjä, joissa normaalirytmistä poikkeavaa päivystystyyppistä toimintaa joudutaan lisäämään, mikä sitoisi sekä tuomari- että tilaresursseja ja edellyttäisi erityisjärjestelyjä kyseisten rikosasioiden saapuessa tuomioistuimen käsiteltäväksi. Tuomariliitto toteaa, että ilman riittävää resursointia uudistuksen tavoitteet jäävät toteutumatta ja tuomioistuinten toimintaedellytykset heikkenevät entisestään. Tuomariliitto kiinnittää huomiota siihen, että mietinnössä viitatuissa eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisuihin ja muissa selvityksissä nuorten asianomistajien rikosprosessi viivästyy ennen muuta esitutkintavaiheessa, ei siis tuomioistuimissa. Tästä huolimatta mietinnössä esitetään säädettäväksi ainoastaan tuomioistuinten osalta ehdotomasta aikarajasta, kun esitutkintaviranomaisten ja syyttäjien osalta säädettäisiin vain käsittelyn kiireellisyydestä. Jos tavoitteena on prosessin nopeuttaminen, tulisi tarkastella koko rikosprosessiketjua ja onko aiheellista saada lisää tehokkuutta prosessin alkupäähän. Esitetty säännös ei olisi myöskään yhteismitallinen alaikäistä vastaajaa koskevan kiireellisyyssäännöksen kanssa. Valmistelussa on myös syytä kiinnittää huomiota siihen, että onko kiireellisyyssperuste aiheellinen kaikissa esitetyissä asiaryhmissä pelkästään asianomistajan iän perusteella. Lisäksi käytännön ongelmia saattaisi aiheutua useita asianomistajia käsittävissä juttukokonaisuuksissa. Kiireelliset asiat sekoittavat tuomioistuinten työkujuja, kun niille on järjestettävä aikaa muiden asioiden lomassa. Kun kiireelliseksi määrrätyt asiat on käsiteltävä ja tuomiot laadittava ennen muita asioita, tulee muiden asioiden käsittely vastaavasti viivästymään. Lisäksi kiireelliset asiat vaikeuttavat työn aikatauluttamista ja suunnittelua, mikä on välttämätöntä juttumäärän hallitsemiseksi. Tähän nähden Tuomariliitto pitää alimitoitettuna mietinnössä arvioitua muutaman henkilötyövuoden lisäresurssitarvetta.

Ulkoministeriö pitää muutoksia kannatettavana Suomea sitovien kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden näkökulmasta. Lapsen oikeuksien yleissopimuksen osalta ulkoministeriö katsoo, että asian arvioinnissa tulisi huomioida lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus ja erityistä huomiota tulisi kiinnittää yleissopimuksen periaatteisiin, jotka koskevat lapsen etua (3 artikla 1 kohta) sekä lapsen oikeutta saada näkemykset huomioon otetuiksi (12 artikla). Lisäksi mietinnössä tulisi mainita myös YK:n lapsen oikeuksia koskevaan yleissopimukseen tehty valinnainen pöytäkirja lastenmyynnistä, lapsiprostituutiosta ja lapsipornografiasta (SopS 40 ja 41/2012). Valinnainen pöytäkirja on tullut Suomen osalta voimaan 1.7.2012. Mietintö käsittelee lapsen asemaa rikosprosessissa ja erityisesti seksuaalirikoksia koskevissa prosesseissa. Tässä suhteessa olisi erityisen tärkeää huomioida Lanzaroten sopimuksen luvut IV (suojelutoimenpiteet ja uhrien avustaminen), VI (aineellinen rikosoikeus) ja VII (tutkinta, syytetoimenpiteet ja prosessioikeus).

Vaasan hovioikeus toteaa pyrkimyksen lapsiystävälliseen oikeudenkäyttöön olevan kannatettava. Uuden asiaryhmän priorisoiminen johtaa luonnollisesti muiden asiaryhmien käsittelyn hidastumiseen, mikäli nopeutettuun käsittelyyn ei ohjata lisäresursseja. Tässä yhteydessä on syytä kiinnittää huomiota siihen, että tuomioistuinten perusrahoitus on riittämättömällä tasolla. Sen vuoksi yksittäisten asioiden priorisointi ei ole tehokkuuden kannalta täysin ongelmaton ratkaisu vaan voi pikemminkin olla omiaan kärjistämään perusongelmaa ja entistä pahemmin kriisiyttämään muiden asioiden käsittelyä. Lasten asioiden joutuisan käsittelyn tulisi olla itseisarvo. Asiassa tulisi kuitenkin vielä harkita voisiko soveltamisala rajoittua rikoksiin, jotka liittyvät lapsen henkeen, terveyteen, vapauteen ja seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen. Soveltamisalaa voitaisiin rajata myös ennalta määriteltyjen erityisen törkeiden rikosten alaan.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kannattaa esitettyä muutosta ja esittää, että prosessin nopeuttamiseen on varattava riittävät resurssit.

3.2 Edunvalvojan määrääminen lapselle esitutkinnessa (ETL 4:8)

Työryhmän mietinnössä ehdotetaan laajennettavaksi esitutkintalain mukaisen edunvalvojan määräämisen mahdollisuutta muihinkin alle 18-vuotiaisiin lapsiin kuin asianosaisiin.

Pääosa ehdotuksesta lausuneista lausunnonantajista kannattaa esitystä (**Helsingin hovioikeus, Itä-Suomen hovioikeus, Kaakkois-Suomen poliisilaitos, Lapin poliisilaitos, Lapsiasiavaltuutettu, Lastensuojelun Keskusliitto ry, Lounais-Suomen poliisilaitos, Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry, Oikeuskansleri, Oulun kärjäoikeus, Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisihallitus, Rikosuhripäivystys, Sisä-Suomen poliisilaitos, Suojellaan Lapsia ry, Suomen Asianajajaliitto, Suomen Lakimiesliitto - Finlands Juristförbund ry, Suomen Syyttäjähdistys ry, Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, Professori Matti Tolvanen/Itä-Suomen yliopisto, Turun hovioikeus, Vaasan hovioikeus**).

Asianajaja, prosessioikeuden dosentti Markku Fredman nostaa lausunnossaan esille, että ehdotus jättäisi nykyiselleen sen, että edunvalvojan sijaisen tehtävä päättyy rikosasian käsittelyn päättyessä. Näin ollen edunvalvojan sijainen parhaimmillaan saa tuomituksi alaikäiselle päämiehelleen hyvät vahingonkorvaukset, joiden perinnästä ei välttämättä kukaan pidä huolta - varsinkin jos korvauksen maksajana on toinen lapsen huoltajista. Säännöstä tulee täydentää siten, että edunvalvojan sijaisen tehtävä kattaa myös rikosasiassa tuomitun korvauksen perintätoimenpiteet ja tarvittaessa korvauksen vastaanottamisen odottamaan päämiehen täysi-ikäistymistä tms., etteivät tuomitut ehdi vanhentua ennen kuin lapsi tulee täysi-ikäiseksi.

Eduskunnan oikeusasiamiehellä ei ole esitykseen tältä osin huomautettavaa. Esityksen taustalla on oikeusasiamiehen päätös asiassa dnro 335/4/12.

Etelä-Savon kärjäoikeus ei pidä tarpeellisena edunvalvojan määräämistä alle 18-vuotiaalle todistajalle. Ehdotettu menettely voi olla kankeaa, aiheuttaa työtä ja viivästyttää asian käsittelyä.

Helsingin hovioikeus puoltaa ehdotettua muutosta.

Hämeen poliisilaitos toteaa, että Hämeen poliisilaitoksen alueella edunvalvojan määrääminen on ollut ongelmaton.

Itä-Suomen hovioikeus kannattaa ehdotusta ja katsoo ehdotuksella olevan alaikäisen oikeusturvaa parantava vaikutus.

Itä-Suomen poliisilaitos toteaa edunvalvojan määrämisen ja erityisesti väliaikais määräyksen hakemisen vaativan lainsäädäntömuutoksia, jotta väliaikais määräys voidaan järkevästi ja tehokkaasti toteuttaa. Tällä hetkellä on valtakunnallisesti isoja eroja eri kärjäoikeuksissa siinä, miten lainsäädäntöä väliaikais määräyksestä tulkitaan. Väliaikais määräys tulisi jatkossa voida tapahtua poliisin määrämänä kuten esimerkiksi väliaikainen lähestymiskielto, joka myöhemmin etenee tuomioistuimen vahvistettavaksi.

Kaakkois-Suomen poliisilaitos pitää ehdotusta kannatettavana.

Lapin poliisilaitos katsoo ehdotuksen olevan hyvä lisäys, joka parantaa lasten asemaa esitutkinnassa. Poliisilaitos katsoo myös todistajana kuultavien lasten oikeusturvan kärsivän samalla tavalla, mikäli toista vanhempaa epäillään rikoksesta jotain muuta kohtaan kuin lasta itseään.

Lapsiasiavaltuutettu pitää ehdotusta tervetulleena. Kun lapsi on tekemisissä rikosoikeusjärjestelmän kanssa, ei hänen oikeuksiensa täysimääräisen turvaamisen kannalta tulisi olla väliä sillä, onko lapsi asianomistaja, todistaja, syytetty tai tuomittu. Lapsiasiavaltuutettu ehdottaa täten harkittavaksi jatkovalmistelussa, olisiko esitutkintalakiin tarkoituksenmukaista lisätä ilmoitusvelvollisuus myös koskien todistajana toimivan oikeuksia.

Lastensuojelun Keskusliitto ry pitää hyvänä kyseistä esitystä. Varsinkin tilanteissa, joissa alaikäistä lasta on tarpeen kuulla todistajana rikosasiassa, jonka epäiltyinä ovat hänen vanhempansa, on tärkeää, että lapselle voidaan tarvittaessa määrätä riittävän oikeudellisen asiantuntemuksen omaava edunvalvojan sijainen, joka voi huolehtia lapsen edun toteutumisesta tilanteessa, jossa lapsi on juridisesti ja henkisesti hyvin haastavassa asemassa. Keskusliitto painottaa, että aina jos lapselle on tarpeen hakea edunvalvoja, tulee sitä hakea mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Länsi-Uudenmaan poliisilaitos toteaa esityksen olevan hyvä, jos sillä ratkaistaan käytännössä ilmenneitä ongelmia. Poliisilaitos toteaa, että Länsi-Uudellamaalla ei ole ollut tältä osin ongelmia.

Lounais-Suomen poliisilaitos pitää ehdotusta pykälän soveltamisalan laajentamisesta tarkoituksenmukaisena. Mikäli edunvalvoja haetaan ns. normaalimenettelyllä, päätökseen kuluu Satakunnan kärjäoikeuden toimialueella aikaa 1-2 kuukautta, Varsinais-Suomen kärjäoikeuden toimialueella 1-4 kuukautta. Kiireellisenä toimitettavien esitutkintojen voidaan katsoa, asiasta riippuen, valmistuvan ennen mainittua neljän kk:n käsittelyajan päättymistä. Jotta edunvalvoja olisi käytettävissä jo esitutkinnassa ja varsinkin sen alkuvaiheessa, joudutaan lähes poikkeuksetta turvautumaan väliaikais määräykseen. Käsitelyn kesto ei luonnollisestikaan ole ainoa syy väliaikais määräyksen käyttöön. Yhtenä tärkeänä perusteena voidaan pitää tutkinnan turvaamista. Lounais-Suomen poliisilaitos

yhtyy mietinnössä esitettyyn, ettei käsittelyn keston liittyvä ongelma vaikuttaisi olevan voimassa olevassa lainsäädännössä. Syynä onkin pidettävä pikemminkin tuomioistuinten jutturuuhkaa. Väliaikaismääräykset pystytään jutturuuhkasta huolimatta käsittelemään nopeasti, koska kyseessä on kirjallinen päätös asianosaisia ym. kuulematta. Varsinaisen määräyksen käsittelyn kiireellisyydestä säättäminen ei luultavasti sellaisenaan asiaa muuttaisi, koska kyse on ainakin osin tuomioistuinten resursseista.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry (MLL) kannattaa työryhmän ehdotusta. Muutos on tärkeä todistajan asemassa olevien lasten oikeuksien turvaamisen kannalta.

Oikeuskansleri pitää ehdotusta kannatettavana.

Oulun kärjäoikeus pitää esitystä kannatettavana.

Pohjanmaan poliisilaitos toteaa ehdotuksen vievän asioita oikeaan suuntaan, mutta jättävän edelleen asioita, joita tulisi kehittää edunvalvojan määräämisessä. Pohjanmaan poliisilaitoksen mukaan nämä koskevat kiireellisiä tilanteita.

Pohjois-Suomen syyttäjäalue pitää ehdotusta sinänsä hyvänä, mutta on kuitenkin epäileväinen tämän muutoksen vaikutuksista rikosprosessin tehokkuuteen, koska pääsääntöisesti väliaikaisen edunvalvojan määrääminen on pääasiallisesti hidastanut prosessia, erityisesti esitutkintapuolella.

Poliisiammattikorkeakoulun näkemyksen mukaan lapsen oikeudet eivät toteudu kansainvälisten sopimusten edellyttämällä tavalla, jos esitutkintalain nykyinen sääntely työryhmän esittämillä täydennyksillä jää uudistuksen lopputulokseksi. Poliisiammattikorkeakoulu nostaa lausunnossaan esille Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen hankkeen, jossa on laadittu suunnitelma lapsen edunvalvonnan kehittämisestä valtakunnallisesti rikosasioissa ja lastensuojeluasioissa, ja tuo sen pohjalta lausunnossaan ilmi erilaisia kehittämistarpeita. Suunnitelmassa ehdotetaan esimerkiksi samanlaista sääntelyn muuttamista edunvalvojan määräämisestä todistajan asemassa olevalle lapselle, ja Poliisiammattikorkeakoulu pitää ehdotusta kannatettavana. Työryhmän ehdotus viittauksesta esitutkintalaista holhoustoimilakiin väliaikaismääräyksen antamisen osalta on oikeasuuntainen, mutta selvitystyön asiantuntijahaastattelujen perusteella holhoustoimilain sääntelyä väliaikaismääräyksen antamisen edellytyksistä ei sisällöltään pidetty ylipäätään riittävän selkeinä rikosasioissa sovellettavaksi.

Poliisihallitus kannattaa esitystä esitutkintalain mukaisen edunvalvonnan määräämis mahdollisuudesta muihinkin alle 18-vuotiaisiin kuin asianosaisiin. Muutos on tärkeä todistajan asemassa olevien lasten ja nuorten etujen ja oikeuksien paremmaksi turvaamiseksi. Barnahus-hankkeen poliisiasiantuntijoiden tekemässä poliisin lapsirikostutkinnan

nykytilan -selvityksessä on todettu, että edunvalvojen määräämisessä valtakunnallisesti on suuria eroja. Tämä koski niin väliaikaisia määräyksiä kuin varsinaisia määräyksiä. Poliisin tulee varata edunvalvojalle mahdollisuus olla läsnä lapsen kuulustelussa. Mikäli rikosepäily on perheen sisäinen, tulee edunvalvojalle määrätä sijainen. Poliisilla on usein kiire kuulla lapsi tällaisissa tilanteissa, jotta perheenjäsen ei pääse häneen vaikuttamaan. Mikäli väliaikaismääräystä edunvalvojan sijaisesta ei saada kiireellisesti, poliisi ei pysty täyttämään lain tarkoittamaa ja eduskunnan oikeusasiamiehenkin (EOAK/3150/2019) mainitsemaa mahdollisuutta vaan lapsi kuullaan ilman edunvalvojaa. Poliisihallitus pitää tärkeänä, että edunvalvonnan kehittämistä jatketaan ja asia huomioidaan lakiuudistuksessa. Poliisihallitus tukee mietinnön mainintaa, jonka mukaan rikosprosessissa tapahtuva lapsen edunvalvonta ja siihen liittyvä lainsäädäntö edellyttää jatkossa laajempaa kokonaistarkastelua nyt ehdotettujen muutosten lisäksi.

Poliisin lapsirikostutkinnan nykytilan selvityksen (2020) mukaan edunvalvojan määräämisen prosessissa haasteena koettiin osalla haastatelluista paikoista pitkä ajallinen kesto edunvalvontamääräyksen saamisessa. Prosessi saattoi joillain paikkakunnilla kestää jopa useita kuukausia. Määräyksen saamisessa oli kuitenkin suuria ajallisia eroja eri alueiden välillä. Haasteita havaittiin myös kiireellisissä edunvalvojan väliaikaismääräyksissä. Esitutkinnan kesto tai sen viivästynyt aloitus oli estänyt joidenkin tuomiopiirien alueella edunvalvojan väliaikaismääräyksen saamista kiireellisyysperusteella, jolloin lapsen edun mukainen esitutkinnan suorittaminen oli vaarantunut. Käräjäoikeus oli näissä tilanteissa päättänyt kuulemaan vanhempia ennen päätöksen tekemistä. Lapselle tulee määrätä edunvalvojan sijainen rikosasiaan perheen sisäisissä rikosepäilyissä ja usein näissä tilanteissa on kiire tehdä lapsen kuulustelu. Tällaisia tilanteita nousee esiin lapsen ollessa sekä asianomistajan että todistajan asemassa. Nykylainsäädännön mukaan esitutkintalain 4 luvun 8 § edellyttää poliisilta edunvalvojan sijaisen hakemista rikosprosessia varten käräjäoikeudelta, kun lapsi on asianosainen. Ongelman ratkaisuksi esitetään, että poliisi voisi määrätä kiireellisessä tilanteessa edunvalvojan sijaisen tehtävään soveltuvan henkilön suostumuksella. Oikeusasiamiehen ratkaisussa vuodelta 2019 todetaan, että poliisin tulee huolehtia siitä, että edunvalvojalle on varattava tilaisuus esitutkintalain 7 luvun 14 §:n mukaiseen läsnäoloon lapsen kuulustelussa (EOAK/3150/2019). Prosessi voisi esimerkiksi noudattaa samaa menettelyä kuin poliisin määräämässä väliaikaisessa lähestymiskiellossa. Poliisin tulisi saattaa päätös käräjäoikeuden ratkaistavaksi esim. 7 vuorokauden kuluessa. Tämä jouduttaisi esitutkintaa sekä varmistaisi esitutkinnan lainmukaisen kulun lapsen oikeusturva huomioiden.

Rikosuhripäivystys (RIKU) pitää ehdotusta kannatettavana.

Sisä-Suomen poliisilaitos pitää mahdollisuutta määrätä edunvalvoja myös todistajana kuultavalle lapselle tärkeänä ja perusteltuna muutoksena. Lasten kuulusteleminen todistajan asemassa huoltajaansa vastaan on toimenpide, jota ei voi esitutkinnassa käyttää kevyesti tai harkitsematta. Tässä harkinnassa ja lapsen edun valvomisessa edunvalvojan saatavuuden ja kannanottojen merkitys on suuri.

Suojellaan Lapsia ry kannattaa ehdotettua toimenpidettä, painottaen kuitenkin resursien riittävyyden varmistamista ja sitä, että edunvalvojan määrääminen toteutetaan kiireellisesti heti rikosprosessin alussa. Edunvalvojan määrääminen on erityisen kannattavaa, sillä tällä hetkellä alaikäiset asianomistajat saattavat jäädä varsin yksin rikosasiassaan. Kaikilla nuorilla ei ole lähipiirissään turvallista ja tukea antavaa aikuista. Erityistä huomiota tulee kiinnittää kodin ulkopuolelle sijoitettuihin lapsiin ja nuoriin, joiden arjesta vastaava henkilö voi olla esimerkiksi lastensuojelulaitoksen vaihtuva ohjaaja tai lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Lapsen turvallisuuden tunteen järkkyessä rikoksen seurauksena sekä rikosprosessin aikana on tärkeä huomioida, että lasta tukevien aikuisten vaihtuminen heikentää edelleen lapsen turvallisuuden tunnetta ja näin hidastaa väkivaltakokemuksesta toipumista. Lapsen tukena olevan aikuisen pysyvyys koko rikosprosessin keston ajan tukee lapsen mahdollisuutta ennakoida tapahtumia, mikä lisää lapsen hallinnan tunnetta muuten haastavan ja mahdollisesti jopa traumatisoivan rikosprosessin aikana. Suojellaan Lapsia ry kannattaa myös ehdotusta laajentaa edunvalvojan määräämistä myös rikosprosessissa osallisina oleville lapsille, jotka eivät ole asianomaisia.

Suomen Asianajajaliitto pitää ehdotusta kannatettavana. On selvää, että esitutkinnassa voi syntyä tilanteita, joissa todistajan asemassa oleva lapsi saattaa tarvita edunvalvojaa. Tällainen tilanne voi syntyä esimerkiksi silloin kun lapsella olisi oikeus kieltäytyä todistamasta. Esitutkintaviranomaisten lakisääteisenä tehtävänä on rikoksen ja sen aiheuttaman vahingon selvittäminen. Tämä selvittämisintressi saattaa olla joskus ristiriidassa lapsen edun kanssa, jos lapsi on todistajana lähiomaista koskevassa asiassa. On lapsen edun mukaista, että asiaa valvoo tällöin lainoppinut avustaja. Tällaiset tapaukset lienevät kuitenkin harvinaisia. Asianajajaliitto kuitenkin huomauttaa, ettei ehdotettu muutos kuitenkaan varsinaisesti tehosta rikosprosessia, vaan kyseessä on nimenomaan lapsen asemaan kohdistuva parannus.

Suomen Lakimiesliitto - Finlands Juristförbund ry kannattaa ehdotusta soveltamisalan laajentamiselle, kuten myös pykälään ehdotettuja teknisluontoisia muutoksia.

Suomen Syyttäjähdistys ry pitää esitystä kannatettavana eikä Syyttäjähdistyksellä ole esitykseen huomauttamista.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) kannattaa esitystä. Muutos on välttämätön todistajan asemassa olevien lapsen etujen ja oikeuksien paremmaksi turvaamiseksi. THL toteaa lisäksi, että THL:n koordinoiman Barnahus-hankkeen kokemusten sekä hankkeen toimesta valmistumassa olevan edunvalvontatoiminnan kehittämissuunnitelman (Suunnitelma lapsen edunvalvonnan kehittämisestä valtakunnallisesti rikosasioissa ja lastensuojeluasioissa) perusteella lapsen edunvalvonnan käytäntöihin liittyy useita kehittämiskohteita. THL pitää näin ollen tärkeänä mietinnön toteamaa, jonka mukaan rikosprosessissa tapahtuva lapsen edunvalvonta ja siihen liittyvä lainsäädäntö edellyttää jatkossa laajempaa kokonaistarkastelua nyt ehdotettujen muutosten lisäksi.

Professori Matti Tolvanen, Itä-Suomen yliopisto pitää ehdotusta perusteltuna. Tolvanen toteaa olevan hyvä, että edunvalvoja voitaisiin määrätä myös muulle kuin asianosaiselle.

Turun hovioikeus pitää ehdotusta kannatettavana.

Vaasan hovioikeus pitää ehdotusta kannatettavana ja katsoo, että edunvalvojan määrääminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa esitutkintaa nopeuttanee prosessia.

3.3 Asianomistajan henkilöllisyyden määrääminen salassa pidettäväksi rikosasiaan liittyvissä hakemusasioissa (oikeudenkäynnin julkisuuslaki 6 ja 24 §)

Työryhmän mietinnössä ehdotetaan laajennettavaksi mahdollisuutta määrätä lapsen henkilöllisyys pidettävän salassa oikeudenkäynnissä. Ehdotuksen mukaan mahdollisuus koski rikosasioiden lisäksi myös hakemusasioita, jotka liittyvät sellaiseen rikosasiaan, joka koskee erityisen arkaluonteista asianomistajan yksityiselämään liittyvää seikkaa. Sama koski myös tuomioistuimen ratkaisua tällaisessa hakemusasiassa.

Ehdotuksesta lausuneet lausunnonantajat kannattavat lähes poikkeuksetta ehdotusta säännöksen laajentamisesta rikosasioihin liittyviin hakemusasioihin (**Lapsiasiavaltuutettu, Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisihallitus, Rovaniemen hovioikeus, Yhdenvertaisuusvaltuutettu**).

Helsingin kärjäoikeus toteaa, että julkisuuslain (laki oikeudenkäynnin julkisuudesta) 6 ja 24 § muotoilut poikkeavat toisistaan, mille ei liene erityistä syytä. Kärjäoikeus ehdottaa yhtenevän linjan ottamista molemmissa pykälissä.

Lapsiasiavaltuutettu pitää lisäystä lain yhdenvertaisen soveltamisen sekä lapsen yksityisyyden suojan kannalta erittäin tervetulleena ja perusteltuna. Lapsiasiavaltuutettu tuo lausunnossaan esiin myös huolen alaikäisen rikoksentekijän yksityisyyden suojaan liittyen.

Poliisiammattikorkeakoulu pitää työryhmän ehdotusta kannatettavana. Lapsen edunvalvojan hakemuksen julkisuutta koskevaa sääntelyä pitäisi selkeyttää myös muutoin. Asianosaisjulkisuutta koskevaa sääntelyä tulisi kehittää siten, että lapsen edunvalvojan määräämistä koskevan väliaikaismääräyksen ja siihen liittyvien asiakirjojen asianosaisjulkisuuden rajoittamisen mahdollisuudesta ja edellytyksistä ei voisi olla minkäänlaista epäselvyyttä. Asianosaisjulkisuuden toteuttaminen on tärkeä pääsääntö, ja sitä supistavien säännösten tulisi olla selkeitä ja tarkkarajaisia. Vielä asianomistajan ja eräiden muiden tahojen henkilöllisyyden salassapitoa koskevaa sääntelyä pitäisi viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) osalta kehittää. Asianomistajaa ym. tahojen henkilöllisyys on esitutkinta- ja syyttäjäviranomaisessa julkinen tieto esitutkinta- ja syyteharkinta-aineiston yleisen salassapidon (JulKL 24.1 § 3 kohta) päättymisen jälkeen, jollei tuomioistuimien ole asiaa siellä käsiteltäessä antanut tältä osin erillistä salassapitomääräystä. Tuomioistuimen antama salassapitomääräys sitoo esitutkinta- ja syyteharkintaviranomaista (JulKL 22 §), mutta tätä suojaa ei voida pitää riittävänä. Erityisesti tilanteet, joissa asia ei etene oikeudenkäyntiin, asianomistajana olevan lapsen henkilöllisyyden suoja on riittämätön.

Poliisihallitus kannattaa sitä, että uudessa laissa mainitaan hakemusasiat erikseen, jotta salassapitovelvoitteet koskevat myös hakemusasioita. Lapsiin kohdistuvat rikokset ovat arkaluonteisia ja niiden salaaminen etenkin perheen sisäisissä asioissa on merkityksellistä.

Rovaniemen hovioikeus pitää kannatettavana lisäystä. Käytännössä käräjäoikeudet ovat ilman nimenomaista säännöstä asianomistajan asemaa turvaten antaneet määräyksiä asianomistajan henkilöllisyyden salassa pitämisestä tilanteissa, joissa (alaikäiselle) asianomistajalle on haettu edunvalvojan määräämistä ja/tai oikeudenkäyntiavustajan määräystä ennen rikosasian vireille tuloa ja kun asia liittyy läheisesti sellaiseen arkaluonteiseen rikosasiaan, jossa tuomioistuimien pääsääntöisesti määrää asianomistajan henkilöllisyyden salassa pidettäväksi.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kannattaa esitystä. Yhdenvertaisuusvaltuutettu nostaa esiin Barnahus-hankkeessa esiin nousseen ongelman kiireellisessä edunvalvojan väliaikaismääräyksessä perheen sisäisessä rikosasiassa. Eri tuomiopiireissä käytännöt edunvalvojan määräämisessä vaihtelevat. Joillain alueilla otetaan yhteyttä lapsen huoltajiin heidän kuulemisekseen edunvalvojan määräämisestä, vaikka kyse olisi perheensisäisestä rikosepäilystä, jossa lapsen virallinen huoltaja on rikoksesta epäillyn asemassa. Näin toimitaan, vaikka kyse olisi väkivalta- tai seksuaalirikosta koskevasta rikosepäilystä. Tilanteita on noussut esiin lapsen ollessa asianomistajan, mutta myös todistajan asemassa. Huoltajien kuuleminen voi johtaa aiheettomiin viivästyksiin rikoksen selvittämisessä ja lapsen suojelemisessa.

Huoltajien kuuleminen vaarantaa erittäin huolestuttavalla tavalla esitutinnan ja rikosprosessin. Rikoksen selvittämisintressi vaarantuu, kun huoltaja pääsee ennen lapsen kuulemista vaikuttamaan lapsen esitutinnassa antamaan kertomukseen. Huoltajan kuulemistakia rikosepäilyä ei välttämättä päästä selvittämään, ja sen seurauksena epäonnistutaan lapsen suojelemissa. Erityisesti väkivalta- ja seksuaalirikoksissa on riskinä, että lapsi joutuu uudelleen näiden tekojen kohteeksi. Barnahus-hankkeessa on suositeltu, että poliisi voisi määrätä kiireellisessä tilanteessa edunvalvojan sijaisen tehtävään soveltuvan henkilön suostumuksella. Prosessi voisi noudattaa samaa menettelyä kuin poliisin määräämässä väliaikaisessa lähestymiskiellossa. Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää tärkeänä, että lainsäädäntöä muutetaan siten, että väliaikainen edunvalvoja voidaan määrätä ilman vanhempien kuulemista tilanteessa, jossa vanhempaa epäillään lapseensa kohdistuneesta rikoksesta.

4 Erityisosaamisen turvaaminen

4.1 Esitutkinna johdon keskittäminen alle 18-vuotiaita koskevassa esitutkinnassa (ETL 4:7)

Työryhmän mietinnössä ehdotetaan esitutkintalakia muutettavaksi siten, että jos esitutkinnassa kohdistetaan alle 18-vuotiaisiin tutkintatoimenpiteitä, olisi voimassa olevaan lakiin sisältyvän tutkintatoimenpiteiden keskittämisedellytyksen lisäksi tutkinnanjohto annettava mahdollisuuksien mukaan tällaisiin tehtäviin erityisesti perehtyneille tutkinnanjohtajille.

Suurin osa ehdotuksesta lausuneista lausunnonantajista pitää ehdotusta kannatettavana (**Asianajaja, prosessioikeuden dosentti Markku Fredman, Eduskunnan oikeusasiamies, HEUNI, Helsingin hovioikeus, Itä-Suomen hovioikeus, Itä-Suomen poliisilaitos, Kaakkois-Suomen poliisilaitos, Lapsiasiavaltuutettu, Lastensuojelun Keskusliitto ry, Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry, Oikeuskansleri, Pohjois-Suomen syyttäjälaitos, Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisihallitus, Rajavartiolaitoksen esikunta, Rikosuhripäivystys, Rovaniemen hovioikeus, Sisä-Suomen poliisilaitos, Suojellaan Lapsia ry, Suomen Lakimiesliitto - Finlands Juristförbund ry, Syyttäjälaitos, Suomen Syyttäjähdistys ry, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Vaasan hovioikeus, Yhdenvertaisuusvaltuutettu**). Useat lausunnonantajista korostavat ehdotuksen edellyttämää lisäresurssien tarvetta.

Asianajaja, prosessioikeuden dosentti Markku Fredman pitää ehdotusta kannatettavana.

Eduskunnan oikeusasiamies pitää perusteltuna, että säännös laajennetaan koskemaan myös tutkinnanjohtajia. Tämän voi arvioida parantavan esitutkintojen laatua ja myös nopeuttavan niitä. Edellytyksenä luonnollisesti on, että tarvittavasta resurssilisäyksestä huolehditaan.

HEUNI kannattaa ehdotusta. HEUNI haluaa alleviivata, että erikoistuminen ja tutkinnan keskittäminen on olennaista kaikissa alle 18-vuotiaisiin asianosaisiin liittyvissä tilanteissa, niin todistajien, asianomistajien kuin epäiltyjenkin kohdalla. Poliisilta tulisi vaatia erikoistumiskoulutusta kaikilta lapsia kuulevilta poliiseilta, mukaan lukien silloin kuin lapsen epäillään syyllistyneen rikokseen. Tällä hetkellä Suomessa poliisi ei erikseen erikoistu epäillyn asemassa olevien lasten kuulemiseen. Kuitenkin monet epäillyn asemassa olevat nuoret ovat tutkimusten mukaan myös itse haavoittuvassa asemassa ja he ovat usein myös itse

rikosten uhreja. Näiden nuorten kohtaaminen voi olla merkittävä tekijä nuoren tulevaisuutta ajatellen. Lisäksi nuoret, kuten myös muut haavoittuvassa asemassa olevat henkilöt, ovat tutkimusten mukaan poikkeuksellisen herkkiä tekemään vääriä tunnustuksia, ja näin varsinkin, jos heillä on itsellään aiempia kuormittavia kokemuksia, kuten esimerkiksi seksuaaliväkivallan kokemuksia. Tämänkin vuoksi heidät on myös heidän ollessaan epäillyn asemassa kuulusteltava sensitiivisesti. Lisäksi HEUNI esittää, että säännöksen ehdotetun muotoilun ilmaisusta ”mahdollisuuksien mukaan” tulisi luopua.

Helsingin hovioikeus puoltaa ehdotettua muutosta.

Hämeen poliisilaitos toteaa alueellaan olevan jo tällä hetkellä erityisosaamista alle 18-vuotiaiden esitutkinnassa, mutta muutosehdotus johdon keskittämisestä on rikosnimikkeiltään huomattavasti laajempi kuin mitä se on Hämeen poliisilaitoksella tällä hetkellä. Tämä lisäisi siten merkittävästi näiden nykyisten lapsijuttuihin perehtyneiden tutkinnanjohtajien työmäärää. Kaikkien esityksen mukaisten juttujen keskittämistä näille tutkinnanjohtajille ei nähdä järkevänä ja poliisilaitos pitää laintasoista vaatimusta tällaisenaan erityisen haasteellisena. Vaatimus tutkinnanjohtajuudesta tarkoittaisi nykyisellään kattavuutta myös poistumien aikana. Tarvitaanko jatkossa näiltä osin varallaoloa ja onko sijaisilla samanlaiset vaatimukset pätevydestä? Tällaisena esityksen mukainen vaatimus tarkoittaisi Hämeen poliisilaitoksellakin kahden tutkinnanjohtajan lisäämistä näihin erityisosaamista vaativiin juttuihin. Poliisilaitoksen koko, etäisyydet ja rakenteet saattavat tuoda tähän myös käytännön ongelmia. Johtaminen ei toimi, jos tutkinnanjohtaja ja tutkijat ovat fyysisesti kovin etäällä toisistaan. Lisäksi pienissä poliisilaitoksissa voi lapsitutkinnan osalta olla siten, että lapsitutkintaa johdetaan matriisiorganisaatiolla ja samaan aikaan muita juttuja hierarkkisella organisaatiolla. Tällaiset kahden tutkinnanjohtajan mallit ovat erityisen haasteellisia priorisoinnin ja johtamisen näkökulmasta.

Itä-Suomen hovioikeus kannattaa ehdotusta. Hovioikeuden käsityksen mukaan johdon keskittämistä on käytännössä jo tehty. Mikäli ehdotettu lakimuutos hyväksytään, tulee edelleen varmistaa riittävät henkilöresurssit, jotta ehdotus ei johda esitutkinnan ruuhkautumiseen ja kokonaiskäsitelyaikojen pitenemiseen. Mikäli tehtäviä keskitetään erityisesti perehtyneille tutkinnanjohtajille, tulee määritellä edellytys siitä, milloin ja millä tavalla käytännössä hankittu kokemus on tehtävään riittävä.

Itä-Suomen poliisilaitos pitää tärkeänä syventää tutkinnanjohtajien ja tutkijoiden erikoistumista lapsiin sekä erityistä suojelua vaativiin asianomistajiin. Erityisen suojelun tarpeessa olevien asianomistajien rikoksista voi saada rakennettua järkeviä kokonaisuuksia lapsirikostutkinnan resursseille.

Kaakkois-Suomen poliisilaitos pitää ehdotusta kannatettavana.

Keskusrikospoliisi toteaa, että rikosasiaa käsittelevien tutkinnanjohtajien erityisosaamisen vaatimus voi aiheuttaa käytännön ongelmia. Vaatimus saattaa olla toteutettavissa poliisilaitosten tasolla, mutta ei välttämättä poliisiasemakohtaisesti. Etenkin haja-asutusalueilla tavoite saattaa olla vaikea toteuttaa osaajien vähyyden ja saatavuuden vaikeudesta johtuen. Mikäli tiettyä rikoslajia esiintyy alueella satunnaisesti, ongelmana voi olla myös resurssin ylläpitäminen, eli jatkuvasti esimerkiksi lapsi- tai ihmiskaupparikollisuuteen koulutetun tutkinnanjohtajan pitäminen. Muutoksen toteuttaminen edellyttäisi poliisin resurssien lisäämistä. Keskusrikospoliisi pitää yleisellä tasolla kannatettavana, että lainsäädäntö ohjaa tehtävien priorisoinnissa ja ohjaa siten myös resurssien kohdentamista. Riskinä kuitenkin on, että lapsiin ja ihmiskauppaan liittyvien rikosten tutkinnan priorisointi saattaa johtaa resurssien vähyyden takia muiden asioiden tutkimisen laiminlyöntiin, mikä vaarantaisi kansalaisten yhdenvertainen kohtelun sekä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumisen.

Lapin poliisilaitos pitää tärkeänä tutkinnanjohtotason perehtyneisyyttä asiaan. Poliisilaitos katsoo kuitenkin, että mikäli keskittäminen tehdään, se lisäisi tiettyjen tutkinnanjohtajien työmäärää. Tutkinnanjohtajien on tärkeä tietää mitä kaikkea esitutkinta alaikäisten kanssa voi pitää sisällään ja mitä muotomääräyksiä mihinkin asemaan liittyy. Tietyt rikokset pitäisi olla ehdottomasti tutkinnanjohtotasolla keskitetty erityisesti perehtyneille tutkinnanjohtajille. Lievemmissä rikoksissa tutkinnanjohtajien tulisi olla perehtyneitä niihin seikkoihin mitä alaikäisten kanssa pitää ottaa huomioon esitutkinnassa. Lapin poliisilaitos näkee ongelmaksi kuitenkin mahdollisesti sen, että pienellä poliisilaitoksella tutkinnanjohtajien vaihtuessa joudutaan kouluttamaan uusia henkilöitä. Tutkinnanjohtajilla on paljon erilaisia juttuja, joten osaamista tulee olla usealla tutkinnanjohtajalla, vaikka juttuja voi olla vähän.

Lapsiasiavaltuutettu pitää ehdotusta erittäin tervetulleena ja toteaa ehdotuksen oletettavasti edistävän mietinnön tavoitteita. Lapsiasiavaltuutettu ymmärtää, että mahdollisuus osoittaa esitutkintatoimenpiteet tehtävään erityisesti perehtyneille tutkijoille riippuu pitkälti erityisosaamista omaavan henkilöstön saatavilla olosta. On kuitenkin lasten yhdenvertaisuuden ja muutenkin lapsiystävällisen ja lapsen oikeuksia kunnioittavan oikeudenkäytön kannalta tärkeää, että muotoilut vaihdetaan velvoittavammiksi. Ylipäätään on ensiarvoisen tärkeää, että lapsia koskevia rikosasioita hoitavat prosessin kaikissa vaiheissa niihin erikoistuneet ammattilaiset. Tämän toteutuminen vaatii asianmukaista resursointia ja koulutusta. Myös YK:n lapsen oikeuksien komitea on painottanut erityisosaamisen tärkeyttä.

Lastensuojelun Keskusliitto ry pitää ehdotusta kannatettavana. Keskusliitto kuitenkin huomauttaa, että ehdotus ei saa jäädä pelkäksi tavoitteeksi, vaan resursoinnilla ja koulutuksella tulee aktiivisesti varmistaa, että tutkinnanjohtajalla todella on riittävä perehtyneisyys ja ymmärrys aina silloin, kun esitutkinnassa kohdistetaan esitutkintatoimenpiteitä

lapsen. Keskusliitto toteaa, että lapsia koskevien rikosten parissa työskenteleviä tulee aktiivisesti kannustaa asiaa koskeviin koulutuksiin ja lisäkoulutuksiin, sillä näin osaltaan yhtenäistetään toimintamalleja eri puolilla maata ja samalla varmistetaan kaikkien lasten yhdenmukainen kohtelu.

Lounais-Suomen poliisilaitos toteaa, että osaamisvaatimusten toteutumisen varmistaminen lainsäädännöllä on tavoitteena hyvä, mutta samalla tulee varmistaa tosiasialliset mahdollisuudet kouluttautumiseen ja tarpeet resurssin joustavaan käyttöön. Henkilöstömuutosten yhteydessä eteen voi tulla tilanteita, joissa erityisesti koulutettua tutkijaa tai tutkinnanjohtajaa ei ole saatavilla. Siksi mietinnön kirjaus siitä, että tutkinta on mahdollisuuksien mukaan annettava tähän tehtävään erityisesti perehtyneille tutkijoille ja tutkinnanjohtajille on tarpeellinen, kuten myös maininta siitä, että muutoksen toteuttamisessa olisi otettava huomioon riittävä siirtymäaika, jotta tarvittava koulutus ehditään järjestämään. Sääntöksen ei tulekaan olla ehdoton. Omat haasteensa tällä asettavat myös henkilöstön runsas vaihtuminen ja jaksamisen turvaaminen erityisen kuormittavissa tehtävissä. Tutkinnanjohtajien koulutus niin määrämuotoisena kuin mietinnössä mainittu STEKPOV-koulutus ei välttämättä ole tarkoituksenmukainen. Koulutusmäärät jäävät kuitenkin sen verran pieniksi, että määrämuotoisia koulutuksia järjestettäisiin luultavasti melko harvoin ja uutena tehtävään tulevat tutkinnanjohtajat joutuisivat toimimaan melko pitkiäkin aikoja ilman koulutusta. Ainakin toteutustapa tulisi siinä tapauksessa olla muu kuin lähiopetus.

Länsi-Uudenmaan poliisilaitos katsoo ehdotuksen olevan ennen kaikkea resurssi- ja toiminnallinen kysymys. Jos tutkinta keskitetään yksikössä esim. vain yhdelle tutkinnanjohtajalle ja tutkintaryhmälle, on toiminta erittäin haavoittuva, kun henkilöstö vaihtuu (henkilöstön vaihtuvuus on suurta) ja epäiltyjen rikosten määrä on suuri. Tutkinnanjohtaja ja tutkijat väsyvät, jos tehtävät ovat vain vaativia lapsiin kohdistuvia rikoksia. Poliisilaitos katsoo esityksen toimivan paperilla, mutta ei käytännössä. Ehdotus on osin tarpeeton, koska ei se tuo tutkintaan lisäresurssia ja erityistä osaamista vaativia tutkintoja on useita muitakin. Poliisiyksiköiden tulee järjestää lapsiin kohdistuvien rikosten esitutkinta joka tapauksessa siten, että on riittävästi osaamista ja resursseja (useampi tutkinnanjohtaja). Poliisilaitoskoosta riippuen myös etäisyydet vaikeuttavat tutkintaa, jos tutkinnanjohtaja on muualla kuin tutkijat.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry (MLL) pitää ehdotusta hyvänä ja perusteltuna, sillä sen avulla vahvistetaan osaamista alle 18-vuotiaisiin kohdistuvassa esitutkinnassa. Tutkinnanjohtajan rooli esitutkinnassa on keskeinen. MLL korostaa tutkinnanjohtajille ja muille tutkijoille annettavan koulutuksen ja perehdytyksen varmistamista.

Oikeuskansleri pitää ehdotusta kannatettavana.

Pohjanmaan poliisilaitoksen näkemyksen mukaan olisi luontevaa, että koska kyseessä olevia esitutkintoja hoitavat vain erityisosaamiskoulutuksen saaneet tutkijat, myös tutkinnanjohtajina toimivat vain sellaiset henkilöt, jotka ovat erikoistuneet kyseessä olevaan aihepiiriin.

Pohjois-Suomen syyttäjälue pitää ehdotusta erittäin hyvänä ja katsoo, että vain osaamisen keskittämällä voidaan saada näihin juttuihin riittävä osaaminen ja tehokkuus.

Poliisiammattikorkeakoulun mukaan ehdotus on kannatettava. Tutkinnanjohtajan osaamisen kehittämällä voidaan varmistaa, että näiden asioiden tutkintaa johdetaan riittävällä perehtyneisyydellä. Poliisiammattikorkeakoulu on sitoutunut tällaisen koulutuksen tarjoamiseen, kun sille varataan lainsäädäntömuutoksen yhteydessä riittävät resurssit koulutuksen toteuttamiseen.

Poliisihallitus kannattaa ehdotusta. Esitys on Barnahus-hankkeen poliisiasiantuntijoiden kannanmukainen. Tutkinnanjohtajan keskittäminen tämän aihepiirin osaaville tutkinnanjohtajille lain edellyttämällä tavalla vaatii poliisissa siirtymäajan sekä resurssia koulutukseen, niin uuden kuin olemassa olevan henkilöstön osalta sekä osaamisvaatimuksen rakenteiden laadintaa poliisiyksiköiden tutkinnanjohtajien työkuviin ja työkuorman suhteuttamista johdettavana oleviin asioihin. Tutkinnanjohtajalta ei voida vaatia samaan aikaan perehtymistä useisiin hyvin eri aihepiireistä koostuviin tutkintakokonaisuuksiin ja olemaan yhden aihepiirin erikoisosaaja operatiivisessa määräaikoihin perustuvassa työssä.

Rajavartiolaitoksen esikunta pitää kannatettavana ehdotusta. Tutkinnanjohtajan ja tutkintatoimenpiteiden keskittäminen edellyttää Rajavartiolaitoksen tutkinnanjohtajille ja tutkijoille lisäkoulutusta. Rajavartiolaitoksen esikunta pitää tärkeänä, että säännökset eivät kuitenkaan ole ehdottomia, vaan niissä on jouston varaa, sillä käytännössä tutkinnan ja sen johdon keskittämistä ei pystyttäne koulutuksesta huolimatta kaikissa tapauksissa toteuttamaan.

Rikosuhripäivystys (RIKU) pitää ehdotusta kannatettavana.

Rovaniemen hovioikeus pitää tarpeellisena, että alle 18-vuotiaita koskevassa esitutkinnassa sekä tutkinnanjohtoa että tutkijoita koskevat samat perehtyneisyysedellytykset.

Sisä-Suomen poliisilaitos pitää muutosta perusteltuna. Tärkeää on tämän muutoksen myötä turvata se, että tutkinnanjohtajille on saatavilla riittävän kattavaa ja jatkuvaa täydennyskoulutusta aihealueeseen liittyen, jotta tutkinnanjohtoresurssit voidaan turvata tältä osin.

Suojellaan Lapsia ry tukee vahvasti ehdotusta.

Suomen Asianajajaliitto suhtautuu ehdotukseen varauksella ja kehottaa pohtimaan, riittäisikö, että erikoistumista edellytetään vain lapsiin kohdistuneissa seksuaalirikoksissa. Kyseinen säännös aiheuttaa epäselvyyksiä käytännön työssä, mille ryhmälle mikäkin juttu jaetaan. Sen, onko rikokseen osallisena lapsi, ei tulisi olla määrittävä tekijä. Vaikka laissa on nyt jo säännös tutkijoiden erikoistumisesta, niin tutkinnanjohtajien kohdalla tilanne on eri kuin tutkijoiden. Tutkijalta vaaditaan erityisosaamista erityisesti kuulustelun vuoksi, mutta myös psykologisesti. Tutkinnanjohtaja ei lähtökohtaisesti ole missään kontaktissa lapseen tai hänen lähiomaisiinsa tutkinnan aikana, jolloin tutkinnanjohtajalla tulisi olla lähinnä osaamista juuri tietyn tyyppisestä rikostyypistä sekä rikostutkinnan johtamisesta. Asianajajaliitto pitää lähtökohtaisesti kaikenlaista erikoistumista kannatettavana ajatuksena. Erityisen tärkeänä tätä voidaan pitää tilanteissa, joissa on kyse lapseen kohdistuneesta seksuaalirikoksesta, joka on oma myös jutturyhmänsä. Asianajajaliitto huomauttaa kuitenkin, että rikostutkinnassa tärkeintä on erikoistua rikostyypeittäin. Rikostyyppin tutkinta ei lähtökohtaisesti eroa sen mukaan, onko osallisena lapsi vai aikuinen.

Asianajajaliitto ei pidä kannatettavana sitä, että lapsiin kohdistuneita tai lapsien tekemiä rikoksia lähdetään liiaksi eriyttämään nimenomaan sillä perusteella, että rikostutkintaan liittyy lapsi. Jos ajatellaan, että esimerkiksi Helsingissä alle 18-vuotiaisiin epäiltyihin keskittynyt ryhmä tutkii vuosittain 0–2 alaikäisten tekemää henkirikosta ja henkirikosryhmä tutkii näitä useita kymmeniä vuosittain, niin rikosprosessin tehostamisen ja sujuvuuden kannalta henkirikostutkinta kannattaa keskittää tähän juttutyypin erikoistuneelle ryhmälle, vaikka asiassa olisi osallisena lapsia. Asianajajaliitto nostaa esille lausunnossaan myös keskittämisen haasteet tietoverkkorikos- ja ihmiskauppatutkinnassa. Ei ole mielekäästä, että jos kyse on esimerkiksi alaikäiseen kohdistuneesta teosta (eli törkeästä ihmiskaupparikoksesta), niin jutun tutkinta siirretään lapsiin erikoistuneelle tutkinnanjohtajalle, vaan tutkinta tulee ehdottomasti suorittaa siinä yksikössä, jossa ko. juttutyypin muutenkin tutkitaan. Lisäksi Asianajajaliitto kiinnittää huomiota siihen, että erikoistuminen luo haasteita pienemmillä paikkakunnilla, koska henkilöstöä on vähemmän, eikä erikoistuminen ole samassa määrin mahdollista kuin isommilla paikkakunnilla.

Suomen Lakimiesliitto ry pitää ehdotusta kannatettavana. Ehdotuksen muotoilu ”mahdollisuuksien mukaan annettava tähän tehtävään erityisesti perehtyneille” on perusteltu. Koska koulutetun ja perehdytyksen saaneen henkilöstön määrä on rajallinen, on tarkoituksenmukaista, että esimerkiksi poistuma-, jutturuuhka yms. tilanteissa asia voidaan antaa myös vailla tällaista koulutusta ja perehtyneisyyttä olevalle henkilölle, ettei esimerkiksi asian esitutkinta kohtuuttomasti viivästy.

Suomen Syyttäjäyhdistys ry pitää esitystä on kannatettava eikä sillä ole esitykseen huomauttamista.

Syyttäjälaitos pitää ehdotusta kannatettavana eikä sillä ole siihen huomautettavaa.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) kannattaa kyseisen momentin laajentamista koskemaan tutkinnan johtoa. Esitys tutkinnan keskittämistä tehtävään erityisesti perehtyneille tutkinnanjohtajille on THL:n koordinoiman Barnahus-hankkeen poliisiasiantuntijoiden kannan mukainen. THL kuitenkin toteaa, että ehdotuksen muotoilu ”Jatkossa jos esitutkinnassa alle 18-vuotiaisiin kohdistetaan tutkintatoimenpiteitä, olisi myös tutkinnan johto mahdollisuuksien mukaan annettava tähän tehtävään erityisesti perehtyneille tutkinnanjohtajille” jättää melko runsaasti tulkinnanvaraa. THL ehdottaa, että muotoilua harkitaan muutettavaksi velvoittavammaksi (poistamalla ilmaus ”mahdollisuuksien mukaan”), siirtymäaika huomioiden.

Professori Matti Tolvanen, Itä-Suomen yliopisto katsoo lainmuutoksen parantavan esitutkinnan laatua lapsia koskevan tutkinnan osalta. Lapsiin kohdistuvat jutut edellyttävät erityistä perehtymistä nimenomaan lapsen kuulemiseen soveltuviin menetelmiin. Tolvanen ei pidä riittävänä, että tutkija on perehtynyt erityisesti lapsijutuissa sovellettaviin menetelmiin, myös tutkintaa johtavan komisarion tulee ne tuntea ja osata niitä soveltaa. Tolvanen toteaa, että koulutuksen myötä myös poliisien ja syyttäjien osaaminen on parantunut merkittävästi. Myös tuomioistuimet osaavat entistä paremmin hyödyntää lasten kertomusten luotettavuudesta saatavilla olevaa tutkimustietoa.

Vaasan hovioikeus pitää ehdotusta kannatettavana.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää ehdotusta tärkeänä Barnahus-hankkeen tulosten ja mietinnön pohjalta.

4.2 Esitutkintatoimenpiteiden ja tutkinnan johdon keskittäminen erityisen suojelun tarpeessa olevia asianomistajia koskevassa esitutkinnassa (ETL 4:7a)

Työryhmän mietinnössä ehdotetaan esitutkintalakiin lisättäväksi säännös haavoittuvassa asemassa olevia henkilöitä koskevan esitutkinnan keskittämiseksi. Jos asianomistajan arvioidaan olevan erityisen suojelun tarpeessa esitutkintalain 11 luvun 9a §:n nojalla tehtävän arvion perusteella, asianomistajaan kohdistuvat esitutkintatoimenpiteet ja tutkinnan johto olisi mahdollisuuksien mukaan annettava tähän tehtävään erityisesti perehtyneille tutkijoille ja tutkinnanjohtajille.

Ehdotuksesta lausuneista lausunnonantajista pääosa pitää ehdotusta kannatettavana (**Asianajaja, prosessioikeuden dosentti Markku Fredman, Eduskunnan oikeusasiamies, Helsingin hovioikeus, HEUNI, Hämeen poliisilaitos, Invalidiliitto ry, Itä-Suomen hovioikeus, Kaakkois-Suomen poliisilaitos, Oikeuskansleri, Pohjanmaan poliisilaitos,**

Pohjois-Suomen syyttäjälue, Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisihallitus, Rajavartiolaitoksen esikunta, Rikosuhripäivystys, Sisä-Suomen poliisilaitos, Sosiaali- ja terveysministeriö, Suomen Lakimiesliitto ry, Suomen Syyttäjähdistys ry, Syyttäjälaitos, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Professori Matti Tolvanen/Itä-Suomen yliopisto, Vaasan hovioikeus, Yhdenvertaisuusvaltuutettu). Usea lausunnonantajista painotti lausunnossaan riittävää resursointia ja koulutusta erityisen suojelun tarpeessa olevan asianomistajan tunnistamiseksi.

Asianajaja, prosessioikeuden dosentti Markku Fredman pitää ehdotusta kannatettavana.

Eduskunnan oikeusasiamies katsoo uudistuksen olevan perusteltu. Eduskunnan oikeusasiamies toteaa myös ehdotuksessa olevan kyse siitä, että tulisi olla saatavilla riittävästi ehdotuksessa tarkoitettuja tutkijoita/tutkinnanjohtajia.

Helsingin hovioikeus puoltaa ehdotettua muutosta.

HEUNI tukee ehdotusta, mutta korostaa, että olisi tarpeellista ulottaa erityisen perehtyneisyyden vaatimus kaikkiin haavoittuvassa asemassa oleviin asianosaisiin, mukaan lukien epäiltyihin. Tämä varmistaisi heidän oikeusturvansa paremman toteutumisen sekä antaisi myös paremmat eväät hyvälle rikostutkinnalle. HEUNI ehdottaakin muutosehdotukseen lisättäväksi tätä avaava teksti, esimerkiksi: ”Myös muiden erityisen suojelun tarpeessa oleviin asianosaisiin kohdistuvat toimenpiteet olisi ensisijaisesti annettava erityisen perehtyneelle tutkijalle / tutkinnanjohtajalle”. HEUNIn mukaan muotoilu liittyen erikoistumisvaatimukseen on ehdotetussa muodossa turhan tulkinnanvarainen: ”mahdollisuuksien mukaan” saatetaan tulkita liiankin sallivasti. Lakitekstin tulisi olla velvoittava, siten, että sallittaisiin kuitenkin tietty siirtymäaika. Lapsirikostutkintaan erikoistuvaa koulutusta on järjestetty sekä keskittyneesti että pääkaupunkiseudulla paikallisesti yli 10 vuoden ajan, ja koulutukset ovat tutkimusten mukaan parantaneet tutkinnan laatua ja siten olleet varsin kustannustehokkaita.

Hämeen poliisilaitos katsoo ehdotuksen olevan kannatettava, ja pitää tärkeänä huomioida resursointitarpeet ja siihen liittyvät haasteet.

Invalidiliitto ry katsoo säännöksen olevan kannatettava, mutta vammaisten ihmisten asemaa pitää vielä lain yksityiskohtaisissa perusteluissa avata. Lain perusteluissa mainitaan lähisuhdeväkivaltatilanteet, viharikokset ja syrjintätalanteet. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Invalidiliitto ry ja Kynnys ry julkaisivat 17.3.2022 selvityksensä vammaisten henkilöiden kokemasta lähisuhdeväkivallasta. Selvityksen mukaan vammaisiin ihmisiin kohdistuu lähisuhdeväkivaltaa, johon liittyy erityispiirteitä. Apuvälineen ottaminen pois vammaiselta henkilöltä tai vammaisen ihmisen huolenpidon ja hoivan laiminlyönti nousivat

selvityksessä esiin. Tietynlainen riippuvuussuhde tekijään oli olemassa. Tekijöiksi oli myös nimetty tahoja, jotka olivat olleet viran (sote-palvelut) tai työn puolesta (henkilökohtainen avustaja) velvollisia vastaamaan vammaisen ihmisen huolenpidosta. Selvityksestä käy myös ilmi yksittäisiä väkivaltilanteita, joissa poliisi on uskonut enemmän läheistä kuin perheessä elävää vammaista henkilöä. Tämäkin tuore selvitys osoittaa, että vammaisten ihmisten kohtaama väkivalta edellyttää poliisilta erityisosaamista. Invalidiliitto on esittänyt, että vammaisiin kohdistuvissa rikoksissa tulee poliisin selvittää ja tutkia tarkemmin rikoksen motiiveja. Viharikoksesta ei ole olemassa rikoslaisissa omaa rikostunnusmerkistöä, mutta rikoslain 6 luvun 5 §:n alakohdassa 4) rangaistuksen koventamisperusteena on mainittu mm. vammaisuus henkilöön liittyvänä ominaisuutena. Oikeuskäytännössä vammaisuuden perusteella rangaistuksen koventamisperustetta on käytetty sangen harvoin. Tämä voi johtua siitä, ettei juuri rikoksen motiivia saada selville rikosprosessissa. Invalidiliitto katsoo, että ETL 4:7 a pykälässä mainittu erityisen suojelun tarve vammaisten ihmisten osalta käy ilmi YK:n vammaissopimuksesta. Yleissopimuksen artiklan 13. (Oikeussuojan saavutettavuus) alakohdan 1. mukaan ”sopimuspuolet varmistavat vammaisille henkilöille oikeussuojan tehokkaan saavutettavuuden yhdenvertaisesti muiden kanssa, mm. järjestämällä menettelyllisiä ja ikään perustuvia mukautuksia, helpottaakseen heidän tehokasta suoraa ja välillistä osallistumistaan, myös todistajina, kaikkiin oikeudellisiin menettelyihin, tutkintavaihe ja muut valmisteluvaiheet mukaan lukien.” Edelleen YK:n vammaissopimuksen 13 artikla 2 alakohta edellyttää poliiseille järjestettävää koulutusta osana vammaisten ihmisten oikeussuojan tehokkaan saavutettavuuden varmistamista. Siten näitä YK:n vammaissopimusmääräyksiä tulee nostaa esiin ETL 4:7a:n yksityiskohtaisissa perusteluissa.

Itä-Suomen hovioikeus kannattaa ehdotusta.

Itä-Suomen poliisilaitos lausunnossaan pohtii, tulisiko asiaa poliisihallinnossa tarkastella jatkossa niin, että poliisilaitokset veloitettaisiin ohjaamaan tietty prosenttiosuus henkilötyövuosista lapsiin kohdistuneiden ja erityisen suojelun tarpeessa olevien asianomistajien juttujen esitutkintaan. Vastaava henkilötyövuosivelvoite on poliisiyksiköissä käytössä harmaan talouden torjuntaan. Tällä menettelyllä turvattaisiin kansalaisten tasapuolinen kohdelu eri puolilla maata.

Kaakkois-Suomen poliisilaitos pitää ehdotusta kannatettavana.

Lapin poliisilaitoksen mukaan erityisen suojelun tarvetta alkaa nykypäivänä olla kaikissa rikoslajeissa, joten erityistä koulutusta tulisi olla lähes kaikilla tutkinnanjohtajilla. Tämä vaatii laajaa koulutusta ja osaamista.

Lounais-Suomen poliisilaitoksen mukaan erityisen suojelun tarpeessa olevia asianomistajia voi olla hyvin erilaisissa rikoksissa ja kaikissa tilanteissa suojelun tarvetta ei tunnista heti prosessin alkuvaiheessa, vaan vasta esimerkiksi esitutkinnan aikana. Näin ollen on

tärkeää, että poliisin ammattitaitoon kuuluu tehtävistä riippumatta tunnistaa suojelun tarpeessa olevat asianomistajat. Juttujen siirtäminen jo tutkinnan käynnistyttyä ei ole resurssien tarkoituksenmukaisen käytön kannalta aina järkevää. Poliisilaitoksen rakenteen mahdollistamalla toimenpiteillä asioita on pyritty ohjaamaan henkilöille, joilla on erityistä osaamista suojelun tarpeessa olevista asianomistajista. Ottaen kuitenkin huomioon tutkintaryhmien erittäin suuri henkilöstön vaihtuvuus, ei ole tarkoituksenmukaista vaatia kyseessä olevien asioiden tutkinnan keskittämistä kokonaisuudessaan tehtävään erityisesti perehtyneille henkilöille. Keskittämistä pyritään tekemään mahdollisuuksien mukaan ilman nimenomaista säädöstäkin. Keskittämistä koskevat tarkat säännökset rajoittavat poliisin resurssien joustavaa käyttöä, eikä muuten käytettävissä olevaa tutkijaa mahdollisesti voida käyttää kiireellisesti hoidettavan asian tutkijana.

Oikeuskansleri pitää ehdotusta kannatettavana.

Pohjanmaan poliisilaitos pitää tarpeellisenä vahvistaa osaamista kyseessä olevissa asioissa. Esitutkintatoimenpiteiden ja tutkinnanjohtajan keskittäminen on lähtökohtaisesti hyvä asia, mutta se ei saa vaikuttaa negatiivisesti tutkinta-aikoihin. Jos koulutettua henkilöstöä on liian vähän tai lukumääriä rajataan, on vaarana, että näin voi käydä.

Pohjois-Suomen syyttäjäalue pitää ehdotusta erittäin hyvänä.

Poliisiammattikorkeakoulun näkemyksen mukaan ehdotus on kannatettava. Esitutkinnan johdon keskittämisellä niissä tapauksissa, joissa asianomistaja on erityisen suojelun tarpeessa, voidaan varmistaa tutkinnanjohtajan riittävä osaaminen asiassa. Tutkinnanjohtajien osaamisen lisäksi tutkijoiden osaamisen kehittämällä pystytään varmistamaan, että haavoittuvassa asemassa olevien asianomistajien oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin toteutuu. Poliisiammattikorkeakoulu on sitoutunut myös tällaisen osaamisen tarjoavan koulutuksen järjestämiseen, kun sille varataan lainsäädäntömuutoksen yhteydessä riittävät resurssit koulutuksen toteuttamiseen.

Poliisihallitus kannattaa erityisen suojelun tarpeessa olevien asianomistajien osalta ehdotettua keskittämistä. Alaikäisten asianomistajien lisäksi osa muidenkin rikoksen uhreista on erityisen haavoittuvassa asemassa. Rikosprosessien pitkän keston aiheuttamien haittojen lieventäminen on näissä tilanteissa erityisen tärkeää ja sensitiivisyyden, moniviranomaisyhteistyön sekä palveluohjauksen merkitys korostuu. Laintasoinen velvollisuus erityisestä perehtyneisyydestä myös näiden rikosten tutkintaan on Barnahus-hankkeen poliisiasiantuntijoiden havaitsemien kehittämistarpeiden mukainen. Laintasoinen velvollisuus vastaisi niin ikään ihmiskaupan vastaisen toimintaohjelman tavoitteisiin sekä Istanbulin sopimuksen täytäntöönpanoa seuraavan GREVIOn Suomea koskevan maaraportin huomioihin, jossa kiirehdistettiin Suomea edellyttämään naisiin kohdistuvaa sekä perheväkivaltaa tutkivilta poliiseilta lisäkoulutusta aihepiiriin liittyen. Poliisihallitus pitää mietinnössä ehdotettu vaihtoehto määrittää uhrin haavoittuva asema suojelutarpeen arvioinnin yhteydessä (ETL 11:9) perusteltuna ja kannatettavana.

Rajavartiolaitoksen esikunta pitää ehdotusta kannatettavana.

Rikosuhripäivystys (RIKU) pitää ehdotusta kannatettavana. Suojelun tarpeen arviointien osalta on edelleen nähtävissä, että arviointeja ei tehdä samassa määrin eri puolilla Suomea. Olisikin erittäin tärkeää, että suojelun tarpeen arviointeja seurattaisiin tilastollisesti ja että esitutkintaviranomaisia koulutettaisiin riittävästi niiden tekemiseen ottaen myös huomioon nyt esitetyt lainsäädäntömuutokset.

Rovaniemen hovioikeus toteaa asianomistajan tarpeiden tunnistamisen ja tarvittavien tukitoimien saamisen käyttöönsä olevan tärkeää. Tavoitetta erityisen suojelun tarpeen tunnistamiseksi tukee virkamiehille järjestettävä koulutus.

Sisä-Suomen poliisilaitos pitää ehdotusta kannatettavana. Myös tältä osin on tärkeää kyetä tarjoamaan tutkinnanjohtajille mahdollisuus hankkia täydennyskoulutusta sekä ylläpitää ja päivittää osaamistaan.

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön (STM) mukaan tutkinnan keskittäminen tietyille asiaan perehtyneille tutkijoille voi uhrin näkökulmasta olla monin tavoin tarkoituksenmukaista. Esimerkiksi vakavaa väkivaltaa kokeneen uhrin kannalta on erityisen tärkeää, ettei rikosprosessi itsessään lisää uhrin kuormittuneisuutta, kärsimystä tai traumoja. Lisäksi esimerkiksi ihmiskaupan uhri voi olla rikosprosessin aloittamisen takia altis rikosentekijöiden kostotoimille, pelottelulle ja uhkailulle, jolloin on tärkeää, että esitutkinta keskitetään osaavalle taholle, joka ymmärtää paitsi rikoksen tutkintaan liittyvät erityispiirteet, myös rikoksen luonteeseen liittyvät uhrin erityistarpeet (ml. suojelutarpeen). Myös rikoksen ja uhrin tunnistaminen voi edellyttää erikoistunutta osaamista. Tiettyjen vakavien rikosten tutkinnan keskittämisen hyödyistä on jo kokemusta. On kuitenkin huomioitava, että tapauksen tulee ensin ohjautua erikoistuneille tutkijoille/tutkintaryhmille, minkä vuoksi on tärkeää, että esimerkiksi kullakin poliisilaitoksella ollaan tietoisia siitä, minkä tyyppiset tapaukset tulee ohjata keskitetyille tahoille.

Suomen Asianajajaliitto katsoo, että tutkijoilta tulisi edellyttää erityisosaamista, kun he kuulevat erityisen haavoittuvassa asemassa olevia asianosaisia. Asianajajaliitto katsoo kuitenkin, ettei tutkinnanjohtajan keskittäminen ole yhtä välttämätöntä. Asianajajaliitto pitää hyvänä, että erityisen haavoittuvassa asemassa olevat henkilöt tunnistetaan jo esitutkitavaiheessa ja että heidän erityiseen asemaansa kiinnitetään huomiota. Asianajajaliitto ilmaisee huolensa siitä, että erityisesti kehitysvammaisten erityisasemaa ei tällä hetkellä tunnisteta esitutkinnassa. Tilannetta on pyritty parantamaan Autismisäätiön hankkeessa ”Oikeusturva ja kuntoutus kuntoon”. Kehitysvammaisia ja edunvalvonnassa olevia henkilöitä kuulustellaan edelleen jatkuvasti ilman, että kuulustelu tallennetaan ääni- ja kuvataallenteelle, vaikka esitutkintalain 3 luvun 9 § edellyttää kuulustelun tallentamista, jos siihen on kuulusteltavan henkilöön perustuvia syitä. Tutkimusten perusteella tiedetään, että

kehitysvammaiset ovat erityisen alttiita mm. johdattelulle ja että kehitysvammaisuus on myös riskitekijä väärälle tunnustukselle. Asianajajaliitto näkee hyvänä sen, että kehitysvammaisten erityisasema mainitaan erikseen laissa.

Suomen Lakimiesliitto ry pitää ehdotusta kannatettavana.

Suomen Syyttäjähdistys ry pitää ehdotusta kannatettavana, eikä Syyttäjähdistyksellä ole esitykseen huomauttamista.

Syyttäjälaitos pitää ehdotusta kannatettavana, eikä esitykseen ole huomautettavaa.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) kannattaa ehdotusta. Rikosprosessien pitkän keston aiheuttamien haittojen lieventäminen on erityisen haavoittuvassa asemassa olevien uhrien kannalta erityisen tärkeää. Kaikissa näissä tilanteissa sensitiivisyyden, moniviranomaisyhteistyön ja palveluohjauksen merkitys korostuu. Laintasoinen velvollisuus erityisestä perehtyneisyydestä myös näiden rikosten tutkintaan on THL:n koordinoiman Barnahus-hankkeen havaitsemien kehittämistarpeiden mukainen. Se vastaa niin ikään ihmiskaupan vastaisen toimintaohjelman tavoitteisiin sekä Istanbulin sopimuksen täytäntöönpanoa seuraavan GREVION Suomea koskevan maaraportin huomioihin, jossa kiirehdistettiin Suomea edellyttämään naisiin kohdistuvaa sekä perheväkivaltaa tutkivilta poliiseilta lisäkoulutusta aihepiiriin liittyen. THL katsoo, että mietinnössä ehdotettu vaihtoehto määrittää uhrin haavoittuva asia suojelutarpeen arvioinnin yhteydessä on perusteltu ja kannatettava. THL pitää valitettavana, ettei erityisen perehtyneisyyden vaatimusta uloteta myös erityisen haavoittuviin epäiltyihin ja syytettyihin. Henkilöt, jotka eivät vakavan psyykkisen, älyllisen tai fyysisen vajavuuden, aistivamman, mielisairauden tai kognitiivisen häiriön vuoksi ymmärrä menettelyä tai kykene osallistumaan siihen tehokkaasti, ovat monella tapaa haavoittuvassa asemassa. Tuen tarpeet voivat olla vaikeita tunnistaa, ja toisaalta piirteiden tunnistamatta jääminen voi olla riski henkilön oikeusturvalle. Tulevien perehdytyskoulutusten sisältöön on tärkeää sisällyttää osioita näiden henkilöiden tarpeista ja oikeusturvan varmistamisesta.

Professori Matti Tolvanen, Itä-Suomen yliopisto katsoo ehdotuksen olevan perusteltu. Näin menetellen Suomi voi aiempaa paremmin täyttää kansainväliset sopimusvelvoitteensa, jotka koskevat erityisen suojelun tarpeessa olevia rikoksen uhreja.

Vaasan hovioikeus pitää ehdotusta kannatettavana.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu, joka toimii myös ihmiskaupparaportoijana, pitää ehdotusta perusteltuna. Apulaisoikeuskanslerin joulukuussa 2021 antama ratkaisu sekä keväällä 2022 julkaistu Helsingin yliopiston tutkimus ihmiskaupasta ja sen lähirikoksista tuovat esiin monia ongelmia ihmiskaupan ja sen lähirikosten tutkinnassa, kuten tunnusmerkistön

soveltamista koskevassa osaamisessa. Ehdotuksen tarve nousee sekä asianomistajien haavoittuvan aseman ja sen mahdollisesti edellyttämien erityistoimenpiteiden tarpeesta, että prosessiosaamisen varmistamisesta. Monimutkaiset, monipuolista osaamista ja uhrisensitiivistä otetta vaativat rikostyypit vaativat erikoistunutta osaamista. Tietynlaisten rikosten ohjautuminen perehtyneille tutkijoille on myös tutkijoiden etu esimerkiksi vaikeiden ihmiskaupparikosten osalta – perehtynyt tutkija todennäköisemmin saa käsiteltäviä asian sujuvammin. Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää ehdotuksen kannalta olennaisena perusteluita, joita ehdotukselle on esitetty ihmiskaupan vastaisessa toimenpideohjelmassa. Yhdenvertaisuusvaltuutettu haluaa kiinnittää huomiota suojeluntarpeen arviointiin, joka ehdotuksessa nousee keskeiseksi kohdaksi. Suojeluntarpeen arviointi tulisi tehdä ennen asianomistajan kuulustelua. Käytännössä valtuutetun saamien tietojen mukaan suojeluntarpeen arviointia ei tehdä valtakunnallisesti tasalaatuisesti. Ehdotuksen toteuttamiseksi tulisi poliisille varmistaa riittävä koulutus suojeluntarpeen arvioinnin tekemiseen rikosuhridirektiivin ja lain tarkoittamalla tavalla.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu toteaa, että muutoksen yhteydessä tulee vahvistaa sitä, että mietinnössä mainittujen rikosnimikkeiden (seksuaalinen väkivalta tai hyväksikäyttö sisältäen parituksen ja seksikaupan kohteen hyväksikäyttörikokset, läheisväkivalta, sukupuoleen perustuva väkivalta, viharikos, ihmiskauppa, järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvät rikokset ja terrorismirikokset) kohdalla huomioidaan suojeluntarpeen arvioinnin tekeminen heti alkuvaiheessa. Ehdotuksen mukaisesti on perusteltua, ettei suojeluntarpeen arvioinnin tekeminen rajoitu yksin rikosnimikkeisiin, sillä erityisen haavoittuvassa asemassa voi olla myös muiden rikosnimikkeiden uhreja. Prosessin kannalta on merkittävää, että poliisissa on laajasti osaamista ja valmiutta tehdä suojeluntarpeen arvio. Laadukkaana suojeluntarpeen arvion tekemiseen tarvitaan kokemusta ja myös sensitiivistä otetta. Tämä ehdotuksen tehokkaan toteutumisen varmistamiseksi tulee kehittää suojeluntarpeen arvion tekemistä ja ohjata aiheeseen koulutusta. Myös tämän ehdotuksen osalta on tärkeä varmistaa riittävät resurssit poliisien, syyttäjien ja tuomareiden osalta. Koulutukseen tulee panostaa. Lakiehdotukseen sisältyy siirtymäkausi ja koulutuksen tulee olla tältä osin tavoitteellista, jotta erityisen suojelun tarpeessa olevia asianomistajia koskevat esitutkinnot pystytään kohtuullisen ajan kuluttua tosiasiasa keskittämään erikoistuneille tutkinnanjohtajille ja tutkijoille. Lakiehdotuksen kirjausluonnoksen mukaan tutkinnot on ”mahdollisuuksien mukaan annettava tähän tehtävään erityisesti perehtyneille tutkijoille ja tutkinnanjohtajille”. Kirjausta ”mahdollisuuksien mukaan” ei saa tulkita laajentavasti, vaan keskittämisen tulisi olla pääasiallinen toimintatapa, josta voi poiketa vain erityisessä tilanteessa.

5 Tekniikan hyödyntäminen rikosprosessissa

5.1 Kuulustelutilaisuuden tallentaminen ääni- ja kuvatallenteeseen (ETL 9:3)

Työryhmän mietinnössä ehdotetaan esitutkintalakiin tehtäväksi lisäys, jonka mukaan kuulusteltavan pyytäessä kuulustelutilaisuuden tallentamista, tulisi kuulustelutilaisuus tallentaa kokonaan tai osittain, ellei se merkittävästi viivytä asian käsittelyä tai siitä aiheudu muuta olennaista haittaa.

Pääosa ehdotuksesta lausuneista lausunnonantajista pitää ehdotusta kannatettavana (**Eduskunnan oikeusasiamies, HEUNI, Helsingin hovioikeus, Hämeen poliisilaitos, Itä-Suomen poliisilaitos, Kaakkois-Suomen poliisilaitos, Korkein oikeus, Lapin poliisilaitos, Lounais-Suomen poliisilaitos, Oikeuskansleri, Pohjanmaan poliisilaitos, Pohjois-Suomen syyttäjälaitos, Puolustusministeriö, Rajavartiolaitos, Rikosuhripäivystys, Sisäministeriö, Sisä-Suomen poliisilaitos, Suojellaan Lapsia ry, Suomen Asianajajaliitto, Suomen Lakimiesliitto - Finlands Juristförbund ry, Suomen Syyttäjäyhdistys ry, Suomen tuomariliitto ry, Syyttäjälaitos, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Professori Matti Tolvanen/Itä-Suomen yliopisto, Turun hovioikeus, Vaasan hovioikeus, Yhdenvertaisuusvaltuutettu**).

Asianajaja, prosessioikeuden dosentti Markku Fredman toteaa ehdotuksen jäävän puolitiehen. Fredman katsoo, että tallentaminen olisi tehtävä pääsäännöksi.

Eduskunnan oikeusasiamiehen mukaan rikosprosesseissa, erityisesti huumausainerikosjutuissa, käsitellään jatkuvasti esitutkintakertomusten peruuttamiseen ja muuttamiseen liittyviä kysymyksiä. Usein vastaajat vetoavat väärinymmärryksiin, poliisin painostukseen tai tulkkausvirheisiin. Esitutkintakertomuksen sisältöön ja kuulusteluolosuhteisiin liittyvien väitteiden käsittelyyn käytetään huomattavia määriä asianosaisten ja tuomioistuinten aikaa ja energiaa päivittäin kaikissa oikeusasteissa. Lähes kaikki ongelmat olisivat kuitenkin ennakolta vältettävissä sillä, että kuulustelut videoitaisiin. Kysymys on rikosprosessien tehostamisen kannalta ensiarvoisen tärkeä. Eduskunnan oikeusasiamies pitää hämmästyttävänä, ettei kuulusteluja nykyisin käytännössä videoida kuin hyvin harvoin, vaikka säännökset jo nyt antaisivat videointiin mahdollisuuden. Käytännössä saattaa olla niin, että esimerkiksi huumausainerikoksista epäillyt henkilöt eivät tulisi työryhmän esityksen mahdollistamalla tavalla pyytämään kuulustelujen tallentamista, koska tallennuksen puuttuminen

jättää heille itselleen enemmän ”pelivaraa” asian käsittelyn myöhemmissä vaiheissa. Tallennettuja puheita ei voida perua yhtä helposti kuin nykyisin eikä selittää rikoskumppaneille ja oikeudelle poliisin painostukseksi tai väärinymmärrykseksi. Sen vuoksi kuulustelujen videoinnista olisi ainakin huumausainerikostutkinnassa tehtävä selkeä pääsääntö, jonka noudattaminen ei riippuisi epäillyn pyynnöstä tai tahdosta.

Työryhmän mietinnön perusteella jää epäselväksi, millaista tallennuskalustoa työryhmä on katsonut videointiin tarvittavan. Eduskunnan oikeusasiamies pitää mahdollisena, että työryhmä on asettamassa kuulustelujen videoinnin tekniset vaatimukset tarpeettoman korkealle. Kansainväliset esimerkit osoittavat, että muutaman euron hintainen kuulusteluhuoneen pöydälle asetettava teline älypuhelimelle saattaa riittää uudeksi tallennuskalustoksi. Tavanomaisen älypuhelimien tekniset ominaisuudet riittävät kuulustelun tallentamiseen. Riittää, että tallennetussa kuvassa näkyy kuulusteltava ja kaikkien läsnäolijoiden (kuulusteltava, kuulustelija, avustaja ja tulkki) äänet kuuluvat. Laajempaa ”kuulustelutilaisuuden” tallentamista ei tarvita. Tarvittaessa puhelinta voidaan kuulustelun aluksi kääntää niin, että kaikki paikalla olevat henkilöt tulevat kuvassa esitellyiksi ja koko kuulusteluhuone näkyy. Älypuhelimesta kuulustelu voidaan asianmukaisin tunnistetiedoin varustettuna siirtää ja tallentaa paikkaan, joihin kuulustelut keskitetysti kerätään ja josta ne ovat saatavilla litterointia varten. Litteroinneissa voitaisiin hyödyntää automaattista puheentunnistusta.

Etelä-Savon käräjäoikeus katsoo, että tekniikkaa on jo käytössä laajasti eikä sen lisääminen tuone paljoo lisäarvoa asiaan. Tekniikan käytön lisäämistä ei kuitenkaan pidetä huonona asiana.

Helsingin hovioikeus puoltaa ehdotettua muutosta.

HEUNI tukee lämpimästi ehdotusta tekniikan lisääntyneeseen hyödyntämiseen prosessissa. Ehdotus on kuitenkin nykyisellään sikäli ongelmallinen, että lisäys esitutkintalaikiin koskisi tilanteita, joissa kuulusteltava itse pyytäisi tilaisuuden tallentamista. Erityisesti haavoittuvassa asemassa olevassa asianosaiset eivät välttämättä osaa vaatia tai pyytää tallentamista, ja he ovat myös sen tiedon varassa, mitä poliisi heille tästä oikeudesta antaa. Poliisi voi tahallisesti tai tahattomasti viestiä, ettei tallennus olisi toivottavaa esim. siitä aiheutuvan viiveen vuoksi. HEUNIn kanta on, että esitutkinnassa toteutetut kuulustelut tulee lähtökohtaisesti äänitallentaa kaikissa merkittävien rikosepäilyjen tutkinnassa, ja kaikki haavoittuvassa asemassa olevien asianosaisten kuulustelut tulisi videoida. Tallentamisen tärkeydestä on runsaasti tutkittua tietoa ja kansainvälisesti suuntaus on selkeästi ollut kohti poliisikuulustelujen tallennusta. Lukuisat kansainväliset tutkimukset eri puolilta maailmaa osoittavat riidattomasti, että videointi on hyödyllistä poliisin kuulustelutavan laadun parantamisen ja laadunvalvonnan näkökulmasta. Kuulustelujen videointi parantaa poliisien kuulustelumenetelmiä ja vähentää painostavia käytäntöjä. Videointi mahdollistaisi myös parempien käytäntöjen kehittämisen.

HEUNIn näkemyksen mukaan kuulustelut tulisi esitutkinnassa tallentaa aina, kun kyseessä on muu kuin vähäinen rikosepäily. Tallenteen tarkoitus ei olisi korvata asianosaisen kuulemista oikeudessa (videokuulustelu), eli tämä ei tarkoittaisi suullisen todistelun siirtämistä oikeudenkäynnistä esitutkintaan. Todistajia kuultaisiin kuten ennenkin pääkäsitelyssä, mutta esitutkinnassa tehdyn kuulustelun tallentaminen videolle varmistaisi sen, että tarvittaessa voitaisiin tarkistaa mahdollisimman luotettavasti, mitä asianosainen on esitutkinnassa kertonut ja millä tavalla häntä on kuultu. Tämä palvelisi kaikkien osapuolten oikeusturvaa ja auttaisi myös kehittämään prosessia suuntaan, joka palvelisi erityisen suojan tarpeessa olevia rikosuhreja. Tällä hetkellä kuulustelusta laadittavat kirjalliset pöytäkirjat ovat niin kotimaisten kuin ulkomaalaistenkin tutkimusten mukaan epäluotettavia. Vaikka kuultava saa luettavakseen kuulustelupöytäkirjan ja allekirjoittaa sen, on varsin todennäköistä, ettei hän huomaa mahdollisia virhetulkintoja tai jaksa keskittyä tarkkaan läpilukuun pitkän ja usein raskaan kuulustelun jälkeen. Videointi palvelisi erityisesti erityisen suojan tarpeessa olevan uhrin oikeusturvaa, sillä jos ja kun oikeudessa päädytään siihen, että asianomistajaa on saatettu painostaa tai pelotella, on olennaista voida tarkastella mahdollisimman tarkasti hänen esitutkinnassa antamaa kertomusta. Säännönmukainen videointi vakavissa henkilöihin kohdistuvissa rikosjutuissa mahdollistaisi myös sen, että joissakin tapauksissa voisi harkiten hyödyntää videoita siten, että ensin katsottaisiin tallennetta ja vasta sitten esitettäisiin lisäkysymyksiä. Tämä palvelisi varsinkin erityisen suojan tarpeessa olevia rikosuhreja, kuten esimerkiksi raiskauksen uhreja, jotka usein kokevat oikeudenkäynnin kuukausien ja joskus vuosien odottelun hyvin raskaaksi – osin sen takia, että he joutuvat pitämään tapahtunutta aktiivisesti mielessä, etteivät vaan unohtaisi yksityiskohtia.

Hämeen poliisilaitos pitää esitystä sinällään kannatettavana. Poliisin kannalta olisi erinomaista, mikäli poliisi voisi keskittyä kuulusteluun kuulustelukertomuksen kirjaamisen sijaan, mutta rikosprosessin muut toimijat haluavat kuulustelun kirjallisesti, eikä suurien massojen litterointi ole prosessin tehostamisen ja kustannusten puolesta ainakaan tällä hetkellä mahdollista. Tällaisenaan esitys aiheuttaa merkittäviä kustannuksia poliisille. Esityksen mukainen vaatimus ei ole toteutettavissa tämänhetkisinä videointilaitteilla. Esitys tulee aiheuttamaan viiveitä esitutkinnan suorittamisessa, kun vaatimuksia voi tulla muilta poliisiasemilta, joilla ei ole valmiuksia kuulustelujen videointiin. Tallennuksen tulee tapahtua sellaisilla laitteilla, joilta tallenteen siirtäminen on mahdollisista helposti. Mikäli tallenteen siirtäminen tuve-verkkoon tapahtuu manuaalisesti, vie se tutkinnan resursseja tutkinta-ajasta. Lisäksi tallennettavan datan elinkaaren mukaisesti ehdotuksesta tulisi alustavan selvityksen mukaan poliisille vuosittain miljoonien lisäkuluja pelkästään säilyttämisestä. Poliisilla ei ole tällä hetkellä sähköistä arkistoa, minne kyseinen data voitaisiin tallentaa. Esitykseen olisi tästä johtuen tarpeellista saada siirtymäaika eli vaatimusta ei voida toteuttaa ennen kuin Patjan korvaava Vitja -järjestelmä saadaan tuotantoon.

Itä-Suomen hovioikeus kannattaa ehdotusta seuraavin varauksin. Mikäli ehdotus hyväksytään, on ennen sen voimaantuloa varmistettava, että tarvittava ja toimiva ääni- ja kuvatallentamista koskeva tekniikka on käytettävissä. Tallennuslaitteiden saatavuus tai käytettävyys eivät voi olla esteenä tallentamiselle, mikäli kuulusteltava pyytää tallentamista ja ehdotus hyväksytään. Lisäksi säädettävän lain tulisi olla yksiselitteinen siten, että kuulustelutilaisuus tulisi määrätyissä tapauksissa lain edellyttämällä tavalla tallentaa. Mikäli laki mahdollistaisi kuulustelutilaisuuden tallentamatta jättämisen, tulee käsitteitä kuten ”ellei merkittävästi viivytä asian käsittelyä” ja ”siitä aiheudu muuta olennaista haittaa” tarkentaa. Tarpeettoman tulkinnanvaraiseksi jätetty lain sanamuoto vaikeuttaa lain soveltamista ja heikentää lain tarkoituksen toteutumista käytännössä. Mikäli osapuolet ovat asian käsittelyssä erimielisiä siitä, olisiko kuulustelu tullut tallentaa vai jättää tallentamatta, tulevat tulkinnanvaraiset kysymykset ja väitteet tuomioistuinten ratkaistavaksi. Ääni- ja kuvatallentamisen tulee olla riittävän laadukasta, jolloin erillinen litterointi ei ole lainkaan tarpeen. Tallentamisen ja tallenteiden toistamisen edellyttämä tekniikka on turvattava myös Syyttäjälaitokselle ja tuomioistuimelle.

Itä-Suomen poliisilaitos pitää videokuulustelujen suurempaa hyödyntämistä esitutkinna joutuisuuden laadun kannalta tärkeänä. Tämä vaatii panostamista tekniseen kalustoon sekä riittävään tallennuskapasiteettiin. Linjausta videokuulustelujen litteroinnista tulisi miettiä niin, ettei litterointi olisi välttämätön jokaisen kuulustelun osalta. Litteroinnin tarpeellisuutta mietitään nykyisin yhteistyössä poliisin, syyttäjän ja asianosaisten avustajien kesken tapauskohtaisesti, mutta olisi hyvä saada laintasoinen kirjaus siitä, milloin litterointi voidaan jättää tekemättä. Videokuulustelun hyödyntämisessä tärkeää on hyvä yhteistyö syyttäjän kanssa, jotta tunnistetaan missä jutuissa videokuulustelusta on erityistä hyötyä.

Kaakkois-Suomen poliisilaitos pitää ehdotusta kannatettavana.

Keskusrikospoliisi suhtautuu myönteisesti kuulusteluiden tallentamiseen ääni- ja kuvatallenteena. Keskusrikospoliisi kuitenkin toteaa, että ehdotettuun asetelmaan, jossa päättävältä kuulustelun tallentamisesta annettaisiin rikoksesta epäillyn käsiin, tulee suhtautua kriittisesti. Keskusrikospoliisi huomauttaa tutkinnanjohtajuuden kuuluvan poliisille. Näin ollen kuulusteluihin sekä niiden toteuttamiseen liittyvät päätökset kuuluvat poliisille, eivät asianosaisille, jotta kuulustelujen tallentamista voitaisiin käyttää esitutkinna helpottamiseen. Kuulusteluiden tallentaminen parantaisi asianosaisten ja poliisin oikeus- turvaa. Uudistus, joka mahdollistaisi kuulustelujen ääni- ja kuvatallentamisen olisi erityisen toivottu etenkin vakavissa rikosasioissa. Videotallenteen laatiminen helpottaisi poliisin menettelyä kuulustelutilanteessa koskevien väitteiden tutkimista, sekä tekisi näin ollen poliisin toiminnasta aiempaa läpinäkyvämpää. Lisäksi videotallenne ehkäisee erimielisiä tulkintatilanteita. Keskusrikospoliisi pitää kuitenkin tärkeänä, että kuulustelujen tallentaminen ainakin äänitallenteena tulisi käyttöön rikoslajineutraalisti kaikissa esitutkinnoissa.

Esitutkinta on syyteharkinnan työkalu ja mahdollisuus videotallenteiden katsomiseen antaisi syyttäjälle tilaisuuden tutustua paitsi siihen, mitä on sanottu, myös miten on sanottu. Kuulusteluissa yksittäisillä ilmaisuilla tai jopa sanoilla voi olla oleellinen merkitys, jolloin videoitu kuulustelu täytyisi litteroida sanatarkasti osaksi pöytäkirjaa. Koska kuulustelukertomus on tarkistettavissa tallenteelta, Keskusrikospoliisi katsoo, että kuulustelut tulee voida litteroida vain olennaisilta osiltaan ja poliisilla tulisi olla harkintavalta sen suhteen, mikä on olennaista.

Keskusrikospoliisi toteaa, että kuulustelujen video- ja äänitallentaminen ei lisää poliisin työmäärää. Tältä osin merkittävimmät kustannukset syntyisivät vaadittavien teknisten laitteiden ja tallennustilan hankkimisesta, sekä litteroinnista. Videokuulustelussa sekä kuulustelijan että varsinkin kuulusteltavan on helppoa puhua paljon, jolloin litteroitavaa aineistoa voi syntyä huomattavasti runsaammin kuin syntyisi tekstiä vastaavaan suoraan kirjatun kuulustelukertomukseen. Lisäksi kuulustelun litterointi vie moninkertaisesti työaikaa itse kuulusteluun verrattuna. Näin ollen Keskusrikospoliisi katsoo, että vain osittainen litterointi olisi perusteltua. Mikäli kuulustelukertomuksen litterointi vain olennaisilta osiltaan ei ole mahdollista, Keskusrikospoliisi ehdottaa mahdollisuutta puheentunnistusohjelman käyttöön. Puheen tekstiksi kääntävän puheentunnistusohjelman avulla litterointi voisi nopeutua merkittävästi, kun tutkijan tehtäväksi jäisi lähinnä tekstin oikeellisuuden varmistaminen. Keskusrikospoliisi pitää puheentunnistusohjelman käytön mahdollisuuden selvittämistä yleisesti tärkeänä. Keskusrikospoliisi huomauttaa myös, että poliisin suorittamista kuulusteluista syntyneiden ääni- ja kuvatallenteiden hyödyntäminen voisi nopeuttaa rikosprosessia kokonaisuutena, mikäli rikosprosessissa vain riitaisista asioista kuultaisiin asianosaisia uudestaan esimerkiksi tuomioistuinkäsittelyssä. Tämä toki vaatisi laajempaa lainsäädännön uudistamista sekä asettaisi korkeat laatuvaatimukset poliisin suorittamille kuulusteluille.

Korkein oikeus kannattaa työryhmän esitystä ääni- ja kuvatallenteiden käytön lisäämisestä esitutkintakuulusteluissa ja myös säännösehdotusta, jonka mukaan kuulusteltavan pyynnön perusteella tallentamiseen on säännöksessä todetuin rajoituksin lähtökohtaisesti aina ryhdyttävä. Tallentamisen etuna voidaan pitää erityisesti sen oikeusturvaa ja oikeusvarmuutta lisäävää vaikutusta. Videoitu kuulustelu rajoittaa olennaisesti kuulustelijan kirjaamistavan muokkaavaa vaikutusta kuulustelukertomukseen. Ruotsissa toteutetun lainmuutoksen tavoin harkittavaksi voitaisiin myös ottaa se, tulisiko meilläkin lisätä mahdollisuuksia pääkäsittelyn ulkopuolella tuomioistuimen päätöksen nojalla ennakkolisesti tapahtuvaan todistajan tai asianosaisen kuulemiseen – ks. lag 2021:1107, RB 23 kap. 15–15b § ja liitännäiset säännösmuutokset. Tavoitteena on turvata todistelu ja vähentää kuultaviin vaikuttamista. Ruotsissa tämä uudistus on laajentanut taltioitujen kertomusten sallittua käyttöä todisteena. Tämän ohella tällaisen aikaistetun todistelun vastaanottamisen on katsottu voivan myös mahdollistaa vangitsemispäätöksen tai muun pakkokeinon nopeamman kumoamisen. Korkein oikeus esittää lisäksi jatkovalmistelussa harkittavaksi, tulisiko

esitutkintalaissa nimenomaisesti säännellä myös pelkän äänitallenteen laatimista kuulustelusta. Äänitallenteen hyödyt ovat videotallennetta rajoitetummat, mutta myös menettely on kevyempi ja kustannukset selvästi vähäisemmät. Äänitallennekin saattaa auttaa kuulustelun autenttisen kulun ja sisällön varmistamista silloin kun siihen on prosessin myöhemmässä vaiheessa tarpeen palata.

Lapin poliisilaitoksen mukaan tälläkin hetkellä tallentamista hyödynnetään hyvin ja sitä voi aina lisätä. Sanatarkka litteroiminen jättää pois mahdollisuuden väitteille vääristä kirjauksista. Lähtökohtaisesti kuulustelut tulisi kirjata videoinnin yhteydessä paperille normaalisti. Litteroinnin tekeminen vie paljon aikaa ja resurssia, joten ei ole kannattavaa alkaa litteroida kaikkia videoituja kuulusteluja.

Lounais-Suomen poliisilaitos pitää ehdotusta lähtökohtaisesti kannatettavana, kunhan sääntelyllä ei aiheuteta esitutkinnan keston pidentymistä esimerkiksi litteroinnin lisääntymisellä. Tämä aiheuttaisi viiveen lisäksi kasvavia kustannuksia, jotka tulisi siinä tilanteessa kompensoida. Velvollisuuden kuulustelun taltiointiin edes epäillyn pyynnöstä ei tule olla ehdoton. Videointia koskevaan kohtaan tulisi lisätä ainakin mahdollisuus jättää kuulustelu kuulusteltavan pyynnöstä huolimatta videoimatta, mikäli videointi on ilmeisen tarpeetonta. Tosiasiassa poliisiasemilla on hyvin rajalliset mahdollisuudet kuulusteluiden videointiin, mikäli sen vaatimaa tekniikka ei nykyistä selvästi laajemmin resursoida poliisilaitoksille.

Länsi-Uudenmaan poliisilaitos katsoo esityksen saattavan aiheuttaa merkittäviä kustannuksia laitehankinnoissa ja tilaratkaisuissa. Lisäksi datan säilyttäminen ja kustannukset ovat oma kysymyksensä.

Oikeuskansleri pitää ehdotusta kannatettavana.

Pohjanmaan poliisilaitos katsoo, että videointia olisi syytä edistää ja sitä tulisi käyttää myös asianosaisten pyynnöstä.

Pohjois-Suomen syyttäjäalue pitää ehdotusta kannatettavana.

Poliisiammattikorkeakoulu pitää ehdotusta kannatettavana, jos sillä voidaan edistää kuulusteluiden tallentamista. Toisaalta ei saisi muodostua myöskään käytäntöä, jossa tallentamiseen ei säännönmukaisesti ryhdyttäisi, jollei kuulusteltava ole erikseen pyytänyt tallentamista. Siksi sääntelyn esitöissä voisi olla korostetusti perustelut sille, mikä merkitys kuulustelutilaisuuden tallentamisella olisi kuulusteltavan ohella myös kuulustelijan oikeusturvan kannalta. Kuulusteluiden nykyistä laajempi tallentaminen lisää poliisin työmäärää ja aiheuttaa teknisiä haasteita. Puheesta tekstiksi -tunnistusteknologian käyttöön ottaminen voisi osaltaan vähentää kirjalliseen muotoon purkamisesta aiheutuvia haittoja. Tämän

menettelyn mahdollisuudet pitäisi selvittää mahdollisimman laajasti. Toisaalta olisi myös syytä arvioida tarkemmin sitä, missä tilanteissa pelkkä äänitallenne olisi riittävä. Esitutkin-
tapöytäkirjan sisällön ja käytettävyyden kehittäminen laajemminkin olisi perusteltua. Tästä näkökulmasta työryhmän mietinnössä mainittu tiivistelmän laatiminen on perusteltua, kun se tehdään tarkoituksenmukaisella tavalla.

Poliisiammattikorkeakoulu toteaa, että työryhmän mietinnössä ehdotettu tallentamisen lisääminen ja perinteisten kuulustelujen kirjoittaminen vähentäisi olennaisella tavalla kuulustelujen laatimiseen tarvittavaa resurssia. Samalla kuulusteltavan ja kuulustelijan oikeusturvan parannus olisi huomattava siltä osin, kun tallenteelta on jälkikäteisesti todettavissa, mitä kuulustelussa on tapahtunut. Mietinnössä esille tuotuja näkökulmia videotallentamisen merkityksestä kuulustelujen todellisten tapahtumien todentamisessa voidaan pitää merkittävänä. Tämän lisäksi olisi syytä pohtia myös esitutkintalain 7 luvun 20 §:ssä tarkoitettujen alustavien puhutteluiden tallentamisen edistämistä. Tätä tilannetta koskevassa sääntelyssä voisi olla erikseen maininta millä edellytyksillä alustavia puhutteluja voidaan käyttää todisteena rikosasiassa ja milloin niitä voidaan hyödyntää vain tutkintaa suunta-
vina. Tallenteen käytettävyyttä määrittävä sääntely voisi edesauttaa alustavien puhuttelujen tallentamisen toteuttamista. Samalla esitutkinnan ja mahdollisesti myös rikosprosessin myöhemmässä vaiheessa olisi käytettävissä alustavien puhutteluja koskeva tallenne, joka taas omalta osaltaan voi vähentää myöhempien esitutkintatoimenpiteiden tarvetta, kuten laajoja kuulusteluja. Poliisiammattikorkeakoulu huomauttaa, että mietinnössä käytössä ollut tieto vaatii osin tarkennusta. Termit ”laillinen oikeudenkäyntiaineisto” ja ”oikeudenkäyntiasiakirja” on tärkeää erottaa toisistaan. Ehdotettu oikeudenkäyntiasiakirjan käsite on siten ulottuvuudeltaan laajempi kuin esimerkiksi se ”laillinen oikeudenkäyntiaineisto”, jota tarkoitetaan oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 2 §:ssä tai oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 11 luvun 2 §:ssä. Se pitää sisällään myös sellaista aineistoa, jota ei sellaisenaan oteta huomioon asiaa tuomioistuimessa ratkaistaessa (esimerkiksi esitutkintapöytäkirjat, jos niihin ei ole pääkäsitellyssä vedottu). (HE 13/2006 vp, s. 28).

Poliisihallitus pitää ajatusta kannatettavana. Tallennusta tulisi käyttää nykyistä enemmän, sillä se edistää kaikkien oikeusturvaa ja on käytettävissä jälkikäteen tuomioistuimissa käsiteltäessä väitteitä kuulustelun kulusta ja kuulustelukertomuksen kirjaamisen oikeellisuudesta. Kuulustelun kuvan ja äänentallennusta ei tule kuitenkaan säätää velvollisuudeksi edes kuulusteltavan pyynnöstä tapahtuvana, vaan jättää ratkaisu esitutkintaviranomaisen harkintaan. Poliisihallitus huomauttaa, että poliisia velvoittavat määräykset saattavat aiheuttaa myös sen, että osallisella on mahdollisuus viivästyttää esitutkintaa vedoten velvollisuuksiin, joissa ei ole viranomaisella harkintavaltaa, mikä ei tavoitteena olevan rikosprosessin näkökulmasta ole suotavaa. Lisäksi tallennusvaatimuksessa on huomioitava sitä vaativan välineistön rahoitus sekä tallenteiden säilyttämisen kustannukset poliisissa ja tilaratkaisut sekä tallennuslaitteiden sijoitus niihin. Rikosprosessin tehostumisen kannalta erilaisten tallennustapojen terminologia olisi määriteltävä (videokuulustelu,

videoitu kuulustelu, etäkuulustelu). Poliisihallituksella on oma näkemyksensä kuulustelutapojen määrittelytyöhön tällä hetkellä. Kun esitutkinnassa otetaan tallenne, niin prosessin kannalta tehokkainta poliisin näkökulmasta olisi se, että poliisi kirjaisi vain kuulustelun pääsisällön esitutkintapöytäkirjaan, jonka jälkeen syyteharkinnassa ja tuomioistuinkäsittelyssä käytettäisiin ensisijaisesti tallenteita, eikä litteroitua asiakirjaa valmistelussa. Menettely nopeuttaa kuulustelun kulkua, litterointityötä ja siitä syntyviä kuluja sekä näin esitutkinnan kokonaiskestoa. Kokonaistarkastelussa on huomioitava tallentamisen myötä asiakkaan kokemukset rikosprosessin kokonaisvaikutuksesta ja näin pohdittava tallenteen käyttömahdollisuuksia asianosaisten sekä todistajan osalta.

Lisäksi kuulustelun tallentamisen lisääntymisen myötä aineiston luovutuspyyntöjen käsittely pitää olla pohdittuna. Oletetusti kuulustelutallenteisiin tulee kohdistumaan niin asianosaisten kuin ulkopuolisten tekemiä tietopyyntöjä. Pyynnöt on käsiteltävä julkisuuslain mukaisessa menettelyssä määräaikoineen, mikä säännönmukaisen tallentamisen myötä oletetusti tulisi myös lisääntymään ja vaatii poliisilta tähän kohdistettua resurssia. Tietopyynnöt määräaikoineen eivät saa aiheuttaa poliisissa vajetta poliisin perustehtävien hoitamiseen. Yleisesti kuulustelujen aiheet ovat kuulusteltavalle herkkiä ja julkisenkin kuulustelun sisällön päätyminen julkisesti purettavaksi saattaa aiheuttaa henkilölle merkittäviä haittoja. Tallennetun aineiston osalta tulee harkita luovuttamisvelvollisuutta ja luovuttamistapaa koskevat säännökset erityisen tarkasti. On myös huomioitava, että mahdollinen poliisin kieltäytyminen tallennuksesta saattaa johtaa siihen, että mikäli kuulusteltavan pyynnöstä huolimatta poliisi ei suostu asiassa kuulustelun ääni- ja kuvallentamiseen, pitää asiasta laatia esitutkintalain mukainen kirjallinen esitutkintapäätös. Tämä saattaa taas käännteisenä vaikutuksena lisätä tutkinnanjohtajan työtaakkaa. Lapsen kuulustelutallenteista Poliisihallitus kannattaa nykyistä käytäntöä eli lapsen kuulustelu on epäillyn ja avustajan nähtävissä poliisiasemalla eikä sitä luovuteta edes avustajalle. Lapsen kuulustelun sisältö seksuaali- ja väkivaltatilanteissa sisältää arkaluonteista tietoa eikä yksityisyyden suoja saa vaarantua.

Puolustusministeriö pitää ehdotettua muutosta perusteltuna. Puolustusvoimien suorittamissa esitutkinnoissa kuulusteluja on tähän saakka tallennettu video- tai äänitallenteelle vain harvoin johtuen Puolustusvoimien esitutkintatoimivaltaan kuuluvien rikosten luonteesta. Esityksen perusteella jää esitutkintaviranomaisen valittavaksi tallennetaanko kuulustelu video- vai äänitallenteelle, mikä on perusteltua prosessin sujuvoittamiseksi, koska videotallennusvälineitä ei välttämättä ole aina saatavilla. Tallentamisvaatimus voi muodostua haastavaksi sota-aikana, jolloin sotilasoikeudenkäyntilain 2 §:n mukaisten sotilasoikeudenkäyntiasioina käsiteltävien rikosten määrä todennäköisesti kasvaa merkittävästi, olosuhteet ovat normaalista poikkeavat ja toisaalta etenkin rikoslain 45 luvun mukaisten sotilasrikosten esitutkinnan ja käsittelyn joutuisuus on Puolustusvoimien häiriöttömän toiminnan ja kurin ja järjestyksen kannalta erityisen tärkeää. Tällaisessa tilanteessa tallentamisvaatimuksesta voitaneen katsoa aiheutuvan olennaista haittaa, jos tallentaminen siirtää

kuulustelun suorittamisajankohtaa tavanomaisessa sotilasrikosasiassa. Koska esitetty muutos vaikuttaa sanamuotonsa perusteella mahdollistavan tilannekohtaisen harkinnan, puolustusministeriöllä ei ole tähän huomautettavaa. Puolustusministeriö katsoo, että rikosprosessin painopisteen tulisi edelleen olla tuomioistuinkäsittelyssä. Mikäli esimerkiksi kuulustelut videoidaan esitutkinnassa ja tuomioistuimessa, tämä voisi johtaa siihen, että henkilön kuulustelemisen sijaan katsotaan esitutkinnan aikana taltioitu video, jolloin tuomioistuimessa käsittelyn välittömyys ja suullisuus kärsisi.

Rajavartiolaitoksen esikunta pitää kannatettavana kuulusteluiden tallentamisen lisäämistä, sillä oikein toteutettuna se edistäisi asianosaisten oikeusturvaa ja oletettavasti myös vähentäisi jälkikäteen esitettäviä väitteitä kuulustelun kulusta ja sen kirjaamisen oikeellisuudesta. Rajavartiolaitoksen tutkinnoissa on usein osallisina ulkomaalaisia henkilöitä ja erityisesti näiden kuulustelujen tallentamisella voitaisiin jälkikäteen helpommin selvittää mahdolliset väitteet käytettyjen tulkkien käännösvirheistä.

Rikosuhripäivystys (RIKU) pitää ehdotusta lähtökohtaisesti kannatettavana ja toteaa mietinnössä kuvaillun juuri niitä ongelmia, joita Rikosuhripäivystyksessä havaitaan yleisesti. Poliisille annettua kuulustelukertomusta luetaan oikeusistunnoissa hyvin kirjaimellisesti ja vaikka avustaja on ollut läsnä kuulustelussa, vielä oikeussalissa saatetaan nostaa esille joitain epäkohtia, ristiriitoja tai puutteita.

Rovaniemen hovioikeus pitää kuulusteluiden videoimista suotavana erityisesti niissä vakavien rikosasioiden kuulusteluissa, joissa kuulusteltava on ilman avustajaa. Myös alaikäisten kuulemiset on syytä videoida edelleen, kuten tähänkin asti on menetelty.

Sisäministeriön poliisiosasto pitää kannatettavana videokuulustelujen ja tallenteiden käytön lisääminen rikosprosessissa oikeusturvan ja oikeusvarmuuden lisäämiseksi.

Sisä-Suomen poliisilaitoksen mukaan kuulustelutilaisuuksien tallentamisen lisääminen on niin koko rikosprosessin, asianosaisten kuin esitutkintaviranomaisenkin edun mukaista. Se lisää viranomaistoimien läpinäkyvyyttä ja parantaa rikosprosessin toimijoiden edellytyksiä arvioida esitutkintakertomusten luotettavuutta ja tehtyjen kuulustelujen asianmukaisuutta. Uudistus aiheuttaisi resurssitarpeita, sillä asianmukaisten kuulustelulaitteiden ja tallennuskapasiteetin hankkiminen edellyttää investointeja.

Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) pitää ehdotusta uhrin näkökulmasta kannatettavana. On kuitenkin huomioitava, että voi olla ongelmallista, jos tallentaminen toteutuu vain silloin, jos uhri tai hänen avustajansa osaa sitä ajoissa pyytää. Voisi olla hyvä pohtia, tulisiko esitutkintaviranomaisilla olla velvollisuus tarjota/tuoda esiin tallentamisen mahdollisuus. Tämä voisi osaltaan vähentää uhrien välistä eriarvoisuutta, kun tallentamisen pyytäminen ei olisi yksin uhrin tai hänen avustajansa varassa ja ylipäänsä sen varassa, että

heidän tulisi olla tietoisia tällaisesta mahdollisuudesta. Tallentaminen voisi myös vähentää virheellisten kirjausten mahdollisuutta, antaa mahdollisuuden sen tarkastamiseen, mitä kuulustelutilaisuudessa on sanottu (ml. esitutkintaviranomaisen ja esimerkiksi tulkin sanomiset) ja ennen kaikkea vähentää tarvetta sille, että uhria pitää kuulla useita kertoja.

Suojellaan Lapsia ry tukee ehdotusta kuulustelutilaisuuden tallentamisesta ääni- ja kuvatallenteena asianomistajan tai tarvittaessa asianomistajan huoltajien suostumuksella. Yhdistys painottaa, että asianomistajan ja hänen huoltajiensa tulee saada matalalla kynnyksellä selkeää tietoa tallentamisen mahdollisuudesta jo rikosprosessin alussa. Suojellaan Lapsia ry tukee toimenpiteitä, jotka teknologiaa hyödyntämällä voivat vähentää uhrin kärsimystä rikosprosessin aikana ja rikosprosessista aiheutunutta pitkäaikaista haittaa ja mahdollista traumatisoitumista. Hyödyntämällä ääni- ja kuvatallenteita rikosprosessin aikana voidaan huomattavasti parantaa uhrin asemaa, vähentämällä tilanteita, joissa hänen on tarve kertoa kerta toisensa jälkeen häneen kohdistuneesta väkivallasta. Teknologiaa hyödyntäessä rikosprosessissa on kuitenkin huomioitava myös siihen liittyvät riskit, kuten esimerkiksi tietomurrot, ja riittävät resurssit tuleekin varmistaa tietojen suojaamiseksi.

Suomen Asianajajaliitto pitää ehdotusta erittäin kannatettavana. On usein nimenomaan kuulusteltavan intressissä saada kuulustelu tallennettua ääni- ja kuvatallenteeseen, koska kyse on kuulusteltavan oikeusturvasta ja oikeudesta kertoa tapahtumista. Kuulusteltavalla ja hänen lainoppineella avustajallaan on parhaat edellytykset arvioida esitutkintalain 3 luvun 9 §:ssä mainittujen edellytysten täyttymistä, jolloin on luonnollista, että kuulusteltavalla ja hänen lainoppineella avustajallaan on oikeus vaatia kuulustelun tallentamista. Tämä on myös tehokas keino puuttua mahdollisiin painostustilanteisiin. Asianajajaliitto toteaa, että kuten useat asiantuntijat ovat todenneet, kaikkien vakavien rikosten esitutkintakertomukset tulisi tallentaa ääni- ja kuvatallenteeseen. Tallentamatta jättäminen muodostaa oikeusturvariskin. Asianajajaliitto huomauttaa, että ääni- ja kuvatallenteet tulee luovuttaa lainoppineen avustajan käyttöön. Mikäli kuulusteltava itse lainoppineen avustajansa kanssa pyytää tallentamista ja tallenteella esiintyy hänen oma päämiehensä, ei ole tarkoituksenmukaista, ettei kuulusteltava ja hänen oma avustajansa voi tämän jälkeen saada tallennetta käyttöönsä. Kun tallentaminen lisääntyy, tulee suuri osa esitutkintaviranomaisten ajasta kulumaan siihen, että he istuvat vieressä valvomassa, kun lainoppinut avustaja katsoo oman päämiehensä tallennetta. Lisäksi yhteisen ajan sopiminen on käytännössä hyvin hankalaa ja lainoppinut avustaja harvoin pääsee katsomaan tallennetta riittävän nopeasti tai esimerkiksi virka-ajan jälkeen.

Suomen Lakimiesliitto ry pitää ehdotusta kannatettavana. Ääni- ja kuvatallenteen käyttö lisää esitutkinnan luotettavuutta ja se on omiaan vähentämään esimerkiksi tuomioistuinmessä myöhemmin tehtyjä väitteitä koskien kuulustelutilannetta. Huomionarvoista on, että ehdotus vaatii poliisin, syyttäjän ja tuomioistuimen välillä yhteensopivien laitteiden ja ohjelmistojen hankkimista, mikä on merkittävä kustannuskysymys. Vielä on huomioitava, että ääni- ja kuvatallenteet tulee kuitenkin aina pääsääntöisesti litteroida kirjalliseen muotoon.

Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry:n (SPJL) mukaan tallentamismahdollisuutta voitaisiin hyödyntää nykyistä enemmän. SPJL pitää edellytyksenä mietinnössä esitettyyn järjestelmään siirtymiselle käytettävän teknisen laitteiston helppokäyttöisyyttä ja toimintavarmuutta. Videotallennus tulisi olla mahdollisimman pitkälle automatisoitua, koska jatkuva laadun tarkkailu ei ole mahdollista. Jotta järjestelmästä olisi enemmän hyötyä kuin haittaa oikeudenkäyntimenettelylle, tallentamisen tulisi toteuttaa niin, ettei siihen tarvitsisi puuttua kuulemisen aikana ja että sen tekninen hallinnointi olisi vaivatonta. Mietinnössä ei olla otettu riittävän selkeästi kantaa siihen, kenen vastuulla järjestelmän tekninen toteutus lopulta olisi, eikä siihen, millaisiin toimenpiteisiin ryhdytään, jos tavanomainen tekninen avustaminen ei riitä esimerkiksi jonkun teknisen häiriön poistamiseen. Tallennusjärjestelmän laajamittainen käyttö ja siinä väistämättä vastaantulevat tekniset ongelmat muodostavat tarpeen tekniselle avustamiselle sekä koulutetun henkilöstön läsnäololle jokaiseen kuulemiseen sekä esitutkintaan, että tuomioistuimen pääkäsitteilyyn, etteivät tallennusjärjestelmän käyttö ja siinä aiheutuvat häiriöt vaarantaisi prosessinjohtoa. Edellä mainituin perustein tulisi tarkoin selvittää, miten tietotekniikan hyödyntämisen edistäminen toteutuisi oikeudenkäyntiperiaatteet huomioon ottavalla ja tarkoituksenmukaisimmalla tavalla.

Suomen Syyttäjäyhdistys ry pitää ehdotusta kannatettavana. Tallenne tulisi säilyttää, kunnes asia on ratkaistu lainvoimaisesti. Jotta vältytään siltä, että tallenne joutuu ns. nettiin, tulisi kyse olla esitutkinnan oheisaineistosta ei esitutkintapöytäkirjan liitteestä. Näin asianosainen voisi tarkistaa, että kuulustelu on oikein kirjattu ja osoittaa tarvittaessa oikeudenkäynnissä puutteet kirjauksessa. Tulisi myös miettiä voisiko kyse olla ääni- tai kuvatallenteesta. Tai siitä, että kuva tallennetaan osan aikaa. Näin kyettäisiin toimimaan myös tilanteissa, joissa tekniikka ei vielä mahdollistaisi kuvan ottamista.

Syyttäjälaitos pitää ehdotusta kannatettavana, mutta katsoo, että äänitallenteen osalta säännös voisi olla kuitenkin enempäänkin velvoittava. Nykyisellään puheääninen voi tallentaa hyvin jo pelkällä matkapuhelimellakin, ja tällainen tai vastaavalla kevyellä laitteistolla tehty äänitallenne on yleensä varsin riittävä kuulustelukirjausten oikeellisuuden varmistamiseksi. Tulisi vielä pohtia, voisiko jonkinlaisen äänitallenteen tekeminen kuulustelusta olla aina pakollista, ellei erityistä syytä sen tekemättä jättämiselle ole. Tällaista äänitallennetta tulisi säilyttää asian lainvoimaiseen ratkaisuun saakka tai siihen saakka, että asiassa tehdään päätös syyttämättä jättämisestä tai asia muutoin jää sillensä. Kysymys ei olisi esitutkintapöytäkirjan julkiseksi tulevasta liitteestä vaan sellaisesta oheisaineistosta, joka olisi vain asianosaisten tutustuttavissa. Tällaiselta äänitallenteelta ei edellytettäisi muuta laatua kuin se, että kuulustelun kulku ja kirjaukset olisi sen perusteella vaikeuksitta tarkistettavissa. Näin asianosaiset voisivat aina tarkistaa sen, onko kuulustelupöytäkirjan kirjaukset tehty oikein ja vedotessaan väärin kirjauksiin, he voisivat todentaa väitteensä tuomioistuimelle yksilöimältään kohdalta äänitallenteelta.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) pitää kaikkia toimenpiteitä kuulusteluiden ääni- ja kuvataallentamisen edistämiseksi tarpeellisina. Tallentaminen parantaa kaikkien asianosaisten oikeusturvaa. Kansainväliset ohjeistukset ja oikeuspsykologinen kirjallisuus ovat selkeästi osoittaneet, että tallentamisen tulisi olla lähtökohta ja kuulustelijoiden kirjaamien kuulustelukertomusten tulkinnanvaraisuus muodostaa oikeusturvalle riskin. Myös mietinnössä esiin nostetut prosesseja nopeuttavat ja läpinäkyvyyttä lisäävät vaikutukset ovat merkittävät. THL katsoo, että esitetty lisäys tilaisuuden tallentamisesta kuulusteltavan pyynnöstä (ETL 9:3) on kannatettava, mutta katsoo lisäksi, että jatkossa vielä ehdotettua-kin laajemmat toimenpiteet kaikkien vähäistä vakavampien rikosasioiden kuulustelujen tallentamiseksi ovat tarpeen.

Professori Matti Tolvanen, Itä-Suomen yliopisto pitää ehdotusta kannatettavana varaukselta. Tolvanen on esittänyt ehdotusta LEAN-raportissa. Tallentaminen parantaa paitsi kuultavan oikeusturvaa, myös on omiaan estämään perusteettomia väitteitä siitä, ettei kuultavan kertomusta ole kirjattu kuultavan kertoman mukaisena. Tallentaminen onnistuu nykyisin välinein varsin hyvin, eikä ns. litterointi ole ainakaan pääsääntöisesti tarpeen. Kuulustelun sisältö ilmenee autenttisesti tallenteelta.

Suomen tuomariliitto ry katsoo, että tekniikan hyödyntämistä rikosprosessissa tulee kehittää edelleen. Esitutkintalainsäädännössä on jo pitkään esitöiden tasolla puollettu kuulustelujen huomattavasti nykyistä laajempaa tallentamista myös niissä tilanteissa, joissa kertomusta ei ole tarkoitus käyttää todisteena, vaan niin sanottuna vertailuaineistona silloin, kun kuultava kieltäytyy kertomasta tai poikkeaa aikaisemmasta kertomuksestaan. Tällaisten tallenteiden avulla voitaisiin oletettavasti vähentää oikeudenkäynneissä varsin yleisiä väitteitä kuulustelujen kulussa tai tulkauksessa tapahtuneista virheistä. Ääni- ja kuvatalenne antaisi tuomioistuimen kannalta esitutkintapöytäkirjaa olennaisesti paremmat edellytykset kertomuksen luotettavuuden arviointiin. Lisäksi on katsottu, että tallentaminen vapauttaisi kuulustelijan keskittymään pöytäkirjaamisen asemesta paremmin itse kuulustelutilanteeseen. Säännöksen nykyistä sanamuotoa voidaan pitää epäonnistuneena, mitä osoittaa se, että kuulustelujen videotallentaminen on harvinaista, vaikka tarve esimerkiksi kuulustelun toimittamistavan jälkikäteiseen todentamiseen tulee esille oikeudenkäynneissä yhä useammin. Tuomariliitto katsoo, että tässä yhteydessä olisi perusteltua ottaa kuulustelujen videointi lähtökohdaksi riippumatta siitä, että pyytääkö tai haluaako kuulusteltava sitä.

Turun hovioikeus pitää ehdotusta kannatettavana. Kuulustelutilaisuuden tallentaminen voi merkittävästikin vähentää perusteettomia väitteitä kuulustelun toteuttamisen epäasianmukaisuudesta. Tähän nähden tallentamista olisi syytä jo nykyisin käyttää laajemmin.

Ulkoministeriö toteaa, että parituksen sekä ihmiskaupan uhrin ovat Suomessa usein haavoittuvammassa asemassa verrattuna useiden muiden rikosten asianomaisiin myös sen vuoksi, että he eivät välttämättä osaa suomen kieltä tai tunne Suomen oikeusjärjestelmää. Ulkoministeriön näkemyksen mukaan, jotta muutosehdotuksen tarkoitus toteutuu, tulisi näiden rikosten uhrien kohdalla kiinnittää erityistä huomiota siihen, että heillä on tieto oikeudestaan saada kuulustelu videoiduksi sekä tämän oikeuden ja sen käyttämättä jättämisen merkityksestä myöhemmin rikosprosessissa.

Vaasan hovioikeus pitää ehdotusta kannatettavana ja toteaa, että tallenteiden käyttöä tulisi lisätä entisestään. Äänen tallentaminen on nykyään mahdollista monenlaisilla eri välineillä, joten äänen tallentamiselle voisi olla este vain erityisen poikkeuksellisissa tilanteissa.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kannattaa ehdotusta. Ehdotuksen merkitys korostuu etenkin tilanteissa, joissa todistajat haluavat palata kotimaahansa kuulemisen jälkeen. Tallenteen käytön mahdollistaminen pääkäsittelyssä on merkittävää, jos todistajien sijainnista tai yhteystiedoista ei ole maasta poistumisen jälkeen mitään tietoa eikä heitä pystytä siten tavoittelemaan todistajiksi.

5.2 Kuulustelutilaisuuden tallentaminen todisteena käyttämistä varten (ETL 9:4 ja OK 17:24)

Työryhmän mietinnössä ehdotetaan laajennettavaksi mahdollisuutta käyttää esitutkinnaassa videotallenteeseen tai siihen rinnastettavaan muuhun kuva- ja äänitallenteeseen tallennettua kuulustelua todisteena oikeudenkäynnissä koskemaan seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä, seksuaalipalveluiden ostamista nuorelta, paritusta ja ihmiskauppaa koskevia oikeudenkäyntejä.

Ehdotuksesta lausuneista lausunnonantajista pääosa pitää lähtökohtaisesti ehdotettuja muutoksia kannatettavina (**Eduskunnan oikeusasiamies, Etelä-Savon käräjäoikeus, HEUNI, Helsingin hovioikeus, Kaakkois-Suomen poliisilaitos, Kainuun käräjäoikeus, Lounais-Suomen poliisilaitos, Oikeuskansleri, Pohjanmaan poliisilaitos, Pohjois-Suomen syyttäjäläyde, Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisihallitus, Rajavartiolaitoksen esikunta, Rikosuhripäivystys, Rovaniemen hovioikeus, Sosiaali- ja terveysministeriö, Suojellaan Lapsia ry, Suomen Asianajajaliitto, Suomen Lakimiesliitto - Finlands Juristförbund ry, Suomen Syyttäjähdistys ry, Syyttäjälaitos, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Professori Matti Tolvanen/Itä-Suomen yliopisto, Turun hovioikeus, Vaasan hovioikeus, Yhdenvertaisuusvaltuutettu**).

Asianajaja, prosessioikeuden dosentti Markku Fredman katsoo, ettei välttämättä olisi tarpeellista säädellä poikkeuksellisia tilanteita, joissa tallentamista tulee käyttää. Lakiin voidaan kirjata tilanteet, joissa tallentaminen videolle on ainoa tapa suorittaa kuulustelu.

Eduskunnan oikeusasiamiehen mukaan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 § on käytännössä toiminut hyvin eikä merkittäviä oikeusturvaongelmia ole ilmennyt. Videon ja litteroidun tekstin yhdistelmää pidetään syyteharkintavaiheessa, oikeudenkäynnissä ja tuomion perusteluja kirjoitettaessa yleensä poikkeuksellisen hyvänä ja helposti hyödynnettävänä todisteena. Video voidaan katsoa uudelleen useita kertoja ja litteroinnin avulla siitä löytyvät relevantit kohdat nopeasti. Käytännössä myös epäillyn kyselymahdollisuus on turvattu hyvin ainakin silloin, kun epäillyllä on jo esitutkintavaiheessa pätevä avustaja. Eduskunnan oikeusasiamies ei pidä saamansa palautteen valossa OK 17:24 §:n soveltamisalan ehdotettua laajentamista ongelmallisena.

Etelä-Savon käräjäoikeus katsoo, että näissä arkaluontoisissa jutuissa tallenteiden käyttöä todisteena voisi hyvinkin lisätä. Ehdotus ei tuone mitään erityisen merkittävää muutosta, ottaen huomioon, että näitä tallenteita saisi käyttää todisteena edelleen vain yksilöidyissä (seksuaali)rikosten käsittelyissä.

HEUNI pitää ehdotusta merkittävänä parannuksena nykytilaan verrattuna mutta toteaa, että tallenteita pitäisi voida hyödyntää myös tilanteissa, joissa asianomistajaa kuullaan salissa, jotta tarvittaessa voidaan palata siihen, mitä hän tilanteesta muisti lähempänä sen tapahtuma-aikaa. Myös liittyen OK 17 luvun muuttamiseen, HEUNI katsoo siis, että mahdollisuus hyödyntää esitutkintatallennetta silloinkin, kun asianosainen osallistuu oikeudenkäyntiin, tulisi haavoittuvassa asemassa olevien asianomistajien kohdalla lähtökohtaisesti sallia heidän näin halutessaan, jotta voitaisiin varmistaa mahdollisimman luotettavan näytön esille saamisen. Tällöin kontradiktorisuus toteutuisi salissa, mutta voitaisiin mahdollisimman luotettavalla tavalla hyödyntää esitutkinnassa annettua kertomusta.

Helsingin hovioikeus puoltaa lähtökohtaisesti esitettyä muutosta. Hovioikeus kuitenkin katsoo, että Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käytäntöä olisi tarpeen vielä selvittää. Pelkästään viittaaminen todistelu-uudistukseen ei tältä osin vaikuta riittävältä, koska ehdotus käsittää muita rikoksia kuin mitä todistelu-uudistuksessa selvitettiin.

Hämeen poliisilaitoksen näkemyksen mukaan tallenteen käyttämistä todisteena olisi hyvä laajentaa kaikkiin rikoksen uhreihin. Olisi toipumisen kannalta erinomaista, mikäli tallennetta voitaisiin käyttää henkilön sijasta todisteena. Hämeen poliisilaitos toteaa alueellaan olevan kuitenkin hyvät mahdollisuudet kuulla asianomistajaa esimerkiksi eri paikkakunnalta videoyhteyden kautta.

Itä-Suomen hovioikeus katsoo, ettei kuulustelutilaisuuden tallentamiseen tulisi jättää harkintavaltaa miltei osin 17:24.3 §:n 3 ja 4 kohdan asiaryhmissä. Alle 18-vuotiaan kuuleminen jo nyt estyy pelkästään hänen haluttomuutensa perusteella tulla oikeudenkäyntiin kuultavaksi ilman vaara- tai haitta-arviointia. Myös yli 18-vuotta täyttäneiden tallenteiden hyödyntäminen tulee jättää tuomioistuinten tehtäväksi, koska esitutkinnassa ei vielä ole riittävästi tietoa oikeudenkäynnin aikaisesta kuultavan tilasta. Tällöin olisi ehdotonta, että tallenne olisi käytettävissä oikeudenkäynnissä. Ehdotuksesta säädettäessä tulee myös arvioida tulisiko seksuaalinen ahdistelu (Rikoslaki 20:5a§) sisällyttää säännökseen. Se vastaa usein luonteeltaan säännöksessä lueteltuja seksuaalirikoksia.

Itä-Suomen poliisilaitos toteaa lausunnossaan, että teknisiin uudistuksiin ja rikosprosessin sähköistymiseen muun muassa Aipan ja Vitjan kautta tulisi samalla tarkastella myös voimassa olevaa arkistosääntöä. Arkistosääntöä tulisi muuttaa siten, että arkistokapalleeksi kelpaisi myös esimerkiksi sähköinen versio esitutkintapöytäkirjasta. Nyt poliisissa työaikaa kuluu paljon siihen, että esitutkintapöytäkirjat joudutaan tulostamaan paperiversioksi arkistointia varten.

Kaakkois-Suomen poliisilaitos pitää ehdotusta kannatettavana.

Kainuun käräjäoikeus pitää laajennusta perusteltuna, mutta katsoo siihen liittyvät mieltännössäkin mainittuja riskejä näytön arvioinnille. Voi olla tilanteesta riippuen varsin haasteellista ja jossain määrin ristiriitaista avata tällaisia riskejä henkilökohtaisesta kuulemisesta kieltäytymistä harkitsevalle asianomistajalle.

Lapin poliisilaitoksen mukaan tallenteen käyttämistä todisteena on hyvä laajentaa myös yli 17-vuotiaisiin rikoksen uhreihin. Tällä voidaan välttää asianomistajan tai todistajan kertomuksen muuttumista / kieltäytymistä todistamasta asiasta. Rikosepäillyt voivat olla todella haasteellisia ja kuormittavia asianomistajille / todistajille ja myöhemmin epäillyn eteen joutuminen voi vaikuttaa kuultavan kykyyn kertoa asioista. Vastakuulustelumahdollisuus tulee huomioida esitutkinnassa ja näin ollen asianosaisten sekä syyttäjän perehtymistä esitutkintaan tulee korostaa.

Lounais-Suomen poliisilaitos ehdottaa, että tallenteiden todisteena käyttämistä voisi harkita laajemminkin kuin rajattuihin rikosnimikkeisiin liittyen. Tämä edellyttäisi aina vastakuulustelumahdollisuutta jo esitutkintavaiheessa ja poliisin välityksellä. Kaikkiin rikosasioihin tämä ei sovellu. Ehdotusta voidaan pitää kannatettavana erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien asianomistajien suojaamiseksi.

Oulun käräjäoikeus pitää tärkeänä käytettäessä esitutkinnassa tehtyä tallennetta todisteena, että kuulustelutilaisuus on tallennettu kokonaisuudessaan. Osittaisten tallenteiden käyttö ei asianosaisten oikeusturvan eikä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin

näkökulmasta ole perusteltua. Oikeudenkäynnissä mahdollisesti esitettävien väitteiden tutkimiseksi kuulustelutilaisuuden tallentaminen kokonaisuudessaan on jo näytön arviointiin liittyvien seikkojen vuoksi välttämätöntä.

Oikeuskansleri pitää ehdotusta kannatettavana.

Pohjanmaan poliisilaitos pitää ehdotuksia perusteltuina.

Pohjois-Suomen syyttäjäalue pitää ehdotusta kannatettavana.

Poliisiammattikorkeakoulu pitää ehdotusta perusteltuna ja riittävänä parannusehdotuksena mietinnössä ehdotettujen tilanteiden osalta. Todistelun kannalta olisi kuitenkin olennaista, että poliisi tallentaisi kuulustelun ja turvaisi vastakuulustelu-oikeuden myös niissä tilanteissa, joissa poliisin käsityksen mukaan kuultavan kuulemiselle voi jatkossa olla este. Tätä koskeva asian korostaminen esimerkiksi lain esitöissä voisi olla tarkoituksenmukaista. Tilanne koskee erityisesti täysi-ikäisiä henkilöitä, joiden osalta kuulustelu tallennetaan säännönmukaisesti, kuten esimerkiksi seksuaalirikoksissa, vaikka kuulusteluvaiheessa ei voi olla vielä tietoa siitä, käytetäänkö tallennetta todisteena vai ei.

Poliisihallitus pitää ehdotusta kannatettavana. Se on omiaan suojelemaan nuoria ja erityisen haavoittuvassa asemassa olevia henkilöitä. Poliisihallitus tarvitsee muutoksen voimaantulon osalta koulutusta henkilöille, jotka kyseisiä rikosasioita tutkivat. Koulutusta tarvitaan erityisesti prosessin velvollisuuksien läpikäyntiin henkilöstön kanssa. Lapsiin kohdistuvien rikosten tutkijoille prosessuaaliset velvollisuudet tämän kaltaisten tutkintaan liittyvien toimenpiteiden osalta ja heidät on koulutettu, mutta poliisin tutkintaryhmien rakenteista johtuen uuden henkilöstöryhmän koulutus vaatii sekä välineistöä (videokuulustelulaitteita) että koulutusta (prosessin kulun ymmärtämistä ja lainsäädännön osaaamista) toteutuakseen halutulla tavalla.

Rajavartiolaitoksen esikunta pitää kannatettavana ehdotettua laajennusta.

Rikosuhripäivystys (RIKU) pitää ehdotusta kannatettavana.

Rovaniemen hovioikeus katsoo ehdotuksen parantavan säännökseen sisältyvien rikosten asianomistajien asemaa.

Sisä-Suomen poliisilaitos pitää huomattavana, että ehdotetun muutoksen jälkeen täysi-ikäisen asianomistajan henkilökohtaista kuulemistä ei voi korvata kuulustelutallenteen katsomisella, jollei henkilökohtaisesta kuulemisesta voida osoittaa aiheutuvan asianomistajalle terveyden vaarantumista tai muuta vastaavaa merkittävää haittaa. Tämän vuoksi esimerkiksi seksuaalirikosten täysi-ikäisistä asianomistajista valtaosa joutunee

jatkoksin kertomaan kokemuksestaan henkilökohtaisesti ainakin kärjäoikeudessa, mikä voi merkittävästi hidastaa ja vaikeuttaa kokemuksesta toipumista. Mikäli ehdotettu säädös tulee voimaan, on tärkeää, että poliisilla on heti säädöksen voimaantulosta lähtien valmiudet tallentaa kuulusteluja useammin ja enemmän kuin nyt. Tämä edellyttää joko liikuteltavien tai kiinteiden videokuulustelulaitteistojen parempaa saatavuutta poliisiasemilla.

Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) pitää ehdotusta kannatettavana. Esimerkiksi ihmiskaupparikosten kohdalla tallenteen käyttöä todisteena puoltaa muun muassa se, että uhrin ei tarvitsisi kertoa mahdollisesti hyvin traumaattisista kokemuksista ja tapahtumista moneen kertaan ja että tallenteelle saataisiin uhrin kertomus mahdollisimman pian tapahtumien jälkeen.

Suojellaan Lapsia ry tukee ehdotusta kuulustelutilaisuuden tallenteen käyttämisestä todisteena rikosprosessin aikana, perustuen asianomistajan tai tarvittaessa asianomistajan huoltajien suostumukseen tilanteissa, joissa tämän myötä voidaan vähentää prosessista uhrille aiheutunutta haittaa. Erityisesti lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset, joista on tallennettua kuvamateriaalia (CSAM) ovat erityisen traumatisoivia. Uhrille pelkästään tietoisuus siitä, että häneen kohdistuneesta seksuaalirikoksesta on kuvatalenne ja pelko sen mahdollisesta leviämisestä ja sen mahdollinen ikuinen kierto verkossa on psyykkisesti erittäin raskasta ja traumaattista. Uhri ja uhrin läheiset joutuvat kuvamateriaalin levitessä verkossa toistuvasti uhrin asemaan. On myös huomioitavaa, että lapsiuhrin saavuttaessa täysi-ikäisyyden voi hän toistuvasti joutua asianomistajaksi seksuaalirikosasiassa aina kun verkossa uhrista kiertävä CSAM kuvamateriaali tulee poliisin tietoon. Kuulustelutilaisuuden tallenteen hyödyntäminen todisteena mahdollisissa tulevilla seksuaalirikosasioissa voi olla erityisesti CSAM rikosten uhrien kohdalla kannattavaa jatkuvan traumatisoitumisen ennaltaehkäisemiseksi. Suojellaan Lapsia ry haluaakin painottaa, että ehdotettu toimenpide tulisi laajentaa koskemaan myös muita seksuaalirikosten oikeudenkäyntejä, joihin sisältyy mahdollisesti CSAM rikoksia.

Suomen Asianajajaliitto pitää ehdotusta periaatteessa kannatettavana. Asianajajaliitto toteaa, että tämä uudistus tulee tehostamaan ihmiskauppa- ja paritusrikosten käsittelyä olennaisesti. Näiden rikosten asianomistajat ovat usein ulkomaalaistaustaisia ja käsittelyn järjestämisen osalta merkittäväksi ongelmaksi muodostuu se, etteivät henkilöt ole enää Suomessa, kun asia etenee oikeudenkäyntiin. Asianomistajien tavoittaminen on usein hyvin hankalaa, eikä välttämättä ole tiedossa, missä valtiossa henkilöt oikeudenkäyntihetkellä oleskelevat ja usein myös viranomaisyhteistyö on mahdotonta henkilöiden oleskeluvaltioiden kanssa. Asianajajaliitto kiinnittää huomiota näytön arvioinnin ongelmallisuuksiin. Ihmiskauppatutkinnat ja paritusrikostutkinnat ovat hyvinkin pitkäkestoisia. Vastaajalle puolestaan ei lähtökohtaisesti nykyisin luovuteta esitutkinta-aineistoa kuin murto-osa jos sitäkään, ennen kuin esitutkinta-aineisto luovutetaan loppulausunnolle. Tehokkaan vastakuulustelun toteuttaminen voi esitutkinnan varhaisessa vaiheessa ja jopa loppuvaiheessa olla huomattavan hankalaa ja se eroaa käytännössä merkittävästi pääkäsittelyssä toimitettavasta vastakuulustelusta.

Suomen Lakimiesliitto ry pitää ehdotusta hyvänä ja kannatettavana ja katsoo sen lisäävän haavoittuvassa asemassa olevien rikosasian asianomistajien suojaa.

Suomen Syyttäjähdistys ry pitää ehdotusta kannatettavana. Kuitenkin rikosprosessin tehostamisen näkökulmasta tulisi vielä pohtia mahdollisuutta laajentaa esitutkinna tehtyjen tallenteiden käyttöä näyttönä oikeudenkäynnissä. Tuomioistuimissa joudutaan peruuttamaan rikosjuttujen pääkäsittelyitä, kun kuultavaksi nimetty ei saavu käsittelyyn. Tämä aiheuttaa vuositasolla huomattavasti ylimääräistä työtä ja ajanhukkaa tuomioistuille ja syyttäjille. Lisäksi ylimääräistä työtä aiheutuu poliisille, joka joutuu noutamaan asianomistajia ja todistajia pääkäsittelyyn kuultavaksi. Mikäli kaikki rikosasian asianosaiset suostuvat ääni- ja/tai kuvatalteen käyttämiseen pääkäsittelyssä, ei tällä menettelyllä loukata rikosasian vastaajan tai asianomistajan oikeuksia. Lopullinen päätös asiassa olisi aina tuomioistuimen tapauskohtaisen harkinnan varassa. Esitutkinna tehtyä ääni- ja kuvatalletta tulisi siten voida aina käyttää todisteena rikosasian oikeudenkäynnissä, mikäli asianosaiset siihen suostuvat ja tuomioistuin katsoo sen soveliaaksi. Suomen Syyttäjähdistys pitää kuitenkin ehdotusta OK 17:24 muuttamisesta erittäin kannatettavana ja hyvänä.

Syyttäjälaitos pitää ehdotusta kannatettavana. Kuitenkin mahdollisuuden käyttää esitutkinna tehtyjä tallenteita näyttönä oikeudenkäynnissä tulisi olla esitettyä laajempi silloin, kun tällainen menettely sopii jutun asianosaisille ja tuomioistuin voi menettelyn hyväksyä. On selvää, että esitutkinna aikana henkilöiden muistikuvat ovat paremmat kuin vasta myöhemmin heitä tuomioistuimessa kuultaessa. Pelkästään jo tämän vuoksi esitettyä mahdollisuutta tallenteiden käyttöön tulisi vielä laajentaa vapaaehtoisuuden ja suostumuksen perusteella. Kysymys on todistelun oikeellisuudesta ja oikeusturvasta, eikä näitä tulisi sivuuttaa vain muodollisten syiden vuoksi. Esitutkinna tehtyjen tallenteiden käyttämisestä oikeudenkäynnissä vastaan on lähinnä se, että esitutkinna ei aina vielä tiedetä, mistä teosta ja minkä seikkojen perusteella syyttäjä tulee vastaajaa syyttämään. Esitutkinna selvitetään usein asioita, joista epäiltyä ei lopulta syytetä, ja siksi kuultavilta kysytään seikoista, jotka eivät lopulta ole merkityksellisiä. Toisinaan myös kaikista olennaisista asioista ei esitutkinna huomata kuultavalta kysyä. Asia ei kuitenkaan ole aina näin, ja nykyisellään esitutkinna tehtyjen tallenteiden käytöstä onkin paljon hyviä kokemuksia. Jos tallenteita tehtäessä olisi tiedossa, että niitä voidaan käyttää oikeudenkäynnissä nykyistä laajemmin, ne voitaisiin tehdä myös nykyistä jäsentyneemmin. Tuomioistuimissa joudutaan tavan takaa peruuttamaan juttujen käsittelyitä kuultavien jättäessä saapumatta paikalle. Usein nämä tilanteet ovat ennakoitavissa jo esitutkinna aikana. Esitutkinna tallenteita hyödyntämällä tätä ongelmaa voitaisiin tapauskohtaisesti vähentää.

Tuomioistuinprosessin välittömyys ei ole itseisarvo. Yleensä voidaan perustellusti lähteä siitä, että prosessin osapuolilla on oikeus vapaaehtoisesti luopua tai olla käyttämättä niitä muodollisia oikeuksia, joita oikeusjärjestelmä heille takaa. Jos prosessin osapuolet

vapaaehtoisesti ja pätevästi luopuvat oikeudestaan kuulustella esitutkinnassa kuultua henkilö tuomioistuimessa, eivätkä he muutoinkaan katso olevan tarvetta nähdä henkilökohtaisesti todistajaa tai muuta kuultavaa oikeudenkäynnissä, ja jos tuomioistuin voi todeta tällaisen menettelyn asiaan soveltuvaksi, ei tulisi olla estettä käyttää vapaasti oikeudenkäynnissä jo esitutkinnassa tehtyä kuva- ja äänitallennetta henkilökohtaisen oikeudessa kuulemisen sijasta. Usein näissä tilanteissa joudutaan tyytymään pelkän esitutkitakertomuksen lukemiseen, jos kuultavaa ei voida enää tavoittaa. Tämä on todistelun kannalta kaikkein huonoin vaihtoehto. Laajemmalla esitutkintatallenteiden hyväksi käyttämisellä rikosprosessissa ei loukata epäillyn tai asianomistajan turvattuja oikeuksia, jos menettelyyn suostuminen on kaikkien prosessin osapuolten osalta vapaaehtoista. Tuomioistuin voi vielä harkita menettelyn tapauskohtaisen soveltuvuuden. Vastakuulustelu-oikeus olisi toteutettu jo esitutkinnan aikana. Tällainen säännös olisi myös tarkkaan rajattu siten kuin mietinnössä on tällaiselta poikkeussäännökseltä edellytetty.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) pitää nykytilan merkittävänä parannuksena ehdotettuja lisäyksiä. Ehdotus lisää merkittävästi haavoittuvien uhrien suojaa ja vähentää rikosprosessista koituvia haittoja. Vastaavaa menettelyä olisi syytä harkita myös muiden haavoittuvassa asemassa olevien, esimerkiksi lähisuhdeväkivallan uhrien, kohdalla.

Professori Matti Tolvanen, Itä-Suomen yliopisto pitää ehdotuksia perusteltuina.

Turun hovioikeus pitää ehdotuksia kannatettavina. Ehdotettuihin säännösteksteihin on kuitenkin pujahtanut painovirhe: törkeää ihmiskauppaa koskeva rangaistussäännös on rikoslain 25 luvun 3 a §:ssä eikä 3 b §:ssä.

Ulkoministeriö pitää ihmiskaupan uhreja koskevilta osin muistiossa esitettyjä tavoitteita ihmiskaupan uhrien entistä paremmasta tunnistamisesta, heidän asemansa parantamisesta rikosprosessissa sekä tutkinnan nopeuttamisesta kannatettavina. Ulkoministeriö yhtyy muistiossa todettuun ihmiskaupan uhrien erityisen haavoittuvasta asemasta ja pitää tärkeänä ihmiskaupan uhrien aseman parantamista kansallisissa viranomaisprosesseissa. Ulkoministeriö pitää hyvänä, että muistiossa on huomioitu Euroopan neuvoston ihmiskaupan vastaisen toiminnan asiantuntijaryhmän (Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings, GRETA) ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen (SopS 43 ja 44/2012) täytäntöönpanoa Suomessa koskevan ensimmäisen sekä toisen arviointikierroksen raportit vuosilta 2015 ja 2019 sekä Euroopan neuvoston naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan asiantuntijaryhmän (Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence, GREVIO) naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen (SopS 52 ja 53/2015) täytäntöönpanoa Suomessa koskevan ensimmäisen valvontakierroksen raportti vuodelta 2019.

Ulkoministeriö katsoo, että ensimmäisen kerran mainittaessa tulisi käyttää Euroopan ihmisoikeussopimuksen koko nimeä: yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi (SopS 18 ja 19/1990; sellaisena kuin se on myöhemmin muutettuna SopS 71 ja 72/1994, SopS 85 ja 86/1998, SopS 8 ja 9/2005, SopS 6 ja 7/2005 sekä SopS 50 ja 51/2010; Euroopan ihmisoikeussopimus). Mietinnössä on käsitelty Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklaa. Ulkoministeriö toteaa, että EIT:n oikeuskäytäntö 6 artiklan ja mietinnössä käsiteltyjen oikeuksien osalta on melko suppea. Ulkoministeriö katsookin, että EIT:n oikeuskäytäntöä, mukaan lukien Suomelle annetut ratkaisut, olisi jatkovalmistelussa syytä avata tarkemmin ja systemaattisemmin niin yleisesti kuin myös kunkin yksittäisen ehdotuksen kohdalla arvioiden ehdotuksen sisältöä EIT:n oikeuskäytännössä asetettujen vaatimusten valossa. Ulkoministeriön näkemyksen mukaan mietintöön nyt sisältyvät yleisen tason viittaukset oikeuskäytännön olemassaoloon eivät ihmisoikeuksien toteutumisen arvioimisen kannalta ole välttämättä riittäviä. Ulkoministeriö pitää hyvänä, että EIT:n oikeuskäytäntöä on käsitelty luonnoksessa. Ulkoministeriö kuitenkin esittää, että EIT:n oikeuskäytäntöön viitattaisiin mietinnössä yhtenäisesti, esimerkiksi seuraavasti: Aigner v. Itävalta, nro 28328/03, 10.5.2012.

Vaasan hovioikeus pitää ehdotusta kannatettavana.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kannattaa ehdotusta. Ihmiskaupparikosten osalta Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää hyödyllisenä laajentaa esitutkintatallenteiden hyödyntämisen sen kaikkiin muotoihin eikä yksin seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvään ihmiskauppaan. Ihmiskaupparikokset ovat jo haastavia tunnusmerkistön osalta, erilaiset hyväksikäytön muodot voivat mennä päällekkäin ja uhri voi olla haavoittuvassa asemassa hyväksikäytön muodosta riippumatta. Siksi rajaaminen vain tietynlaisiin ihmiskaupparikoksiin olisi tilannetta hankaloittavaa.

6 Esitutkintayhteistyön kehittäminen

6.1 Tutkintasuunnitelmat (ETL 3:3a)

Työryhmän mietinnössä ehdotetaan esitutkintalakia muutettavaksi siten, että esitutkintaviranomaisen tulisi laatia kirjallinen tutkintasuunnitelma niistä rikoksista, joista esitutkintaviranomaisen tulee 5 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan ilmoittaa syyttäjälle, jollei sitä olisi pidettävä asian laatu ja laajuus huomioon ottaen asian selvittämisen ja syyteharkinnan kannalta tarpeettomana. Tutkintasuunnitelman tulisi sisältää olennaiset tiedot esitutkinnan toimittamisesta ja sen aikana suoritettavista tutkintatoimenpiteistä ja käytetyistä menettelyistä sekä arvio tutkinnan aikataulusta ja esitutkinnan valmistumisesta. Tutkintasuunnitelmaa tulisi tarpeen mukaan päivittää tutkinnan aikana, jotta sitä koskevat tiedot säilyisivät ajantasaisina. Lisäksi esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän välisestä neuvotteluvollisuudesta tutkintasuunnitelmaan liittyvistä kysymyksistä säädettäisiin esitutkintalain 5 luvun 3 §:ssä.

Pääosa ehdotuksesta lausuneista lausunnonantajista pitää ehdotusta lähtökohtaisesti kannatettavana (**Asianajaja, prosessioikeuden dosentti Markku Fredman, Eduskunnan oikeusasiamies, Etelä-Savon kärjäoikeus, Itä-Suomen hovioikeus, Kaakkois-Suomen poliisilaitos, Kainuun kärjäoikeus, Poliisiammattikorkeakoulu, Rikosuhripäivystys, Rovaniemen hovioikeus, Sisä-Suomen poliisilaitos, Suomen Asianajajaliitto, Suomen Lakimiesliitto - Finlands Juristförbund ry, Syyttäjälaitos, Professori Matti Tolvanen/Itä-Suomen yliopisto, Yhdenvertaisuusvaltuutettu**). Eräät lausunnonantajat suhtautuvat kriittisesti ehdotukseen (**Hämeen poliisilaitos, Keskusrikospoliisi, Lapin poliisilaitos, Lounais-Suomen poliisilaitos, Länsi-Uudenmaan poliisilaitos, Poliisihallitus, Rajavartiolaitoksen esikunta, Sisäministeriö**).

Asianajaja, prosessioikeuden dosentti Markku Fredman pitää ehdotusta kannatettavana. Fredman toteaa lausunnossaan herättävän ihmetystä, jos asiasta täytyy säätää lailla. Voisi olettaa, että esitutkintaviranomaisessa voitaisiin omaksua hyvät käytännöt ilman eduskunnan myötävaikutusta.

Eduskunnan oikeusasiamies pitää ehdotusta sinänsä kannatettavana ja toteaa tutkintasuunnitelmien olevan tärkeitä varsinkin laajoissa talousrikosasioissa ja muissa monimutkaisissa asioissa. Tutkintasuunnitelmien käyttöön liittyy kuitenkin myös tiettyjä vaaroja, jotka myös lainvalmistelussa on syytä tiedostaa. Epäillyt rikokset (rikosnimikkeet ja alustavat teonkuvaukset) esitetään tutkintasuunnitelmissä käytännössä samalla tavalla kuin myöhemmin haastehakemuksessa. Tutkintasuunnitelma laaditaan kuitenkin jo

esitutinnan alkumetreillä toisin kuin haastehakemus. Vaarana on, että tutkintasuunnitelma lukitsee liian tiukasti ja liian aikaisin sekä tutkijoiden että esitutkintayhteistyötä tekevän syyttäjän ajatukset tutkintasuunnitelmassa esitettyyn tapahtumainkulkuun ja vaihtoehtoiset tapahtumainkulut jäävät liian vähälle huomiolle. Rikosprosessi on tunnetusti usein vaihtoehtoisten tapahtumainkulkujen kamppailua. Syyttäjällä on usein oma näkemyksensä tapahtumista ja puolustuksella omansa. Jos tutkintasuunnitelma perustuu historiallisen tapahtumainkulun osalta vain yhteen työhypoteesiin, käy helposti niin, että vain yhden tapahtumainkulun tueksi kerätään todisteita. Yhtä olennaista kuitenkin olisi arvioida puolustuksen esittämän vaihtoehtoisen tapahtumainkulun mahdollisuutta testaamalla sen uskottavuutta esitutkinnassa hankittavien todisteiden valossa. Sen vuoksi myös vaihtoehtoiset tapahtumainkulut tulisi ottaa mukaan tutkintasuunnitelmaan samalla painoarvolla kuin päätyöhypoteesikin. Vaihtoehtoisten tapahtumainkulkujen sisällyttäminen tutkintasuunnitelmaan edellyttää luonnollisesti sitä, ettei puolustus ”kätke korttejaan” vaan vetoa jo esitutkintavaiheessa samoihin seikkoihin kuin myöhemmin oikeudessa. Näin ei taktisista syistä aina tapahdu. Sen vuoksi erityisesti syyttäjän olisi tutkintasuunnitelmaa laadittaessa pohdittava myös päähypoteesin rinnalle otettavien vaihtoehtoisten tapahtumainkulkujen mahdollisuutta ja suunnattava tutkintaa myös niiden suuntaan.

Etelä-Savon käräjäoikeus toteaa lähtökohtaisesti kaikkien yhteistyön syventämisten palvelevat prosessia kokonaisuutena. Mitä enemmän syyttäjä on mukana poliisia ohjaamassa, sitä paremmin saadaan juttu kerralla tutkittua.

Hämeen poliisilaitos toteaa, että alueellaan esitutkintayhteistyö toimii vaativissa jutuissa ja se on kehittynyt viime vuosina erinomaiseen suuntaan myös esikäsittelytoiminnon osalta. Yhteistyötä on silti kehitettävä edelleen erityisesti perustutkinnan osalta ja syyttäjien osallistumisesta on lisättävä, joka näkemyksemme mukaan tarkoittaa merkittävää lisäystä syyttäjien henkilöresurssiin. Nykyisellään esitutkintayhteistyön pääasiallisena haasteena on nimenomaan yhteisen työajan löytäminen yhteistyön tekemiseen. Niillä poliisiasemilla, joilla syyttäjät ovat samassa rakennuksessa tutkinnan kanssa yhteistyön järjestäminen on helpompaa. Koska esitutkintaviranomaiset ovat eri ministeriöiden alla, ei yhteistyön tekeminen teknisillä välineillä ole nykyisellään ongelmatonta. Vaatimus kirjallisesta tietyllä tavalla määrämuotoisesta tutkintasuunnitelmasta ei tehosta rikosprosessia. Nykyisellään tutkintasuunnitelma perusjutuissa toteutetaan käytännössä keskustelemalla puhelimesta syyttäjän kanssa. Erillinen esimerkiksi word-dokumentilla olevan tutkintasuunnitelman tekeminen on nykyisellään poliisille lisätyö, koska järjestelmät eivät tuo tutkintasuunnitelman tekemistä. Lisäksi tutkinnan tehostamisen näkökulmasta myös suunnitelman päivittäminen on vähintään yhtä tärkeää kuin tutkintasuunnitelman kirjaaminen. Tällaisena ehdotus on alkuvaiheen tutkintatoimenpiteiden listaamista ja työajan hukkaan heittämisestä ainakin poliisilta. Mikäli tutkintasuunnitelmasta halutaan oikeasti tutkinnan tehostamista, vaatisi tämä kirjattuja vaatimuksia myös syyttäjälle.

Itä-Suomen hovioikeus kannattaa ehdotusta. Ehdotuksen valmistelun yhteydessä on syytä tarkistaa sääntelyn alaan kuuluvia rikoksia siten, että myös rikokset, joissa säädös-pohja pirstaloituu muihin lakeihin, kuten ympäristörikokset, kuuluisivat lain soveltami-salaan. Tutkintasuunnitelman tarpeellisuutta on arvioitava sekä syyttäjän että epäillyn kannalta, jotta sen laatiminen johtaa toivottuun lopputulokseen. Jotta ehdotus toteutuisi tarkoituksenmukaisesti, tulee se vaatimaan Syyttäjälaitokselta lisää henkilöresursseja, joi-den riittävyys on varmistettava.

Itä-Suomen poliisilaitos toteaa, että tutkintasuunnitelmien laadintaan on kehitettävä nykyistä tarkoituksenmukaisempi malli, kuten esimerkiksi eri rikoslajeille soveltuvat erilai-set tutkintasuunnitelmat.

Kaakkois-Suomen poliisilaitos pitää ehdotusta kannatettavana.

Kainuun käräjäoikeus pitää ehdotusta erityisen kannatettavana osana niiden toimien ketjua, joka mahdollistaa rikosasiassa sen tehokkaan, onnistuneen valmistelun ja jäseny-teen pääkäsittelyn. Myös lisätutkintojen välttäminen on tärkeä tavoite. Se edellyttää myös avustajien sitoutumista ja paneutumista asiaan jo esitutkintavaiheessa niin, ettei myöhem-min tapahdu prosessia pitkittäviä yllätyksiä.

Keskusrikospoliisi toteaa, että esitutkintaviranomaisen näkökulmasta tutkintasuunni-telman käyttöä rajoittavat ongelmat on tunnistettu ja kuvattu mietinnössä hyvin, mutta ongelmia ei ole huomioitu muutosehdotuksessa. Keskusrikospoliisi katsoo, että nyt esi-tetty lakiin kirjoitettu velvollisuus tutkintasuunnitelman laatimisesta ei tosiasiassa nopeut-taisi rikosprosessia, vaan voisi aiheuttaa merkittäviä ongelmia. Myöskään työryhmän mie-tinnössä korostettu tutkinnan aikatauluttaminen tutkintasuunnitelman keinoin ei ole tosi-elämän kannalta ongelmaton ratkaisu. Keskusrikospoliisin näkemyksen mukaan tutkin-tasuunnitelman käyttökelpoisuus ja siitä saatava hyöty riippuu tutkittavana olevan asian laadusta ja laajuudesta. Esimerkiksi talousrikostutkintaan tutkintasuunnitelmien laati-minen soveltuu hyvin ja se tukee tutkintaa, koska talousrikostutkinta on usein pitkäkestoista, monimutkaista ja aineistomassa suurta. Tutkintasuunnitelman laatiminen sitoo kuitenkin resursseja.

Tutkintasuunnitelman laatimisvelvollisuuden säätäminen lakitasoisesti voi luoda ongel-mia ja hidastaa esitutkintaa etenkin niillä rikostutkinnan osa-alueilla, joilla tutkintasuunni-telman luominen ei onnistu vaikeuksista, tai sen tuoma hyöty jää kyseenalaiseksi käytän-nön tekijöistä johtuen. Esimerkeiksi Keskusrikospoliisi nostaa lausunnossaan henkirikos-tutkinnan, joissa ratkaisut tehdään tilannekuvan päivittyessä ja järjestäytyneen rikollisuu-den tutkinnan, joissa käytetään pääsääntöisesti salaisia pakkokeinoja ja epäillyn toimen määrittävät poliisin suorittamat toimenpiteet. Tämä vaikeuttaa kirjallisen tutkintasuunni-telman tekemistä, koska käytännössä poliisin tulee perustaa tutkintasuunnitelma epäillyn

menettelyä koskeviin epävarmoihin ennusteisiin. Päivittäisrikosten tutkinnassa velvollisuus tutkintasuunnitelman laatimiseen ja päivittämiseen kuormittaa ja hidastaa tutkintaa entisestään. Esitutinnan aloituksessa kirjataan tutkintailmoitus, joka hyvin laadittuna riittää tutkintasuunnitelmaksi niin sanotuissa tavanomaisissa rikoksissa, joissa esitutkinta ei kaipa erityistä suunnittelua.

Mahdollisen esitutkintaprosessin hidastumisen lisäksi Keskusrikospoliisi näkee velvollisuuden säätämässä muita ongelmia. Keskusrikospoliisi pitää mietinnössä korostettua esitutinnan aikataulutusta tutkintasuunnitelmalla ongelmallisena, koska esitutkintaan sisältyy paljon työvaiheita, joihin kuluva aika ei riipu poliisista, vaan esimerkiksi epäiltyjen ja muiden kuultavien tavoitettavuudesta, erilaisten tietopyyntöjen tai oikeusapupyntöjen toteutusajasta, ja esimerkiksi teknisten tutkimusten tai muiden selvitysten viiveistä. Keskusrikospoliisi huomauttaa, että poliisin toimintaa valvotaan jo nykyisin paljon sekä organisaation sisältä, että ulkoa, ja asianosaisilla on käytössään runsaasti erilaisia oikeussuojakeinoja. Esitutkinnassa tehtävän työn lisäätely lain tasolla kohdistaisi vielä lisää huomiota tukinnan suorittamistapaan sen sijaan, että rikosprosessissa keskityttäisiin rikosten selvittämiseen. Aikatalutetun tutkintasuunnitelman laatimis- ja päivittämisvelvollisuuden säätäminen pakolliseksi tekisi tutkintasuunnitelmasta jälleen yhden kohteen, johon kohdistuvia moitteita asianosainen voisi osoittaa lakiin perustuen. Näin ollen rikosprosessi pitkittyisi pakollisten vaiheiden lisääntyessä sekä näihin vaiheisiin mahdollisesti kohdistuvien valitusten ja kantelujen myötä. Keskusrikospoliisi katsoo jäävän myös epäselväksi, tulisiko tutkintasuunnitelma osaksi esitutkintapöytäkirjaa, vai tulkitaanko se esitutkinnassa kertyneeksi aineistoksi, jota ei ole otettu esitutkintapöytäkirjaan, mutta josta olisi esitutkintalain 9 luvun 6 §:n 4 momentin mukaisesti tehtävä merkintä pöytäkirjaan, jollei laissa toisin säädetä.

Keskusrikospoliisi katsoo ongelmia liittyvän myös tutkintasuunnitelman muuttumiseen asianosaisjulkiseksi. Tutkintasuunnitelman muuttuminen asianosaisjulkiseksi asiakirjaksi tarkoittaisi käytännössä sitä, että asianosaiset vaatisivat tutkintasuunnitelman luovuttamista. Muutos olisi omiaan vaarantamaan esitutinnan tarkoituksenmukaisen toteuttamisen ja tuloksellisuuden, koska tutkintasuunnitelma paljastaisi poliisin tutkintataktiikat asianosaisille. Esimerkiksi henkirikostutkinnan eri tutkintalinjojen tuleminen asianosaisten tietoon voisi vaarantaa paitsi tutkinnan, saattaa myös asianosaisia konkreettiseen vaaraan. Keskusrikospoliisi katsoo, että toteutuessaan muutos johtaisi tutkintasuunnitelman merkityksen heikkenemiseen tutkinnan suunnittelun ja johtamisen työkaluna, koska poliisi joutuisi harkitsemaan, mitä suunnitelmaan voi kirjata.

Edellä esitetyistä perusteista johtuen Keskusrikospoliisi suhtautuu ehdotukseen kriittisesti ja katsoo, että tutkintasuunnitelmaa koskevaa lainsäädäntömuutosta tulee arvioida tarkoin esiin tuodut ongelmat huomioiden. Esitutinnan suunnittelemiseen mahdollisesti liittyviä puutteita voitaisiin tarkoituksenmukaisimmin korjata työnjohdollisilla määräyksillä

kuin lakimuutoksilla. Tutkintasuunnitelmanlaatimisvelvoitteen sijaan tulisi keskittyä tiedonvaihdon parantamiseen sähköisillä alustoilla, henkilöstön kouluttamiseen ja työnjohdon tehostamiseen. Keskusrikospoliisi suhtautuisi myönteisesti myös poliisin esitutkintaprosessin tehokkuudesta tehtävään ulkopuoliseen arviointiin. Mikäli velvollisuudesta tutkintasuunnitelman laatimiseen kuitenkin säädettäisiin, Keskusrikospoliisi toteaa, että myös syyttäjälle tehtävän ilmoituksen edellytyksistä tulisi säätää lailla. Keskusrikospoliisi huomauttaa, että ilmoitusvelvollisuus ei määräydy lain perusteella, eikä edes asetustasoisesti, vaan pohjautuu valtakunnansyyttäjän toimiston antamaan ohjeistukseen. Mikäli ilmoitusvelvollisuuteen liitetään muita velvoitteita, kuten tutkintasuunnitelman laatimisvelvoite, Keskusrikospoliisi pitää tarpeellisena velvollisuuksien rajojen määrittämiseksi myös puheena olevan ilmoitusvelvollisuudesta säätämistä lailla tai asetuksella.

Lapin poliisilaitos toteaa, että esitutkintayhteistyötä on ehdottomasti kehitettävä ja syyttäjien esitutkintaan osallistumista lisättävä. Tutkintasuunnitelmien tekeminen ei tee kuitenkaan tutkintaa autuaaksi eikä niitä perusasioihin tarvita. Se, että tutkinnanjohtajat käyttäisivät työaikaan tutkintasuunnitelmien laatimiseen, on aina jostakin muusta työstä pois. Suullisesti sovittuna joitain asioita voidaan usein hoitaa eikä kirjallista suunnitelmaa ole tarpeen laatia. Tutkintasuunnitelman laatiminen ja tutkinnan aikatauluttaminen ja määrärajoissa pysyminen vaatisivat lisää resurssia tutkintaan. Poliisilaitos katsoo, että pakkokeinolain uudistuksen tuoman pidättämisestä tehtävän kirjallisen ilmoitusvelvollisuuden myötä, muutokset tulevat viemään liikaa tutkinnanjohtajien työaikaan. Tutkintasuunnitelmien täyttäminen pienissä ja yksinkertaisissa jutuissa on turhaa. Syyttäjäpalaverin jälkeen / yhteydessä voitaisiin tehdä tutkintasuunnitelma yhdessä, jota voidaan tarpeen mukaan päivittää tutkinnassa saatujen tietojen perusteella. Tutkintasuunnitelman pitäisi olla sellainen väline, josta ei tehdä liian virallista seikkaa, johon voitaisiin vedota avustajan toimesta oikeudessa.

Lounais-Suomen poliisilaitos katsoo nimenomaisen säännöksen velvollisuudesta laatia tutkintasuunnitelma määrätellyissä asioissa olevan ilmeisen tarpeeton. Tutkintasuunnitelma laaditaan ilman velvoittavaa säännöstäkin niissä asioissa, joissa se on prosessin kannalta tarpeellinen. Syyttäjän kanssa käydään tarvittavat linjaavat keskustelut esitutkintayhteistyön aikana eikä tutkintasuunnitelman kirjaamista vain syyttäjää varten nähdä tarpeellisena tai prosessia tehostavana. Tutkintasuunnitelman kategorisella laatimisella ja sen kierrättämisellä syyttäjän kautta tultaisiin tosiasiallisesti lisäämään myös merkittävästi jo nyt kuormittuneiden syyttäjien työaikkaa ja todennäköisesti muutoksen vaikutus olisi rikosprosessin kestoa pidentävä, jos edellytetään myös syyttäjän tosiasiallista perehtymistä tutkintasuunnitelmaan. Tämä edellyttäisi puolestaan syyttäjältä myös nykyistä laajempaa perehtymistä tutkintamateriaaliin jo tässä kohtaa. Kiireellisiä toimia edellyttävissä vakavissa rikoksissa poliisi on saattanut jopa suorittaa keskeiset toimenpiteet jo ennen kuin asialle on edes määrätty syyttäjä. Esityksen perusteluissa tutkintasuunnitelman tarvetta puoltaviksi esitetyt seikat ovat saavutettavissa toimivalla syyttäjätaloustaloudella ilman

velvoittavaa säännöstä tutkintasuunnitelmasta. Poliisilaitos ei pidä esitettyä säädöstä tutkintasuunnitelman laatimisesta prosessia tehostavana, yhteistyötä parantavana tai muutenkaan tarpeellisenä, vaan lähinnä byrokratiaa ja prosessin kestoa ja osapuolten työtaakkaa lisäävänä.

Länsi-Uudenmaan poliisilaitos katsoo, ettei toimintaa muuteta uudella säännöksellä, vaan käytännön poliisi-syyttäjyhteistyö ratkaisee. Tutkintasuunnitelman tarpeellisuus tulee neuvotella ja sopia paikallisesti esitutkintayhteistyössä syyttäjän kanssa. Tutkintasuunnitelmapohjat on laadittava siten, että se palvelee esitutkintaa ja myös syyteharkintaa alusta loppuun. Poliisilaitos ei näe tarvetta muodolliselle tutkintasuunnitelmalle.

Oikeuskansleri nostaa esiin, että muutos ei toisi esitutkintaviranomaiselle tai syyttäjälle uutta työmenetelmää, vaan kirjallisia tutkintasuunnitelmia tulisi laatia jo nykyisin. Mietinnössä kirjallisilla tutkintasuunnitelmilla toivotaan olevan merkittäväkin myönteinen vaikutus rikosprosessiin tehokkuuteen. Tähän nähden verrattain vähäiselle arvioinnille jää se, miksi tutkintasuunnitelmien käyttö on toistaiseksi ollut vähäistä. Sinänsä voisi olettaa esitutkintaviranomaisten ja syyttäjien jo käyttävän voimassa olevien ohjeiden mukaisesti kirjallista tutkintasuunnitelmaa, mikäli siitä koetaan olevan kokonaisprosessia nopeuttava vaikutus. Nykyisin kirjallisen tutkintasuunnitelman käyttöasteessa on kuitenkin sekä rikoslajikohtaisia että alueellisia eroja. Vaikka tutkintasuunnitelman vaikutusta prosessin kestoon ja laatuun voi olla osin vaikea tutkia, niin saatavissa voisi olla tutkittua tietoa siitä, minkälainen vaikutus kirjallisilla tutkintasuunnitelmilla on ollut. Muistoissa muun ohella todetaan, että kirjallisten tutkintasuunnitelmien osalta osittaisena poikkeuksena näyttäytyy pääkaupunkiseutu, jossa talousrikostutkintaa ja tutkinnassa tehtävää yhteistyötä on pyritty kehittämään järjestelmälliseksi ja systemaattiseksi. Näin ollen esimerkiksi pääkaupunkiseudulta voisi olla saatavissa tutkittua tietoa siitä, minkälainen vaikutus kirjallisilla tutkintasuunnitelmilla on ollut rikosprosessin kokonaiskeston.

Esitutkintayhteistyöstä tehty selvitys, johon työryhmän työ on pohjautunut, ei kaikilta osin tue sitä, että kirjallisilla tutkintasuunnitelmilla olisi nykyisissä olosuhteissa välttämättä vaikutusta prosessin tehokkuuteen. Muistoissa on arvioitu kirjallisten tutkintasuunnitelmien lisääntyvää määrää, mutta osin kyseenalaista lienee kuinka paljon käyttö lopulta lisääntyisi ottaen huomioon, että tutkintasuunnitelmaa koskeva ohjeistus on jo nykyisin voimassa ja jatkossakin tutkintasuunnitelman laatiminen olisi harkinnanvaraista. Oikeuskanslerin viraston käsityksen mukaan lukumäärien arvioinnissa ei ole myöskään otettu huomioon jo nykyisin tehtäviä kirjallisia tutkintasuunnitelmia. Kirjallisten tutkintasuunnitelmien laatiminen sitoo osaltaan henkilöresursseja. Esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän yhteistyön kehittäminen on varsin hyväksyttävä tavoite, mutta kyse on myös siitä, minkälaisia veloitteita rajallisille viranomaisresursseille asetetaan ja minkälainen hyöty näistä saadaan. Tutkintasuunnitelman asianosaisjulkisuutta koskevissa perusteluissa voisi vielä pyrkiä selventämään tutkintasuunnitelman asemaa asianosaisjulkisuuden näkökulmasta.

Oikeuskanslerinviraston ymmärryksen mukaan tutkintasuunnitelma on jatkuvasti päivittyvä asiakirja. Tutkinnan päätyttyä tutkintasuunnitelmaa ei enää ole, vaan tiedot ovat muotoutuneet osaksi esitutkintapöytäkirjaa. Jossain määrin epäselväksi jää, mihin versioon tutkintasuunnitelmasta asianosaisjulkisuus voisi kohdistua. Perusteluja voisi mahdollisesti täsmentää epäselvyyksien välttämiseksi. Sinänsä esitutkintalain 4 luvun 15 §:ssä asianosaisjulkisuus ei ole sidottu julkisuuslain viranomaisen asiakirjan määritelmään.

Pohjanmaan poliisilaitos katsoo ehdotuksen tähtäävän ideaalitalanteeseen, mikä ei ole aina tarkoituksenmukaista. Poliisilaitos pitää kuitenkin hyvänä mainintaa siitä, että tutkintasuunnitelmaa ei tarvitse tehdä, jos sitä pidetään tarpeettomana.

Pohjois-Suomen syyttäjäalue katsoo, että tehokas ja oikea-aikainen esitutkintayhteistyö tuo hyötyä ja tehokkuutta rikosprosessin muihin vaiheisiin. Siten rikosprosessiketjua kokonaisuudessaan saadaan nopeutettua ja sen edellytyksenä on resurssien kohdentaminen prosessin alkuvaiheeseen. Hyvin hoidettu esitutkinta jouduttaa asian tutkimista tuomioistuinvaiheessa, missä on saavutettavissa myös selkeitä hyötyjä. Syyttäjäalue pitää tärkeänä sitä, että esitutkintaviranomaisilla ja syyttäjillä on riittävästä ajasta tehdä juttukohtaista yhteistyötä hyvän lopputuloksen saavuttamiseksi. Tästä syystä syyttäjäalue yhtyy työryhmän näkemykseen siitä, että esityksen toteutuessa tulee huolehtia siitä, että esitutkintaviranomaisilla ja syyttäjillä on riittävät resurssit kattavampaan esitutkintayhteistyöhön. Tällä tavalla säästetään myöhemmin syyttäjän työpanosta ja kaksinkertaista työtä mm. lisätutkintojen muodossa. Syyttäjäalue pitää myös tärkeänä, että yhteistyömalleja ei liikaa sidota tiettyyn tarkasti säänneltyyn muotiin vaan tutkintasuunnitelma voidaan jättää laatimatta, jos rikoksen selvittäminen hoituu ilman sitäkin. Kirjallinen tutkintasuunnitelma ei välttämättä johda yhtään sen parempaan lopputulemaan kuin ilman sitä. ETL 5 luvun 1 §:n 1 mukaisen ilmoituksen alaisissa jutuissa pääsääntöisesti tutkinta on joka tapauksessa hyvin tehtyä ja olisi vielä parempaa, jos syyttäjillä ja esitutkintaviranomaisilla olisi aikaa/resursseja tehdä sitä lisää. Syyttäjäalue kuitenkin alentaisi esitutkintayhteistyön osalta enemmän virallista kynnystä tehdä ETL-ilmoitus jutuissa, joissa kaivataan syyttäjän mielipidettä, jolloin jutut eivät tulisi liian keskeneräisenä syyttäjälle ja johtavat sitten lisätutkintoihin. Alueellisella sopimisella on jo pyritty saamaan tätä kuntoon.

Poliisiammattikorkeakoulun näkemyksen mukaan tutkintasuunnitelmaa koskevan sääntelyn tuominen laintasolle on perusteltua. Esitutkinnan suunnitelmallisuutta ja syyttäjän osallistumista tutkinnan suunnitteluun on työryhmän mietinnössä mainituista syistä aihetta edistää. Huomionarvoista on kuitenkin se, että jokaisessa jutussa tehdään jo tänä päivänä tutkintasuunnitelma, vaikka mitään dokumentoitua kappaletta sellaisesta ei ole löydettävissä. Tutkintasuunnitelma tehdään ajatustasolla automaattisesti jokaista rikosta tutkittaessa. Kirjallisen tutkintasuunnitelman käytön merkittävään lisäämiseen tulisi kuitenkin suhtautua varauksella ennen kuin poliisin ja syyttäjän käytössä olevien tietojärjestelmien erillisyydestä aiheutuvat ongelmat on ratkaistu. Lisäksi olisi perusteltua, että

esitutkintayhteistyötä koskevaa koulutusta lisätään syyttäjien ja esitutkintaviranomaisen välillä. Ponnistuskoulutuskokonaisuuden jälkeen ei ainakaan Poliisiammattikorkeakoulun toimesta ole toteutettu mitään asiaa edistävää koulutusta. Selvää on, että Ponnistuskoulutuksessa hyvälle alulle saatu yhteistyö on jäänyt elämään, kun yksittäiset virkamiehet havaitsivat esitutkintayhteistyön edut. Jos menettelyn etuja ei ole silloin tiedostettu, eikä uutta asiaa yllä pitävää koulutusta ole tarjottu, esitutkintayhteistyön etuja ei ole otettu mukaan omaan työhön. Tilanteen muuttaminen edellyttäisi erityisen koulutuksen tarjoamista, mutta sellaista Poliisiammattikorkeakoulu ei voi sillä olevilla resursseilla tarjota.

Poliisihallitus toteaa, ettei ehdotusta voida pitää kannatettavana, vaikkakin tutkintasuunnitelmien käyttöä tulisi voida lisätä syyttäjän ja poliisin yhteistyön työkaluna. Poliisihallitus näkee, että asia pitäisi kokonaisuudessaan jättää viranomaisten oman ohjauksen varaan. Mietinnön ehdotus tulisi lisäämään esitutkinnan määrämuotoisuutta, mutta ei tuo suoria vaikutuksia esitutkintaan tehokkuuteen. Yhteistyön tehostamisen työkalujen on oltava ketteriä ja tarpeenmukaisia. Lakiin kirjattuna tutkintasuunnitelman vaatimus saattaisi tuoda vain lisää työtä poliisille, ilman suunniteltua tavoitteen toteutumista tai kirjaus lakiin jäisi tyhjäksi käytännön nostaessa soveltamiskynnyksen hyvin ylös. Laadun nosto ajatuksena tutkintasuunnitelma on tarvittava, mutta sen käytön jalkauttaminen ei toteudu kirjaamalla vaatimus lakiin. Kirjaukset tutkintasuunnitelman tavoitteista epäonnistuvat tällä hetkellä tekijäpulan johdosta. Ehdotus tutkintasuunnitelman käytöstä on kannatettava, mutta sen kirjauspaikka ei voisi olla laissa, vaan enemmänkin ohjetasoista ohjausta.

Rajavartiolaitoksen esikunta ei pidä tarpeellisena ehdotettua säännöstä. Tutkintasuunnitelmien käytön lisääminen erityisesti vaativimmissa rikosasioissa ja syyttäjyhteistyön tiivistäminen on sinällään kannatettavaa, mutta Rajavartiolaitoksen esikunnan näkemyksen mukaan olisi riittävää jättää asia viranomaisohjeistuksen varaan. Edellä mainitun säännöksen kirjaaminen suoraan esitutkintalakiin voisi tarkoittaa merkittävää työmäärän lisäystä poliisin ohella myös Rajavartiolaitokselle ja se edellyttäisi myös esitutkintaa suorittavan henkilöstön lisäresursointia. Vaikka Rajavartiolaitoksen tutkimien rikosasioiden määrä on huomattavasti poliisia pienempi, niin merkittävässä osassa Rajavartiolaitoksen suorittamista esitutkinnoista on kansainvälisiä liityntöjä, jotka voisivat edellyttää jatkossa kirjallisen tutkintasuunnitelman laatimista. Tutkintasuunnitelman laatimisen ei tulisi olla kaavamainen toimenpide tietyissä asioissa vaan sen tulisi myös aidosti tuottaa lisäarvoa prosessiin. Mikäli säännös kuitenkin lisättäisiin esitutkintalakiin, niin Rajavartiolaitoksen esikunta pitää perusteltuna ja tärkeänä, että säännökseen jätetään esitutkintaviranomaiselle jouston varaa. Kirjallista tutkintasuunnitelmaa ei mietinnönkään mukaan tarvitsisi laatia, jos se olisi asian laatu ja laajuus huomioon ottaen asian selvittämisen ja syyteharkinnan kannalta tarpeetonta.

Rikosuhripäivystys (RIKU) pitää ehdotusta kannatettavana.

Rovaniemen hovioikeus pitää ehdotusta kannatettavana, sillä se tulee todennäköisesti tehostamaan tuomioistuinvaiheen rikosprosessia. Tutkintasuunnitelman laatimisesta ei saa kuitenkaan tulla liian muodollista työkalua ilman tosiasiallista rikosprosessia tehostavaa vaikutusta. Kuten ehdotuksessa on todettu, virkamiehille tulee jättää harkintavaltaa sen suhteen, milloin suunnitelman laatiminen on tarpeen kuitenkin siten, että varmistetaan sen laatiminen välttämättömissä tapauksissa. Vaikutuksia ja resurssien riittävyyttä olisi seurattava.

Sisäministeriön poliisiosasto mukaan tutkintasuunnitelma muodostaa ikään kuin sopimuksen tutkijan, tutkinnanjohtajan ja syyttäjän välille siitä, miten tutkinta toteutetaan. Tutkintasuunnitelma on oikeasti yhteistyön työkalu. Sisäministeriö ei kuitenkaan pidä ehdotettua säännöstä kannatettavana, vaikka tutkintasuunnitelmien käyttöä tulisi voida lisätä vaativimpien esitutkintojen yhteydessä. Oikea menettely olisi lisätä hallinnollista yhteistyötä ja sopia asioista poliisin ja syyttäjien kesken myös tutkintasuunnitelmien käytön lisäämisestä portaittain vaativimpien esitutkintojen yhteydessä. Mietinnön ehdotus toteutuessaan tulee lisäämään jälleen esitutkinnan määrämuotoisuutta, mutta ei tule tuottamaan nopeutta esitutkintaan. Jos tutkintasuunnitelmien laatimista tullaan jatkossa vaatimaan kaikista niistä ns. vaativista asioista, joiden esitutkintojen käynnistymisestä tulee ilmoittaa syyttäjille, niin tutkinta ruuhkautuu entisestään toiminnan aloittamisen jälkeen. Tutkintasuunnitelmalla pelkästään ei ole itseisarvoa vaan sen käytöstä tulisi olla oikeasti hyötyä tutkintatoimenpiteiden suorittamiseen ja varmistamiseen. Tutkintasuunnitelma pitää siis sisällään esitutkintaviranomaisen taktisia kirjauksia, esitutkinnan suuntaamista eri tutkintalinjoin sekä mahdollisten pakkokeinojen käyttöä ja salaisten pakkokeinojen käytön suunnitelmia. Tutkintasuunnitelmiin voi myös kohdistua tietopyyntöjä ja tällaisten asiakirjojen julkisuus tulisi pohtia etukäteen eikä jättää sitä yksittäisten virkamiesten ratkaistavaksi tapauskohtaisesti.

Sisä-Suomen poliisilaitos pitää periaatteellisella tasolla tutkintasuunnitelman laatimisvelvoitteen lisäämistä lakiin kannatettavana. Tutkintasuunnitelman laatimisvelvoitetta koskevassa säännöksessä on kuitenkin erittäin tärkeää, että se ei esityksen mukaisesti koske kategorisesti kaikkia niitä asioita, joista esitutkintaviranomaisen tulee 5 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan ilmoittaa syyttäjälle. Esityksessä mainitulla tavalla syyttäjälle ilmoitettaviin asioihin kuuluu huomattava määrä sellaisia rikosasioita, joiden tutkinta on rutii-niluonteista ja tutkimussuunnitelman laatimisvelvoite aiheuttaisi ainoastaan tarpeetonta lisätyötä.

Suomen Asianajajaliitto kannattaa ehdotusta. Asianajajaliitto toteaa erityisesti, että tutkintasuunnitelma voi helpottaa myös tutkintavankeutta/vangittuna pitämistä koskevien määräaikojen arvioimista paitsi vastaajan, myös tuomioistuimen osalta. Kun vangittumisasioissa nykyisin on säännönmukaisesti tyydyttävä tutkinnanjohtajan ilmoitukseen ja yleisluontoiseen ilmoitukseen tutkintatoimenpiteiden kestosta, tutkintasuunnitelmaan perehtymällä pystytään toivottavasti arvioimaan tutkintavankeuden keston kohtuullisuutta läpinäkyvämmiin.

Suomen Lakimiesliitto ry pitää ehdotusta hyvänä ja kannatettavana. Tutkintasuunnitelman laatimisesta on jo nykyisellään mm. laajoissa talousrikosasioissa saatu hyviä kokemuksia. Harkinnanarvoista on kuitenkin pohtia sitä, että tulisiko säännöstä muuttaa niin, että tutkintasuunnitelma tulisi laatia yhteistyössä syyttäjän kanssa tai vähintään syyttäjää tulisi kuulla tutkintasuunnitelmaa laatiessa. Tämä lisäisi esitutkintayhteistyötä entisestään, edesauttaisi syyttäjän perehtymistä juttuun jo varhaisessa vaiheessa, vähentäisi syyttäjän pyytämien lisätutkintojen määrää sekä nopeuttaisi syyteharkinnan suorittamista. Tämä kuitenkin edellyttää lisäresursseja poliisille ja syyttäjäpuolelle.

Suomen Syyttäjähdistys ry toteaa, ettei työryhmän mietinnössä ole juurikaan arvioitu syytä sille, miksi tutkintasuunnitelmien käyttö on ollut vähäistä ja onko tutkintasuunnitelmilla ollut tosiasiaa rikosprosessia tehostavaa vaikutusta. Resurssien osalta Syyttäjähdistys toteaa Syyttäjälaitoksen olevan jo nyt kriisiytynyt nykyisellä määrärahasolla ja henkilöstöresursseilla. Rikosasioiden vaativuus nousee nopealla tahdilla, mikä jo yksistään edellyttäisi syyttäjien määrän lisäämistä 500 syyttäjään. Kirjallisen tutkintasuunnitelman laatiminen sitoo huomattavasti sekä esitutkintaviranomaisen että syyttäjän resursseja. Sinänsä esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän yhteistyön kehittäminen on kannatettava tavoite rikosprosessin kehittämiseksi, mutta yhteistyön lisääminen ja rikosprosessin todellinen tehostaminen edellyttävät, että sekä esitutkintaviranomaisen että Syyttäjälaitoksen käytettävissä olevia resursseja lisätään merkittävästi.

Syyttäjälaitos pitää säännösehdotusta kannatettavana, sillä se toivottavasti aktivoi tutkintasuunnitelman käyttöä ja määrittää sisältöä, jota tutkintasuunnitelmalta odotetaan. Säännös mahdollistaneekin myös syyttäjälle oikeuden edellyttää tutkintasuunnitelman laatimista säännöksen määrittelemissä tilanteissa. Tutkintasuunnitelman laatiminen auttaa jäsentämään epäillyt rikosnimikkeet ja hahmottamaan myös mahdolliset vaihtoehdot rikosnimikkeet esimerkiksi ihmiskaupparikosten ja kiskonnantapaisen työsyrynnän ja työsyrynnän välillä. Lisäksi säännös saattaa aktivoida tutkintasuunnitelman laatimiseen rikoslajeissa, joissa niitä ei aiemmin ole juurikaan tehty, vaikka sen laatiminen olisi hyvinkin perusteltua tutkittavan rikosepäilyn tunnusmerkistön hahmottamiseksi ja asian vaatiman näytön määrittämiseksi esimerkiksi virkarikostutkinnoissa ja työrikoksissa. Tarkoituksenmukainen tapa syyttäjän osallistumiselle olisi jo nyt talousrikosten tutkinnassa noudatettu tapa, jossa poliisin laatiman ennakoilmoituksen ohien lähetetään alustava tutkintasuunnitelma tai luonnos tutkintasuunnitelmasta sekä mahdollisesti asiaan liittyvä tutkintapyyntö, joiden pohjalta syyttäjän ja tutkinnanjohtajan ensimmäisessä yhteistyöpalaverissa alustava tutkintasuunnitelma jalostuu varsinaiseksi tutkintasuunnitelmaksi.

Tutkinnan aikataulun määrittäminen heti tutkinnan alkuvaiheessa on erityisen tärkeää rikosepäilyissä, joissa on lyhyet syyteoikeuden vanhentumisajat. Esimerkiksi varsin työläissä ja monisäikeisissä työturvallisuusrikoksissa rikoksen syyteoikeuden vanhentumisaika on vain kaksi vuotta. Aikataulun suunnittelu mahdollistaa sen, että rikosprosessiketjun

kaikille toimijoille jää kohtuullisesti aikaa tehdä oma osuutensa. Laajoissa rikosasioissa taas tutkinnan aikataulun suunnittelu ja tutkinnan keston määrittäminen auttavat jännevöittä-mään esitutkintaprosessin kokonaiskesto. Rikosprosessien kokonaiskesto on etenkin laajoissa asioissa edelleen ongelma ja säännönmukainen viipymistä koskevien vaatimusten aihe asian pääkäsittelyssä kärjä- ja hovioikeudessa. Tutkinnan aikataulun määrittäminen ja tarvittaessa sen tarkistaminen ja päivittäminen ovat myös syyttäjän työsuunnittelun kannalta äärimmäisen tärkeä. Aktiivinen yhteistyövelvoite vaatii luonnollisesti syyttäjältä aikaa ja oman työaikataulun suunnittelua. Yhteistyölle on parhaat edellytykset silloin, kun molemmat viranomaiset ovat tietoisia tutkinnan etenemisen vaiheista ja ajankohdista, jolloin yhteistyölle tulee löytyä aikaa. Tutkinta-aikataulun määrittäminen on syyttäjän työ-aikataulun ennakoimisen kannalta ensiarvoisen tärkeää.

Professori Matti Tolvanen, Itä-Suomen yliopisto pitää ehdotusta perusteltuna. Esitutkinnan tulee perustua hyvään suunnitteluun. Kirjallinen tutkintasuunnitelma on myös hyvä työkalu seurata tutkinnan etenemistä. Ehdotus on perusteltu myös siltä osin kuin tutkintasuunnitelma on edellytetty tehtävän yhteistyössä poliisin ja syyttäjän kanssa. Tutkintasuunnitelman laajuus ja muoto on syytä jättää tapauskohtaisesti harkittavaksi. On syytä korostaa, ettei tutkintasuunnitelma suinkaan ole tuntematon asia, niitä on tehty aiemminkin. Lailla säätäminen kuitenkin yhdenmukaistaisi käytäntöjä.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kannattaa ehdotusta.

6.2 Loppulausunnot (ETL 10:1)

Työryhmämietinnössä ehdotetaan esitutkintalakia muutettavaksi siten, että loppulausuntopyyntö olisi aina yksilöitävä. Loppulausunnon pyytämistä ja sen mahdollisesti edellyttämiä toimenpiteitä koskevaa säännöstä ehdotetaan muutettavaksi siten, että asiasta päättäisi tutkinnanjohtaja yhteistyössä syyttäjän kanssa. Säännökseen ehdotetaan lisäksi lisättäväksi viittaus esitutkintalain 5 luvun 3 §:ään, johon siirrettäisiin tarkempi sääntely esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän välisestä neuvotteluvollisuudesta loppulausuntomenettelyssä.

Pääosa ehdotuksesta lausuneista lausunnonantajista pitää ehdotusta perusteltuna (**Asianajaja, prosessioikeuden dosentti Markku Fredman, Hämeen poliisilaitos, Itä-Suomen hovioikeus, Kaakkois-Suomen poliisilaitos, Kainuun kärjäoikeus, Korkein oikeus, Oikeuskansleri, Pohjois-Suomen syyttäjälaitos, Poliisiammattikorkeakoulu, Rikosuhripäivystys, Rovaniemen hovioikeus, Sisäministeriö, Sisä-Suomen poliisilaitos, Suomen Asianajajaliitto, Suomen Lakimiesliitto - Finlands Juristförbund ry, Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry, Suomen Syyttäjähdistys ry, Syyttäjälaitos, Professori Matti Tolvanen/Itä-Suomen yliopisto, Turun hovioikeus,**

Yhdenvertaisuusvaltuutettu). Osa lausunnonantajista ei pidä perusteltuna vaatimusta syyttäjän osallistumisesta kaikissa loppulausuntopyynnöissä.

Asianajaja, prosessioikeuden dosentti Markku Fredman toteaa, ettei loppulausunnon pyytäminen ole edelleenkaan kovin yleistä muissa kuin talousrikosjutuissa, vaikka nykyinen laki edellyttää pääsääntöisesti sen pyytämistä. Jos nyt loppulausuntopyynnöille asetetaan entistä suuremmat laatuvaatimukset, vaarana on se, että niitä pyydetään entistäkin harvemmin, jotta säästettäisiin niihin kuluva aika. Ehdotus on sinänsä kannatettava, mutta samalla tulisi arvioida keinot, joilla taataan, että loppulausuntoja yleisesti pyydetään ja perustuslain 21 §:n mukainen kuulluksi tuleminen oikeus toteutuu asianmukaisesti ennen syyteharkintaa. Kuulusteluvaiheen kuuleminen ei ole asianmukaista kuulemista, koska asianosainen ei siinä vaiheessa voi ottaa kantaa muiden asiassa esittämiin väitteisiin tai asiassa kertyneeseen selvitykseen.

Eduskunnan oikeusasiamies toteaa työryhmän kuvanneen mietinnössään erinomaisesti vallitsevaa tilannetta, jossa loppulausuntomenettelyn käyttämisestä huolimatta kasvava trendinä näyttäytyvät asianosaisten hieman ennen pääkäsitteilyä tai sen aikana tekemät laajat lisätutkintapyynnöt ja uuden todistelun nimeäminen. Periaatteessa loppulausuntomenettelyn voitaisiin olettaa hyödyttävän kaikkia prosessin osapuolia, mikäli jäsentynyt asian käsittely olisi kaikkien osapuolten yhteinen tavoite. Näin ei kuitenkaan aina ole. Käytännössä ei ole kovinkaan harvinaista, että puolustus on rikosasiassa valinnut prosessitaktiikakseen sen, ettei asioita pyritä selvittämään vaan pikemminkin sotkemaan, koska tuomioistuimen on epäselväksi jääneessä tapauksessa hylättävä syyte. Esimerkiksi Yhdistyneessä kuningaskunnassa oikeudenkäyntiasianajajan (barrister) tärkeimpien velvollisuuksien katsotaan kohdistuvat pikemminkin tuomioistuimeen kuin päämieheen. Asianajaja ei saa missään tilanteessa johtaa tuomioistuinta harhaan tai viivyttää oikeudenkäyntiä. Asianajajan on pyrittävä siihen, että tuomioistuin saa oikea-aikaisesti käyttöönsä kaiken jutun ratkaisun kannalta relevantin aineiston. Asianajajan on autettava tuomioistuinta ratkaisemaan asia oikeudenmukaisella tavalla. Ristiriitatilanteissa asianajajan velvollisuudet tuomioistuinta kohtaan syrjäyttävät asiakkaan edun.

Suomessa asiakkaan edun katsotaan ainakin käytännössä mahdollistavan sen, että asianajaja tai muu oikeudenkäyntiavustaja pyrkii yhdessä asiakkaansa kanssa sotkemaan rikosasian niin, että syyte epäselvässä tilanteessa hylätään. Sotkemistaktiikkaan liittyy usein myös "ajan pelaamisen" elementtejä eli uusien väitteiden esittämistä ja uusien todisteiden ripottelua käräjäoikeuskäsittelyn eri vaiheissa sekä vielä muutoksenhakuasteissakin. Tällainen menettely johtaa säännönmukaisesti lisätutkintoihin ja usein syyttäjä joutuu varmuuden vuoksi esittämään uusien väitteiden johdosta vaihtoehtoisia syytteitä asian kaikissa vaiheissa. Käsittelyn jäsentyneisyydestä ei voida puhua, eikä jäsentynyt käsittely ole välttämättä missään vaiheessa edes ollut puolustuksen tavoitteena. Loppulausuntomenettelyn hyödyllisyys jää paljolti riippumaan asianajajien ja lupalakimiesten menettelytavoista.

Loppulausuntopyyntöjen nykyistä täsmällisemmällä yksilöinnillä voitaisiin epäilemättä auttaa asiaa. Jos loppulausuntopyynnössä pyydetäisiin täsmällisiä kannanottoja esimerkiksi siihen, miltä osin syyteharkinnan kannalta relevantit tosiseikat ovat riidattomia samaan tapaan kuin riita-asian valmistelussa käräjäoikeudessa, puolustuksen olisi tältä osin pakko paljastaa korttinsa jo esitutkintavaiheessa. Nimenomaiset kannanotot loppulausuntovaiheessa tekisivät puolustuksen myöhemmät täyskäännökset ja yllätykset nykyistä vaikeammiksi.

Hämeen poliisilaitos pitää esitystä sinällään kannatettavana. Poliisin kannalta olisi erinomaista, mikäli esitutkinta saataisiin käsiteltyä yhdellä kertaa. Käytännössä laajoissa paljastavissa tutkinnoissa loppulausunto on nykyisellään hyvin käytössä. Tämä ei silti tehosta esitutkintaa, koska loppulausuntomenettely ei ole osapuolia velvoittava. Vaikka asianosainen ei tuo asioita esille loppulausuntomenettelyssä, ne voi tuoda esiin tuomioistuinkäsittelyssä. On haastavaa hoitaa vanhojen juttujen lisätutkintaa uusien juttujen rinnalla vain siitä johtuen, ettei epäilty ole halunneet esitutkinnassa lausua tutkittavasta asiasta mitään. Uudistuksessa tulisi huomioida myös se, että käytössä on tarve loppulausunnon vastausten lähettämiseen suoraan syyttäjälle vangittujen asioissa, jotta prosessi nopeutuisi. Loppulausunnonpyynnön valmistelussa käytännössä syyttäjällä ei pääsääntöisesti ole mahdollista osallistua sisällön suunnitteluun. Tämä vaatimus syyttäjyhteistyön lisäämisestä tältä osin on poliisin näkemyksen mukaan kannatettava, mutta vaatisi näkemyksemme mukaan merkittävää syyttäjien henkilöresurssin lisäämistä. Lisäksi pyynnössä on selkeästi oltava erillinen kohta syyttäjän esittämille kysymyksille, kun poliisi toimii pyynnön allekirjoittajana.

Itä-Suomen hovioikeus kannattaa ehdotusta.

Kaakkois-Suomen poliisilaitos pitää ehdotusta kannatettavana.

Kainuun käräjäoikeus pitää loppulausuntomenettelyn terävöittämistä keinona, jolla edistetään myös käräjäoikeudessa tapahtuvaa rikosasian valmistelua sekä jäsentynyttä pääkäsittelyä. Tämä linkittyy myös todistelun vastaanottamiseen rikosasiassa siten, että tulevasta todistelun (esim. syytekohtainen tai teemoittain tapahtuvasta) videotallentamisesta saadaan kaikki hyöty valitusvaihetta silmällä pitäen. Avustajienkin sitoutuminen jo loppulausuntovaiheessa tehokkaaseen prosessiin on tärkeää.

Keskusrikospoliisi katsoo ehdotuksen sisältävän huomioita vaativia ongelmia. Keskusrikospoliisi suhtautuu neuvottelua koskevaan ehdotukseen lähtökohtaisesti myönteisesti. Keskusrikospoliisin näkemyksen mukaan ehdottomasti suurin hyöty poliisin ja syyttäjän välisessä esitutkintayhteistyössä liittyy loppulausuntopyyntöjen suunnitteluun sekä yksilöivien kysymysten muotoilemiseen. Yksilöidyn loppulausunnon pyytämisestä neuvottelemisen edellyttää kuitenkin syyttäjän osallistumista esitutkintatoimenpiteistä

päättämiseen jo tutkinnan alussa sekä perehtymistä kaikkeen kertyneeseen esitutkinta-materiaaliin. Yksinkertaisissa rikosasioissa syyttäjän pitäminen ajan tasalla sitoisi turhaan sekä poliisin että syyttäjän resursseja, eikä sitä ole pidettävä prosessin kannalta tarkoituk-senmukaisena. Keskusrikospoliisin näkemyksen mukaan syyttäjän osallistuminen esitut-kintaprosessiin ja loppulausuntomenettelyyn on tarkoituksenmukaista keskittää laajoihin ja vaativiin rikosasioihin. Näin ollen, mikäli velvollisuudesta neuvotella loppulausunnosta säädetään, tulee velvollisuus rajata laajoihin ja vaativiin rikosasioihin. Resurssien tarkoituk-senmukaiseksi kohdistamiseksi syyttäjän osallistuminen tulisi tapahtua poliisin aloitteesta. Keskusrikospoliisi korostaa ehdottoman neuvottelovelvollisuuden säätämisen ilman vel-vollisuuteen tehtäviä rajauksia olevan tarkoituksenmukaisuuskysymys, jolla voi olla mer-kittäviä vaikutuksia prosessin etenemiseen.

Tällä hetkellä syyttäjä ehtii arvioida esitutkinnassa saadun selvityksen riittävyttä pääsään-töisesti vasta esitutkinnan päätyttyä. Keskusrikospoliisi toteaa, että kategorisen neuvot-teluvaatimuksen asettaminen olisi omiaan hidastamaan loppulausuntojen pyytämistä ja siten esitutkinnan valmistumista myös tilanteissa, joissa neuvottelu ei ole ehdottoman tar-peen tai syyttäjä ei resurssien vuoksi ehdi osallistumaan neuvotteluun asian edellyttämällä nopeudella. Ongelma korostuu etenkin rikosasioissa, joissa syytteen nostamiselle asetet-un määräjän ja esitutkinnan valmistumisen välinen aika voi olla vain kaksi viikkoa. Täl-lainen tilanne on mahdollinen etenkin silloin, kun rikoksesta epäiltyjä pidetään vangit-tuina. Yhteistyöhön ehdottomasti pakottava uudistus voisi näin ollen lisätä tutkintavanke-uspäiviä tietyissä rikoslajeissa. Mietinnössä ei ole otettu myöskään kantaa siihen, kenellä olisi toimivalta ratkaista asia, mikäli neuvotteluissa ei päästä yhteisymmärrykseen. Kehitys-suunta, jossa joustavuus korvataan joustamattomuudella ja avataan mahdollisuus toimi-valtakonfliktille, ei ole rikosprosessin kannalta toivottava. Edellä esitetyt ongelmat huomi-oiden Keskusrikospoliisi katsoo, että viimekätinen ratkaisulta tulisi säilyttää poliisilla.

Keskusrikospoliisin tulkinnan mukaan mietintö lähestyy esitutkinnan loppulausuntoa ja sen yksilöimistä sellaisen ihannetilanteen pohjalta, jossa epäilty on halukas ja kykenevä antamaan merkityksellisen loppulausunnon, jolloin yksilöity loppulausuntopyyntö olisi prosessin etenemisen kannalta hyödyllinen. Käytännön olosuhteissa näin ei useinkaan ole, ja siihen on myös mietinnössä joltain osin otettu kantaa. Keskusrikospoliisi suhtautuu loppulausuntopyynnön ehdotonta yksilöintiä koskevaan vaatimukseen varauksella. Kes-kusrikospoliisin katsoo loppulausuntopyynnön yksilöintivaatimuksella voitavan yhtenäis-tää menettelytapoja sekä tehostaa rikosprosessia ilman, että yksilöimisvaatimus merkittä-västi lisäisi poliisin työtaakkaa. Keskusrikospoliisi toteaa, että loppulausuntopyyntöjä yksi-löidään jo nyt, jos on osoitettavissa seikkoja, jotka vaatisivat vielä asianosaisten kannanot-toja. Loppulausuntopyyntöjen yksilöintivaatimus ei ole kuitenkaan ongelmaton.

Nykyinen esitutkintalaki edellyttää, että asianosaisille annetaan mahdollisuus loppulau-sunnon antamiseen. Vakavissa rikosasioissa epäillyt myös säännönmukaisesti varaavat

oikeuden loppulausunnon antamiseen. Tavanomainen loppulausuntojen laatimiseen käytetty aika esitutkinnassa on kolmesta viikosta kahteen kuukauteen asian laadusta riippuen. Käytännössä asianosaiset pyytävät aina lisäaikaa loppulausunnon toimittamiseen. Koska epäiltyä ei voida pakottaa antamaan merkityksellistä loppulausuntoa, asianosaisilla ei välttämättä ole annetusta lisäajasta huolimatta halua helpottaa prosessia. Päinvastoin, menettelyn tavoitteena voi olla pyrkimys viivyttää esitutinnan etenemistä, mikä näkyy käytännössä heikkolaatuisina loppulausuntoina. Tämä on yhteydessä ilmiöön, jossa epäillyt tai syytetyt painottavat puolustautumistaan yhä useammin lähemmäksi pääkäsittelyä tai itse pääkäsittelyyn, jolloin puolustus saattaa toimittaa esimerkiksi uutta asiakirjanäytettä ja nimetä uusia todistajia. Merkityksellisten vastausten antaminen loppulausunnoissa ei sovi puolustustaktiikkaan, jonka tarkoitus on rikosprosessin hidastaminen tai sotkeminen. Keskusrikospoliisin kokemuksen mukaan vaativien rikosasioiden asianosaiset pyytävät loppulausunnoissa usein myös lisätutkintaa. Lisätutinnan suorittaminen tarkoittaa tyypillisesti esitutinnan pitkittymistä kahdesta viikosta neljään kuukauteen, mikä luonnollisesti viivyttää rikosprosessin etenemistä.

Keskusrikospoliisi ei pidä velvoittavaa sääntelyä parhaana mahdollisena ratkaisuna yhteistyön järjestämiseen. Keskusrikospoliisi pitää lähtökohtaisesti hyvänä menettelytapana, että poliisi ja syyttäjät neuvottelevat ja tekevät tapauskohtaisesti ratkaisun loppulausunnon aikataulutuksesta, laajuudesta ja sisällöstä, mutta neuvottelun tulisi tapahtua joustavasti ja poliisin aloitteesta. Keskusrikospoliisi huomauttaa, että mikäli loppulausuntopyyntö veloitettaisiin yksilöimään kategorisesti, joutuisivat poliisi ja mahdollisesti syyttäjät tekemään ylimääräistä työtä kehittäessään keinotekoisesti yksilöintejä, jotka eivät olisi prosessin kannalta edes tarpeellisia. Keskusrikospoliisi katsoo, että loppulausuntoja koskevaa lainsäädäntömuutosta harkitessa olisi syytä punnita mahdollisia keinoja viivyttely- tai sotkemistaktikointiin puuttumiseen. Keinojen tarjoaminen on kuitenkin vaikeaa. Keskusrikospoliisi ehdottaa yhdeksi ratkaisuksi säätämistä loppulausuntojen antamisen määräajasta sekä lisäajan myöntämisen edellytyksistä. Määräajasta säätäminen ei estäisi taktikointia, mutta sillä voitaisiin yhtenäistää käytäntöjä, lyhentää loppulausuntomenettelyyn kuluvaa aikaa sekä vähentää mahdollisuuksia prosessin tarkoitukselliseen hidastamiseen.

Keskusrikospoliisi pitää kuitenkin työryhmän mietinnössä sähköisen tiedonvaihdon osalta esitettyjä huomioita tärkeinä. Esitutkintaviranomaiselle ja syyttäjille luotu yhteinen sähköisen alusta esitutkintamateriaalin käsittelyyn voisi edesauttaa esitutkintaprosessin nopeuttamisessa, mikäli järjestelmä saadaan otettua aktiiviseen käyttöön sekä poliisiin että Syyttäjälaitoksen toimesta. Keskusrikospoliisin näkemyksen mukaan yhteinen alusta tehostaisi tiedonvaihtoa etenkin päivittäis- ja massarikostutkinnassa. Alustan suunnittelussa tulisi kuitenkin ottaa huomioon myös laajojen tietoaaineistojen siirtämisen asettamat vaatimukset, jotka tulisi voida siirtää esimerkiksi pilvikansoiden välityksellä.

Korkein oikeus pitää työryhmän näkemyksiä säännösmuutosten tarpeesta perusteltuina, koska tutkintasuunnitelmien ja loppulausuntojen käytöllä voidaan kohdentaa rajallisia voimavaroja tarkoituksenmukaisesti sekä nopeuttaa rikosprosessia siten, että tarvittaviin lisätutkintatoimenpiteisiin ryhdytään ajoissa. Työryhmän mietinnössä kuvatut ongelmat loppulausuntomenettelyn toimivuudessa ovat kuitenkin ilmeisesti niin olennaisia, että tältä osin ehdotetut muutokset esitutkintalain 10 luvun 1 §:n 2 ja 3 momenttiin vaikuttavat vähäisiltä. Loppulausuntopyynnön yksilöiminen sekä tutkinnanjohtajan ja syyttäjän yhteistyö loppulausuntovaiheessa ovat sinällään parannuksia nykytilaan. Epävarmaa silti on, johtavatko ne merkittävästi nykyistä tehokkaampaan loppulausunnon hyödyntämiseen syyteharkinnassa sekä keskitetyn ja jäntevän pääkäsittelyn turvaamisessa. Tähän tilanteeseen vaikuttamiseen on vaikea löytää tehokkaita prosessuaalisia keinoja. Kun loppulausunnon tulisi edistää erityisesti syyteharkinnan suorittamista, johdonmukaista olisi, että loppulausuntopyynnön laatimisesta vastaisi syyttäjä. Mikäli tähän ei katsota olevan mahdollisuuksia esitutkintayhteistyön nykytila ja käytävissä olevat voimavarat huomioon ottaen, voisi olla aiheellista tehostaa ja säädellä nimenomaisesti syyttäjän ja asianosaisten avustajien välistä tiedonkulkua syyteharkintavaiheessa. Syyttäjän yksilöity yhteydenotto asianosaisten näkemyksen selvittämiseksi johtaisi mahdollisesti yksityiskohtaisempiin kannanottoihin kuin esitutkintavaiheessa. Tämä voi edistää syyteharkinnan suorittamista myös siinä tapauksessa, että asiassa tehdään päätös syyttämättä jättämisestä.

Lapin poliisilaitos huomauttaa, ettei loppulausuntomenettelyä saa tehdä liian kankeaksi ja syyttäjäriippuvaiseksi. Tällä voidaan pahimmillaan viivästyttää tutkintaa huomattavasti. Avustajien tulisi ottaa enemmän kantaa esitutkinta-aineiston laajuuteen ja sen riittävyteen, eikä esittää lisätodisteita myöhemmässä vaiheessa. Syyttäjien tekemät lisätutkintapyynnot jo esitutkinnassa kuultujen henkilöiden uudelleen kuulemiseksi myöhemmässä vaiheessa tulleiden seikkojen johdosta, viivästyttävät ja kuormittavat tutkintaa. Loppulausuntojen osalta ongelma on lähinnä se, että avustajat eivät niihin lausu ja vaikka ne tehtäisiin syyttäjän kanssa, niin tuskin muuttaa asiaa.

Lounais-Suomen poliisilaitos ei näe ehdotusta prosessin kannalta tarkoituksenmukaisena. Mikäli jokaisessa vakavammassa asiassa tulisi käydä syyttäjän kanssa keskustelu loppulausunnon pyytämisestä, sillä olisi kielteinen vaikutus prosessin keston. Se merkitsisi myös syyttäjän työtaakan kasvua ja toiminnan puuroutumista heidän joutuessaan jälleen tässä vaiheessa tutustumaan materiaaliin. Jo nykyään loppulausuntomenettelyllä on valitettavan usein vain prosessia pidentävä vaikutus, eivätkä loppulausunnot usein ole sisältöään prosessia rikastavia, vaan valitettavan usein ne toimivat jollekin prosessiin osalliselle keinona viivästyttää esitutkinnan valmistumista ilman, että ne tuottavat hyötyä esitutkinnan lopputulokselle.

Länsi-Uudenmaan poliisilaitos toteaa loppulausunnon antamisen olevan asianosaikoh- taista. Lisäksi poliisilaitos toteaa, että ns. vankijutuissa loppulausunnon antaminen piden- tää tutkintavankeusaikaa, ja on siten ristiriidassa pakkokeinon kohtuullisuuden kanssa.

Oikeuskansleri katsoo ehdotettujen muutosten saattavan tehostaa esitutkintaa ja pitää niitä siten kannatettavina. Oikeuskanslerinvirasto toteaa toisaalta olevan kyse tältäkin osin myös viranomaisresurssien riittävydestä suhteessa muutoksesta saatavaan hyötyyn.

Pohjois-Suomen syyttäjäalue yhtyy työryhmän näkemykseen. Vaikka loppulausunnon antaminen ei olekaan pakollista eikä lausunnossa annetut kannanotot sido asianosai- sia, voi annetuilla yksilöidyillä loppulausunnolla edistää asian käsittelyä monissa tapauk- sissa. Toisaalta, mikäli loppulausuntopyyntöön ei saada vastausta, tässä voi piillä riski tar- peettomasta työstä. Kuten työryhmä, myös syyttäjäalue katsoo, että tehokas osallistumi- nen loppulausuntomenettelyyn ja yksilöityjen kysymysten laatimiseen edellyttäisi syyttä- jälle mahdollisuutta käydä aineisto riittävässä määrin läpi jo ennen varsinaista syyteharkin- ta. Käytännössä tämä edellyttää sitä, että syyttäjän työtilanne on sellainen, että syyttäjällä on aidosti ja riittävästi aikaa perehtyä aineistoon varsin reaaliaikaisesti. Siten kyse on myös riittävän resurssin kohdentamisesta esitutkintayhteistyöhön eli syyttäjien resursoinnista.

Poliisiammattikorkeakoulu pitää ehdotusta kannatettavana. Loppulausuntoa koskeva menettely linkittyy olennaisesti esitutkintayhteistyötä koskevaan prosessiin.

Poliisihallitus kannattaa sitä, että loppulausunnon sisältöön tarvittaessa vaaditaan yksi- löimistä, mutta Poliisihallitus ei kannata sitä, että loppulausunnon teko-olosuhteita mää- rämuotoistetaan lailla. Velvollisuus päättää loppulausunnosta syyttäjän kanssa saattaisi tarkoittaa sitä, että ETL-ilmoitus pitäisi tehdä sellaisissa asioissa, joissa syyttäjyhteistyö ei muuten olisi tarpeen. Loppulausuntomenettelyn parantaminen on toivottu toiminta- malli. On huomioitava, että loppulausuntoa saatetaan pyytää myös hyvin tavanomaisissa rikosasioissa, joissa loppulausuntomenettelylle ei ole tarvetta eikä poliisilla tai syyttäjällä ole loppulausuntoon yksilöitävää. Poliisin tulisi voida itse päättää loppulausunnon pyy- tämisestä tai pyytämättä jättämisestä. Poliisi voi tarvittaessa yksittäistapauksessa kään- tyä asiassa syyttäjän puoleen selvittääkseen syyttäjän kannan asiaan tai vastaavasti syyt- täjä voi myös esitutkintayhteistyön nimissä ja ETL-ilmoituksen saatuaan nykyiseen tapaan myös omasta aloitteestaan pyytää poliisia ryhtymään loppulausuntomenettelyyn. Laadun- nosta vielä loppulausuntomenettelyn avulla kuuluu toimivaan syyttäjyhteistyöhön. Syyt- täjän ollessa mukana loppulausuntomenettelyssä aktiivisesti, se vaatii myös syyttäjältä aikaa. Tällöin esitutkinta-aika pitenee, kun esitutkinta-ajaksi lasketaan myös syyttäjän val- mistumisaika loppulausuntomenettelyyn.

Rajavartiolaitoksen esikunta ei kannata sitä, että loppulausunnon teko-olosuhteita määrämuotoistetaan lailla. Esitutkintaviranomaisen tulisi voida itse päättää loppulausunnon pyytämisestä tai pyytämättä jättämisestä.

Rikosuhripäivystys (RIKU) pitää ehdotusta kannatettavana. RIKU kuitenkin huomauttaa, että kun tavoitteena ovat laadukkaammat loppulausunnot, olisi myös varmistettava, että avustajilla on tosiasiallisesti riittävästi aikaa niiden valmistelulle. Hyvin yleisesti käytössä oleva kahden viikon määräaika on käytännössä usein liian lyhyt aika.

Rovaniemen hovioikeus katsoo ehdotetun säännöksen velvoittavuuden osaltaan parantavan loppulausuntojen laatua, kun esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän on kiinnitettävä huomiota esitettäviin kysymyksiin. Loppulausunnon tavoitteiden saavuttaminen edellyttää kuitenkin myös sitä, että avustajat yksilöivät riidanalaiset seikat riittävällä tarkkuudella jo esitutkintavaiheessa mahdollista tulevaa rikosprosessia silmällä pitäen. Näin voidaan välttyä siltä, että vielä muutoksenhakuvaiheessa esitetään väitteitä, jotka olisi voitu helpoiten tutkia ja selvittää varsinaisessa esitutkinnassa.

Sisäministeriö pitää ehdotusta kannatettavana. Rikosprosessiin on yleistynyt epäiltyjen ja näiden avustajien tapa tuoda uusia asioita esille vasta oikeudenkäyntivaiheessa. Esitutkintaviranomaiselta edellytetään tällöin kiireellisiä välttämättömiä lisätoimenpiteitä puolustuksen tueksi. Tällaiset pyynnöt on priorisoitava ja aiheuttaa merkittäviä haasteita muiden asioiden tutkintaan. Menettely on koko rikosprosessin kannalta vahingollinen. Voidaan ajatella, että esitutkinnassa, syyteharkinnassa ja myös mahdollisessa valmisteluistunnossa on tällöin epäonnistuttu. Rikosprosessin kannalta olisi tärkeää saada asia oikeuteen mahdollisimman valmiina ja selkeänä. Loppulausunntoimenettelylle tulisi saada enemmän merkitystä myös avustajien suuntaan. Tämä edellyttäisi, että jutun avustajalla olisi aikaa tutustua huolella laadittuun esitutkintaan sen päättymisen jälkeen. Avustajan tulisi ottaa kantaa loppulausunntoimenettelyssä riidanalaisiin asioihin sekä mahdollisiin muihin asioihin, joihin hän katsoo tarvittavan lisäselvitystä. Mikäli nykyinen tilanne johtuu siitä, ettei avustajalla ole ollut aikaa katsoa valmistunutta esitutkintapöytäkirjaa huolella läpi esitutkinnan valmistuttua, ei ehdotettu tehostettu poliisin ja syyttäjän loppulausunntoimenettely tuota tulosta. Tehostettu yhteistyövelvoite poliisin ja syyttäjän välillä voisi tuottaa tulosta vain, jos avustajallakin olisi jonkinlaisia veloitteita vastata loppulausunntoimenettelyssä esitettyihin kysymyksiin. Tällainen velvoite lienee kuitenkin mahdoton. Muilla ehdotuksilla kuten sähköisen alustan käyttöönotosta poliisin ja syyttäjän välillä ei tule olemaan erityistä hyötyä. Asioista sovitaan nykyisinkin syyttäjien kanssa henkilökohtaisesti tapamalla, puhelimitse ja sähköpostitse.

Sisä-Suomen poliisilaitos pitää esitystä perusteltuna ja vaatimusta yksilöidystä loppulausunntopyynnöstä perustellun lisäksi tarpeellisenä. Loppulausunnon kysymyksenasettelu on syytäkin pohtia jutun syyttäjän kanssa yhdessä, jotta loppulausunntoimenettelyllä saavutetaan jotakin rakentavaa esimerkiksi epäillyn kiiston toistavan asiakirjan sijaan.

Suomen Asianajajaliitto pitää ehdotusta kannatettavana.

Suomen Lakimiesliitto ry pitää ehdotusta kannatettavana. Hyvää on se, että ehdotuksen mukaan tutkinnanjohtaja päättää yhteistyössä syyttäjän kanssa loppulausunnon pyytämistä ja sen mahdollisesti edellyttämistä toimenpiteistä. Harkinnanarvoista olisi kuitenkin säätää myös tässä, että tulisiko esitutkintaviranomaisen loppulausunnon saatuaan harkittava yhdessä syyttäjän kanssa, että voidaanko esitutkinta päättää vai antaako lausunto aihetta esitutkinnan täydentämiseen. Nyt ehdotetussa esitutkintaviranomainen harkitsisi tämän asian yksin pykälän kirjauksen mukaan, mutta toisaalta ehdotetussa ETL 5:3 säännöksessä syyttäjällä on myös rooli asiassa. Jos syyttäjä olisi mukana harkinnassa, sillä olisi syyteharkintaa jouduttava vaikutus. Parhaimmillaan asianosaisten laadukkaat loppulausunnot ja niiden perustella mahdollisesti tehtävät lisätutkinnat tai -selvitykset edistävät myös tuomioistuimissa tapahtuvaa rikosasian valmistelua ja tehostavat ja nopeuttavat pääkäsittelyn toteuttamista.

Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry (SPJL) pitää ehdotusta sinänsä kannatettavana. Loppulausunntomenettelyn käytön laajentaminen ja tarkentaminen voisi olla yksi esitutkinnan keston ja esitutkinnan voimavarojen käyttöön säästävasti vaikuttava keino. SPJL pitää yhteistyön roolia esitutkinnassa tärkeänä koko esitutkinnan toimittamisen kannalta, varsinkin vaativissa rikosasioissa. Tehokkaalla ja tarkoituksenmukaisella esitutkintayhteistyöllä voidaan säästää resursseja ja työmäärää esitutkintavaiheessa, syyteharkinnassa ja oikeudenkäynnissä. Työryhmän mietinnössä ehdotettuja lainsäädäntömuutoksia harkitessa on kuitenkin tärkeää ottaa huomioon, että muutosten käytännön toteuttaminen tapahtuisi yhdenvertaisella ja yhdenmukaisella tavalla. Esitutkintalaki antaa jo tällä hetkellä liikkumavaraa antavia ja käytettävissä olevia yhteistyömahdollisuuksia, jotka jo itsessään mahdollistavat tehokkaan esitutkintayhteistyön. Nykyisen esitutkintalain säännökset eivät estä sitä, että esitutkintaviranomainen ja syyttäjä käyvät avointa keskustelua esimerkiksi loppulausunntomenettelyn toteuttamisesta esitutkinnan aikana, jotta mietinnössä esitetyt tavoitteet toteutuisivat mahdollisimman tehokkaasti.

Suomen Syyttäjähdistys ry pitää ehdotettua säännöstä sinänsä kannatettavana. Esitutkintaviranomaisten ja syyttäjien yhteistyön lisääminen edellyttää riittäviä panostuksia käytettävissä oleviin resursseihin. Jotta syyttäjät kykenevät siirtämään työnsä painopisteen esitutkintaan tulee nyt se suuri määrä syyteharkinnassa ja oikeudenkäynneissä vireillä olevia asioita saada ensin käsiteltyä. Tämä ei onnistu ilman huomattavia lisäresursseja. Jotta loppulausunntomenettelyllä oikeasti tehostettaisiin rikosprosessia tulisi myös olla velvollisuus vastata loppulausunntopyyntöön. Varsinkin tilanteissa, joissa asianosaisella on avustaja.

Syyttäjälaitos pitää ehdotettua säännöstä kannatettavana. Menettely auttaisi riidattomien ja riidanalaitosten seikkojen selvittämistä ja auttaisi keskeisellä tavalla selvittämään onko prosessiin osallisten taholla seikkoja, jotka vielä tulisi selvittää tai toimenpiteitä, jotka tulisi vielä tehdä. Yksilöity loppulausuntopyyntö tavoitteenaan mahdollisimman laadukas osallisten loppulausunto jäntevöittää ja jouduttaa rikosasian kokonaisprosessia niin, että aikaa vieviltä lisätutkintapyyntöiltä vältyttäisiin ja tarpeelliset toimet tehtäisiin oikea-aikaisesti eikä esimerkiksi vasta asian pääkäsittelyn aikana tai sen aloittamisen kynnyksellä. Kun loppulausunnot on saatu ja niissä mahdollisesti esitetty tarvittavia toimia asian selvittämiseksi, syyttäjän ja esitutkintaviranomaisen tulee yhdessä arvioida, mitä toimia vielä on tehtävä. Mikäli jotain toimia ei tehdä tai ne tehdään vain osittain, on tärkeää tehdä asiaa koskevat merkinnät ja kirjaukset esitutkintapöytäkirjaan, jotta ne ovat selkeästi asiaan osallisten tutustuttavissa.

Professori Matti Tolvanen, Itä-Suomen yliopisto pitää ehdotettua muutosta merkittävänä parannuksena nykytilaan. Loppulausuntomenettelyn toimimattomuudesta ovat yhtä mieltä oikeastaan kaikki rikosprosessin toimijat (poliisit, syyttäjät, avustajat ja tuomarit). Voi ainakin toivoa, että entistä täsmällisempi sääntely vihdoinkin johtaa oikeustilaan, jota loppulausuntomenettelystä säätämällä aikanaan tavoiteltiin. Hyvä loppulausunto syntyy vuorovaikutuksessa poliisin, syyttäjän ja avustajien kesken. On syytä myös korostaa sitä, että avustajia informoitaisiin muutoinkin nykyistä enemmän esitutkinnan etenemisestä, julkisuuslainsäädäntö tuki huomioon ottaen. Avoin esitutkintayhteistyö myös avustajien suuntaan voisi olla omiaan vähentämään lisätutkintojen tarvetta syyteharkinnan vaiheessa tai jutun jo siirryttyä tuomioistuimeen.

Turun hovioikeus pitää ehdotusta kannatettavana. Hovioikeus kuitenkin toteaa hyvinkin toteutetun loppulausuntomenettelyn tuskin kokonaan poistavan varsinkaan laajemmissa rikosasioissa varsin usein tapahtuvaa uusien väitteiden ja lisätutkintapyyntöjen esittämistä vielä oikeudenkäynnin kuluessa ja jopa vasta muutosta käräjäoikeuden ratkaisuun haettaessa.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kannattaa ehdotusta.

6.3 Esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän yhteistyövelvollisuus (ETL 5:3)

Työryhmän mietinnössä ehdotetaan muutoksia esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän yhteistyövelvollisuutta koskevaan esitutkintalain 5 luvun 3 §:ään tarkoituksena lisätä esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän välistä yhteistyötä ja syyttäjän aktiivista roolia esitutkinnan aikana. Säännökseen koottaisiin ne keskeiset asiat, joista esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän tulisi neuvotella esitutkinnan aikana.

Säännökseen lisättäisiin uutena velvollisuutena tutkinnanjohtajalle neuvotella syyttäjän kanssa siitä, mitä asian valmisteleminen syyteharkintaa ja oikeudenkäyntiä varten edellyttää niissä tutkinnoissa, joissa esitutkintaviranomainen on ilmoittanut syyttäjälle tutkitavaksi tulleesta rikoksesta. Pääosin voimassa olevaa lakia vastaavasti säädettäisiin, että näissä tilanteissa tutkinnanjohtajan olisi lisäksi ennen tutkinnan päättämistä neuvoteltava syyttäjän kanssa siitä, onko asia selvitetty riittävästi 1 luvun 2 §:ssä tarkoitetulla tavalla. Tutkintasuunnitelman laatimisesta säädettäisiin esitutkintalain 3 luvun 3 a §:ssä. Yhteistyövelvollisuutta koskevaan säännökseen lisättäisiin esitutkintaviranomaiselle ja syyttäjälle velvoite neuvotella myös tutkintasuunnitelman sisältöön liittyvistä kysymyksistä. Lisäksi loppulausuntomenettelyyn liittyvä esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän välinen yhteistyövelvoite ehdotetaan siirrettäväksi yhteistyövelvollisuutta koskevaan säännökseen. Sääntelyä ehdotetaan muutettavaksi syyttäjän kuulemisen sijasta siten, että esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän tulisi tarvittaessa neuvotella loppulausuntopyynnön tarpeellisuudesta. Sääntelyä ehdotetaan lisäksi muutettavaksi siten, että jos loppulausuntomenettelyä käytetään, tulisi esitutkintaviranomaisen aina neuvotella syyttäjän kanssa loppulausuntopyynnön sisällöstä ja sen mahdollisesti edellyttämistä toimenpiteistä sekä mahdollisesta tarpeesta esitutkinnan täydentämiseen annetun loppulausunnon johdosta.

Pääosa ehdotuksesta lausuneista lausunnonantajista pitää ehdotuksia kannatettavina (**Asianajaja, prosessioikeuden dosentti Markku Fredman, Eduskunnan oikeusasiamies, Itä-Suomen hovioikeus, Itä-Suomen poliisilaitos, Kaakkois-Suomen poliisilaitos, Lapin poliisilaitos, Oikeuskansleri, Pohjois-Suomen syyttäjäalue, Poliisiammattikorkeakoulu, Puolustusministeriö, Rovaniemen hovioikeus, Rikosuhripäivystys, Suomen Asianajajaliitto, Suomen Lakimiesliitto - Finlands Juristförbund ry, Suomen tuomariliitto ry, Syyttäjälaitos, Professori Matti Tolvanen/Itä-Suomen yliopisto, Vaasan hovioikeus, Yhdenvertaisuusvaltuutettu**). Useat lausunnonantajista painottavat riittävien resurssien varmistamista yhteistyövelvollisuuden toteuttamiseksi.

Asianajaja, prosessioikeuden dosentti Markku Fredman pitää ehdotusta kannatettavana.

Eduskunnan oikeusasiamies pitää esitettyä lisäystä kannatettavana ennen muuta ”pedagogisista” syistä. Tosin lienee muutenkin selvää, että syyttäjä, joka tietää joutuvansa tekemään syyteharkinnan hankalassa asiassa ja mahdollisesti ajamaan vaikeaa juttua läpi kaikkien oikeusasteiden, pyrkii käytännössä jo oman työtaakkansa helpottamiseksi tekemään kaikkensa, jotta esitutkinta onnistuu ja tarjoaa hänen työlleen tukevan pohjan. Ehdotettu lisäys esitutkintalain 5 luvun 3 §:ään korostaisi kuitenkin ansiokkaasti esitutkintayhteistyön merkitystä myös esitutkintaviranomaisen näkökulmasta.

Hämeen poliisilaitos toteaa yhteistyön tehostamisen vaativan resurssien merkittävää lisäämistä sekä poliisiin että syyttäjien puolelle. Lisäksi ennen muutoksia järjestelmät tulee saattaa sille tasolle, että tietojen vaihtaminen eri toimijoiden välillä on teknisesti mahdollista ilman merkittävää lisätyötä.

Itä-Suomen hovioikeus kannattaa ehdotusta. Ehdotuksen valmistelussa on huomioitava, että ehdotettu yhteistyövelvollisuus sitoo käytettävissä olevia henkilöresursseja, joiden riittävyys on varmistettava.

Itä-Suomen poliisilaitoksen mukaan yhteistyötä syyttäjän ja poliisin välillä on entisestään tiivistettävä ja lainsäädännön ohjaus asiaan on järkevä. Vangittujen jutuissa tutkinnan etenemistä ja vangitsemisen jatkokäsittelyjä tulisi hyödyntää paremmin syyttäjyhteistyön ja esitutkintapöytäkirjan kokoamisen näkökulmasta. Esitutkintayhteistyöhön liittyen on varmistettava myös tulevaisuudessa, että ainakin maakuntakeskuksissa on riittävät syyttäjäresurssit yhteistyön mahdollistamiseksi. Esitutkintapöytäkirjan rakennetta ja sisältöä tulisi miettiä yhdessä syyttäjien kanssa, missä kohdin pöytäkirjan kokoamistyötä voitaisiin helpottaa. Esitutkintapöytäkirjan kokoaminen on yksi merkittävimmistä esitutkinnan keskeisistä kasvattavista seikoista.

Kaakkois-Suomen poliisilaitos pitää ehdotusta kannatettavana.

Keskusrikospoliisi pitää syyttäjän ja poliisin välisen yhteistyön tehostamista esitutkintaprosessin eri vaiheissa koskevia tavoitteita itsessään kannatettavina, mutta Keskusrikospoliisi kohdistaa ehdotukseen ja siinä esitettyihin keinoihin perusteltua kritiikkiä. Prosessin muuttaminen jämäkemmäksi ei ole toimiva tapa prosessin tehostamiseen, sillä jäykempi prosessi edellyttää poliisin ja Syyttäjälaitoksen resurssien vahvistamista. Keskusrikospoliisi toteaa, että nyt muistiossa esitettyä muutosta ei ole perusteltu riittävästi, eikä sen vaikutuksia esitutkintaprosessin etenemiseen ole huomioitu. Keskusrikospoliisin näkemyksen mukaan ehdotettu muutos tekee esitutkintaprosessista raskaamman, koska käytännössä syyttäjän edellytettäisiin perehtyvän asiaan jo ajoissa syvällisemmin, sekä osallistuvan enemmän reaaliaikaisesti tutkintaan voidakseen osallistua päätöksentekoon tarkoituksenmukaisesti. Nykyresursseilla syyttäjän laajempi osallistuminen ja määräysvalta esitutkintaan voisi johtaa tutkinta-aikojen pidentymiseen entisestään, koska esitutkinnan

eteneminen olisi sidotumpaa syyttäjän ratkaisuihin. Esimerkiksi henkirikostutkinta suoritetaan nopealla tahdilla ja ratkaisuja tehdään tilannekuvan muuttuessa. Henkirikosten tutkinnassa on käytännössä havaittu, että syyttäjät eivät aina ole käytettävissä asian ratkaisemisen edellyttämässä aikataulussa, ja vaarassa on jopa esitutkinnan tuloksellisuus. Syyttäjälaitoksen nykyinen resurssitilanne on keskeisin syy poliisin ja syyttäjän välisen yhteistyön ongelmiin. On ymmärrettävää, että syyttäjällä voi olla työtilanteesta johtuvia vaikeuksia osallistua esitutkintayhteistyöhön esitutkinnan kannalta riittävän nopeasti. Myös syyttäjien esitutkinta osaamista olisi syvennettävä, jotta syyttäjä voisi tosiasiallisesti osallistua esitutkintaan sitä hidastamatta. Näistä seikoista johtuen Keskusrikospoliisi ei pidä realistisena, että ongelma korjataan syyttäjän vastuita lisäämällä. Käytännössä ehdotettu muutos johtaisi prosessien viivästymiseen lakisäätteisten vaiheiden jonoutuessa syyttäjälle.

Keskusrikospoliisi katsoo nykyiset ongelmat huomioiden olevan epätarkoituksenmukaista lisätä syyttäjän vastuita ja vaikuttamismahdollisuuksia esitutkinnan suorittamiseen kategorisesti kaikenlaisissa rikosasioissa. Keskusrikospoliisi muistuttaa esitutkinnan tarkoituksen olevan kerätä todistusaineistoa epäillystä rikoksesta ja esitutkinnan lopputuotoksena laadittavan esitutkintapöytäkirjan tarkoituksena olevan koostaa asian kannalta olennainen selvitys ja toimia syytteen pohjana. Näin ollen syyttäjällä ei ole lähtökohtaisesti tarvetta olla tietoinen kaikesta siitä ylimääräisestä tiedosta, jota esitutkinnassa on saatu selville. Syyttäjän resurssien sitomista tällaiseen tietomassaan perehtymiseen ei ole pidettävä perusteltuna. Tässä yhteydessä Keskusrikospoliisi muistuttaa esitutkintapöytäkirjan merkityksen selvästi vähentyneen aiemmasta, mikä puoltaa esitutkintamenettelyn helpottamiseen tähtääviä muutoksia. Keskusrikospoliisi huomauttaa, että poliisiin kohdistuvat kanTELUT tai kritiikki eivät juurikaan kohdistu tutkinnan laatuun, vaan tutkinnan kestoon tai päätöksiin olla ottamatta asia tutkittavaksi. Näin ollen syyttäjän osallistumiselle tavallisten asioiden esitutkintaan ei ole perusteltua tarvetta. Syyttäjäjohtoisten asioiden tutkintaa tarkastellessa voidaan todeta, että tutkinta-ajat tai -laatu eivät poikkea poliisin johtamista esitutkinnoista. Esitutkintayhteistyöstä voidaan saada hyötyä myös laajoissa ja vaikeissa tutkintakokonaisuuksissa, kuten esimerkiksi talousrikostutkinnassa. Keskusrikospoliisi kuitenkin toteaa, että laajoissa tutkintakokonaisuuksissa syyttäjän ja poliisin yhteistyö toimii jo nykyään pääsääntöisesti tehokkaasti ja syyttäjä osallistuu esitutkintaan alusta asti, jolloin yhdessä linjataan muun muassa tutkinnan suunnasta. Keskusrikospoliisin käsityksen mukaan puutteet syyttäjyhteistyössä keskittyvät lähinnä nopeita reaktioita edellyttävii tutkintakokonaisuuksiin, kuten edellä esimerkkinä mainittuun henkirikostutkintaan. Yhteistyöongelmien ytimessä ei ole Keskusrikospoliisin näkemyksen mukaan nykyisen esitutkintalain 5 luvun 3 §:n riittämättömyys, vaan poliisien ja syyttäjäpuolen resurssien niukkuus. Jotta resursseja voidaan kohdistaa tehokkaasti, Keskusrikospoliisi katsoo, että esitutkintayhteistyöhön ryhtymisestä tulee päättää rikosasiakohtaisesti poliisin aloitteesta. Myös tutkinnanjohtajuus tulee säilyttää poliisilla, jotta esitutkinnan tuloksellisuus ei vaarannu missään olosuhteissa ja voidaan välttyä turhilta toimenpiteiltä.

Edellä esitetyistä perusteista johtuen Keskusrikospoliisi katsoo, että mietinnössä ehdotettua uutta esitutkintalain 5 luvun 3 §:ää tulee harkita kokonaisuutena arvioiden tarkkaan esitutkinnan kannalta, katsotaanko säännösmuutoksen olevan tarpeen. Keskusrikospoliisi toteaa pitävänsä nykyistä esitutkintalain 5 luvun 3 § on riittävällä tavalla ohjaavana ja yhteistyöhön velvoittavana, mutta jättävän kuitenkin mahdollisuuden sopia tavoista. Lisäksi nykyinen esitutkintalain säännös mahdollistaa rikostutkinnan johtamisen joustavasti kunkin rikosasian erikoispiirteet huomioiden, kun toimivalta ratkaisujen tekemisestä on poliisissa tutkinnanjohtajalla. Virastojen välisessä työskentelyssä on myös kehittämisen varaa, jota ei Keskusrikospoliisin näkemyksen mukaan ole tarkoituksenmukaista ratkaista lainsäädännöllä, vaan esimerkiksi työnjohdollisilla määräyksillä, virastojen välisten tiedonvälitystapojen kehittämisellä, kouluttamalla ja resursseja kasvattamalla. Mikäli lakiin päädytään, vastoin Keskusrikospoliisin näkemystä ottamaan säännös laajasta yhteistyövelvollisuudesta, tulee poliisin ja syyttäjän välinen yhteistyövelvollisuus keskittää johtuen laajoihin ja vaikeisiin rikosasioihin. Sääntelyssä tulee huolehtia yhteistyön joustavuudesta. Yhteistyötä tulee voida sopeuttaa joustavasti kunkin rikosasian asettamiin vaatimuksiin siten, että asian laadun niin edellyttäessä yhteistyötä tehdään jo esitutkinnan alusta asti, jotta yhteistyö palvelee rikosprosessia ja sen läpivirtausta mahdollisimman tehokkaasti.

Lapin poliisilaitos toteaa tällä ehdotuksella voitavan velvoittaa syyttäjiä osallistumaan tutkintaan edes loppulausuntovaiheessa ja näin ollen turhien lisätutkintojen pyytäminen voitaisiin suorittaa jo esitutkinnan aikana. Poliisilaitos katsoo yhteistyön lisäämisen olevan aina hyvä, mutta toisaalta osassa jutuissa ei pitäisi olla tarvetta syyttäjyhteistyölle, vaan poliisin pitäisi pystyä tekemään laadukkaasti esitutkintoja ilman syyttäjää.

Lounais-Suomen poliisilaitos ei katso kategoristen ja yksityiskohtaisten määräysten yhteistyön sisällöstä saavuttavan merkittävää hyötyä prosessin tehokkuuden näkökulmasta, vaan niillä lisätään jo äärimmilleen kuormittuneen resurssin tarpeetonta kuormitusta sekä poliisissa että syyttäjällä. Tärkeämpää on tunnistaa ne tilanteet, joissa syyttäjyhteistyölle on tosiasiallinen tarve ja joissa siitä on saatavissa hyötyä. Nämä tilanteet opitaan tunnistamaan kouluttautumisen ja vuoropuhelun kautta, eikä niihin kyetä tarkoituksenmukaisella tavalla panostamaan, mikäli yhteistyö on yksityiskohtaisesti määritelty myös niiden tapausten osalta, joissa tosiasiallista tarvetta ei ole.

Länsi-Uudenmaan poliisilaitos toteaa, ettei esitutkintayhteistyö kehity ja parane ilman poliisin ja syyttäjien riittäviä resursseja. Tänä päivänä isoin ongelma on se, ettei jutulle saada riittävän ajoissa syyttäjää eivätkä syyttäjät ehdi olla mukana esitutkinnassa.

Oikeuskansleri pitää ehdotusta sinänsä kannatettavana, mutta toteaa tältäkin osin olevan kyse myös viranomaisresurssien riittävydestä suhteessa muutoksesta saatavaan hyötyyn.

Pohjanmaan poliisilaitos katsoo yhteistyön olevan jo nykyisellään erittäin hyvällä tasolla.

Pohjois-Suomen syyttäjäalue yhtyy näkemykseen siitä, että esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän välinen tehostetumpi yhteistyö /neuvottelu esitutkinnan aikana edistää asian selvittämistä ja palvelee rikosprosessin tehostumista myös prosessin myöhemmissä vaiheissa. Toimintavelvoitteessa tulee kuitenkin huomioida myös se, että asioissa, joissa esitutkintaviranomainen on ilmoittanut tutkittavaksi tulleesta rikoksesta syyttäjälle (ns. ETL 5:1 mukainen ennakoilmoitus), on laadullisesti ja laajuudeltaan hyvin monenlaisia tapauksia. Resurssien painopisteen kohdentaminen on esitutkintavaiheeseen tuo tehokkuutta ja säästää aikaa, mikäli siihen on olemassa riittävä resursointi ja osaaminen. Lisäksi todetaan, että yhteinen sähköinen alusta ja yhteydenpitojärjestelmä tiedonvaihtoa varten helpottaisi esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän tutkintasuunnitelmien laatimista ja niiden päivittämistä ja siten tehostaisi toimintaa. Syyttäjäalue katsoo myös, että esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän yhteistyötä voi kehittää paitsi lainsäädännön, myös hyvien käytänteiden ja työtapojen kehittämisen kautta.

Mahdollisuus osallistua poliisiin aamupalavereihin tai tutkintayksikön ajankohtaisiin tilanepalavereihin tarjoaisi erinomaisen tilaisuuden oikea-aikaiseen, nopeaan ja menettelytään tehokkaaseen tiedonvaihtoon esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän välillä. Tiedonkulun kannalta tämä kattaisi myös laajalti esitutkinnassa olevat asiat ja keventäisi yhteydenpitoa. Nykyinen yhteistyöjärjestely liittyy keskeisesti pääosin juttukohtaiseen toimintaan ja perustuu lähtökohtaisesti yksinomaan esitutkintaviranomaisen valvutuneisuuteen ja toimiin sen suhteen, mitkä asiat päätyvät syyttäjälle ilmoitettavaksi ja syyttäjän tietoon oikea-aikaisesti. Lisäksi on teemakohtaista yleisempää yhteistyötä. Siten esitutkintaviranomaisella tutkittavana olevia asioita voi jäädä ETL 5:1 ilmoitusten ulkopuolelle, sillä listaa ilmoitettavista asioista on vaikea tehdä kaikki tapaukset kattavaksi. Syyttäjän osallistuminen esitutkintaviranomaisen rikosasioita koskeviin yleisiin palavereihin lienee järjestettävissä POHA:n ja VKST:n keskinäisellä sopimisella, jolloin luodaan ajantasaiselle paikallisesti toteutettavalle yhteistyölle hyvät edellytykset.

Poliisiammattikorkeakoulun näkemyksen mukaan muutosehdotukset ovat perusteltuja. Tutkintasuunnitelman käytön tehostamisella ja kattavammalla esitutkintayhteistyöllä olisi kuitenkin paikkansa myös niiden rikosasioiden esitutkinnassa, joiden tutkinta on syystä tai toisesta viivästynyt.

Poliisihallitus tuo esiin lausunnossaan, että poliisin ja syyttäjän yhteistyön sisältö, laajuus ja tavat tulee jättää tapauskohtaisen harkinnan varaan. Asian tutkinnanjohtajan ja asialle määrätyn syyttäjän tulee voida tapauskohtaisesti päättää yhteistyöstään. Asiassa on erityisen tärkeää huomioida syyttäjien ja tutkinnanjohtajien ajankäyttö nykyisessä ruuhkautuneessa rikosasioiden käsittelytilanteessa. Muutosehdotus laadun parantamiseksi ei johda laadun nostoon sillä, että lisätään vain määrämuotoisuutta. Poliisihallitus näkee, että

syyttäjien ja tutkinnanjohtajien ajankäytön rajoittuminen olemassa olevien määräaikojen täyttämiseksi on laskenut yhteistyötä. Tilanteen korjausliike vaatii prosesseista löytyvän aikaa rikosasian yhteiselle valmistelulle ennen syyteharkintaan jättöä, niin tutkinnanjohtajan kuin syyttäjän osalta. Ellei nykyhetkessä muiden määrämuotoisten tehtävien takia yhteinen valmistelu-aika ole ollut riittävässä määrin mahdollista, on jostain karsittava määrämuotoisuutta, jotta ne seikat, jotka ovat erittäin tärkeitä hoitaa laadukkaasti rikosasian sujuvan jatkokäsittelyn kannalta tulisivat myös yhteistyössä hoidetuiksi. Ehdotuksessa tavoiteltuun tilaan olisi pyrittävä syyttäjien ja poliisin ohjeistuksen avulla, ei niinkään lakiin kirjattuna vaatimuksena.

Puolustusministeriön pääesikunta pitää ehdotuksia perusteltuina. Puolustusvoimien osalta esitutkintayhteistyö keskittyy Pääesikunnan suorittamiin esitutkintoihin, kuten myös tutkintasuunnitelman laatiminen ja loppulausunnon pyytäminen. Tiiviimpi yhteistyö esitutkintaviranomaisten ja syyttäjän välillä tehostaa koko prosessia. Sekä tutkintasuunnitelman laajamittaisempi käyttö, että loppulausunntomenettelyn kehittäminen tukevat asian selvittämistä sujuvasti esitutkinnan aikana ja toteutuessaan vähentävät ns. lisätutkintojen tarvetta.

Rajavartiolaitoksen esikunnan mielestä esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän yhteistyön sisältö, laajuus ja tavat tulee jättää tapauskohtaisen harkinnan varaan. Asian tutkinnanjohtajan ja asialle määrätyn syyttäjän tulee voida tapauskohtaisesti päättää yhteistyöstään, josta taasen tulisi säädellä edellä mainittujen viranomaisten sisäisen ohjeistuksen avulla eikä lailla säädettynä vaatimuksena.

Rovaniemen hovioikeus pitää yhteistyövelvollisuutta koskevan säännöksen laajentamista kannatettavana.

Rikosuhripäivystys (RIKU) pitää ehdotusta kannatettavana.

Suomen Asianajajaliitto pitää ehdotusta kannatettavana.

Suomen Lakimiesliitto pitää esitystä kannatettavana ja rikosprosessin tehostamisen kannalta tarpeellisena. Tässä lainkohdassa on esitetty se, mitä edellä on esitetty kohdissa 6.1 ja 6.2, mutta selvyuden vuoksi olisi paikallaan mainita näissä kohdissa esitetyt kirjattavaksi myös mainittuihin pykäliin.

Suomen Syyttäjähdistys ry toteaa, että työryhmän esittämät esitutkintayhteistyön tehostamista koskevat säännökset merkitsevät käytännössä erittäin huomattavaa syyttäjien työmäärän lisäämistä jo ennestään kriisiytyneessä tilanteessa. Mietinnön perusteella jää epäselväksi, missä määrin ehdotetuilla muutoksilla saavutettaisiin tosiasiaassa työmäärän säästöä prosessin myöhemmissä vaiheissa. Jotta syyttäjä kykenee hyvin ottamaan

kantaa loppulausuntopyynnössä esitettäviin kysymyksiin ja vastausten perusteella tehtäviin toimenpiteisiin, tulee syyttäjän tuntea esitutkinta-aineisto hyvin. Tämä tarkoittaa sitä, että syyttäjien työn painopiste on siirrettävä entistä enemmän esitutkintaan. Kuitenkin tällä hetkellä Syyttäjälaitoksessa on avoinna yli 18 000 asiaa ja vanhojen juttujen määrä on viime vuosina noussut voimakkaasti. Ennen painopisteen siirtämistä esitutkintaan on tämä suuri rästytyneiden asioiden määrä kyettävä käsittelemään syyteharkinnassa ja oikeudenkäynneissä. Ilman huomattavia lisäresursseja se ei onnistu. Tulee myös muistaa, että onnistunut esitutkintayhteistyö vaatii sen, että esitutkintaviranomaisella on riittävästi tutkinnanjohtajia. Muutoin on suuri vaara, että syyttäjien ratkaistavaksi siirtyy asioita, jotka todellisuudessa ovat esitutkintaviranomaisen sisäisesti ratkaistavia asioita. Selkeänä tulee pitää sitä, että esitutkintayhteistyössä syyttäjä on paras ammattilainen arvioimaan mitä rikoksia tehty ilmoitus täyttää ja esitutkintaviranomainen, miten asia selvitetään.

Suomen tuomariliitto ry katsoo esitutkintayhteistyön vahvistamisen olevan kannatettava keino rikosprosessin tehostamiseen.

Syyttäjälaitos katsoo aktiivisen yhteistyön ja vuoropuhelun lisäämisen olevan kannatettava tavoite. Pykälän ensimmäisen momentin toiseen virkkeeseen ehdotettu kuulemisen sijaan säädettävä neuvotteluelvoite lisää osapuolten aktivointia keskinäiseen keskusteluun. Syyttäjälaitos pitää kannatettavina myös pykälän 2 momenttiin lisättyjä säännöksiä tutkintasuunnitelman sisältöön liittyvien seikkojen osalta. Hyvin valmisteltu tutkintasuunnitelma ohjaa tutkinnan kulkua ja toimii asianmukaisesti päivitettyinä myös keskustelun pohjana syyttäjän ja esitutkintaviranomaisen välipalaverieissa tutkinnan edetessä. Tutkinnan edetessä syyttäjän ja esitutkintaviranomaisen on asianmukaista pitää riittävän usein välipalavereja sen varmistamiseksi, että rikosepäilyt kunkin epäillyn osalta ovat edelleen relevantteja sekä tutkinnan vaihetta läpikäymällä varmistetaan, että kaikki rikosepäilyyn liittyvä merkityksellinen selvitys ja tapahtumien kulku tulee huomioitua.

Syyttäjälaitos kannattaa myös pykälän ehdotettua 3 momenttia loppulausunnon pyytämiseen liittyvästä neuvotteluelvollisuudesta. Jotta syyttäjä pystyisi ottamaan kantaa esitutkintatoimenpiteiden riittävyteen, loppulausunnon pyytämisen tarpeellisuuteen ja vielä loppulausunnon esitettäviin yksilöityihin kysymyksiin, edellyttää se syyttäjältä varsin hyvää perehtymistä tutkitun asian sisältöön. Asiassa saadun selvityksen sekä puolesta ja vastaan kerätyn näytön hahmottamista edesauttaa hyvin laadittu esitutkintapöytäkirjan johdanto viittauksineen ja jopa mahdollisine linkeineen viitattuun kuulustelun tai todisteen kohtaan. Samoin edellä kerrottu tutkinnan aikatauluttaminen edesauttaa syyttäjää varaamaan esitutkinnan loppuvaiheelle aikaa työaikataulussaan. Syyttäjälaitos toteaa, että ehdotetut, esitutkintayhteistyön tehostamista koskevat säännökset, merkitsevät käytännössä huomattavaa syyttäjän työmäärän lisäystä. Sitä, missä määrin ehdotetuilla muutoksilla mahdollisesti saavutettaisiin toivottua työmäärän säästöä prosessin myöhemmissä vaiheissa, on käsillä olevien tietojen perusteella vaikeaa päätellä.

Professori Matti Tolvanen, Itä-Suomen yliopisto kannattaa ehdotusta. Vaikka monilla paikkakunnilla yhteistyö toimii hyvin, parantamisen varaa on aina. Yhteistyön esteenä eivät saa olla toimivaltarajat tai henkilöressurssien vaje. Aika, jonka syyttäjät käyttää esitutkintayhteistyöhön, vähentää esitutkinnan jälkeiseen syyteharkintaan käytettävää aikaa. Yhteistyövelvollisuudesta on toisaalta säädettävä riittävän väljästi, koska tilanteet kenttätöissä ovat vaihtelevia. Ehdotettu sääntely on riittävän velvoittavaa, mutta samalla riittävästi tapauskohtaiselle harkinnalla tilaa antavaa.

Vaasan hovioikeus pitää ehdotuksia kannatettavina ja katsoo niiden todennäköisesti tehostavan ja jäsentävän rikosprosessin alkuvaihetta. Hovioikeus haluaa kiinnittää vielä huomiota siihen, että syyttäjät osallistuvat esitutkintaan huomattavasti vähemmän kuin muissa eurooppalaisissa maissa. Myös lainsäädännössä heidän asemansa poikkeaa vertailumaiden lainsäädännöstä. Tätä kysymystä tulisi rikosprosessin tehostamiseksi tarkastella laaja-alaisemmin kuin nyt on tehty.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kannattaa ehdotusta.

7 Sovittelumahdollisuudesta ilmoittaminen epäillylle ja asianomistajalle (ETL 4:16 ja 4:18)

Työryhmän mietinnössä ehdotetaan lisättäväksi esitutkintalain epäillylle ja asianomistajalle tehtäviä ilmoituksia koskeviin säännöksiin velvollisuus sovittelusta ilmoittamiseen.

Lähes jokainen ehdotuksesta lausuneista lausunnonantajista kannattaa ehdotusta (**Asianajaja, prosessioikeuden dosentti Markku Fredman, Eduskunnan oikeusasiamies, Etelä-Savon kärjäoikeus, Helsingin hovioikeus, Itä-Suomen hovioikeus, Itä-Suomen poliisilaitos, Kaakkois-Suomen poliisilaitos, Oikeuskansleri, Pohjanmaan poliisilaitos, Pohjois-Suomen syyttäjälaitos, Poliisiammattikorkeakoulu, Rikosuhripäivystys, Sisäministeriö, Suomen Asianajajaliitto, Suomen Lakimiesliitto - Finlands Juristförbund ry, Suomen Syyttäjähdistys ry, Syyttäjälaitos, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Professori Matti Tolvanen/Itä-Suomen yliopisto, Vaasan hovioikeus, Yhdenvertaisuusvaltuutettu**).

Asianajaja, prosessioikeuden dosentti Markku Fredman pitää ehdotusta kannatettavana.

Eduskunnan oikeusasiamiehellä ei ole huomauttamista ehdotuksista. Eduskunnan oikeusasiamies toteaa kuitenkin yleisesti, että kun on säädetty hyvin monista (samaan aikaan annettavista) ilmoituksista, niin käytännön haasteena on, miten ne annetaan siten, että epäilty/asianomistaja niiden sisällön todella ymmärtää.

Etelä-Savon kärjäoikeus pitää hyvänä, että täsmennetään asianomistajalle ja vastajalle sovittelun mahdollisuutta. Ilmeisesti kuitenkin myös vapaaehtoinen pienempien rikosasioiden sovittelukin on lisääntynyt huomattavasti sovittelutoimistoissa. Kärjäoikeus pitää kannatettavana sovittelun lisääntymistä. On kuitenkin muistettava, että myös syyttäjällä voi pienemmissä jutuissa olla mahdollisuus jättää syytteet nostamatta, jos osapuolet jutun keskenään sopivat.

Helsingin hovioikeus puoltaa ehdotettua muutosta.

Hämeen poliisilaitos huomauttaa, ettei sovitteluun lähetettävien juttujen lisääminen tapahdu ilmoitettavien asioiden listaa entisestään kasvattamalla. Sovittelun haasteena on se, ettei osapuolilla alkuvaiheessa yleensä ole sovitteluhalukkuutta. Ajankulun myötä halukkuutta voi löytyä. Tässä on otettava huomioon myös se, että poliisin tekemistä seurataan tulostittareissa tutkinta-ajan kautta. Sovittelussa olevan jutun osalta tutkinta-aika kasvaa, vaikka poliisi ei voi vaikuttaa sovittelun ajan käyttöön. Tältä osin poliisin järjestelmiin on saatava muutos, että tutkinta-aika ei näissä jutuissa kasva. Lisäksi sovitteluja voitaisiin saada lisää, jos ehdoton vaatimus suostumuksen saamiseksi sovitteluun lähettämälle poistetaan.

Itä-Suomen hovioikeus kannattaa ehdotusta.

Itä-Suomen poliisilaitos pitää ehdotuksia tarpeellisena. Sovittelua koskevia ohjeistuksia poliisissa tulisi virtaviivaistaa ja yhdenmukaistaa nykyisestä tilanteesta. Tälläkin hetkellä on eroavaisuuksia valtakunnassa liittyen siihen, kysyykö poliisi suostumusta sovitteluun asianosaisilta ennen sovittelulähetteen tekemistä. Tämä asia pitäisi uudistuksen yhteydessä selkeästi määritellä. Sovittelun käyttöä vaihtoehtoisena rikosprosessin välineenä tulee lisätä jatkossa merkittävästi. On otettava huomioon myös sovittelun ennalta estävä merkitys joidenkin rikosten kohdalla. Sovittelun ensisijaisuus rikosprosessin sijasta joidenkin rikoslajien kohdalla voisi olla iso askel sovittelun käyttöalan lisäämiseen, mikäli tämä määriteltäisiin säädöksessä.

Kaakkois-Suomen poliisilaitos pitää ehdotusta kannatettavana.

Lapin poliisilaitoksen näkemyksen mukaan ilmoitettaviin asioihin ei tarvitse lisätä enää yhtään mitään. Sovitteluja voisi sen sijaan yrittää lisätä sillä, että suostumus ei olisi ehdoton vaatimus sovittelun aloittamiselle, vaan juttu voitaisiin lähettää jo ilman suostumusta sovitteluun.

Lounais-Suomen poliisilaitos toteaa poliisilla olevan jo käytössä asianomistajan ja rikoksesta epäillyn kuulustelulomake, jossa on kohta, jossa tiedustellaan asianosaisen kanta sovitteluun ja jonka yhteydessä hänelle on kerrottava sovittelumahdollisuudesta ja sovittelun yleiset edellytykset. Koska kaikki sovittelua koskevat säännökset ovat vain sovittelulaissa, poliisilaitos pitää työryhmän esitystä ilmoitusvelvollisuuden lisäämisestä esitutkintalakiin perusteltuna. Siten esitutkintalaki velvoittaisi muiden pykälissä säädettyjen oikeuksien ohella ilmoittamaan asianosaisille myös sovittelumahdollisuudesta.

Oikeuskansleri pitää ehdotusta kannatettavana.

Pohjanmaan poliisilaitos katsoo, että sovittelua voisi laajentaa ja hyödyntää paremminkin.

Pohjois-Suomen syyttäjälue pitää tärkeänä, että sovittelukelpoiset asiat tunnistetaan mahdollisimman aikaisessa vaiheessa ja että kyseiset asiat myös lähetetään sovitteluun mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Asianosaisten näkökulmasta asia on mahdollista saada nopeammin loppuun käsiteltyä sovittelumenettelyssä kuin täysimittaisessa rikosprosessissa. Tämä voi olla myös lopputulokseltaan parempi vaihtoehto kuin rikosprosessin läpikäyminen. Kaikin tavoin olisi syytä välttää tilannetta, jossa soviteltavissa oleva asia etenee koko ketjun läpi tuomioistuimeen ja asiaa haastettaessa asianosaiset ottavat yhteyttä tuomioistuimeen ja syyttäjään ja ilmoittavat, että asia on sovittu. Pohjois-Suomen syyttäjälue pitää ehdotuksia kannatettavina, ja katsoo, että muutoksen myötä asia jäntevöityisi ja tulisi otetuksi paremmin huomioon aikaisessa vaiheessa esitutkintaa. Olisi kuitenkin syytä kiinnittää huomiota myös siihen, ettei maininnasta tule fraasin omainen ilman, että asiaa avataan ja käydään läpi asianosaisen kanssa. Tässä esitutkintaviranomainen on avainasemassa tuomalla esille, mitä sovittelu käytännössä tarkoittaa ja miten asia etenee verrattuna täysimittaiseen rikosprosessiin sekä mahdollisesti, mitä etuja sovittelulla voisi olla verrattuna rikosprosessiin. On mahdollista, että osapuolet eivät ole valmiita ajattelemaan sovittelun mahdollisuutta ensimmäisessä kuulustelussa. Mikäli kanta asiaan muuttuu, tulisi varmistaa, että osapuolilla on tieto siitä, että heillä on mahdollisuus ilmoittaa sovitteluhaluukkuutensa myös kuulustelun jälkeen.

Poliisiammattikorkeakoulu pitää ehdotusta erittäin hyvänä. Sovittelu on erinomainen tapa hoitaa asianosaisten välillä tietyntyyppisiä juttuja. Jos asianosaiset pääsevät sovittelussa keskenään asiassa sovintoon, on se usein huomattavasti parempi keino hoitaa asia kuin joskus raskas tuomioistuinmenettely, jonka seurauksena usein asianosaisten välitkin ovat entistä tulehtuneemmat. Näistä syistä ehdotus on sovittelusta ja sovittelumahdollisuudesta ilmoittamisen ottaminen velvoittavana esitutkintalakiin on hyvä. Näin sovittelun mahdollisuus muistettaisiin tuoda esiin jo esitutkinnassa ja mahdollisesti soviteltavat jutut pystyttäisiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa sovittelemaan. Menettely toisi varmasti kustannussäästöjä ja säästäisi aikaa kaikilta rikosprosessin toimijoilta. Huomioon tulee ottaa ja tärkeää olisi, että esimerkiksi esitutkintaviranomainen lähtökohtaisesti odottaa mahdollisen sovittelun lopputuloksen, ennen kuin lähtee asiassa varsinaisiin toimenpiteisiin. Toisaalta tässä harkinnassa esitutkinnassa tulisi kuitenkin huolehtia siitä, ettei rikosasiassa esitettävä näyttö vaarannut sovittelun myötä. Siksi esimerkiksi asianosaisten kuulusteleminen on yleensä välttämätöntä ennen sovittelua, jotta heidän kertomuksensa eivät muut sovittelussa käsitellyn perusteella. Jos asia saadaan siis jo esitutkintavaiheessa soviteltua, ja juttu on sen kaltainen, ettei sitä ole tarvetta lähteä viemään syyteharkintaan, olisi hyvä, että se saataisiin siinä vaiheessa päätökseen ilman että se työllistäisi mahdollisesti myös syyttäjää (eli lähetetään syyttäjälle valmis esitutkintapöytäkirja samalla kun asia lähetetään sovitteluun).

Poliisiammattikorkeakoulu huomauttaa tällä hetkellä asianomistajan tukipalveluihin ohjaamista koskevan säännöksen (ETL 4:10 §) olevan hieman epätarkoituksenmukaisessa paikassa. Poliisiammattikorkeakoulu ehdottaa sekä asianomistajan että epäillyn ohjaamista tukipalveluihin koskevan sääntelyn ilmaisemista omana erillisenä säännöksenä. Tällä hetkellä epäillyn ohjaamisesta ei ole sääntelyä, vaikka uusien rikosten ennalta estämisen kannalta olisi tärkeää, että epäiltyyn kohdistuvin tukitoimin pystyttäisiin vaikuttamaan erityisesti epäillyn tekijän toimintaan. Poliisiammattikorkeakoulu pitää perusteltuna lisätä sovittelua koskeva säännös asianomistajan oikeuksista koskevaan säännökseen. Samalla tavalla olisi perusteltua, että samaan listaan lisätään maininta asianomistajan ohjaamisesta tukipalveluihin. Samalla tavalla edellä ehdotetun epäillyn tukipalveluihin ohjaamisen olisi perusteltua olla epäillylle ilmoitettavien asioiden listassa. Esitutkintaviranomaisen kannalta olisi hyvä, että kaikki ilmoitettavat asiat olisivat listassa mukana, jotta niiden ilmoittaminen olisi selkeää. Sovitteluun ohjaamista koskevan säännöksen ilmaiseminen ko. listauksessa nostaa myös ohjauksen merkitystä huomattavasti. Samalla tavalla voidaan todeta olevan tarve tukipalveluihin ohjaamisen merkityksen lisäämisen osalta.

Poliisiammattikorkeakoulu tuo lisäksi esiin sovitteluun toimitettavan aineiston toimittamista koskevia haasteita. Poliisiammattikorkeakoulun mukaan sovitteluun toimitettavan aineiston toimittamista koskevan sääntelyn kehittäminen olisi välttämätöntä, jotta sovitteluun sopivat asiat toimitettaisiin soviteltavaksi.

Poliisihallituksen näkemyksen mukaan ehdotuksen pitäisi kattaa myös rikollisesta teosta epäillyn alle 15-vuotiaan henkilön. Hänen ja asianomistajan väliselle sovittelulle voi olla tarvetta niin rikosasian kuin siihen perustuvan vahingonkorvauksen vuoksi. Tämä tukisi myös varhaista puuttumiskynnystä ja asian kokonaisvaltaista käsittelyä nuoren osalta. Tietysti sovittelun pitäisi tapahtua tämänkaltaisissa hyvin nuorien henkilöiden asioissa ilman pidempiaikaista viivytystä. Suostumusprosessin yksinkertaistaminen tehokkaan ajankäytön osalta on varmistettava sekä se, että sovittelijoiden määrä on turvattava, jotta sovittelu ei ruuhkaudu ja sitä kautta asiakkaan jonotus asian kanssa vain siirtyy taholta toiselle tai pahimmassa tapauksessa palautuu poliisille.

Puolustusministeriö toteaa muutosehdotuksen tarkoittavan, että jatkossa myös sotilasoikeudenkäyntilain 2 §:n mukaisesta rikoksesta epäillylle ja rikoksen uhrille ilmoitetaan sovittelumahdollisuudesta. Sovittelu soveltuu osaan sotilasoikeudenkäyntilain 2 §:ssä tarkoitettuihin tekoihin huonosti suojellun oikeushyvän, eli kurin ja järjestyksen ylläpitämisen, näkökulmasta ja ammattisotilaiden osalta sotilasvirkarikoksiin tekojen luonteen vuoksi. Toisaalta esimerkiksi joihinkin varusmiesten välisiin tekoihin sovittelu voi soveltua hyvin ja se voi edistää asian selvittämistä henkilöiden välillä. Osapuolten välillä saavutettu sovinto voidaan ottaa huomioon esimerkiksi syyteharkinnassa ja seuraamusharkinnassa. Vaikka teon laatu ja suojattu oikeushyvä edellyttäisi esimerkiksi syytteen nostamista, voitaisiin saavutettu sovinto ottaa huomioon seuraamusta määrättäessä myös

sotilasoikeudenkäyntilain 2 §:ssä tarkoitettujen tekojen osalta. Puolustusministeriö katsoo, että sovittelumahdollisuudesta ilmoittaminen soveltuu myös kuultaessa henkilöitä sotilasoikeudenkäyntilaissa 2 §:ssä tarkoitettuihin rikoksiin, vaikka itse sovittelu ei sovellu kaikkiin kyseisiin rikoksiin erityisen hyvin.

Rikosuhripäivystys (RIKU) pitää ehdotusta kannatettavana. Rikosuhripäivystyksen käsityksen mukaan sovittelusta kerrotaan tosiasiallisesti jo nykyisin. Rikosuhripäivystyksen arjessa nähdään välillä tilanteita, joissa asianomistaja on lähtenyt sovitteluun siinä käsityksessä, että sovitteluun osallistuminen on pakollista tai uhrin edun mukaista, koska poliisi sitä esittää. Sovittelumahdollisuudesta kerrottaessa tulisikin painottaa sitä, että sovitteluun osallistuminen on aina vapaaehtoista. Sovittelun vapaaehtoisuus olisi hyvä tuoda esille myös poliisin kuulustelukertomuslomakkeessa. Vapaaehtoisuutta tulisi korostaa etenkin lähisuhdeväkivaltatilanteissa, joiden osalta tarvitaan muutenkin tarkempia viranomaisten ohjeita ja linjauksia osapuolten oikeusturvan ja sovittelun laadun varmistamiseksi. Lisäksi on tärkeää huomioida, että sovitteluun ohjaaminen ja tukipalveluihin ohjaaminen eivät ole toisensa poissulkevia toimenpiteitä. Osapuolia tulee ohjata tukipalveluun poliisin toimesta samaan aikaan, kun heidät ohjataan sovitteluun. Asiaa ei pidä jättää sovittelutoimiston vastuulle. Käytäntö on osoittanut, että paikkakunnista riippuen osapuolet eivät aina saa sovittelutoimistosta ohjausta tukipalveluihin ennen sovittelutapaamiseen osallistumista tai lainkaan.

Sisäministeriön poliisiosasto pitää ehdotusta kannatettavana. Sovittelumahdollisuuden laajentamista epäillyn alle 15-vuotiaan rikollisesta tekoon tulisi ottaa harkittavaksi myös mahdollisen korvausvelvollisuuden vuoksi. Mahdollisimman aikainen puuttuminen ei toivottuun käyttäytymiseen voisi olla merkityksellistä ennalta ehkäisevässä mielessä ja asia tulisi jatkovalmistelussa ottaa huomioon.

Suomen Asianajajaliitto pitää ehdotusta kannatettavana. Sovittelun käyttöalaa olisi mahdollista laajentaa ja aikaistaa, mikäli osapuolet saavat riittävästi oikeaa tietoa sovittelusta. Asianajajaliitto katsoo, että sovittelun lisäämisellä voidaan tehostaa rikosprosessia.

Suomen Lakimiesliitto - Finlands Juristförbund ry pitää ehdotusta kannatettavana. Sovittelukelpoiset asiat tulisi lähettää sovitteluun asianosaisten siihen suostuttua mahdollisimman aikaisessa vaiheessa esitutkintaa ja sovittelun mahdollisuutta tulisi käyttää täysimääräisesti. Erityisesti sovittelun mahdollisuutta tulee hyödyntää rikosasioissa, jotka ovat vähäisiä ja joissa syyttäjä vaatii sakkorangaistusta. Jatkovalmistelussa tulisi selvittää myös sitä, tulisiko syyttäjällä olla lakiin perustuva oikeus luopua syytteestä, mikäli yleinen tai erityinen intressi ei edellytä rikosasian käsittelemistä tuomioistuimessa. Sovittelumahdollisuuden täysimääräisellä hyödyntämisellä on mahdollisuus saavuttaa merkittäviä prosessiekonomisia hyötyjä.

Suomen Syyttäjäyhdistys ry:llä ei ole esitykseen huomautettavaa. Soveltuvat asiat tulee lähettää sovitteluun mahdollisimman aikaisessa vaiheessa rikosprosessia, jotta saadaan paras mahdollinen hyöty.

Syyttäjälaitos pitää ehdotusta kannatettavana.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) pitää erittäin kannatettavana, että tietoisuutta sovittelusta ja asioiden ohjautumista sovitteluun lisätään. On tärkeää, että sovittelumahdollisuus tarjotaan tasapuolisesti kaikille sellaisille rikosasioiden osapuolille, jotka voisivat sovittelusta hyötyä. On saatu viitteitä siitä, että sovittelun tarjoaminen riippuu edelleen jossain määrin yksittäisten viranhaltijoiden asenteista ja ammatillisista rutiineista, mikä puhuu sen puolesta, että esitutkintalakiin on hyvä tehdä mainitut lisäykset. Vaikka samantyyppinen säännös sisältyy jo sovittelulain 13 §:ään, sovittelun mainitseminen myös ETL:ssa korostaa asian tärkeyttä esitutkintaviranomaisten silmissä ja on omiaan lisäämään automaattista ja tasapuolista sovittelusta informoimista.

Professori Matti Tolvanen, Itä-Suomen yliopisto pitää ehdotuksia perusteltuina, jotka ovat omiaan saattamaan juttuja rikostutkinnasta sovitteluun. Sovittelu on vakiintunut tapa käsitellä vähäisiä ja keskivakaviakin rikoksia. Pulmana on toisinaan havaittu olevan, ettei asianosaisia riittävästi informoida (poliisissa) tästä mahdollisuudesta. Laintasoinen säännös sovittelusta ilmoittamisesta vahvistaisi ehkä myös poliisin pyrkimystä ohjata sovitteluun soveltuvia asioita sovitteluun.

Vaasan hovioikeus pitää ehdotusta kannatettavana.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kannattaa sinänsä ehdotusta, mutta muistuttaa, että lähisuhdeväkivallan sovitteluun on suhtauduttava erittäin pidättäytyvästi.

8 Putkakuolemat ja poliisin voimankäyttötilanteet (ETL 2:4 ja 5:1)

Työryhmän mietinnössä esitutkintalakea ehdotetaan muutettavaksi siten, että putkakuolemien esitutkinnassa syyttäjä toimisi aina tutkinnanjohtajana riippumatta siitä, onko epäiltynä poliisimies. Lisäksi esitutkintalain säännökseen ilmoituksesta syyttäjälle lisättäisiin esitutkintaviranomaiselle velvollisuus ilmoittaa syyttäjälle, mikäli henkilö on kuollut tai vakavasti loukkaantunut tilanteessa, jossa poliisimies on käyttänyt voimakeinoja.

Ehdotuksesta lausuneet lausunnonantajat suhtautuvat lähes poikkeuksetta ehdotuksiin myönteisesti (**Asianajaja, prosessioikeuden dosentti Markku Fredman, Eduskunnan oikeusasiamies, Etelä-Savon kärjäoikeus, Hämeen poliisilaitos, Helsingin hovioikeus, Itä-Suomen hovioikeus, Itä-Suomen poliisilaitos, Kaakkois-Suomen poliisilaitos, Lapin poliisilaitos, Lounais-Suomen poliisilaitos, Oikeuskansleri, Pohjanmaan poliisilaitos, Pohjois-Suomen syyttäjääalue, Poliisihallitus, Rikosuhripäivystys, Sisäministeriö, Suomen Asianajajaliitto, Suomen Lakimiesliitto - Finlands Juristförbundet ry, Suomen Syyttäjähdistys ry, Syyttäjälaitos, Professori Matti Tolvanen/Itä-Suomen yliopisto, Vaasan hovioikeus**). Eräät lausunnonantajat näkevät putkakuolemia koskevan ehdotuksen kattamien viranomaisten piirin olevan liian laaja.

Asianajaja, prosessioikeuden dosentti Markku Fredman pitää ehdotusta kannatettavana.

Eduskunnan oikeusasiamies tuo esille, että molempien ehdotettujen säännösten taustalla on päätös eduskunnan oikeusasiamiehen omana aloitteena tutkimassa, heinäkuussa 2019 ratkaisemassa asiassa EOAK/4103/2016. Eduskunnan oikeusasiamies pitää ehdotettua muutosta perusteltuna työryhmän mietinnössä esitetystä syistä. Eduskunnan oikeusasiamies korostaa, että kyse on myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen oikeutta elämään koskevan 2 artiklan prosessuaaliseksi vaatimukseksi ("procedural limb") luonnehditusta velvollisuudesta tutkia tehokkaasti kuolemaan johtaneet olosuhteet (esim. tapaukset Tanli v. Turkki (2001) ja Mojsiejew v. Puola (2009)). Tämän prosessuaalisen velvoitteen täyttymättä jättäminen voi itsessään merkitä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 2 artiklan loukkausta siitä huolimatta, että artiklan materiaalista sisältöä ei katsottaisi loukatun. Valtion on pystyttävä viipymättä ja perinpohjaisesti sekä myös ulospäin uskottavalla tavalla selvittämään vapautensa menettäneiden kuolemantapaukset. Tästä ulkoisen uskottavuuden näkökulmasta ei ole merkittävää eroa, onko kyse poliisimiehen vai poliisilaitoksen vartijan menettelyn arvioinnista.

Eduskunnan oikeusasiamies toteaa kuitenkin, että ehdotetun ETL 2 luvun 4 §:n uuden 2 momentin mukaan syyttäjä johtaa esitutkintaa, kun tutkinta on aloitettu syyttäjälle tehdyn kuolemansyyn selvittämisestä annetun lain mukaisen ilmoituksen perusteella. Ehdotuksesta ei käy ainakaan nimenomaisesti ilmi, onko syyttäjän roolin ajateltu olevan putkakuolemista erilainen kuin ns. poliisirikosasioissa yleisesti. Ehdotusta tulisikin selventää sen suhteen, toimiiko syyttäjä jo putkakuolemasta ilmoituksen saatuaan tutkinnanjohtajana vai säännöksen sanamuodon mukaisesti vasta, kun ”tutkinta on aloitettu” (joko poliisin päätöksellä tai syyttäjän ETL 5 luvun 2 §:n nojalla määräämänä) ja mikä on kuolemansyyn selvittämisessä (poliisitutkinnassa) tutkinnanjohtajana toimivan poliisimiehen asema. Eduskunnan oikeusasiamies huomauttaa, että poliisirikosasioissa syyttäjä toimii tutkinnanjohtajana ilmoituksen kirjaamisesta lähtien, vaikka asiassa ei ole vielä tehty arviota siitä, onko syytä epäillä rikosta.

Eduskunnan oikeusasiamies ei pidä myöskään putkakuoleman määritelmää ongelmattomana. On tapauksia, joissa vapautensa menettäneelle on tilattu ambulanssi ja hänet on viety ulos poliisin säilytystilasta, mutta hän on kuollut ambulanssiin tai todettu kuolleeksi heti sairaalassa. Tällaisissa tapauksissa kuoleman mahdollinen yhteys poliisin toimintaan ja puolueettoman ulkopuolisen arvioinnin puolesta puhuvat seikat ovat käytännössä samanlaisia kuin jos kuolema olisi tapahtunut kuolemansyyn selvittämisestä annetun lain 7 §:n 3 momentin mukaisesti ”henkilön ollessa poliisin säilyttämien henkilöiden kohteesta annetun lain 2 §:n 6 kohdassa tarkoitettussa säilytystilassa tai muuten poliisin valvonnassa vapautensa menettäneenä”. Toki voi olla vaikeaa muotoilla näitä tapauksia koskeva säännös riittävän tarkkarajaiseksi, jos syyttäjä haluttaisiin kytkeä mukaan tällaisiin tapauksiin. On myös niin, että kyse on sosiaali- ja terveysministeriön valmisteluvastuulla olevasta laista, jota ei tässä yhteydessä liene tarkoitus avata. Ilmoitusvelvollisuuden osalta eduskunnan oikeusasiamies toteaa, että kyse on nykyisen ohjeistuksen siirtämisestä lainsäätöalalle, mitä eduskunnan oikeusasiamies pitää sinänsä perusteltuna. Tämän ehdotuksen osalta ajatuksena näyttäisi olevan, että syyttäjä ei olisi tutkinnanjohtaja, vaan hänelle vain ilmoitetaan asiasta. Eduskunnan oikeusasiamiehen mielestä olisi syytä harkita, onko tällainen rooli riittävän selkeä ja pitäisikö sitä ja syyttäjän velvollisuuksia vähintään säännöksen perusteluissa kuvata tarkemmin. Näin ollen sekä ehdotettujen ETL 2 luvun 4 §:n että 5 luvun 1 §:n osalta tulisi arvioida ja selventää, missä roolissa syyttäjä kulloinkin toimisi: tutkinnanjohtajana vai syyttäjänä, jolla on mahdollisuus määrätä esitutkinta. Eduskunnan oikeusasiamies vielä toteaa ETL 5 luvun 1 §:n osalta, että olisi perusteltua avata sitä, mitä tässä yhteydessä tarkoitetaan ilmaisulla ”vakavasti loukkaantunut”.

Etelä-Savon käräjäoikeus pitää esitystä hyvänä syyttäjän tutkinnanjohtajuuden osalta, ja pitää ehdotettua ilmoitusvelvollisuutta selkeästi säädettynä.

Hämeen poliisilaitos pitää ehdotusta esiin nostettujen seikkojen perusteella kannatettavana. Kansalaisten näkökulmasta ei ole käytännössä eroa liittyykö tapaukseen poliisi vai muu poliisin palveluksessa oleva henkilö.

Helsingin hovioikeus puoltaa ehdotettua muutosta. Lainsäädännön selvyuden ja havainnollisuuden kannalta on kuitenkin tarpeen, että syyttäjän toimiminen tutkinnanjohtajana ns. putkakuolematapauksissa tulisi ilmetä myös ETL 5:1:stä.

Itä-Suomen hovioikeus kannattaa ehdotusta.

Itä-Suomen poliisilaitos pitää johdonmukaisena, että putkakuolemista tutkintaa johtaisi aina syyttäjä riippumatta siitä, onko osallisina poliisimiehiä tai esimerkiksi poliisivankilan vartijoita. Tämä tulisi ottaa huomioon myös niissä tilanteissa, joissa esimerkiksi poliisivankilan vartijaa epäillään rikoksesta.

Kaakkois-Suomen poliisilaitos pitää ehdotusta kannatettavana.

Lapin poliisilaitos pitää ehdotusta hyvänä, sillä se selkeyttää asioita ja edistää tutkinnan asiallisuutta ulospäin.

Lounais-Suomen poliisilaitos pitää ehdotuksia hyvinä. Putkakuolemien osalta kokonaisuuden tutkinta yhdessä paikassa on tarkoituksenmukainen ja prosessia tehostava ratkaisu.

Oikeuskansleri pitää ehdotusta kannatettavana.

Pohjanmaan poliisilaitos toteaa, että putkakuolemien osalta ulkopuolisen tarkastelun näkökulmasta näyttäisi paremmalta, jos syyttäjä ulkopuolisena toimisi tutkinnanjohtajana, vaikka osapuolina olisi muitakin kuin poliisihenkilöitä.

Pohjois-Suomen syyttäjäalue yhtyy työryhmän näkemykseen siitä, että ns. putkakuolemiin ja poliisin voimankäyttötilanteisiin liittyvällä lainsäädäntömuutoksella selkiytettäisiin syyttäjän roolia tutkinnanjohtajana näissä tutkinnoissa sekä vältettäisiin turhaa ja päällekkäistä työtä kahden tutkinnanjohtajan arvioidessa samaa asiaa. Esitys on perusteltu ja kannatettava. Tämä syyttäjän rooli tulee kuitenkin ottaa huomioon lisäämällä syyttäjäresursseja.

Poliisiammattikorkeakoululla ei ole ehdotukseen kommentoitavaa. Poliisiammattikorkeakoulu pitää kuitenkin huomionarvoisena, että kuoleman syyn selvittämistä koskevan lain (459/1973) suhde julkisuuslainsäädäntöön ei ole kaikilta osin yksiselitteinen.

Poliisihallitus pitää muutosehdotuksia kannatettavina, mutta näkee, että tilanteen määrittelyä on tarkennettava.

Rikosuhripäivystys (RIKU) pitää ehdotusta kannatettavana.

Sisäministeriö pitää ehdotusta kannatettavana ja katsoo esityksen lisäävän oikeusturvaa myös virkamiehille ja selkeyttää toimintaa.

Suomen Asianajajaliitto pitää ehdotusta erittäin kannatettavana.

Suomen Lakimiesliitto pitää esitystä kannatettavana ja katsoo sen lisäävän tutkinnan luotettavuutta ja puolueettomuutta mainituissa tilanteissa, mikä on oikeusvaltioperiaatteen toteutumisen kannalta hyvä.

Suomen Syyttäjäyhdistys ry pitää esitystä lähtökohtaisesti kannatettavana putkakuolemien osalta ja katsoo sen lisäävän tutkinnan luotettavuutta. Muutoksen tulisi kuitenkin kohdistua ainoastaan poliisin henkilöstöön eli lisäyksen tulisi olla esimerkiksi vain poliisilaitosten vartijat. Ehdotus toisi mukaan myös sairaanhoitohenkilökunnan eikä tällaiselle muutokselle ole tarvetta. Poliisin voimankäyttötilanteiden osalta Syyttäjäyhdistys pitää myöskin ehdotusta kannatettavana ja vakiintuneen käytännön kirjaamisena lakiin.

Syyttäjälaitos pitää ehdotettua muutosta esityksen perusteluissa esiin nostettujen seikkojen perusteella kannatettavana. Huomiota tulisi kuitenkin kiinnittää siihen, että sekä eduskunnan oikeusasiamiehen esityksen taustalla olevassa päätöksessä, että esityksen perusteluissa puhutaan vartijoista ja poliisin henkilöstöstä. Säännöksen sanamuodon perusteella syyttäjän toimivalta putkakuolema-asioissa ulottuisi kuitenkin myös mahdollisiin muihin henkilöihin. Vaikka on todennäköistä, että useimmiten kyseeseen tulee nimenomaan säilytystilan vartijoiden toiminnan arvioiminen, voi syyttäjä ehdotetun säännöksen perusteella päätyä tarpeettomasti johtamaan myös esimerkiksi sairaanhoitohenkilöstöä koskevaa esitutkintaa. Kun esityksen tarkoituksena vaikuttaa olevan nimenomaan syyttäjän toimiminen putkakuolema-asiaa tutkinnanjohtajana silloin, kun epäilty on poliisimies tai poliisin palveluksessa oleva henkilö, voisi tarkoituksen täyttää paremmin seuraava sanamuoto: ”Syyttäjä johtaa esitutkintaa, kun kuolemansyyn selvittämisestä annetun lain 7 §:n 3 momentin perusteella syyttäjälle ilmoitetussa kuolemantapauksessa epäillä poliisin palveluksessa olevan henkilön syyllistyneen rikokseen.” Syyttäjälaitos pitää tärkeänä ehdotettua ETL 5:1 §:n ilmoitusvelvollisuutta yleisen edun ja asianosaisten oikeusturvan sekä myös kansalaisten poliisia kohtaan tuntemaan luottamuksen kannalta. Kirjaaminen vahvistaa voimankäyttötilanteen perusteellista selvittämistä poliisiorganisaation ulkopuolisen tahon toimesta.

Professori Matti Tolvanen, Itä-Suomen yliopisto kannattaa ehdotuksia kaikilta osin ja pitää perusteltuna saattaa syyttäjän harkittavaksi se, onko näissä asioissa syytä aloittaa esitutkinta. On kuitenkin syytä todeta, että esitutinnan aloittamisen kynnys on "syytä epäillä" - tasoinen myös tässä tarkoitetuissa asiaryhmissä. Syyttäjän ei tule määrätä esitutkintaa aloitettavaksi kaiken varalta tilanteissa, joissa objektiivisesti arvioiden ei ole syytä epäillä rikosta.

Vaasan hovioikeus pitää ehdotusta kannatettavana.

9 Uhidirektiivin täytäntöönpano toisessa jäsenvaltiossa asuvien uhrien oikeuksien osalta

Työryhmän mietinnössä ehdotetaan esitutkintalain 3 luvun 8 §:n 2 momentin täydentämistä siten, että rikosilmoituksen toimittaminen toisen jäsenvaltion viranomaiselle olisi tehtävä viipymättä.

Lähes kaikki ehdotuksesta lausuneista lausunnonantajista kannattaa säännöksen täydentämistä ehdotetulla tavalla (**Eduskunnan oikeusasiamies, Kaakkois-Suomen poliisilaitos, Lounais-Suomen poliisilaitos, Pohjois-Suomen syyttäjäalue, Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisihallitus, Rikosuhripäivystys, Suomen Asianajajaliitto, Suomen Syyttäjäyhdistys ry**).

Eduskunnan oikeusasiamies pitää ehdotettua ETL 3 luvun 8 §:n täydentämistä perusteltuna.

Kaakkois-Suomen poliisilaitos pitää ETL 3:8.2:n täsmennystä perusteltuna.

Lounais-Suomen poliisilaitoksen käsityksen mukaan työryhmän esittämää täydennystä voidaan pitää perusteltuna.

Pohjois-Suomen syyttäjäalueella ei ole tältä osin mietintöön huomautettavaa.

Poliisiammattikorkeakoulu pitää työryhmän ehdotusta kannatettavana, jotta uhidirektiivin edellyttämät vaatimukset huomioidaan riittävällä tavalla.

Poliisihallitus pitää ehdotusta ETL 3 luvun 8 §:n täsmenämistä kannatettavana.

Rikosuhripäivystys (RIKU) pitää tärkeänä, että rikosilmoitus toimitetaan toisen jäsenvaltion viranomaisille viivytyksettä. Näissä tilanteissa tulisi myös varmistaa, että uhri ohjataan tukipalveluihin. Uhrilla on todennäköisesti mahdollisuus tukipalveluun myös toisessa jäsenvaltiossa, joten on tärkeää varmistaa, että hän saa ohjauksen sinne.

Suomen Asianajajaliitto pitää ehdotusta kannatettavana.

Suomen Syyttäjäyhdistys ry katsoo, että asianomistaja tulee olla mahdollista kuulla jo heti ilmoituksen tekemisen yhteydessä ennen kuin päätös esitutkinnan aloittamisesta on tehty. Varsinkin ulkomailla asuvan asianomistajan kohdalla se nopeuttaisi usein huomattavasti asian etenemistä.

Syyttäjälaitos toteaa, että normaalin käytännön mukaan kuulustelut samoin kuin muut esitutkintatoimenpiteet suoritetaan vasta rikosilmoituksen kirjaamisen jälkeen, kun päätös esitutkinnan aloittamisesta on tehty (ETL 3 luku 1 §). Estettä ei kuitenkaan ole sille, että päätös esitutkinnan aloittamisesta sekä esitutkinnan edellyttämä asianomistajan kuulustelu tehdään heti ilmoituksen kirjaamisen jälkeen tai sen yhteydessä. Käytännössä kuulustelun suorittaminen edellyttää, että jutulle on nimetty tutkija. Aina arviota siitä, aloitetaanko esitutkinta ja mihin toimenpiteisiin ilmoituksen johdosta on aiheellista ryhtyä ei ole mahdollista tehdä välittömästi ilmoituksen kirjaamisen jälkeen. ETL 3 luvun 3 §:n 3 momentin mukaan tutkinnanjohtaja päättää tarvittaessa siitä toimitetaanko esitutkinta, ja päätöksen tekemiseen mahdollisesti tarvittavien seikkojen selvittämisestä. Momentin mukaan asian selvittämiseksi tarpeellisiin esitutkintatoimenpiteisiin saadaan kuitenkin ryhtyä ennen tutkinnanjohtajan päätöstä. Aina arviota siitä, aloitetaanko esitutkinta ja mihin toimenpiteisiin ilmoituksen johdosta on aiheellista ryhtyä ei ole mahdollista tehdä välittömästi ilmoituksen kirjaamisen jälkeen. Syyttäjälaitoksen käsityksen mukaan esitutkintalain 3 luvun 3 § mahdollistaa siten ulkomailla asuvan asianomistajan kuulustelun välittömästi rikosilmoituksen tekemisen jälkeen. Kuulustelu voidaan suorittaa, vaikka muodollista päätöstä esitutkinnan aloittamisesta ei vielä olisi tehty. Tarve sille, että asianomistaja voidaan kuulla rikosilmoituksen tekemisen yhteydessä tai välittömästi sen jälkeen perustuu siihen, että kuulustelun järjestäminen vaikeutuu ulkomailla asuvan asianomistajan palattua asuinvaltioon. Käytännön näkökulmasta on tärkeää, että esitutkintaviranomainen tunnistaa nämä tilanteet ja että jutulle määrätään tutkija, joka voi tarvittaessa suorittaa asianomistajan kuulustelun välittömästi ilmoituksen kirjaamisen jälkeen ennen henkilön maasta poistumista.

10 Tarve ja edellytykset syyttäjän vaitiolo-oikeudesta säätämiseksi (mietinnön liite 2)

Työryhmän mietinnön liitteenä oli OTT, kärjätuomari Antti Tapanilan laatima selvitys syyttäjän vaitiolo-oikeudesta. Selvityksessä arvioitiin, voidaanko syyttäjälle määritellä lainsäädännössä vaitiolo-oikeutta sellaisista salassapidettävistä tiedoista, jotka on saatu esitutkintavaiheessa ja joilla voi olla merkitystä syytetyn puolustautumisen kannalta. Selvityksen mukaan syyttäjän vaitiolo-oikeudesta olisi oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset huomioon ottaen mahdollista säätää vastaavalla tavalla kuin poliisin osalta on säädetty. Mietinnössä ei tehty vaitiolo-oikeutta koskevaa lainsäädäntömuutosehdotusta, vaan pyydettiin lausunnonantajia lausumaan tarpeesta ja edellytyksistä säätää syyttäjän vaitiolo-oikeudesta mainitun selvityksen perusteella.

Suurin osa kysymyksestä lausuneista lausunnonantajista näkee tarpeen syyttäjän vaitiolo-oikeudesta säätämiseksi tai ainakin kysymyksen tarkemmalle arvioinnille jatkovalmistelussa (**Eduskunnan oikeusasiamies, Helsingin hovioikeus, Hämeen poliisilaitos, Itä-Suomen poliisilaitos, Kaakkois-Suomen poliisilaitos, Keskusrikospoliisi, Lapin poliisilaitos, Lounais-Suomen poliisilaitos, Länsi-Uudenmaan poliisilaitos, Oikeuskansleri, Pohjanmaan poliisilaitos, Pohjois-Suomen syyttäjäalue, Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisihallitus, Puolustusministeriö, Rajavartiolaitoksen esikunta, Rikosuhripäivystys, Rovaniemen hovioikeus, Sisäministeriö, Sisä-Suomen poliisilaitos, Suomen Lakimiesliitto - Finlands Juristförbund ry, Suomen Syyttäjyhdistys ry, Syyttäjälaitos, Professori Matti Tolvanen/Itä-Suomen yliopisto, Vaasan hovioikeus**).

Asianajaja, prosessioikeuden dosentti Markku Fredman ei pidä ehdotusta kannatettavana. Fredman viittaa mietinnön liitteestä ilmenevään näkemykseensä, jonka hän on esittänyt perustuslakivaliokunnalle, kun syyttäjän vaitiolo-oikeutta edellisen kerran esitettiin. Fredman pitää täysin kestäättömänä, jos syyttäjä ajaisi juttua salaten muilta asianosaisilta jotain asiaan vaikuttavaa, eivätkä nämä edes tietäisi syyttäjällä olevan tällaista tietoa, jonka paljastamisvelvollisuus (vaitiolon murtaminen) voitaisiin ottaa esille oikeudenkäynnissä.

Eduskunnan oikeusasiamies toteaa, että Tapanilan selvityksessä tarkastelemasta ongelmasta on keskusteltu pitkään. Lainsäädännön tarkistamiselle tältä osin on ilmeinen tarve. Tapanilan kaavailema ratkaisumalli vaikuttaa yksinkertaiselta ja hyvin perustellulta.

Etelä-Savon kärjäoikeus pitää selvänä, ettei syyttäjä voi tuoda esiin tiettyjä seikkoja (valeostajan/peiteoperaatioon osallistuneen henkilöllisyyttä, anonyymin todistajan henkilöllisyyttä jne.) Edellä mainitut seikat tuovat luonnollisesti omia ongelmiaan kontradiktorisuus ja puolustautumismahdollisuusnäkökulmat huomioon ottaen. Kärjäoikeus ei kuitenkaan osaa ottaa kantaa siihen, millä tavalla lakia pitäisi täsmentää vai pitäisikö ylipäätään.

Helsingin hovioikeus puoltaa ehdotusta, mikäli selvityksessä ehdotettu muutos voidaan toteuttaa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimusten mukaisesti.

Hämeen poliisilaitos pitää ehdotusta kannatettavana ja katsoo ehdotuksen helpottavan erityisesti kansainvälisissä paljastavan tutkinnan syyttäjyhteistyötä. Lainsäädännöllinen puute on aiheuttanut merkittäviä haasteita viimeisen viiden vuoden aikana Hämeen poliisilaitoksellakin tutkinnassa olleissa jutuissa, joissa on käytetty uusia salaisia tiedonhankinnan menetelmiä.

Itä-Suomen poliisilaitos katsoo syyttäjän vaitiolo-oikeudelle olevan tarvetta erityisesti rikoskokonaisuuksissa, joissa on käytössä salaisia pakkokeinoja sekä erilaisia salaisia tiedonhankintakeinoja. Nykyinen tila jossain määrin estää poliisin ja syyttäjän yhteistyön rikoksen paljastavassa vaiheessa.

Kaakkois-Suomen poliisilaitos pitää perusteltuna ulottaa poliisilain 7 luvun 3 §:ssä tarkoitettu vaitiolo-oikeus myös syyttäjään selvityksestä (liite 2) ilmenevällä tavalla. Kun huomioidaan lainsäätäjän odotukset poliisin ja syyttäjän väliseen yhä tiiviimpään esitutkintayhteistyöhön, tulee vaitiolo-oikeus olla säännelty samalla tavoin molemmilla toimijoilla. Kyseinen lainsäädännöllinen puute on aiheuttanut haasteita ja jopa vaaratilanteita etenkin huumausaine- ja järjestäytyneen rikollisuuden tutkinnoissa, joissa pyritään olla tarpeettomasti paljastamatta salaista tiedonhankintaa.

Keskusrikospoliisi kannattaa mietinnössä ehdotettua. Näin syyttäjän vaitiolo-oikeus olisi mahdollista saattaa tuomioistuimen arvioitavaksi poliisilain 7 luvun 4 §:ssä mainituin edellytyksin. Syyttäjän vaitiolo-oikeuden yhdenmukaistaminen edistäisi ja syventäisi poliisin sekä syyttäjän välistä yhteistyötä.

Lapin poliisilaitos pitää ehdotusta tarpeellisena.

Lounais-Suomen poliisilaitos pitää tarpeellisena laajentaa vaitiolo-oikeutta syyttäjään selvityksestä ilmenevällä tavalla.

Länsi-Uudenmaan poliisilaitos pitää ehdotusta tarpeellisena silmällä pitäen poikkeuksellisia tilanteita, erityisesti järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa.

Oikeuskansleri katsoo, että asian jatkovalmistelu lienee perusteltua ottaen huomioon esiin tuodut havainnot siitä, että tehokas esitutkintayhteistyö ei voi täysimääräisesti toteutua, mikäli syyttäjälle ei voida luovuttaa tietoja salassapitoperusteiden estämättä. Esitutkintayhteistyön turvaamiseksi salassapitoa koskevan oikeustilan tulisi olla kaikille osapuolille selvä.

Pohjanmaan poliisilaitos toteaa, että syyttäjän vaitiolo-oikeus tulisi olla tarkemmin säädeltyä ja sen tulisi olla samansuuntaisesti säädeltyä kuin poliisin esitutkintayhteistyön onnistumisen kannalta tarkasteltuna.

Pohjois-Suomen syyttäjälue pitää erittäin tärkeänä, että syyttäjälle säädettäisiin esitutkintaviranomaisia vastaava vaitiolo-oikeus. Näiltä osin alue yhtyy kaikkeen, mitä asiasta on Syyttäjälaitoksen lausunnossa kirjoitettu. Syyttäjällä tulee olla samanlainen vaitiolo-oikeus kuin esitutkintaviranomaiselle, jotta esitutkintayhteistyötä voidaan tehdä laadukkaasti ja tehokkaasti.

Poliisiammattikorkeakoulu pitää esitystä perusteltuna. Voimassa oleva syyttäjän vaitiolo-oikeus on käytännössä voinut osin perusteettomastikin vaikuttaa esitutkintayhteistyön toimivuuteen.

Poliisihallitus pitää perusteltuna ulottaa vaitiolo-oikeus myös syyttäjään mietinnön liitteenä olevasta selvityksestä ilmenevällä tavalla. Kun pyritään yhä tiiviimpään poliisin ja syyttäjän väliseen yhteistyöhön, tulee vaitiolo-oikeus olla säännelty samalla tavoin sekä syyttäjällä että poliisilla. Vaitiolon puute on aiheuttanut haasteita ja jopa vaaratilanteita etenkin huumausaine- ja järjestäytyneen rikollisuuden tutkinnoissa, joissa pyritään olemaan tarpeettomasti paljastamatta esim. salaista tiedonhankintaa.

Puolustusministeriö katsoo, että syyttäjän vaitiolo-oikeudesta voitaisiin säätää lailla mietinnössä ilmenevillä perusteilla.

Rajavartiolaitoksen esikunta pitää esitystä kannatettavana. Rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain (577/2005) 17 b §:ssä on säädetty poliisilain 7 luvun 3 §:ää vastaavasti Rajavartiolaitoksen henkilöstön osalta.

Rikosuhripäivystys (RIKU) pitää ehdotusta kannatettavana.

Rovaniemen hovioikeus toteaa asian edellyttävän tarkempaa jatkoselvittämistä.

Sisäministeriön poliisiosasto pitää mietinnön esitystä kannatettavana. Sisäministeriö pitää entistä tiiviimmän syyttäjyhteistyön edellytyksenä, että syyttäjällä olisi vastaava vaitiolo-oikeus kuin poliisilla. Jos kaikista asioista ei voida keskustella luottamuksellisesti syyttäjän kanssa esitutinnan aikana, voi tämä tuottaa todellisia yllätyksiä syyttäjälle esitutinnan valmistuttua.

Sisä-Suomen poliisilaitos pitää tärkeänä, että syyttäjälle säädettäisiin esitutkintaviranomaisia vastaava vaitiolo-oikeus.

Suomen Asianajajaliitto suhtautuu ehdotukseen varauksellisesti. On myös kysyttävä, mikä tosiasiallinen merkitys rikosprosessin tehostamisessa olisi sillä, että syyttäjälle säädettäisiin vaitiolo-oikeus vastaavalla tavalla kuin poliisilain 7 luvun 3 §:ssä. Kysymys on suoraan oikeudenkäynnin asianosaisesta, jonka tulisi olla tasavertaisessa asemassa muihin asianosaisiin ja etenkin vastaajaan nähden. Mietinnön liitteessä 2 on melko kevyesti käsitelty perustuslakivaliokunnan noin 10 vuoden takaista lausuntoa, jossa valiokunta on yksiselitteisesti katsonut syyttäjän vaitiolo-oikeuden olevan perustuslain 21 §:n vastainen (PeVL 67/2010, s. 6). Kuten tässäkin lausunnossa on useammassa kohdissa todettu, niukka tietojensaanti ja tiedonsaannin viivästys suhteessa syyttäjään muodostaa jo nyt merkittävän ongelman puolustukselle. Kyseinen ehdotus asettaisi puolustuksen entistä huonompaan asemaan, eikä vastaa equality of arms -periaatteen tarkoitusta. Asianajajaliitto ei sinänsä vastusta syyttäjän vaitiolo-oikeuden jatkoselvittelyä, mutta tässä yhteydessä nimenomaan rikosprosessin tehostamisvälineenä lain periaatteellisesti erittäin merkittävä muuttaminen ei ole kannatettavaa.

Suomen Lakimiesliitto pitää tarvetta samanlaisen vaitiolo-oikeuden säätämiseksi kuin on poliisilla perusteltuna poliisin kanssa tehtävän esitutkintayhteistyön asettamilla vaatimuksilla. Syyttäjän vaitiolo-oikeuden puuttuminen estää avoimen keskustelun käymistä tutkinnan ja syyttäjän välillä sekä viivästyttää syyttäjän tiedonsaantia tutkinnasta. Syyteharkinnan puolueettomuuden kannalta vaitiolo-oikeudella ei kuitenkaan olisi kielteisiä vaikutuksia, koska syyttäjä joutuu joka tapauksessa ottamaan huomioon yhtä lailla epäiltyä vastaan olevat kuin tämän syyttömyyttä tukevat seikat huomioon. Syyttäjän vaitiolo-oikeudella turvataan, että vaitiolo-oikeuden kohteena olevat tärkeät tutkintaa suojaavat oikeushyvät ovat kaikkien esitutkintaan osallistuvien viranomaisten piirissä.

Suomen Syyttäjähdistys ry pitää samanlaisen vaitiolo-oikeuden saamista syyttäjälle kuin esitutkintaviranomaiselle ensiarvoisen tärkeänä. Muutos tulisi saada voimaan pikaisesti. OTT Tapanilan mietinnössä on vakuuttavasti tuotu esiin perusteet muutokselle. Kun vaitiolo-oikeus puuttuu aiheuttaa se tällä hetkellä sen, ettei asian syyttäjä saa tietoonsa kaikkea sitä asiaa millä olisi merkitystä syyteharkinnassa. Taustojen tunteminen

kokonaisuudessa olisi hyvin tärkeää. Muutos ei vaikuttaisi mitenkään huonontavasti epäillyn tai asianomistajan oikeuksiin. Pikemmin päinvastoin. Tässä esityksessä on tuotu esiin perusteluja miksi esitutkintayhteistyön tulisi lisääntyä ja tehostua. Se jo osaltaan vaatii, että kaikki tieto on myös syyttäjän käytössä. Se ei myöskään vaikuttaisi epäillyn tiedonsaantioikeuksiin.

Syyttäjälaitos pitää ensiarvoisen tärkeänä, että syyttäjälle säädettäisiin esitutkintaviranomaisia vastaava vaitiolo-oikeus. Syyttäjän vaitiolo-oikeudesta säätäminen palvelisi mitä suurimmassa määrin esityksen tarkoitusta, sillä se lisäisi esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän välisen vuoropuhelun avoimuutta ja edistäisi syyttäjän aktiivista osallistumista esitutkinnan toimittamiseen liittyviin kysymyksiin. Vaitiolo-oikeuden mahdollistama avoin tiedonkulku tutkinnan ja syyttäjän välillä myös parantaisi syyttäjän mahdollisuuksia kontrolloida esitutkinnan laillisuutta. Asian jatkovalmistelussa lainsäädäntöä tulisi esittää muutettavaksi siten, että poliisilain (872/2011) 7 luvun 3 §:ssä tarkoitettu vaitiolo-oikeus ulotettaisiin koskemaan myös syyttäjää. Mietinnöstä ja sen toisena liitteenä olevassa OTT, kärjätuomari Antti Tapanilan toteuttamassa syyttäjän vaitiolo-oikeutta koskevassa selvityksestä käy vakuuttavalla tavalla ilmi nykyisen tilanteen, jossa syyttäjän ja esitutkintaviranomaisen vaitiolo-oikeutta säännellään eri perustein, johtavan siihen, ettei tehokas ja oikea-aikainen esitutkintayhteistyö voi täysimääräisesti toteutua vaan voi suorastaan estyä.

Syyttäjälaitos toteaa, ettei nykyisessä tilanteessa syyttäjällä ole puuttuvan vaitiolo-oikeuden vuoksi aina kaikkea tarpeellista tietoa esitutkinta-aineiston ja pöytäkirjasta poisjätettyä aineistoa koskevien merkintöjen riittävyden arvioimiseksi. Todisteiden hankkimistavan ja sen taustojen tunteminen on syyttäjälle äärimmäisen tarpeellista, jotta syyttäjällä on riittävät edellytykset arvioida todisteen näyttöarvoa ja lainmukaisuutta. Viimeksi mainittu seikka on merkityksellinen erityisesti puolustuksen edun kannalta. Rikosprosessuaaliset periaatteet, kontradiktorisuus tai asianosaisjulkisuus taikka osapuolten prosessuaalinen yhdenvertaisuus eivät estä syyttäjän vaitiolo-oikeudesta säätämistä mietinnön perusteella. Syyttäjän vaitiolo-oikeuden puuttumista ei voida perustella perustusta tai Euroopan ihmisoikeussopimuksesta johtuvilla oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimuksilla eivätkä perus- ja ihmisoikeudet edellytä vaitiolo-oikeuden alaisten tietojen kategorista paljastamista syytetyille. Syytetyn puolustautumismahdollisuuksiin liittyvää asianosaisjulkisuutta voidaan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön mukaan rajoittaa painavien syiden niin vaatiessa, ja rikosprosessissa legitimiinä salassapitointiresinä voidaan pitää esitutkintaviranomaisen teknisiä ja taktisia menetelmiä vastaavasti kuin tietolähteen henkilöllisyyden salaamista. Syyttäjän vaitiolo-oikeus ei sitä paitsi käytännössä vaikuttaisi syytetyn tiedonsaantioikeuden laajuuteen, sillä tiedot, joista syyttäjän vaitiolo-oikeudessa olisi kysymys, eivät nykytilanteessa edes tule syyttäjän tietoon, koska esitutkintaviranomainen ei voi niitä syyttäjälle ilmaista juuri puuttuvan vaitiolo-oikeuden takia. Syytetyn olisi mahdollista saattaa salassapito tuomioistuimen ratkaistavaksi poliisilain 7 luvun 4 §:ssä mainituin edellytyksin. Kuten mietinnön liitteenä olevassa selvityksessä

todetaan, syytetyllä olisi edelleen mahdollisuus vaatia esitutkinta-aineistoa nähtäväkseen esitutkintalain säännösten perusteella taikka tekemällä syyteasiaa käsittelevälle tuomioistuimelle editiovaatimuksen oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 40 §:n perusteella.

Professori Matti Tolvanen, Itä-Suomen yliopisto on täysin samalla kannalla kuin Tapanila selvityksessään.

Vaasan hovioikeus pitää esitettyä kannatettavana.

11 Muut mietinnössä käsitellyt asiat

Mietinnössä käsitellään edellä mainittujen kysymyksiä lisäksi muita keinoja tehostaa rikosprosessia. Näiden alla käsiteltävien kysymyksiä osalta ei kuitenkaan ehdoteta lainsäädäntömuutoksia.

11.1 Velvollisuus esitutkinnan toimittamiseen ja selvittämisvelvollisuuden laajuus

Osa kysymyksestä lausuneista lausunnonantajista katsoi lausunnoissaan, että esitutkinnan toimittamisvelvollisuuden tai selvittämisvelvollisuuden laajuuteen tulisi tehdä muutoksia tai asiaa tulisi arvioida tarkemmin (**Asianajaja, prosessioikeuden dosentti Markku Fredman, Hämeen poliisilaitos, Itä-Suomen poliisilaitos, Kaakkois-Suomen poliisilaitos, Keskusrikospoliisi, Lounais-Suomen poliisilaitos, Länsi-Uudenmaan poliisilaitos, Pohjanmaan poliisilaitos, Pohjois-Suomen syyttäjäalue, Poliisihallitus, Sisäministeriö, Sisä-Suomen poliisilaitos**).

Asianajaja, prosessioikeuden dosentti Markku Fredman pitää välttämättömänä, että laissa säädettäisiin etusijajärjestyksestä, jossa viranomaiselle asetetaan virkavelvollisuus priorisointiin, jonka toteutumista voitaisiin myös valvoa. Kiistaton tosiasia on se, ettei esitutkintaviranomaisilla ole riittäviä resursseja selvittää kaikkia viranomaisten tietoon tulleita rikosepäilyjä. Jotkin asiat tulevat syyteharkintaan ja käräjille hämmästyttävän nopeasti, kun toiset asiat joutuvat odottamaan vuosia. Tämä erittäin suurta julkista valtaa sisältävä valinta eri juttujen edistämisen välillä ja poliisin vajavaisten resurssien kohdentamisessa ei saa jäädä yksittäisten virkamiesten harkintaan.

Eduskunnan oikeusasiamiehellä ei ole huomautettavaa työryhmässä esitettyyn ratkaisuun, mutta kiinnittää huomiota kuitenkin mietinnössä mainittuun esitutkinnan rajoittamisen lisääntymiseen. Samansuuntaista ilmiötä on havaittu laillisuusvalvonnassakin. Vaikeassa työtilanteessa päätöksiä esimerkiksi esitutkinnan toimittamatta jättämisestä ja keskeyttämisestä tehdään hyvinkin ohuilla ja jopa lainvastaisilla perusteilla. Samaan aikaan rikosasioiden käsittelytapoja on jatkuvasti pyritty muutoinkin keventämään ja päätösvaltaa siirretty tuomioistuimilta tai siirretty rangaistuksista hallinnollisiin seuraamuksiin (esimerkkinä liikennevirhemaksu). Sinänsä perusteltu pyrkimys tehokkuuteen voi kuitenkin

käytännössä heikentää rikosprosessijärjestelmän toiminnan ennustettavuutta ja rikosten asianosaisten yhdenvertaista kohtelua sekä tuottaa muutoinkin oikeusturvaongelmia. Tavallisen kansalaisen näkökulmasta asioilla, jotka poliisin tai syyttäjän päätöksellä jätetään kokonaan tai osittain tutkimatta tai joita ei ehditä ainakaan kohtuullisessa ajassa hoitaa, voi olla suurikin merkitys. Jos lain suomaa harkintavaltaa keskittyä vakavampiin asioihin käytetään kovin laveasti, tämä voi alkaa rapauttaa rikosoikeudellisen järjestelmän uskottavuutta ja luottamusta viranomaisiin. Tehokkuus ei ole rikosprosessin määräävä tavoite, eikä se saa ylikorostua.

Hämeen poliisilaitos korostaa, että esitutkimintapakon, esitutkiminnan toiminnan tehostamisessa ja selvittämisen laajuutta arvioitaessa tulee entistä paremmin huomioida poliisin ja samalla kaikkien esitutkimintaviranomaisten resursseja. Suuri osa poliisin henkilöresursseista menee tällä hetkellä tutkimuksen sijasta ilmoitettujen asioiden kirjaamiseen, koska tarvittavat tietojärjestelmä uudistukset jatkuvasti siirtyvät. Lisäresursseja ei ole saatavissa ja toimintaympäristö muuttuu koko ajan vaativammaksi juttujen kansainvälistymisen ja tietoverkkoon siirtymisen vuoksi. Hämeen poliisilaitoksen mukaan tarvitaan muutoksi siihen mitä poliisin pitää tutkia, mistä asioista pitää kirjoittaa ilmoitus, esitutkiminnan toimittamisvelvollisuuteen ja päättämiseen lievennyksiä.

Itä-Suomen poliisilaitos katsoo, että mikäli poliisi ei tule lähivuosina saamaan merkittävää resurssilisäystä, tulisi nykyisestä, käytännössä kaikkia rikoksia koskevasta esitutkimintapakosta luopua. Poliisilla tulisi olla nykyistä enemmän keinoja kohdistaa rajallisia esitutkiminnan resursseja yhteiskunnan kannalta haitallisimpiin rikoksiin. Lisäksi poliisille tulisi nykyistä paremmin määritellä ne rikostutkiminnan prioriteetit, joihin voimavaroja tulisi ensisijaisesti kohdentaa. Mikäli nyt nähtävissä olevat uhkakuvat rikostutkiminnan osalta toteutuvat, priorisointi kaikista haitallisimpien rikosten osalta voi hankaloitua ja pahimmillaan heiketä nykyisestä.

Kaakkois-Suomen poliisilaitos pitää mietinnössä esitettyjä näkemyksiä perusteltuina, eikä näe esitutkiminnan toimittamisvelvollisuuden merkittäviä lainsäädäntömuutoksia mahdollisina jo kansainvälisistä sopimuksista tulevista velvoitteista johtuen (erityisesti EIS 6 artikla). Selvittämismvelvollisuuden laajuuden osalta jo nykyinen lainsäädäntö antaa esitutkimintaviranomaiselle harkintavaltaa ja liikkumatilaa (esim. ETL 1:2.1,1 ja ETL 7:2).

Keskusrikospoliisi katsoo mietinnön tarkastelun olevan hyvin yksiulotteista ja ohittavan pitkän aikajänteen kehityksen. Koska asia on poliisin toiminnan kannalta merkittävä ja merkittävyys vain korostuu toimintaympäristön muuttuessa, Keskusrikospoliisi haluaa kiinnittää lainsäätäjän huomiota esitutkimintapakon alan arvioimisen tarpeellisuuteen. Vaihtoehtona esitutkimintapakon rajaamiselle Keskusrikospoliisi esittää poliisilain muuttamista. Keskusrikospoliisi on toistuvasti nostanut esiin nykymuotoisen esitutkimintapakon laajuuteen liittyviä ongelmia. Keskustelussa poliisin resurssien huomioiminen törmää

kansalaisten perusoikeuteen saada asiansa käsitellyksi, mutta törmäys on todellinen myös käytännön elämässä. Edellisen esitutkinta- ja pakkokeinolain uudistuksen myötä tutkinnan työmäärä lisääntyi aiemmasta. Tämän lisäksi esimerkiksi tekniikan kehittyminen on lisännyt rikostutkinnan työmäärää, kun rikoksia paljastuu aiempaa enemmän. Keskusrikospoliisi katsoo, että esitutkintapakon rajaaminen tulisi ottaa arvioitavaksi. Arvioinnin tekestä tukevat poliisin tietoon tullutta rikollisuutta kuvaavat tilastoluvut suhteessa käytettäviin resursseihin tai niiden kehitykseen, rajoittamispäätösten määrän kasvu sekä toimintaympäristön muutokset. Poliisin tulisi voida kohdentaa toimintaansa oikeasuhtaisesti ja rikosvastuun toteutumisen kannalta tarkoituksenmukaisesti tilanteessa, jossa nähtävissä ei ole resurssilisäyksiä.

Työryhmän mietinnössä viitataan tietoverkkorikollisuuden tutkinnassa esiin nousseeseen ilmiöön, jossa yhden rikosasian tutkinnan yhteydessä paljastuu lukuisia muita rikosepäilyjä. Keskusrikospoliisi muistuttaa ilmiön olevan kuitenkin mahdollinen myös esimerkiksi sijoitushuijausten ja muiden petosrikosten kohdalla sekä laite-etsintöjen yhteydessä. Esimerkiksi ns. Vastaamo-tutkinnan yhteydessä on paljastunut kymmeniä tuhansia muita tietomurtoja, joiden selvittäminen nykyresursseilla tulee kuormittamaan rikostutkintaa merkittävästi. Nyt esiin nostettu paljastuvien rikosepäilyjen merkittävä määrä sekä työryhmän muistiossakin tunnistettu asianomistajien suuri lukumäärä ja asianomistajien selvittämisen vaikeus eivät ole ainoita rikostutkintaa vaikeuttavia tekijöitä. Näiden lisäksi tietoaineistot voivat olla hyvin laajoja ja asianomistajia voidaan havaita olevan Suomen lisäksi useissa eri maissa. Tällaisten kokonaisuuksien tutkiminen muodostuu nykyresursseilla äärimmäisen vaikeaksi. Loppuraportissa ongelman todetaan olevan vielä niin harvoin toteutuva, ettei muutoksiin ole tarvetta. Keskusrikospoliisi muistuttaa nyt tehtävillä lainsäädäntömuutoksilla määritellään keinot tulevaisuuteen. Nyt tehtävien ratkaisujen merkitystä arvioidessa on huomioitava ennakoitavissa oleva kehitys. Vastaamo-tutkinnan kaltaisia rikoskokonaisuuksia paljastuu tulevaisuudessa lisää. Esitutkintapakon rajaamisessa kyse ei ole yksittäisten asioiden tutkimatta jättämisestä. Tavoitteena on, että jokaista rikosasiaa ei tarvitsisi tutkia, jos poliisilla ei ole tiedossa asianomistajaa. Esimerkiksi tietomurtorikoksen tutkinnassa poliisi saattaa löytää takavarikoidusta palvelimesta näyttöä muistakin rikoksista, joista ei ole asianomistajat tiedossa, niin tällaisessa tilanteessa poliisilla ei tulisi olla velvoite tutkia kaikkia poliisin tietoon tulleita rikoksia.

Mietinnössä ratkaisuksi on ehdotettu muun muassa asian selvittämisen laajuuden, asianomistajien kuulemisen rajaamisen sekä mahdollisten tutkinnan rajoittamisten tarkastelu. Keskusrikospoliisi toteaa näiden keinojen olevan riittämättömiä tutkintaresurssien tehokkaan kohdentamisen kannalta. Työryhmän ehdotukset edellyttävät kaikilta osin jo esiselvittämistä, tutkintaa ja toimivaltuuksien käyttöä, sekä tutkinnan päättämismenettelyihin liittyvää päätöksentekoa. Yleisesti voidaan todeta tutkinnan vähäisen resursoinnin pakottavan poliisia ohjaamaan resursseja väkivalta- ja huumausainerikosten kaltaisten vakavien rikosten tutkimiseen, jolloin esimerkiksi pienet omaisuusrikokset jäävät odottamaan.

Tosiasiaa osa rikosasioista jää tutkimatta, sillä ne ehtivät vanhentua ennen aktiiviseen tutkintaan ehtimistä, tutkinnan aikana, tai ennen syyteharkinnan valmistumista. Kyse on resurssivajeesta, joka on poliisista riippumaton. Keskusrikospoliisi on huolissaan tilanteen vaikutuksesta kansalaisten luottamukseen poliisia kohtaan. Liian pitkiksi venyvät rikostutkinnat tai asioiden vanhentuminen avaavat mahdollisuuden poliisista tehtäville kanteluille tai rikosilmoituksille, mikä kuormittaa poliisia entisestään. Kyseessä on kierre, jonka katkaiseminen edellyttää lainsäätäjän toimia. Säättämällä laissa esitutkintapakosta luopumisesta, lain tasolla määriteltäisiin aikaisempaa täsmällisemmin yhteiskunnallinen tahtotila poliisin voimavarojen kohdentumisesta ja erityisesti perusoikeussuojasta, eikä asia jäisi enää tutkinnanjohtajan tai syyttäjän harkintavastuulle rajoittamispäätösten muodossa.

Mikäli osittainen esitutkintapakon rajaaminen ei ole mahdollista, Keskusrikospoliisi ehdottaa vaihtoehdoksi tehtävien kiireellisyysjärjestyksestä säättämistä poliisilakiin. Keskusrikospoliisi huomauttaa, että esitutkintalain 3 luvun 9 §:n 2 momentti mahdollistaisi ongelman ratkaisemisen, mikäli muutoksia tehtäisiin poliisilain 1 luvun 6 §:n 2 momentin kiireellisyysjärjestyksestä koskevaan säännökseen siten, että poliisi voisi jättää tehtävän, tässä tapauksessa esitutkinnan, kokonaan suorittamatta poliisilakiin perustuvan priorisointisäännöksen perusteella.

Lounais-Suomen poliisilaitos pitää tärkeänä, että poliisille turvattaisiin riittävät resurssit esitutkinnan suorittamiseen laissa säädetyssä laajuudessa. Laissa tulisi säätää mahdollisuudesta keskeyttää tai päättää esitutkinta tai jättää se suorittamatta niissä asianomistajarikoksissa, joissa asianomistaja ei itse edesauta asian selvittämistä rikosilmoituksen tekemisen jälkeen.

Länsi-Uudenmaan poliisilaitos huomioi, että esitutkintapakkoa ja esitutkinnan laajuutta tulee jatkossakin arvioida, koska kyse on ennen kaikkea poliisin ja esitutkintaviranomaisen resursseista ja resurssien tehokkaasta käyttämisestä. Suuri osa resursseista menee tällä hetkellä tutkintapyyntöjen ja rikosilmoitusten päättämiseen ja esitutkinnan rajoittamiseen, mikä on pois vakavampien rikosten tehokkaasta tutkinnasta ja rikosten paljastamisesta. Koska tarvittavia lisäresursseja ei saada ja toimintaympäristö muuttuu koko ajan vaativammaksi, tarvitaan tutkinnan päättämiseen kevyempi menettely ja esitutkinnan toimittamisvelvollisuuden lievennyksiä.

Pohjanmaan poliisilaitos pitää esitutkintapakkoa suurimpana haasteena nykypäivän rikostutkintatyössä. Poliisilaitos katsoo, ettei ilman muutoksia päästä nopeampaan ja tehokkaampaan rikosprosessiin.

Pohjois-Suomen syyttäjäalue katsoo, että teknologian kehityksen ja erityisesti verkossa tapahtuvan rikollisuuden lisääntymisen myötä tämä kysymys on edessä ennemmin tai myöhemmin. Esitutkinnan rajoittaminen ei ole tässä sopiva työkalu. Tulevaisuudessa

esitutkintapakkoa täytyy ryhtyä rajaamaan jollain mulla tavalla. Tämä voisi tapahtua esimerkiksi siten, että laajojen rikoskokonaisuuksien tutkinnassa ilmenevien vähäisten rikosten osalta tutkinnanjohtajalla olisi itsenäinen harkintavalta siihen, kirjataanko asiasta rikosta.

Poliisiammattikorkeakoulu pitää nykyisen lainsäädännön tarjoamia mahdollisuuksia riittävinä perusteina poiketa esitutkintapakosta, kun tapauksessa on suuri määrä asianomistajia. Tämä sääntely asianomistajien selvittämisestä on tehokkaasti käytettynä riittävä korjaamaan niitä ongelmia, joita asianomistajien suuren määrän vuoksi voi tulla.

Poliisihallitus ei näe, että esitutkinnan määrämuotoistaminen on tie laadukkaaseen esitutkintaan, kun esitutkinnan nykyiset puutteet osittain johtuvat rikoksia tutkivan henkilöstön vähyydestä sekä koulutusvajeudesta. Esitutkintapakkoa ja esitutkinnan laajuutta tulee jatkossakin arvioida, koska kyse on poliisin ja muiden esitutkintaviranomaisten resursseista ja resurssien tehokkaasta käyttämisestä. Poliisin toimintaympäristö muuttuu koko ajan vaativammaksi ja täten tarvitaan tutkinnan toimenpiteisiin sujuvampia tapoja sekä esitutkinnan toimittamisvelvollisuuteen lievennyksiä erityisesti lieviin rikoksiin tai rikoksiin, joiden ratkaiseminen voisi onnistua restoratiivisen oikeuden tai hallinnollisin keinoin paremmin kuin poliisin avulla rikosoikeudellisin sekä tarvitaan lisäksi poliisille nykypäivänä kuulumattomien tehtävien rajausta. Poliisihallitus korostaa, että pitäisi kehittää sellaisia toimenpiteitä, joilla mahdollisimman varhaisessa vaiheessa saadaan karsittua rikosprosessista sisällöllisesti ja laadullisesti asiat, jotka sinne eivät nykypäivänä kuulu tai niiden selvittämisintressit ovat yhteiskunnan kannalta vähäisiä. Yksi keino voisi olla rikosilmoituksen kirjaamiskynnyksen nosto, jolloin prosessin ei tulisi arvioitavaksi asioita, jotka eivät ylipäättään rikosprosessin kuulu. Toisena keinona voisi olla myös asianomistajarikosten laajuuden tarkastelu. Tulisi arvioida, onko joitakin rikostyyppisiä, joissa asianomistajan tahtotilan huomioiminen voisi olla aiheellinen erityisesti digitalisaation kehityksen myötä tulleiden yhteiskunnan toimintaympäristön muutosten johdosta. Tässä asiassa merkittävän piiloriikollisuuden huomioiminen suhteessa siihen, että näkeekö yhteiskunta rikoksen virallisen syytteen alaiseksi, voisi olla pohdittavaa.

Rikosuhripäivystys (RIKU) yhtyy työryhmän näkemykseen. Niin sanotusta esitutkintapakosta ei tule luopua. Näihin tilanteisiin liittyy myös asianomistajan tarve saada riittävästi tietoa siitä, mistä syystä esitutkintaa ei mahdollisesti toimiteta tai se keskeytetään. Rikosuhripäivystyksen näkemyksen mukaan tulisi kuitenkin myös erikseen selvittää mahdollisuuksia kehittää asianomistajien oikeusturvaa laajoissa Vastaamo-tietomurron kaltaisissa rikoksissa. Tässä selvityksessä tulisi pohtia keinoja muun muassa sille, miten asianomistajia voidaan tavoittaa esimerkiksi heidän kuulemistaan varten muulla tavoin kuin jättämällä vastuu viranomaisten tiedotteiden seuraamisesta asianomistajalle itselleen. Vastaamo-tapauksesta kertynyt kokemus osoittaa, että tiedottaminen asianomistajille on näissä tilanteissa hyvin haasteellista ja vaarana on, että läheskään kaikki uhrit eivät saa tietoa heidän

oikeuksiensa kannalta tärkeistä seikoista, koska monet toimet jäävät asianomistajan oman, median tai tukipalveluiden kautta tulevan, tiedonsaannin ja ilmoittautumisen varaan. On hyvin todennäköistä, että laajat tietomurrot tulevat jatkossa lisääntymään, joten niihin on tärkeää varautua ennalta myös uhrien oikeusturvan toteutumiseksi.

Sisäministeriö pitää esitutkintavelvoitteen lieventämisen kirjauksen puutetta mietinnössä harmittavana, koska esitutkintavelvoitteen lieventäminen voisi olla merkittävä keino tehostaa esitutkintaprosessia ja varmistaa tutkintaresursseja tärkeimpien ja törkeimpien rikosten tutkintaan. On selvää, että lainsäätäjän tulisi viime kädessä voida arvioida, olisiko tällaiselle tarvetta ja miten prosessi ja päätöksenteko tulisi toteuttaa siten, ettei yksittäisen ihmisen oikeusturvaan puututa mielivaltaisesti. Jos esitutkintavelvoitteen lieventäminen olisi kirjattu mietintöön, siihen olisi voinut perustella eri viranomaisten näkökantoja riippumatta, olisiko asiaa esitetty eteenpäin. Olennaista olisi ollut arvioida lieventämisen mahdollisuutta ja sen vaikutuksia nykyisessä tilanteessa. Esitutkinta- ja koko rikosprosessin kannalta olisi todella tärkeää kyetä kehittämään sellaisia toimenpiteitä, joilla mahdollisimman varhaisessa vaiheessa saadaan karsittua rikosprosessista sisällöllisesti ja laadullisesti sen kaltaiset asiat, jotka sinne eivät välttämättä kuulu tai niiden selvittämisen intressit ovat yhteiskunnan kannalta vähäisiä. Tällaisella menettelyllä olisi saatavissa kustannustehokasta hyötyä ja suurin vaikuttavuus yhteiskunnan kannalta.

Sisä-Suomen poliisilaitos pitää nykyisiä säännöksiä toimivina, mutta katsoo niiden soveltamisesta aiheutuvan kustannuksia poliisissa. Esitutkintalain uudistamisen yhteydessä olisi ollut perusteltua tehdä päätös siitä, onko olemassa sellaisia rikosasioita, joiden katsotaan olevan yhteiskunnallisen merkittävyytensä vuoksi sellaisia, että niiden esitutkintapakosta olisi voinut luopua. Säännöksellä ei olisi ollut merkittävää vaikutusta siihen, mitä rikosasioita tosiallisesti tutkitaan, mutta sillä olisi voitu saavuttaa työajan käyttöön liittyviä säästöjä. Tämän seurauksena työaika olisi voitu ohjata sellaisten rikosten tutkintaan, jotka ovat yhteiskunnan näkökulmasta haitallisimpia.

Professori Matti Tolvanen, Itä-Suomen yliopisto ei kannata esitutkintapakosta luopumista. Tolvanen katsoo, ettei poliisille ei voida antaa kategorista päätösvaltaa siitä, mitä rikoksia tutkitaan ja mitä ei. Lainsäätäjä määrittelee rikosteot ja lähtökohtaisesti rikokset tulee tutkia. Voimavaroja pitää kuitenkin kohdentaa ja siksi voimassa oleva lainsäädäntö antaa mahdollisuudet esitutkinnan rajoittamiseen, eri perusteilla. Nykyisin voimassa oleva lainsäädäntö antaa hyvät mahdollisuudet esitutkinnan suuntaamisen rikosvastuun toteutumisen kannalta relevantteihin tekoihin. Poliisin ja syyttäjien tulisi nykyistä enemmän harkita juttujen rajaamista niin, että rikosvastuu toteutuisi optimaalisesti, mutta rajallisia voimavaroja säästäen. Erityisesti rikoksia, joissa asianomistajilla ei ole korvausintressiä, tulisi laajoissa rikosjutuissa rajata riittävän ajoissa tutkinnan ulkopuolelle, hyvällä poliisi-syyttäjä yhteistyöllä. Esitutkintapakko nykyisin modifioidussa muodossaan sovitaa hyvin yhteen rikosvastuun toteuttamisen idean ja voimavarojen tarkoituksenmukaisen jakamisen.

11.2 Syyteneuvottelun kehittäminen

Merkittävä osa kysymyksestä lausuneista lausunnonantajista kannattaa syyteneuvottelun kehittämistä tai kehittämismahdollisuuksien selvittämistä (**Asianajaja, prosessioikeuden dosentti Markku Fredman, Helsingin hovioikeus, Hämeen poliisilaitos, Itä-Suomen hovioikeus, Kaakkois-Suomen poliisilaitos, Lounais-Suomen poliisilaitos, Keskusrikospoliisi, Pohjois-Suomen syyttäjälaitos, Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisihallitus, Suomen Asianajajaliitto, Suomen Lakimiesliitto - Finlands Juristförbund ry, Suomen Syyttäjähdistys ry, Syyttäjälaitos, Professori Matti Tolvanen/Itä-Suomen yliopisto, Vaasan hovioikeus**).

Asianajaja, prosessioikeuden dosentti Markku Fredman pitää ehdotusta erittäin kannatettavana. Fredmanin mukaan erityisesti huumausainerikokset tulisi säätää syyteneuvottelujärjestelmän piiriin. Laajat huumejutut vievät kohtuuttomasti syyttäjien ja tuomioistuinten resursseja ja myös niissä annettava julkinen oikeusapu puolustajan työn muodossa on hyvin tehotonta, kun salissa saattaa olla kymmeniä vastaajia avustajineen, joista vain harvat pääsevät ääneen yksittäisen istuntopäivän aikana. Säästöä tulisi myös esituskinnassa, kun asian tutkinta voitaisiin ehkä lopettaa syyteneuvottelun tuloksena.

Eduskunnan oikeusasiamies mainitsee tuoneensa aikaisemmissa syyteneuvottelua koskevissa lausunnoissaan esiin periaatteelliset näkemyksensä siitä, että syyteneuvottelujärjestelmä saattaa loukata yhdenvertaisuutta ja oikeudenmukaisuutta niin, että yleinen luottamus rikosoikeudelliseen järjestelmään vaarantuu. Syyteneuvottelujärjestelmässä rangaistuksen ankaruus määräytyy ainakin käytännössä osaksi neuvottelun perusteella eikä vain rikoksen moitittavuuden ja tekijän syyllisyyden perusteella. Eduskunnan oikeusasiamies toteaaakin aikaisempien kannanottojensa mukaisesti, ettei edelleenkään katso olevan aihetta kehittää syyteneuvottelujärjestelmää ainakaan siihen suuntaan, että esitutkinnasta tulisi entistäkin tunnustamishakuisempaa.

Etelä-Savon käräjäoikeus katsoo, että syyteneuvottelumallin toimivuutta ja kehittämistä lienee syytä arvioida.

Helsingin hovioikeus katsoo, että syyteneuvottelun käyttämisen tulisi jo yhdenvertaisuussyistä olla johdonmukaista. Syyteneuvottelutien valitseminen vaikuttaa olevan nykyisin liiaksi sidoksissa jopa yksittäisen syyttäjän henkilöön, eivätkä muut toimijat välttämättä huomaa tätä väylää vaihtoehdoksi tavanomaiselle rikosprosessille. Hovioikeudessaakin ilmenee tapauksia, jotka olisi voitu käsitellä syyteneuvottelussa. Hovioikeus ehdottaa jatkovalmistelussa harkittavaksi erityisesti, tulisiko syyteneuvottelun aloittaminen säätää nykyistä velvoittavammaksi ja olisiko mahdollista poistaa syyteneuvottelun esteitä ja muutenkin madaltaa kynnystä käsitellä asia syyteneuvottelussa.

Hämeen poliisilaitos pitää esitystä periaatteessa kannatettavana, mutta nykyisellään syyteneuvottelu ei tehosta rikosprosessia, koska se ei pääsääntöisesti kevennä esitutkintaa ja sen soveltamisala on suppea.

Itä-Suomen hovioikeus yhtyy LEAN-raportissa esitettyihin suosituksiin, joiden mukaisesti on ryhdyttävä tarpeellisiin toimenpiteisiin lainsäädännön muuttamiseksi. Syyteneuvottelua ja tunnustamisoikeudenkäyntiä tulisi entisestään kehittää ja soveltamisalaa laajentaa, koska se on käyttökelpoinen tapa tehostaa oikeudenkäyntejä. On selvittävä lisäksi, voidaanko syyteneuvottelua käydä vielä hovioikeuden käsittelyn aikana. Mahdollisuudella käydä syyteneuvotteluita hovioikeudessa voidaan saavuttaa mahdollisuus edelleen tehostaa oikeudenkäyntejä. Kehittämisessä tulisi löytää keinot ja rajat esimerkiksi siihen, missä vaiheessa pätevä tunnustus toisi epäillyn seuraukselle toivotun vaikutuksen, jotta neuvottelulle asetettu tarkoitus toteutuisi. Merkitys seuraukselle voisi olla sitä isompi mitä aiemmassa vaiheessa tunnustus tulisi. Nyt ongelmaksi on noussut se, että syyteneuvotteluihin herätään liian myöhään, jopa oikeudenkäyntivaiheessa. Jopa haastehakemukseen vastaamisessa tuomioistuimissa nostetaan esille halukkuus tunnustamisoikeudenkäyntiin, ilman että syyttäjä on tehnyt tuomioesitystä. Lain toteutumisen tavoite on tuolloin auttamatta liian myöhässä. Lisäksi voisi pohtia, olisiko löydettävissä ratkaisu asianomistajan suostumuksesta luopumiselle, esimerkiksi tilanteessa, jossa vastaaja suostuu korvaamaan asianomistajalle aiheutuneen vahingon.

Kaakkois-Suomen poliisilaitos yhtyy mietinnössä esitettyyn, että syyteneuvottelumenettelyn käyttöä ja toimivuutta on tarpeen edelleen seurata.

Lounais-Suomen poliisilaitoksen näkemyksen mukaan syyteneuvottelua tulisi edelleen kehittää. Nykymuodossaan syyteneuvottelussa päästää vain harvoin tilanteeseen, jossa se todellisuudessa keventäisi prosessia ja helpottaisi ja nopeuttaisi esitutkintaa. Onnistuessaan syyteneuvottelu vähentää esitutkinnan työtä välillä olennaisesti, mutta epäonnistuessaan esitutkinta vaatii jopa enemmän työtä kuin normaalissa syyteharkintaan menevässä asiassa.

Länsi-Uudenmaan poliisilaitos huomauttaa, että käytännössä on ollut vaikea toteuttaa syyteneuvottelua siten, että se keventäisi esitutkintaa.

Keskusrikospoliisi suhtautuu myönteisesti syyteneuvottelulainsäädännön kehitysmahdollisuuksien selvittämiseen. Nykyinen syyteneuvottelujärjestelmä perustuu siihen, että henkilö selvittää oman rikollisen toimintansa. Keskusrikospoliisi esittää harkittavaksi syyteneuvottelujärjestelmän muuttamista muualla maailmassa omaksutulla tavalla koskemaan henkilön omien rikosten selvittämisen lisäksi myös muiden henkilöiden rikollisen toiminnan selvittämistä. Keskusrikospoliisi ehdottaa myös sen selvittämistä, tulisiko mahdollisuus syyteneuvotteluun ulottaa esimerkiksi laajoihin huumausainerikoksiin.

Keskusrikospoliisi huomauttaa, että se on tyytymätön nykyiseen lakiin, jossa ei huomioida poliisin esitutkintatyötä, vaan ainoastaan helpotetaan syyttäjän ja tuomioistuimen työtaakkaa. Nykyisessä mallissa poliisi edelleen suorittaa esitutkinnan täysimääräisesti. Esitutkinta on rikosprosessin työläin vaihe, joten mahdollisuuksia sen keventämiseen tulisi arvioida. Keskusrikospoliisi katsoo, että syyteneuvottelun soveltamisalaa laajentamalla on mahdollista saavuttaa huomattavia prosessiekonomisia säästöjä, mikäli sovitteluun ohjautuvissa asioissa poliisin työtaakkaa kevennetään siten, että esitutkintaa ei tarvitse suorittaa täysimääräisesti.

Pohjois-Suomen syyttäjäalue yhtyy työryhmän näkemykseen siitä, että syyteneuvottelun kehittämistä tulisi arvioida omassa hankkeessa. Toivottavaa kuitenkin olisi, että tässä tulevassa kehittämishankkeessa otettaisiin mietintään huomattavasti laajempi juttukanta ja huomattavasti notkeampi toimintamalli.

Poliisiammattikorkeakoulun näkemyksen mukaan syyteneuvottelu on toimiva menettely, jos menettelyä vain käytettäisiin laajemmin. Selvää tietysti on, ettei syyteneuvottelu sovellu kaikkiin rikoksiin, mutta toisaalta ei myöskään pelkästään talousrikoksiin. Käytännöt vielä talousrikossyyttäjienkin kesken voivat vaihdella suuresti, jopa alueiden sisällä. Jossain määrin syyttäjät voivat kokea syyteneuvottelut ”ylimääräiseksi” työksi. Usein syyteharkintaan ryhdyttäessä syyteneuvottelu tarkoittaa, että syyttäjän pitäisi jo ennen oikeudenkäyntiä ryhtyä neuvottelemaan avustajien kanssa. Aikaisemmin Poliisiammattikorkeakoulun lausunnossa viitattiin esitutkintayhteistyötä koskevan koulutuksen tarpeellisuuteen. Sellaisessa koulutuksessa pystyttäisiin korostamaan, kuinka suurta ajansäästöä saataisiin siitä, että asiaa ei jouduttaisi kokonaisuudessaan käsittelemään tuomioistuimessa. Koulutuksen toteuttaminen edellyttää kuitenkin lisäresursseja Poliisiammattikorkeakoululle. Syyteneuvottelu pitäisi pystyä aloittamaan mahdollisimman aikaisessa vaiheessa eli jo esitutkinnan alkuvaiheessa, ennen kuin asiaa ryhdytään laajasti tutkimaan ja selvittämään.

Poliisihallitus katsoo, että syyteneuvottelumenettelyn käyttöä ja toimivuutta on tarpeen edelleen seurata mietinnössä esitetyllä tavalla, ennen kuin syyteneuvottelusta on säädettävä muuta. Kokemuksen kertymisen kautta tarpeet nousevat esille.

Suomen Asianajajaliitto ehdottaa, että jatkovalmistelussa törkeät huumausainerikokset tulee tuoda syyteneuvottelun piiriin. Kuten mietinnössä todetaan, suurimmat jutturuuhkat aiheutuvat nykyään siitä, että yli 25 käsittelypäivää vieviä juttuja on koko ajan enemmän. Suurin osa näistä laajoista asioista on törkeitä huumausainerikoksia, joissa näyttö koostuu usein kirjallisesta todistelusta. Tällä hetkellä käräjäoikeuksissa käsitellään paljon myös sellaisia törkeitä huumausainerikoksia, jotka ovat täysin myönnettyjä ainakin jonkun syytetyn osalta. Tällaisten juttujen vieminen täysimittaiseen prosessiin ei ole järkevää ja syö tällä hetkellä kohtuuttomasti tuomioistuinten resursseja. Edelleen Asianajajaliitto ilmaisee

huolensa siitä, että syyteneuvottelun aloittaminen on usein hyvin riippuvaista esitutkintaviranomaisen henkilöstä ja käytännöt vaihtelevat suuresti eri henkilöiden sekä eri paikkakuntien välillä. Syyteneuvottelun kynnyksen tulee olla yhdenmukainen koko maassa.

Suomen Lakimiesliitto katsoo, että syyteneuvottelun kehittämistä tulisi jatkovalmistelussa selvittää lisää. Syyteneuvottelua käytetään tällä hetkellä vain vähäisissä määrin, vaikka jo nykyisellään laki mahdollistaisi menettelyn laajemman käytön. Jatkovalmistelussa tulisi selvittää, miten syyteneuvotteluita voitaisiin kehittää siten, että niitä voitaisiin käydä jo mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lisäksi tulisi selvittää, miten syyteneuvotteluiden esteitä olisi mahdollista vähentää tai poistaa. Myös syyteneuvottelujen käyttöalan laajentamista esimerkiksi huumausainerikoksiin tulisi samalla harkita. Jatkovalmistelussa tulisi selvittää myös sitä, voisiko syyttäjällä olla lakiin perustuva oikeus syyteneuvottelujen käymiseen silloin, kun syyteneuvotteluille ei ole estettä. Syyteneuvotteluiden lisäämisellä on mahdollisuus saavuttaa merkittäviä prosessieconomisia hyötyjä.

Suomen Syyttäjähdistys ry toteaa syyteneuvottelumenettelyn olevan nyky muodossaan toimimaton. Säännöksiä tulisi kehittää ja asiaa selvittää mitä esteitä asiassa on. Neuvoteltavien asioiden määrää tulee lisätä. Esimerkiksi mahdollisuus neuvotella huumausainerikoksista, oikeushenkilön rangaistusvastuusta, rikoshyötyvaatimuksesta, liiketoimintakiellosta. Samoin asianomistajan ehdoton suostumus asioissa, joissa on kymmeniä asianomistajia esim. nettipetoksissa hankaloittaa käytettävyyttä. Samoin se, että ulkomailla olevan vastaajan on henkilökohtaisesti tultava paikalle hankaloittaa toimivuutta. Näitä esteitä tulee pohtia avoimin mielin, jos halutaan, että syyteneuvottelua käytetään.

Syyttäjälaitos katsoo tarpeelliseksi selvittää syitä ETL 3:10a:n mahdollistamaan tunnustamismenettelyn vähäiseen käyttöön sekä mahdollisuuksia muuttaa sääntelyä niin, että tunnustaminen tässä varhaisessa ja siten prosessieconomisesti eniten hyödyttävässä vaiheessa olisi useammin käytetty. Edelleen syyteneuvottelussa neuvoteltavien asioiden määrän lisäämistä tulisi pohtia. Esimerkiksi mahdollisuus neuvotella rikoshyötyvaatimuksesta, liiketoimintakiellon vaatimisesta sekä oikeushenkilön rangaistusvastuusta voisi sujuvoittaa prosessia rikosasioissa, joissa nämä kysymykset esiintyvät liitännäisvaatimuksina.

Professori Matti Tolvanen, Itä-Suomen yliopisto viittaa LEAN-selvityksessä esittämänsä, että syyteneuvottelun käyttöalan laajentaminen tulisi ottaa harkittavaksi esimerkiksi törkeisiin huumausainerikoksiin ja osaan rikoslain 21 luvun rikoksista. Nykyisellään syyteneuvottelu ei tuo merkittävää työnsäästöä soveltamisalan suppeuden takia.

Vaasan hovioikeus pitää ehdotusta kannatettavana.

11.3 Perusteluvollisuus syyttäjän ja esitutkintaviranomaisen sekä tuomioistuimen ratkaisussa

Kysymyksestä lausuneet lausunnonantajat eivät pääosin kannata lainsäädäntömuutoksia perusteluvollisuuteen (**Eduskunnan oikeusasiamies, Etelä-Savon käräjäoikeus, Hämeen poliisilaitos, Kaakkois-Suomen poliisilaitos, Oulun käräjäoikeus, Oikeuskansleri, Pohjanmaan poliisilaitos, Pohjois-Suomen syyttäjääalue, Poliisihallitus, Suomen Asianajajaliitto, Suomen tuomariliitto ry, Professori Matti Tolvanen/Itä-Suomen yliopisto**).

Asianajaja, prosessioikeuden dosentti Markku Fredman pitää ehdotusta sinänsä kannatettavana, mutta huomauttaa, että poliisi ei perustele ratkaisuaan lähettää juttu syyteharkintaan eikä syyttäjä perustele nostamaansa syytettä. On nurinkurista, jos järjestelmä ohjaa virkamiehiä toimimaan siten, etteivät he joudu laatimaan ratkaisulleen perusteluja: jos rikosasia siirretään seuraavaan vaiheeseen, selviää virkamies helpommalla kuin lopettamalla rikosprosessin omalle työpöydälleen.

Eduskunnan oikeusasiamies toteaa, että laillisuusvalvonnassa esitutkintapäätösten perustelu (nimenomaan päätökset jättää esitutkinta toimittamatta) on yleisin yksittäinen kantelujen aihe – kantelijat eivät joko hyväksy tai ymmärrä, miksei heidän ilmoituksensa ole johtanut esitutkintaan. Päätökset voivat olla sinänsä olla pitkiäkin, koska niissä on paljon eri yhteyksistä poimittuja fraaseja esitutkintavelvollisuudesta. Suurin ongelma on, että ratkaisuja ei sidota käsillä olevaan yksittäistapaukseen. Asian ratkaisijan (mahdollisesti) tekemä oikeudellinen päättely jää kirjaamatta, jolloin ei ole ihme, että asianomistajalle jää epäselväksi, miksi esitutkintaa ei juuri hänen asiassaan tehty. Kuitenkin juuri tämä olisi ratkaisulta vaadittavien perustelujen keskeinen elementti. On totta, että ratkaisuja voisi perustella nykyistä ”tiiviimmin”. Tämä ei kuitenkaan saa johtaa siihen, että perusteluiksi riittäisivät yleiset viittaukset tutkintakynnykseen yms. vaan päätös tulisi perustella myös kyseisen yksittäistapauksen tosiseikoilla. Eduskunnan oikeusasiamies toteaa myös, että perusteluvollisuudesta ja ratkaisujen perustelujen laajuudesta keskusteltaessa on syytä tarkastella myös sitä, että ratkaisujen perusteluilla on useita funktioita ja useita kohderyhmiä. Perusteluja kirjoitetaan ensisijaisesti asianosaisille, mutta myös ratkaisutoimintaa valvoville tahoille kuten esimiehille ja laillisuusvalvojille. Hyvin perustelluilla ratkaisuilla saattaa olla arvonsa myös ennakkotapauksina tai kirjoitustapaa koskevinä mallieina. Ratkaisun tekijälle perustelujen kirjoittaminen toimii tietynlaisena tarkastuslistan läpikäymisenä ja omakohtaisen oikeudellisen kontrollin apuvälineenä. Hankalasti ratkaistavissa tapauksissa perustelujen kirjoittaminen saattaa johdattaa ratkaisijan lopputulokseen, johon ilman perusteluiden johdatusta olisi muuten vaikea päätyä. Mikäli perusteluita ei kirjoitettaisi, virheellisten tai huonosti harkittujen ratkaisujen todennäköisyys kasvaisi.

Näillä reunaehdoilla eduskunnan oikeusasiamies pitää perusteltuna työryhmän lopputulemaa siitä, ettei esitutkintaviranomaisen päätösten perusteluvollisuutta koskeviin säännöksiin tarvita muutoksia.

Eduskunnan oikeusasiamies tuo kuitenkin osiin vielä tältä osin, että ilmeisesti Poliisihallituksen ohjeistuksen myötä esitutkintapäätöksiin on ilmaantunut merkintä, että tutkinnanjohtaja on tehnyt asian tutkijan ”esittelystä”. Eduskunnan oikeusasiamies viittaa lausunnossaan perustuslain 118 §:n mukaiseen esittelijän virkavastuuseen. Vaikka esittelijä ei osallistu asian varsinaiseen ratkaisemiseen, hän vastaa kuitenkin ratkaisun mahdollisista virheistä. Tämän vuoksi hänellä on oikeus jättää ratkaisuun myös eriävä mielipiteensä. Esitutkintapäätösten osalta ei ole säädetty siitä, että ne tehtäisiin esittelystä. Sen sijaan esitutkintalaissa on nimenomaisesti säädetty, että tutkinnanjohtaja muun muassa päättää tarvittaessa siitä, toimitetaanko esitutkinta, ja päätöksen tekemiseen mahdollisesti tarvittavien seikkojen selvittämisestä. Päätösvallasta on säädetty eduskunnan oikeusasiamiehen käsityksen mukaan näin muun muassa siitä syystä, että tutkinnanjohtajalla on koulutuksensa ja kokemuksensa perusteella tutkijaa paremmat edellytykset tehdä esitutkinnan kannalta keskeiset päätökset. Tutkijan tehtävistä on esitutkintalain 2 luvun 3 §:ssä säädetty seuraavaa. Tutkija suorittaa tutkinnanjohtajan johdon ja valvonnan alaisena epäiltyä rikosta koskevat kuulustelut ja muut esitutkintatoimenpiteet sekä toteuttaa tutkinnanjohtajan antamat asian tutkintaa koskevat määräykset ja suorittaa muut tutkijalle lain mukaan kuuluvat toimenpiteet. Tutkinnanjohtaja voi määrätä tutkijan valmistelemaan esitutkintapäätöksen, mutta eduskunnan oikeusasiamiehen käsityksen mukaan hän ei voi määrätä tutkijaa toimimaan asiassa esittelijänä, jolle syntyisi esittelijän vastuu päätöksestä. Asian esittely ei ole esitutkintatoimenpide eikä muukaan tutkijalle lain mukaan kuuluva toimenpide. Tutkinnanjohtaja ei tähän oikeuttavan säännöksen puuttuessa voi ”sitoa” valmistelijaa perustuslain 118 §:n 2 momentin mukaiseen oikeudelliseen vastuuseen päätöksestään. Tutkinnanjohtajan päätöksen lainmukaisuudesta vastaa aina nimenomaan hän itse päätöksentekijänä.

Eduskunnan oikeusasiamies korostaakin, että tutkijan osalta kyse on ainoastaan päätöksenteon valmistelusta, vaikkakin Poliisihallituksen ohjeessa (ja esitutkintapäätöksissä) käytetään sanaa ”esittely”. Olisi perusteltua, että tulevan hallituksen esityksen perusteluissa tähän kysymykseen otettaisiin selventävästi kantaa. Edellä lausuttu ei luonnollisesti tarkoita, että tutkijalla ei olisi vastuuta virkatoimistaan, kun hän valmistelee päätöksentekoa. Tutkija on virkamiehenä perustuslain 118 §:n 1 mukaisessa virkavastuussa virkatoimiensa lainmukaisuudesta. Vaikka hän ei valmistelijana siis ole vastuussa itse päätöksestä, hänen on jo valtion virkamieslain nojalla suoritettava tehtävänsä asianmukaisesti ja viivytyksettä. Hänen tulee tehdä virkatoimensa huolellisesti ja hän on vastuussa oman toimintansa asiallisesta ja muodollisesta virheettömyydestä.

Etelä-Savon käräjäoikeus katsoo, ettei tuomioistuimien perusteluvollisuutta koskevaa säännöstä ole tarvetta muuttaa, koska sellainen on ollut jo yli 20 vuotta.

Hämeen poliisilaitos toteaa esitutkintaviranomaisen ratkaisuihin tapahtuneen kehitystä perusteluiden suhteen, eikä tästä syystä muutokselle nähdä tarvetta tällä hetkellä.

Itä-Suomen hovioikeus yhtyy LEAN-raportissa esitettyihin kannanottoihin. Perusteluvollisuuden keventäminen on ongelmallista muutoksenhaun kannalta, mutta kyseessä on keskeinen keino tehostaa asian käsittelyä. Kirjalliset tuomiot ovat jo nyt vaikeaselkoisia asianosaisille, joille tuomiot tulee kirjoittaa. Perusteluiden kirjoittamisessa tulee keskittyä sisältöön – ei laajuuteen. Perusteluvollisuuden keventäminen voi kannustaa ratkaisijoita julistamaan ratkaisuja nykyistä enemmän, jolloin ratkaisun sisältö olisi helpompiselkoista myös asianosaisille. Ratkaisun tallentaminen ei olisi muutoksenhaun kannalta ongelmallista, kun ratkaisun sisältö voidaan tarvittaessa tarkistaa tallenteelta. Perusteluvollisuuden keventämistä tulee kehittää edelleen.

Kaakkois-Suomen poliisilaitos pitää kannatettava, että perusteluvollisuus pidetään entisellään, kun otetaan huomioon ratkaisuihin usein liittyvä merkittävä julkisen vallan käyttö sekä asianosaisten ja päätöksentekijöiden oikeusturva. Voimassa oleva sääntely mahdollistaa ratkaisujen perustelemisen vallitsevaa käytäntöä tiiviimmin.

Länsi-Uudenmaan poliisilaitos toteaa, että päätösten perustelemiseksi tarvitaan yhteistä linjaa ja erityisesti koulutusta tutkinnanjohtajille.

Oulun käräjäoikeus pitää selvänä, ettei tuomioistuinten perusteluvollisuutta tule poistaa. Perusteluiden muoto julistetuissa ja lainvoimaiseksi jääneissä ratkaisuihin voisi kuitenkin olla pelkkä äänitallenne julistamisesta. AIPAn tulee mahdollistaa tätä mahdollistava tekniikka/toiminto. Tosiasiassa on usein niin, että suullisesti julistetun ratkaisun suullisesti ilmoitetut perustelut ovat laajemmat ja seikkaperäisemmät kuin mitä tuomari kirjoittaa tyytymättömyyden ilmoittamiselle säädetyn ajan jälkeen kirjallisesti arkistoa varten.

Oikeuskansleri ei näe tarvetta muutoksille tuomioistuimen ratkaisujen perusteluvollisuutta koskevaan sääntelyyn. Oikeuskanslerinvirasto tuo kuitenkin esille mahdollisena teknisenä ratkaisuna, että erilaiset puheentunnistusohjelmat ovat kehittyneet viime vuosina huomattavasti ja ohjelmat purkavat suomenkielistäkin sanelua samanaikaisesti tekstiksi varsin sujuvasti. Tuomari voisi tulevaisuudessa mahdollisesti ohjelman avulla kirjoittamisen sijaan sanella tuomion ja tarkistaa ohjelman tuottaman kirjallisen lopputuloksen, mikäli tämä olisi hänelle tehokkaampi työskentelytapa. Puheentunnistusohjelmien käyttö voisi olla tulevaisuudessa mahdollisesti muutoinkin yksi käytännön keino tehostaa rikosprosessin työskentelytapoja.

Pohjanmaan poliisilaitos ei pidä tarpeellisenä kehittää perusteluvollisuutta, koska varsinkin esitutkintaviranomaisten ratkaisuihin on tapahtunut paljon kehitystä perusteluiden suhteen.

Pohjois-Suomen syyttäjäalue yhtyy työryhmän näkemykseen.

Poliisiammattikorkeakoulu pitää mietinnön osiota ratkaisujen tason parantamisesta kannatettavana. Poliisiammattikorkeakoulun tehtäväkentän myötä esitutkintapäätösten perustelut kuuluvat poliisin päällystötutkinnossa tulevissa päällystätehtävissä oleville henkilöille opetettaviin asioihin. Vaikka perustelujen tasoon on kiinnitetty huomiota tutkintokoulutuksissa jo pitkään, Poliisiammattikorkeakoulun tiedossa on, että päätöksiä tehtäessä käytetään jossain määrin fraasinomaisia perusteluja, joita ei voida pitää riittävinä. Tähän nähden pelkkien lainkohtien siteeraamista ei voida pitää perusteltuna. Silloin asianosaisen oikeus saada perusteltu päätös häntä koskevan rikosasian esitutkinnan lopettamisesta tai rajoittamisesta ei toteudu. Asianosainen tulee voida lukea ratkaisun perusteluista konkreettisesti, miksi esitutkintaviranomainen toimii julkista valtaa käyttäessään päätöksessä todetulla tavalla.

Poliisihallitus kannattaa, että perusteluvollisuus pidetään entisellään tai enemmänkin tarkasteltaviin mahdollisuuksiin esim. yksinkertaisen rikosasian esitutkintapäätösten perusteluvollisuuden määrämuotoistamiseen.

Rikosuhripäivystys (RIKU) pitää tärkeänä, että perusteluvollisuus toteutuu käytännössä. Kun uhri saa päätöksen siitä, että esitutkintaa ei toimiteta tai se keskeytetään tai syytettyä ei nosteta, on ensiarvoisen tärkeää, että perustelut on laadittu siten, että uhri kykenee ne ymmärtämään. Tämä edesauttaa myös päätöksen hyväksymistä. Uhri saattaa kokea päätöksen vääräksi, epäoikeudenmukaiseksi tai hänen oikeusturvaansa loukkaavaksi. Myös RIKUn tukityötä helpottaa se, että perustelut on laadittu siten, että työntekijä tai tukihenkilö pystyy avaamaan päätöksen sisällön ymmärrettävällä tavalla, mikä voi tukea pettynyttä ja ehkä jopa arvottomuutta kokevaa uhria mukautumaan tilanteeseen.

Suomen Asianajajaliitto ei näe muutostarvetta, vaan katsoo, että kyse on julkisen vallan käytöstä ja perusoikeusliitännäisestä asiasta. Muutoksiin ei tule ryhtyä taloudellisten paineiden vuoksi.

Suomen tuomariliitto ry yhtyy mietinnössä esitettyyn.

Professori Matti Tolvanen, Itä-Suomen yliopisto katsoo mietinnössä todetun varsin hyvin, että perusteluvollisuus on tapauskohtainen. Tosiasia kuitenkin on, että varsin usein perustelut voisi kirjoittaa nykyistä tiiviimmin, rikosvastuun kannalta relevantteihin seikkoihin keskittyen. Lainsäädäntömuutoksille ei tässä vaiheessa ole tarvetta, eikä laissa oikein voidakaan säädellä perusteluista kuin varsin yleisellä tasolla.

11.4 Rikosasioiden valmistelu käräjäoikeudessa

Kysymyksestä lausuneet lausunnonantajat yhtyvät työryhmän mietintöön valmistelua koskevan sääntelyn osalta tai eivät näe tarvetta muutoksille ainakaan kaikissa asioissa (**Eduskunnan oikeusasiamies, Etelä-Savon käräjäoikeus, Korkein oikeus, Pohjois-Suomen syyttäjäalue, Suomen tuomariliitto ry**).

Asianajaja, prosessioikeuden dosentti Markku Fredman pitää ehdotusta kannatettavana. Nykyinen rikosjuttujen valmistelu varsinkin laajoissa jutuissa on lähes olematonta, vaikka juuri niissä sitä tulisi edellyttää. Tämä koskee myös vangitun juttuja: tarpeellisen valmistelun vaatima aika on katsottava lain tarkoittamaksi syyksi aloittaa pääkäsittely myöhemmin kuin kahden viikon kuluttua asian vireille tulosta.

Eduskunnan oikeusasiamies nostaa esiin apulaisoikeusasiamies Pasi Pölösen lausunnon EOAK/8166/2020 koskien uudistusta rikosasioiden valmistelusta käräjäoikeudessa, joka vastaa eduskunnan oikeusasiamiehen omaa käsitystä. Eduskunnan oikeusasiamies viittää lausuntoon seuraavilta osin: ”Kysymys ei nähdäkseni välttämättä ole siitä, ettei käräjäoikeus haluaisi valmistella laajaa rikosasiaa tai kykenisi siihen vaan siitä, että asian jäsenyys ei aina välttämättä ole rikosasian vastaajan edun mukainen tavoite. Vastuuntuntoisen puolustajankaan ammattitaito ei välttämättä muuta asiaa, jos vastaaja itse on valinnut taktiikan, jonka pyrkimyksenä on asian epäselvä jäsentely ja uusien todisteiden ja väitteiden ripottelu vasta pääkäsittelyn kuluessa eikä siis korttien paljastaminen ja asian aito valmistelu vielä käräjäoikeuden valmisteluistunnossa. Rikosasioissa ei ole preklusiota, joka pakottaisi vastaajan aidosti osallistumaan valmisteluun. Uutta todistelua ja uusia väitteitä voi esittää vielä hovioikeudessaakin. Vastaajan näkökulmasta, mikäli hän on syyllinen ja sen vuoksi jo lähtökohtaisesti huonossa asemassa, prosessin pitäminen epäselvänä mahdollisimman pitkään, saattaa olla valmistelun onnistumista parempi prosessitaktinen vaihtoehto. Näin ollen kaikki siviiliprosessin opit eivät sellaisenaan sovi rikosprosessiin. En vastusta pyrkimyksiä rikosasioiden valmistelun kehittämiseen, päinvastoin, mutta suhtaudun edellä todetuista syistä kuitenkin varauksellisesti uudistusten tehoon. Rikosasian vastaajaa ei tunnetusti voida pakottaa omaa syyllisyyttään edistävään käyttäytymiseen eikä hänellä useimmiten ole siihen luonnollista kannustintakaan. Varsinkaan vakavia rikoksia koskeissa asioissa ei myöskään edes voida operoida riidattomien seikkojen käsitteellä samaan tapaan kuin siviilijutuissa.”

Etelä-Savon käräjäoikeus toteaa, että rikosasioiden valmisteluistuntoja on varmasti syytä käyttää silloin kun on tarve, mutta vierastaa kuitenkin ajatusta siitä, että valmistelusta tehtäisiin itseisarvo. Käräjäoikeus katsoo, että valmisteluistunto sopii vain kaikista laajimpiin rikosasioihin, ja on vaikea nähdä niillä saatavan laajemmin prosessia sujuvoittavaa ja nopeuttavaa vaikutusta; pikemminkin haasteena on saada soviteltua aikatauluja valmistelulle ja pääkäsittelylle näissä laajemminkin jutuissa.

Korkein oikeus kiinnittää huomiota niihin hyötyihin, joita on saatavissa rikosasioiden tehokkaan valmistelun avulla. Korkein oikeus on 19.2.2021 antamassaan lausunnossa suullisen todistelun vastaanottamista tallenteelta koskevasta työryhmän mietinnöstä korostanut valmistelun keskeistä merkitystä erityisesti laajemmissa ja vaativammissa rikosasioissa. Korkein oikeus lausui tuolloin: ”On syytä arvioida, etteivät asianosaisten velvollisuus todisteiden teemoittamiseen sekä tuomioistuimen johdolla tapahtuva riidattomien ja riidantalaisten seikkojen erottelu toteudu nykyään riittävästi. Kun sanotut toimet ovat ehdotetussa menettelyssä entistäkin tärkeämpiä, tulisi näiden tavoitteiden saavuttamiseen kiinnittää uudistuksen jatkovalmistelussa vielä erityistä huomiota.” Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun uusi 10 b § (28.1.2022/97) säädettiin kuitenkin hallituksen esityksessä HE 133/2021 vp ehdotetun mukaisesti työryhmän esitykseen nähden muuttamattomassa muodossa. Lainkohdan mukaan tuomioistuimen on laadittava kirjallinen yhteenvedo, jos se on asian laajuuden vuoksi tai muusta erityisestä syystä tarpeen. Korkein oikeus katsoo, että kirjallisen yhteenvedon avulla rikosasian valmistelu voi olla siinä määrin tehostettavissa, että säännös olisi perusteltua muotoilla laajemmaksi ja velvoittavammaksi. Tämä näkemys liittyy osaltaan siihen edellä todettuun ongelmaan, ettei loppulausuntomenettely nykyisellään riitä yksilöimään pääkäsittelyssä tarvittavaa todistelua.

Korkein oikeus toteaa, että kirjallisen yhteenvedon hyödyntäminen kytkeytyy toisaalta myös siihen, missä määrin tuomioistuimet käyttävät haastamisvaiheessa kirjallisen vastauksen pyytämistä asianosaisten näkemysten selvittämiseen. Suullisen valmistelun soveltamisala tulee joka tapauksessa jäämään kirjalliseen vastaukseen verrattuna siinä määrin rajallisemmaksi, että suullisesta valmistelusta on saatavissa apua lähinnä laajojen asioiden valmisteluun. Kirjallisen vastauksen ja kirjallisen yhteenvedon käytöllä rikosasioiden käsittelyä voidaan tehostaa laajemmalla juttukannalla. Vastauspyynnön nimenomaisilla kysymyksillä voidaan edelleen täsmentää asiassa relevantteja seikkoja ja todistelua. Kirjallista vastausta ja kirjallista yhteenvedoa koskevan sääntelyn yhdistäminen samaan säännökseen tai niiden keskinäisen yhteyden osoittaminen selkein viittauksin olisi nykyistä lainsäädäntöä havainnollisempaa ja korostaisi niillä yhdessä saatavissa olevia hyötyjä pääkäsittelyn järkevöittämisessä. Säännökset voitaisiin samalla muotoilla nykyistä velvoittavimmiksi.

Pohjois-Suomen syyttäjäalue katsoo, että rikosasioiden käsittelyaikojen lyhentämiseksi on syytä tarkastella käräjäoikeuksien työtapoja ja prosesseja. Näillä on suurempi merkitys kuin mahdollisilla uusilla lainsäädäntömuutoksilla.

Poliisiammattikorkeakoulu pitää suullisen valmistelun kehittämistä yhtenä keinona tehostaa rikosprosessia.

Rikosuhripäivystys (RIKU) toteaa, että suullisen todistelun tallentamista ja vastaanottamista tuomioistuimissa koskevan muutoksen (HE 133/2021) voimaan tullessa on välttämätöntä, että rikosasioita valmistellaan nykyistä useammin ennen pääkäsittelyä.

Suomen Asianajajaliitto huomauttaa, että 2021 hyväksytyt lainsäädäntömuutokset, joiden myötä näytön vastaanottaminen keskitetään käräjäoikeuksiin niin, että todistelu talloidaan kuva- ja äänitallenteelle hovioikeuskäsittelyä varten (HE 133/2021 vp, lait on vahvistettu 28.1.2022 SK 96-100/2022) tulee lisäämään käräjäoikeuksien työmäärää huomattavasti. Asianajajaliitto peräänkuuluttaa riittävien resurssien turvaamista uudistuksen läpivientiin. Uudistus tulee vaatimaan paljon koulutusta ja yhteistyötä tuomioistuinten ja asianajo- sekä syyttäjäkunnan välillä.

Suomen Syyttäjähdistys ry katsoo, että valmistelussa tulee keskittyä riidattomien ja riitaisten seikkojen selvittämiseen ja se tulee aloittaa mahdollisimman pian asian tultua vireille oikeudessa. Tämä kuitenkin vaatii tuomioistuimissa vireillä olevien ruuhkien purkamista ensin ja lisäresursseja koko ketjulle.

Suomen tuomariliitto ry yhtyy mietinnössä esitettyyn.

Professori Matti Tolvanen, Itä-Suomen yliopisto katsoo, että valmistelua tulisi tehostaa niin, että pääkäsittelyyn mennessä olisi selvää, mistä asioista on tarve esittää todistelua. Olisi syytä harkita yhteenvedon laatimista vaativissa rikosjutuissa valmistelun päätteeksi. Myös LEAN-selvityksen yhteydessä useat tuomarit pitivät yhteenvedon laatimista hyvänä työtapana.

11.5 Preklusio rikosasioissa

Valtaosa kysymyksestä lausuneista lausunnonantajista yhtyy työryhmän näkemykseen eikä kannata preklusion säätämistä rikosasioihin käräjä- tai hovioikeusvaiheessa (**Asianajaja, prosessioikeuden dosentti Markku Fredman, Eduskunnan oikeusasiamies, Etelä-Savon käräjäoikeus, Hämeen poliisilaitos, Kaakkois-Suomen poliisilaitos, Lounais-Suomen poliisilaitos, Pohjois-Suomen syyttäjäalue, Rikosuhripäivystys, Suomen Asianajajaliitto, Suomen tuomariliitto ry, Professori Matti Tolvanen/Itä-Suomen yliopisto, Turun hovioikeus**).

Asianajaja, prosessioikeuden dosentti Markku Fredman ei katso preklusion kuuluvan rikosasioihin kuin korkeintaan niihin liittyvien korvausasioiden osalta.

Eduskunnan oikeusasiamiehen näkemyksen mukaan preklusiouhkaa ei voida asettaa myöskään syyttäjälle tai asianomistajalle, koska heillä täytyy olla mahdollisuus vastata omilla vastaväitteillään ja todisteillaan vastaajan uusiin väitteisiin ja todisteisiin.

Etelä-Savon kärjäoikeus ei kannata ehdotusta preklusiosta rikosasioissa. Preklusiolle voidaan nähdä olevan periaatteellinen este aineellisen totuuden selvittämisen vuoksi, mutta toisin kuin riita-asioissa, rikosasioissa käsittelyn tempo on erilainen, mikä heikosti sopii yhteen preklusion tavoitteiden kanssa; joissakin tapauksissa todistelua vielä valmistuu oikeudenkäynnin jo ollessa vireillä. Säännösten muuttamiseksi ei liene aihetta.

Helsingin hovioikeus katsoo, ettei mietinnössä ole esitetty kovinkaan vakuuttavia perusteita sille, miksi hovioikeudessa ei voisi olla toisena oikeusasteena preklusiota rikosasioissa. Hovioikeus pitää tärkeänä, että jatkovalmistelussa muodostetaan ehdotus preklusiosta rikosasioissa hovioikeudessa. Hovioikeuden näkemyksen mukaan preklusio edesauttaisi kärjäoikeuspainotteisuutta, oikeudenkäynnin joutuisuutta hovioikeudessa ja myös niiden tavoitteiden saavuttamisesta, joihin on pyritty säädettäessä henkilötodistelun vastaanottamisesta tallenteelta hovioikeudessa. On mahdollista, että uuden todistelujärjestelmän myötä pyritään esittämään entistä enemmän uusia seikkoja ja etenkin uutta todistelua hovioikeudessa, kun kärjäoikeuden ratkaisu on ollut asianosaisten vaatimuksen hylkäävä. Preklusion ei välttämättä tarvitsisi olla vastaavanlainen kuin korkeimmassa oikeudessa. Oikeudenkäynnin sujuvuuden ja vastapuolen oikeuksien vuoksi olisi perusteltua, että lähtökohtaisesti valituksessa muutoksenhakijan olisi vedottava mahdollisiin uusiin seikkoihin ja todisteisiin. Tällöin valittajalla on jo ollut tilaisuus perehtyä kärjäoikeuden ratkaisuun. Vastaavasti valittajan vastapuolen tulisi ilmoittaa uusista seikoista ja todisteista vastauksessa, kun hän voinut perehtyä kärjäoikeuden ratkaisuun ja valitukseen. Myöhemmin ilmoitettu seikka tai todiste olisi prekludoitunut, paitsi jos seikkaa tai todistetta ei olisi voitu aiemmin ilmoittaa tai ilmoittamatta jättämiselle olisi hyväksyttävä syy. Joka tapauksessa hovioikeus katsoo, että hovioikeudella tulisi olla mahdollista asettaa ns. valmistelun sisäinen preklusio eli määrätä, että uudet seikat ja todisteet on ilmoitettava hovioikeuden määräämässä ajassa preklusiouhin. Edelleen voitaisiin harkita, että preklusiokynnys olisi matalampi kuin yleensä. Tällöin ei välttämättä vaadittaisi uuteen seikkaan tai todisteeseen vetoavan saattavan todennäköiseksi, ettei hän oli voinut näin aikaisemmin tehdä tai tälle olisi ollut hyväksyttävä syy. Kynnys voi olla myös ”syytä olettaa” (vrt. riita-asioita koskeva OK 6:9.2).

Hämeen poliisilaitos ei näe tarvetta säännösten muuttamiselle.

Kaakkois-Suomen poliisilaitos ei myöskään näe tarvetta muutokselle.

Korkein oikeus katsoo aiheelliseksi arvioida, olisiko löydettävissä muita keinoja tehostaa rikosasioiden käsittelyä. Nykyisellään tuomioistuimilla ei rikosasioissa ole juurikaan keinoja tehokkaasti puuttua asianosaisten prosessitaloudellisesti epätarkoituksenmukaiseen tai huolimattomaan menettelyyn taikka jopa tarkoitukselliseen viivyttelyyn todistelun ilmoittamisessa. Rikosasioihin soveltuvaa preklusiosäätelyä voitaisiin harkita ainakin hovioikeusvaihetta silmällä pitäen sekä niitä tilanteita varten, joissa riidanalaisen seikkojen ja

tarvittavan todistelun täsmentäminen ei tuomioistuimen toimenpiteistä ja kehotuksista huolimatta muutoin onnistu riittävän etupainotteisesti. Preklusiosääntelyn sovittaminen rikosprosessiin on periaatteelliselta kannalta monisyinen asia ja edellyttää siksi siihen liittyvien näkökohtien perusteellista punnintaa.

Lounais-Suomen poliisilaitos näkee preklusioon rikosasioissa ongelmallisena ottaen huomioon prosessin keskeiset periaatteet. Nykyistä laajemmalla preklusiolla olisi kuitenkin epäilemättä prosessia tehostava vaikutus, mikäli ollaan valmiita hyväksymään sen aiheuttamat mahdolliset oikeudenloukkaukset.

Oulun käräjäoikeus katsoo, että vaikka rikosasioissa ei sovelleta preklusiota, niin loppulausuntomenettelyssä on perusteltua antaa asianosaisille määräaika mahdollisia lisätutkintoja varten (vrt. Saksan malli). Määräajan jälkeen esitettävät pyynnöt tulee perustella ja perusteettomat pyynnöt pitää voida prosessin johdon keinoin tarvittaessa hylätä. Tällöin ns. oikeudenkäynnin viivästyttämiseksi tehdyt lisätutkintapyynnöt voitaisiin hylätä. Tällöin myös ns. tarpeettoman todistelun kiellon toteuttaminen tulee paremmin valvotuksi heti asian käsittelyn alusta lähtien. Oikeuden puheenjohtajan velvollisuus on valvoa sitä, että jutussa ei esitetä tarpeetonta todistelua ja mahdollisuus hylätä perusteettomat lisätutkintapyynnöt olisi yksi keino tehostaa asian käsittelyä.

Pohjois-Suomen syyttäjälue on päätenyt samaan johtopäätökseen työryhmän kanssa. Pohjois-Suomen syyttäjälue kuitenkin muistuttaa, että oikeusavun palkkioperusteista annetun asetuksen 9 §:ssä säädetään mahdollisuudesta alentaa avustajan palkkiota, jos hän on toimittamalla todisteet liian myöhään tarpeettomasti pitkittänyt oikeudenkäyntiä. Tätä säädöstä olisi syytä käyttää huomattavasti aktiivisemmin kuin mitä tällä hetkellä tapahtuu.

Poliisiammattikorkeakoulu pitää työryhmän mietinnössä todettuja seikkoja preklusiosta perusteltuna. Käytännössä esitutinnan painopiste on joissakin rikostapauksissa siirtynyt oikeudenkäyntivaiheeseen. Epäilty voi olla kommentoimatta rikosasiaa esitutkintavaiheessa millään tavalla ja siirtää tietoisesti ratkaisun vastata asiassa vasta asian oikeudenkäyntivaiheessa syyteharkinnan tuloksen selvittyä. Vaikka tämä kuuluu epäillyn perusoikeuksiin, se asettaa esitutkintaviranomaiselle ja syyttäjälle kohtuuttoman veloitteen kyetä tekemään lisäesitutkintaa asian ollessa oikeudenkäyntivaiheessa. Tämä taas omalta osaltaan pitkittää muiden asioiden käsittelyä, kun vireillä oleva oikeudenkäynti tarkoittaa muiden esitutkinnassa olevien asioiden siirtämistä edelleen. Asiaan oikeudenkäyntivaiheessa uudelleen tutustuminen pitkän ajan kuluttua vaatii huomattavan määrän resursseja. Siksi asian tarkempi selvittäminen olisi välttämätöntä, ettei esitutinnan painopiste siirry laajemmin asian oikeudenkäyntivaiheeseen.

Rikosuhripäivystyksen (RIKU) näkemyksen mukaan tämä tulisi säilyttää ennallaan.

Suomen Asianajajaliitto ei kannata preklusiota rikosasioissa.

Suomen Lakimiesliitto katsoo, että jatkovalmistelussa tulisi harkita vielä selvitettäväksi, voisiko preklusiota tai sitä korvaavaa menetelmää (esim. oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuus) rajatusti soveltaa joissakin tapauksissa.

Suomen Syyttäjähdistys ry katsoo, että preklusio rikosasioissa tulee selvittää kunnolla. Nyt mietinnössä ei todellisuudessa ole mitenkään otettu asiaan kantaa. Lausunnossaan Syyttäjähdistys viittaa työryhmälle tekemänsä ehdotukseen asiasta, jossa tämä pyytää oikeusministeriötä ripeästi edistämään rikosprosessin ja oikeudenkäynnin joutuisuutta kehittämällä rikosprosessia koskevaa lainsäädäntöä, jotta myös rikosoikeudenkäynneissä osapuolten on tuotava esiin tiedossaan oleva todistelu tai tieto aineistosta jo esitutkinnan loppulausuntovaiheessa tai viimeistään kärjäoikeudessa rikosasian valmisteluvaiheessa/-istunnossa. Nykylainsäädännöllä ei ole kunnollista mahdollisuutta puuttua todistelun nk. panttaamiseen ja tälläistä ei ole pidettävä hyväksyttävänä ja toivottavana asiantilana.

Professori Matti Tolvanen, Itä-Suomen yliopisto toteaa rikoksesta epäillyn oikeuksien estänevän preklusiosäännön omaksumisen rikosasiassa. Tolvanen katsoo, että loppulausuntomenettelyn tehostaminen myös todisteluun liittyvin täsmäkysymyksin ja rikosasian tehokas valmistelu kärjäoikeudessa voivat osaltaan vaikuttaa siihen, että jo pääkäsitteilyn alkaessa on selvillä, mitä todistelua asiassa esitetään ja mihin seikkoihin asianosaiset vetoavat.

Turun hovioikeus on lähtökohtaisesti yhtä mieltä mietinnön johtopäätöksestä, ettei preklusiouhkaa tule ottaa käyttöön rikosasioissa kärjä- eikä hovioikeudessa. Hovioikeudessa mahdollista preklusiouhkaa ei tulisi ainakaan toteuttaa siten kuin riita-asioiden osalta on säädetty oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 17 §:n 1 momentissa. Hovioikeus ei sen sijaan suhtaudu torjuvasti sen selvittämiseen, voitaisiinko säätää mahdollisuudesta määrätä muutoksenhakumenettelyn sisäisestä preklusiosta ts. siitä, että hovioikeus määräisi uusiin sekkoihin ja todisteisiin vetoamiselle preklusiouhkaisen määräajan.

Suomen tuomariliitto ry yhtyy mietinnössä esitettyyn.

Vaasan hovioikeus pitää kannatettavana, että rikosprosessin painopiste olisi esitutkinnassa ja syyteharkinnassa ja katsoo, että mikäli prosessi terävöityy jo hyvin varhaisessa vaiheessa ja esimerkiksi riidattomat ja riitaiset seikat käyvät ilmi ehdotetun loppulausuntomenettelyn seurauksena, voisi eräs tapa rikosprosessin jouduttamisessa olla nykyistä rajoitetummat mahdollisuudet uuteen seikkaan vetoamiseen enää syytteen nostamisen jälkeen.

11.6 Adheesioperiaate

Kysymyksestä lausuneet lausunnonantajat katsovat, ettei adheesioperiaatteesta tulisi luopua lainkaan tai ainakaan kokonaisuudessaan (**Asianajaja, prosessioikeuden dosentti Markku Fredman, Eduskunnan oikeusasiamies, Etelä-Savon kärjäoikeus, Hämeen poliisilaitos, Keskusrikospoliisi, Lounais-Suomen poliisilaitos, Pohjois-Suomen syyttäjälue, Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisihallitus, Rikosuhripäivystys, Suomen Asianajajaliitto, Sisä-Suomen poliisilaitos, Syyttäjälaitos, Professori Matti Tolvanen/Itä-Suomen yliopisto, Turun hovioikeus, Vaasan hovioikeus, Yhdenvertaisuusvaltuutettu**).

Asianajaja, prosessioikeuden dosentti Markku Fredman ei näe nykyisessä järjestelmässä ongelmia ja toteaa, ettei siihen ole syytä puuttua.

Eduskunnan oikeusasiamiehen näkemyksen mukaan työryhmä on varsin perustellusti katsonut, että mahdollisuus esittää syyteasian yhteydessä rikoksesta johtuva yksityisoikeudellinen vaatimus tulee jatkossakin säilyttää. Adheesioperiaatteesta luopuminen olisi työryhmän toteamin tavoin ongelmallista erityisesti asianomistajan oikeusturvan kannalta, mutta myös asianosaisille ja tuomioistuimille aiheutuvien kokonaiskustannusten kannalta.

Etelä-Savon kärjäoikeuden näkemyksen mukaan adheesioperiaatteeseen ei liene syytä puuttua.

Hämeen poliisilaitoksen näkemyksen mukaan mahdollisuus esittää syyteasian yhteydessä rikoksesta johtuva yksityisoikeudellinen vaatimus tulisi säilyttää.

Kaakkois-Suomen poliisilaitos katsoo, että mahdollisuus esittää syyteasian yhteydessä rikoksesta johtuva yksityisoikeudellinen vaatimus tulee säilyttää huomioiden etenkin asianomistajan oikeusturva ja prosessiekonomiset syyt.

Keskusrikospoliisi katsoo, että adheesioperiaatteesta ei ole syytä luopua kokonaan, mutta osittainen luopuminen tulisi ottaa arvioitavaksi, sillä yksityisoikeudellisten vaatimusten eriyttäminen rikosprosessista voisi ainakin tietyissä tapauksissa edistää rikosprosessin tehostamista. Adheesioperiaatteeseen liittyvät ongelmat konkretisoituvat esimerkiksi Vastaamon kaltaisissa laajoissa kokonaisuuksissa, joissa on satoja tai tuhansia asianomistajia, jotka eivät kuitenkaan voi itse edistää esitutkintaa. Tästä huolimatta asianomistajia joudutaan kuulemaan esitutkinnassa yksityisoikeudellisten vaatimusten selvittämiseksi. Asianomistajien määrän vuoksi asianomistajien kuulemiset on aloitettava ennen kuin tutkinnan lopputulema on selvillä, mikä sitoo merkittävästi poliisin resursseja. Asianomistajilla ei ole välttämättä edes tiedossa kaikkia yksityisoikeudellisen vaatimuksen määrään ja laatuun vaikuttavia seikkoja ennen tutkinnan valmistumista, joten he joutuvat lausumaan

kantansa niin sanotusti sokkona. Keskusrikopoliisi esittää ratkaisuksi asianomistajien yksityisoikeudellisten vaatimusten selvittämisen eriyttämistä rikosprosessista silloin, kun asianomistajan kuulemisen tarkoitus on yksinomaan vaatimusten selvittäminen. Rikosprosessissa tulisi näin ollen edelleen selvittää asianomistajat, mutta heidän kuulemisveloitteensa tulisi rajata esitutinnan aikana tapauksiin, joissa heiltä on saatavissa jotain tutinnan kannalta olennaista tietoa. Puhtaasti yksityisoikeudelliset vaatimukset tulisi näin esittää rikosprosessin jälkeen erillisessä siviilioikeudellisessä prosessissa. Asianomistajat voisivat kanteensa perusteena vedota rikosprosessissa annettuun syyksi lukevaan tuomioon. Näin vaatimusten aiheuttama kuormitus kohdistuisi tuomioistuimissa rikosprosessin sijaan siviiliprosessiin.

Lounais-Suomen poliisilaitos yhtyy työryhmän näkemykseen siitä, että adheesioperiaatetta noudatetaan jatkossakin. Tällä menettelyllä turvataan erityisesti asianomistajien mahdollisuuksia huolehtia eduistaan.

Pohjois-Suomen syyttäjäalue yhtyy työryhmän näkemykseen. Tärkeää olisi kuitenkin korostaa, että laajojen yksityisoikeudellisten vaatimusten irrottaminen rikosprosessista voisi tuoda tehokkuutta varsinaisen rikosasian prosessiin ja mahdollisuutta erottaa yksityisoikeudellinen vaatimus erilliseksi asiaksi tulisi ottaa aktiiviseen käyttöön.

Poliisiammattikorkeakoulu on samaa mieltä työryhmän mietinnön kanssa siitä, että valitsevaa tilannetta ei tulisi muuttaa. Kaikki osapuolet huomioiden on järkevintä käsitellä yksityisoikeudellinen vaatimus rikosasian yhteydessä, jos kyse on ns. tavanomaisesta vaatimuksesta. Jos vaatimus veisi paljon aikaa ja jopa muodostuisi tuomioistuimelle ns. pääasiaksi, tällöin on toki järkevää siirtää vaatimus riita-asiana käsiteltäväksi. Asianomistajan oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin edellyttää, että voimassa olevaa sääntelyä vahingonkorvausten käsittelystä ei muuteta. Lisäksi resurssien näkökulmasta asian käsitteleminen rikosasian yhteydessä on perusteltua, kun asiassa esitettyä näyttöä voidaan hyödyntää molempien asioiden ratkaisuisissa.

Poliisihallitus katsoo, että mahdollisuus esittää syyteasian yhteydessä rikoksesta johtuva yksityisoikeudellinen vaatimus tulee säilyttää huomioiden etenkin asianomistajan oikeusturva ja prosessiekonomia.

Rikosuhripäivystys (RIKU) pitää uhrien kannalta periaatetta niin olennaisena, että se tulee säilyttää.

Suomen Asianajajaliitto katsoo, että mahdollisuus esittää syyteasian yhteydessä rikoksesta johtuva yksityisoikeudellinen vaatimus tulee jatkossakin säilyttää.

Sisä-Suomen poliisilaitoksen näkemyksen mukaan mahdollisuus esittää syyteasian yhteydessä rikoksesta johtuva yksityisoikeudellinen vaatimus tulisi säilyttää.

Suomen Syyttäjäyhdistys ry katsoo, että periaate on oikea. Mutta käsiteltävät asiat eivät saa lisätä syyttäjän velvollisuutta hankkia lisää selvitystä asiassa taikka kuulla todistajia pelkästään yksityisoikeudellisen vaatimuksen vuoksi.

Syyttäjälaitos yhtyy mietinnön näkemykseen siitä, että mahdollisuus esittää syyteasian yhteydessä rikoksesta johtuva yksityisoikeudellinen vaatimus tulee jatkossakin säilyttää. Prosessitaloudelliset syyt ja erityisesti asianomistajan edut puoltavat adheesioperiaatteen noudattamista. Mietinnössä esitetyin perustein syytteen ja syytteessä tarkoitettua rikoksesta johtuvan yksityisoikeudellisen vaatimuksen käsitteleminen samassa oikeudenkäynnissä on usein tarkoituksenmukaista. Mietinnössä ei ole käsitelty adheesioperiaatteen läheisesti liittyvää syyttäjän velvollisuutta ROL 3 luvun 9 §:n mukaan ajaa asianomistajan korvausvaatimusta rikosasian vastaajaa vastaan, jos se voi tapahtua ilman olennaista haittaa eikä vaatimus ole ilmeisen perusteeton. Myös tämä järjestely on edelleen perusteltua säilyttää. Kun virallinen syyttäjä ajaa asianomistajan yksityisoikeudellista vaatimusta, oikeudenkäynnistä asianomistajalle aiheutuvat kustannukset vähenevät huomattavasti. Asianomistajan korvausvaatimuksen esittäminen syyttäjän toimesta on myös omiaan nopeuttamaan asian käsittelyä, kun asianomistajan ei ole tarpeen tulla korvausvaatimuksen esittämistä varten paikalle oikeuteen.

Professori Matti Tolvanen, Itä-Suomen yliopisto ei näe syytä luopua kyseessä olevasta pohjoismaisesta perinteestä. Muutos olisi radikaali, eikä sitä voida perustella edes oikeudenkäyntien jouduttamisella, oikeudenkäynnit eivät yleensä viivästy adheesioperiaatteen takia. Adheesioperiaatteesta luopuminen tarkoittaisi sitä, ettei asianomistaja pääsääntöisesti saisi korvausintressiään toteutetuksi edes tuomion tasolla (täytäntöönpano on asia erikseen, ainakaan omaisuusrikosten asianomistajat eivät yleensä saa korvauksia tuomitulta perittyä). On huomattava, että esimerkiksi Saksa on kulkenut adheesioperiaatteen omaksumisessa Pohjoismaiden suuntaan.

Turun hovioikeus on yhtä mieltä mietinnön johtopäätöksestä, ettei adheesioperiaatteesta ole luovuttava.

Vaasan hovioikeus pitää ehdotusta kannatettavana.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kannattaa ehdotusta. Osin tähän liittyy myös Yhdenvertaisuusvaltuutetun esittämiä huomioita syrjinnän uhrien asemaan liittyen jäljempänä (jakso 12).

12 Ehdotusten vaikutukset

Merkittävä osa lausunnonantajista korostaa lausunnoissaan mietinnön ehdotuksien aiheuttamia resurssitarpeita (**Hämeen poliisilaitos, Itä-Suomen hovioikeus, Itä-Suomen poliisilaitos, Keskusrikospoliisi, Lapin poliisilaitos, Lounais-Suomen poliisilaitos, Länsi-Uudenmaan poliisilaitos, Pohjanmaan poliisilaitos, Pohjois-Suomen syyttäjäläalue, Poliisihallitus, Puolustusministeriö, Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry, Suomen Syyttäjähdistys ry, Suomen tuomariliitto ry, Syyttäjälaitos, Turun hovioikeus**). Resurssien lisäämisen tarve korostuu erityisesti esitutkinta- ja syyttäjäviranomaisten lausunnoissa. Osa lausunnonantajista nostaa esiin myös tarpeen kehittää ICT-järjestelmiä lainsäädäntömuutoksien rinnalla. Lisäksi lausunnoissa nostetaan esille esimerkiksi kuulumustelujen tallentamisen myötä lisääntyvä tarve tallennustilalle sekä tarve paremmille tallennuslaitteille poliisiasemille.

Helsingin kärjäoikeus toteaa, että käsittelyaikojen lyheneminen sinällään vaikuttaa oikeusturvan toteutumiseen, mutta lähtökohtaisesti vain sen joutuisuuteen. Vaikutuksia voi kuitenkin syntyä oikeusturvan toteutumisen kannalta myös kielteisesti, kun vaadittuihin määräaikoihin pyrkiminen sitoo tuomioistuinten resursseja ja näin ollen vähentää niitä muusta toiminnasta. Lisäksi osin Helsingin kärjäoikeus toteaa, että sisäisen käsittelyjärjestyksen muuttaminen vaikuttaa sekä työmäärään että resurssien kohdentamiseen. Muutos edellyttää tuomioistuimilta järjestelyjä, joissa normaalirytmistä poikkeavaa päivystystyyppistä toimintaa joudutaan lisäämään. Tämä sitoo sekä tuomariresursseja että edellyttää erityisjärjestelyjä kyseisten rikosasioiden saapuessa tuomioistuimen käsiteltäväksi. Helsingin kärjäoikeus toteaa, että esitetyillä esitutkintaan ja syyteharkintaan liittyvillä ehdotuksilla ei ole kuvatus mukaisesti näkyvää tai suoraa vaikutusta tuomioistuinten toimintaan. Tehokkaamman esitutkinnan ja syyteharkinnan vaikutukset eivät näin ollen ole esitetyn mukaisesti lähtökohtaisesti kompensoitavissa tuomioistuinten toiminnassa. Näiltä osin Helsingin kärjäoikeus toteaa, että tällaisen kompensoinnin esittäminen edellyttää vähintäänkin lisäselvitystä siitä, että esitutkintaan tehdyt muutokset tosiasiallisesti helpottavat, parantavat, nopeuttavat tai tehostavat rikosasioiden käsittelyä kärjäoikeudessa ja tuottavat näin resurssihyötyjä.

Hämeen poliisilaitos korostaa, että uudistusten toteutukseen tarvittavat taloudelliset resurssit koko rikosprosessin toimijoiden tulee varmistaa ulkopuolisella rahoituksella pidemmällä ajalla, eikä tällä tavalla poukkoilevalla rahoituksella. Lisäksi ehdotuksessa ei riittävästi ole huomioitu, että massa on suurin rikosprosessin alkuvaiheessa, täällä tehtävät toimenpiteet ovat merkityksellisiä koko rikosprosessin tehostamisen osalta. Poliisin lisäämäärärahan tarve on todellisuudessa merkittävästi suurempi kuin ehdotuksessa. Joiltakin osin kustannukset esimerkiksi koulutuksen ja järjestelmäkehityksen osalta ovat yksittäisiä, mutta osittain lisäämäärärahan tarve on merkittävä myös seuraavina vuosina esimerkiksi tallennustilan osalta.

Itä-Suomen hovioikeus katsoo, että itsessään kannatettavien ehdotusten toteutuminen käytännössä edellyttää, että esitutkintaviranomaiselle, Syyttäjälaitokselle ja tuomioistuimelle varataan niiden toteuttamisen edellyttämät resurssit. Esimerkiksi lapsiasioissa, joita ajavat erikoissyöttäjät, jo nykyiset käsittelyaikataulut ovat haastavia sopivien istuntoaikataulujen vuoksi. Sama koskee tuomioistuinta. Mikäli henkilöresursseista päätettäessä resurssien riittävyttä ei oteta huomioon, kannatettavien ehdotusten mukaisilla lakiuudistuksilla ei saavuteta tavoiteltua käsittelyn nopeutumista. ICT-järjestelmien tulee olla riittäviä ja toimivia, eivätkä ne saa toimia esteenä tai rajoitteena asioiden käsittelylle.

Itä-Suomen poliisilaitos huomioi, että esitutkinnan nopeuttamista voidaan pyrkiä tekemään lainsäädäntömuutoksilla, mutta esitutkinnan nopeuttaminen vaatii myös resurssi-panostusta rikostutkintaan. Mikäli resurssikohennus ei toteudu, uhkana on se, että mietinnössä esitetyt tehostamistoimenpiteet jäävät vajaiksi. ICT-järjestelmät tulisi saada nykyistä paremmin tukemaan yhteistyötä syyttäjien kanssa.

Kaakkois-Suomen poliisilaitos arvioi, ettei ehdotuksella toteutuessaan tule olemaan merkittäviä vaikutuksia esitutkintaviranomaisen päivittäiseen työhön (ml. ICT-järjestelmät). Poliisilaitos haluaa kiinnittää huomiota siihen, ettei ainoastaan lainsäädännöllisillä muutoksilla voida poistaa vajaista henkilöresursseista johtuvia pitkiä tutkinta-aikoja ja koulutuspuutteita.

Kainuun käräjäoikeus pitää työryhmän kaikkia lakiehdotuksia perusteltuina. Ehdotusten toteuttaminen edellyttää esityksen mukaan merkittäviä resurssilisäyksiä poliisille ja Syyttäjälaitokselle ja ainakin jossain määrin myös tuomioistuimiin. Ehdotuksia etenkin esitutkinnan osalta olisi tärkeätä edistää ainakin siltä osin kuin resurssitarve voidaan todellisuudessa täyttää.

Keskusrikospoliisi toteaa ehdotuksen rikosprosessin tehostamistavoitteen olevan kannatettava. Mietinnössä esitettyjä keinoja kohtaan on kuitenkin syytä suhtautua kriittisesti. Nyt ehdotettujen keinojen keskiössä on rikosprosessin myöhempien vaiheiden - syyteharkinnan ja tuomioistuinkäsittelyn - helpottaminen ja sujuvoittaminen. Rikosprosessin työläin vaihe, esitutkinta, on jätetty vaille asianmukaista huomiota. Keskusrikospoliisi muistuttaa, että esitutkinta on pääsääntöisesti rikosprosessin pitkäkestoinen ja resursseja sitovin vaihe. Näin ollen rikosprosessin tehostamiseen pyrkivissä ehdotuksissa fokuksen tulisi olla nimenomaisesti poliisin toimintaan liittyvien prosessien helpottamisessa ja resursoinnissa, ei monimutkaistamisessa. Rikosprosessin merkittävä tehostaminen edellyttää resurssilisäyksiä koko rikosprosessiin - lähtökohtaisesti poliisille ja Syyttäjälaitokselle. Keskusrikospoliisi muistuttaa Suomessa olevan vähiten poliiseja väkilukuun suhteutettuna, mutta rikosten selvitysprosentti on onnistuttu toistaiseksi säilyttämään hyvänä. Tilannetta ei pystytä ylläpitämään, mikäli esitutkintaprosessia muutetaan raskaammaksi. Keskusrikospoliisi esittää huolensa tiettyjen työryhmän mietinnössä

esitettyjen lainsäädäntömuutosehdotusten vaikutuksista rikosprosessin nopeuteen ja tehokkuuteen esitutkintavaiheessa. Erityisen huolissaan Keskusrikospoliisi on mietinnössä esitetyn uuden esitutkintalain 5 luvun 3 §:n 3 momentin vaikutuksista esitutkintaprosessin tehokkaaseen suorittamiseen. Keskusrikospoliisin näkemyksen mukaan mietinnössä ei ole perusteltu, miksi syyttäjällä tulisi olla laaja mahdollisuus puuttua esitutkintaan haluamallaan tavalla. Keskusrikospoliisi huomauttaa, että lainsäädännöllä laaja-alaisesti pakotettu yhteistyö johtaa myös työvaiheiden keskinäiseen riippuvuuteen. Tällaisen viranomais-toimintojen yhteen sitomisen onnistuminen edellyttäisi erittäin hyvää eri viranomaisten, tässä tapauksessa erityisesti Syyttäjälaitoksen ja poliisin, sisäistä sekä välistä työn suunnittelua ja menetelmiä, sekä riittäviä resursseja, jotta minkään viraston toiminnoista ei synny prosessia hidastavaa pullonkaulaa.

Nyt käsillä olevassa ehdotuksessa Keskusrikospoliisi näkee riskin pullonkaulojen syntyemiselle rikosprosessissa. Siksi lainsäädäntömuutoksia harkitessa tulee huomioida, että tunnistettuihin ongelmiin haetaan tehokkaita ratkaisuja. Lainsäädäntömuutokset eivät saa johtaa rikosprosessin ongelmien painottumiseen esitutkintavaiheeseen. Keskusrikospoliisi katsoo, että lainsäädäntöuudistuksen jatkovalmistelussa tulisi ottaa huomioon työryhmän mietinnössä ja tässä lausunnossa esiin nostettavia ongelmia sekä arvioida huolellisemmin esitettyjen muutosten vaikutusta esitutkintaprosessiin. Keskusrikospoliisi toteaa, että työryhmän mietinnössä ei ole kiinnitetty huomiota poliisin toimintaedellytysten säilyttämiseen ja työn tuloksellisuuden turvaamiseen, parantamisesta puhumattakaan. Keskusrikospoliisi pitää ristiriitaisena, että mietinnön alussa kirjoitetaan prosessin tehostamisesta, mutta lopussa taloudellisia vaikutuksia käsittelevässä osuudessa todetaan, että ehdotetut muutokset vaatisivat poliisilta merkittävää lisäresursointia ja hidastaisivat esitutkinnan etenemistä. Ehdotuksessa hahmotellut muutokset tarkoittaisivat paluuta nimismiesten aikaan, joskin työ muuttuisi osittain päällekkäiseksi, kun tutkinnanjohtajat ja syyttäjät tekisivät ratkaisuja yhdessä. Näin sidottaisiin jatkossa kahden viranomaisen aikaa. Keskusrikospoliisi katsoo, että ei ole perustetta luoda muodollisuuksia, jotka tuottavat lisätyötä, mutta eivät tosiasiaassa tehosta menettelyä tai paranna asianosaisten oikeusturvaa. Esitutkintaan kohdistuvien ylimääräisten velvoitteiden säätäminen johtaa resurssien vähentämiseen joltain muulta poliisin toiminnan osa-alueelta.

Lapin poliisilaitos toteaa ehdotusten lisäävän poliisin työmäärää huomattavasti ja olevan nykyisillä resursseilla kestävätilanne. Lisäksi ehdotetut määräajat eivät tule onnistumaan eivätkä ole mahdollisia, koska aikataulut riippuvat monesta muustakin tekijästä kuin poliisista. Aikataulujen venymisen suurin poliisista riippuva syy on RTL ja erityisesti dna-lausuntoajat, josta ei kiireellisten lausuntojen käsittelyaika on 180 vuorokautta. Edellä mainituilla tehtävillä tulee olemaan merkittävä vaikutus myös Lapin poliisilaitoksen työmäärään. Kun tutkinnanjohtajia ja toimijoita on pitkillä etäisyyksillä Lapissa, yhteistyön ja yhteisen ajan löytäminen syyttäjien kanssa ei ole aina niin helppoa. On todennäköistä, että tutkinnanjohtajia ja tutkijoita tarvittaisiin useita Lapin poliisilaitokselle. Myös

tutkintasihteereitä tai ostettua litterointia palvelua tarvittaisiin lisää. Mikäli poliisi aloittaa kuulustelujen videoimisen videoida, niin tarvitaan paremmat laitteet poliisiasemille. Pelkästään Lapin alueella olisi tarvetta ainakin 10 poliisiasemalla. Lisäksi poliisi ja syyttäjät tarvitsevat yhteisen alustan, jossa tutkintasuunnitelmaa voitaisiin muokata kaikkien osallisten toimesta tarvittaessa.

Lounais-Suomen poliisilaitoksen näkökulmasta tarkasteltuna ehdotusten positiiviset vaikutukset ovat olemattomia, joskin muutokset voivat joiltain osin parantaa rikosprosessin sujuvuutta sen myöhemmässä vaiheessa. Poliisilaitoksen käsityksen mukaan muutosten aiheuttamat taloudelliset vaikutukset on arvioitu todellisuutta pienemmiksi. Työmäärä tulee kuitenkin lisääntymään poliisilta edellytettävien toimenpiteiden seurauksena. Kirjallinen tutkintasuunnitelma voi hyödyttää jossain määrin myös poliisia, mutta sen käytön vähäisyys selittynee enemmän sillä, ettei sitä koeta hyödylliseksi kuin sillä, että sen laatiminen olisi erityisen hankalaa. Kokonaismäärillä laskettuna ja lakiehdotusten toteutuessa sellaisenaan yhteenlaskettu lisätyön määrä on merkittävä. Laajoissa ja vaikeaselkoisissa asioissa tutkintasuunnitelma puoltaa paikkaansa, mutta käytön laajentaminen on byrokraatia ja työmäärää lisäävä toimenpide. Tutkintasuunnitelman lisäksi esimerkiksi loppulautsuntomenettelyn tarkempi sääntely, mahdolliset syyteneuvottelut ym. ovat omiaan lisäämään työmäärää. Tämä tulee huomioida muutoksen kustannuksia arvioidessa. Tekniikan laajempi hyödyntäminen aiheuttaisi sekä merkittäviä kertaluonteisia kustannuksia että jatkuvia ylläpitokustannuksia. Tästä huolimatta nimenomaan tekniikan hyödyntäminen on se, jolla tuottavuutta voitaisiin aidosti lisätä.

Muiden säädettävien asioiden osalta tuottavuusvaikutukset jäävät erityisesti poliisin osalta vähäisiksi. Kuulustelujen taltiointilla tarkoituksenmukaisena pidettävissä tapauksissa voidaan katsoa olevan myönteisiä vaikutuksia, samoin olisi muullakin tekniikan laajemmalla hyödyntämisellä esimerkiksi etäkuulustelut paremmin mahdollistamalla. Nämä toimenpiteet mahdollistavat tosiasiallisesti vapautuvan työajan käyttöä muuhun. Merkittäviä kustannussäästöjä saavutettaisiin sillä, että tallenne olisi usean prosessissa toimivan tahon tallennusalojen sijaan yhdellä yhteisellä, johon arkistoitavasta esitutkinta- tai oikeudenkäyntimateriaalista olisi vain kohteeseen osoittava linkki moninkertaisen tallentamisen sijaan. Tiedonvaihtoa tulisi tekniikan hyödyntämisessä myös entisestään tehostaa rikosprosessin eri vaiheiden välillä.

Länsi-Uudenmaan poliisilaitos katsoo esitetyn poliisin lisämäärärahan tarpeen olevan oikeasuuntainen, mutta määrältään alimitoitettu.

Oikeuskansleri huomauttaa perustelujen tutkintasuunnitelmista saatavista konkreettista hyödyistä kokonaisprosessille jäävän osin epätäsmälliseksi. Mahdollisesti saatavissa voisi olla tarkempaakin tietoa siitä, minkälainen vaikutus kirjallisilla tutkintasuunnitelmillä kokonaisprosessiin on ollut. Kirjallisten tutkintasuunnitelmien määrän lisääntymistä koskevassa laskelmassa jää epäselväksi, onko arvioissa otettu huomioon jo nykyisin tehtävät kirjalliset tutkintasuunnitelmat.

Oulun käräjäoikeus toteaa, että kaikessa uudessa sääntelyssä tulee ottaa huomioon piakkoin käyttöön otettavat henkilötodistelun videotallennukset tuomioistuimissa sekä rikosasioiden käsittelyn siirtyminen AIPaan. Sääntelyn tulee tukea sitä, että syyttäjät erottelevat todisteet muusta oikeudenkäyntiaineistosta.

Pohjanmaan poliisilaitos huomioi, ettei tuottavuus lisäännä ja prosessi nopeudu, jos jokin osa ketjusta toimii vajaalla teholla, esimerkiksi liian pienillä resursseilla.

Pohjois-Suomen syyttäjälue viittaa näiltä osin Syyttäjälaitoksen lausuntoon, jonka mukaan Syyttäjälaitoksen työtilanne on kestävämpi eikä uudistukset ole toteutettavissa ennen kuin vanha rästi on saatu tehtyä pois sekä jutut istuttua tuomioistuimissa.

Poliisihallitus toteaa omaavansa valmiuden lisätä tarvittaviin tietojärjestelmiin pieniä muutoksia, mutta erityisesti työprosesseihin tulevien muutosten lisäys nykytilanteessa ei ole mahdollista ilman esiselvitystä, rahoituspäätöstä ja toteutusaikaa tehdä sekä henkilöstön käyttökoulutus. Poliisihallituksen näkemyksen mukaan esitetyt muutokset eivät edistä esitutkintaprosessin tehostumista, vaikka niiden katsotaan edistävän rikosprosessia laajemmalla näkökulmalla. Esitetyt muutokset lisäävät poliisille tehtäviä ja kasvattavat resurssivaikutuksia.

Poliisi on toimittanut työryhmätyöskentelyvaiheessa arviot kasvavista resurssivaatimuksista. Arvion laatimista vaikeuttaa erityisesti ääni- ja videolaitteiden osalta poliisitalojen tilajärjestelyt. Kaikissa poliisitaloissa ei ole huonejärjestelyjä kuulustelujen tekemiseen keskitetyt tietyissä huoneissa ja samaan ongelmaan nojautuu videokuulustelulaitteiden sijoittaminen. Irrallisten laitteiden käyttöä ei poliisissa nähdä ensisijaisena vaihtoehtona videokuulustelujentekoon vaan laitteiden pitää olla sellaiset, joiden avulla toiminto voi olla hallittavissa videovalvontajärjestelmien tavoin. Irrallisilla tallennuslaitteilla toimiminen mahdollistaa toiminnan käytön jo nyt, mutta ei ole kokonaisarviossa tavoiteltava tila. Lisäksi iso ICT-hankinta vaatii esiselvityksen, rahoituspäätöksen, toteutusvaiheen ja testauksen ennen käyttöönottoa. Erityisesti sen takia, että samaan aikaan on hallittava syntyvän datan säilytyskysymykset. Poliisi on työryhmätyöskentelyvaiheessa arvioinut tämän kokonaisuuden maksavan noin 5 miljoonaa euroa. Huomio on annettava myös sille, että työryhmävaiheessa annetut poliisin resurssivaikutukset on esityksessä laskettu sen hetki-tilanteen mukaan, mutta jos poliisin resurssit eivät pysy nykyhetkellä tasolla, resurssivaikutukset eivät ole realistisia tai toteutettavissa negatiiviseen suuntaan muuttuneessa tilanteessa.

Puolustusministeriö toteaa puolustusvoimien osalta esityksen vaikutusten vastaavan pitkälti mietinnössä poliisin osalta esitettyä, mutta suppeammassa mittakaavassa. Kuulustelujen taltiointi edellyttää siihen vaaditun tallennuskaluston hankkimista vähintään Pääesikuntaan, mutta mahdollisesti myös suurimpiin joukko-osastoihin. Etenkin

joukko-osastojen osalta vaihtoehtona on pyytää poliisilta virka-apua tallennettavan kuulustelun suorittamiseksi, mikä toisaalta taas aiheuttaa lisätyötä poliisille. Tallenteiden säilyttäminen vaatii myös lisää tallennustilaa. Hankintakustannusten lisäksi tallennuskaluston ylläpito ja käyttökoulutus aiheuttavat kustannuksia. Tutkintasuunnitelmien laatiminen tulee lisäämään ajankäyttöä Pääesikunnan suorittamissa esitutkinnoissa. Vuositasolla tällä ei kuitenkaan ole erityisen merkittäviä vaikutuksia ottaen huomioon Pääesikunnan vuosittain suorittamien esitutkintojen määrä. Joukko-osastoissa ei lähtökohtaisesti tutkita sen laatuksia rikosasioita, jotka edellyttäisivät syyttäjälle ilmoittamista ja tutkintasuunnitelman laatimista, joten vaikutukset keskittyvät tältä osin Pääesikuntaan. Esitutkintayhteistyön lisääntyminen myös muilta osin lisää jossain määrin ajankäyttöä Pääesikunnan suorittamissa esitutkinnoissa. Ilmoitusvelvollisuus sovittelumahdollisuudesta edellyttää, että esitutkintaa suorittavilla sotilasviranomaisilla on riittävät tiedot sovittelutoiminnasta ja sovittelun mahdollisista vaikutuksista esitutkinta- ja oikeusprosessiin, mikä osaltaan aiheuttaa koulustarpeita Puolustusvoimissa. Lakimuutokset aiheuttavat tarvetta päivittää Puolustusvoimien esitutkintaan liittyviä ohjeita ja määräyksiä sekä kouluttaa esitutkintaa suorittavia henkilöitä lakimuutoksiin liittyen.

Rovaniemen hovioikeus toteaa lapsiin kohdistuvien rikosten käsittelyn tulevan uudistuksen myötä todennäköisesti nopeutumaan. Muilta osin ehdotuksessa esitettyjen uudistusten ja muutosten vaikutukset voivat tehostaa rikosasioiden kokonaiskäsittelyä, mutta lisäänevät esitutkintaviranomaisten työmäärää.

Suomen Asianajajaliitolla ei ole tähän lausuttavaa.

Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry (SPJL) korostaa, että suunniteltujen uudistusten toteutumiseen tarvittavat taloudelliset resurssit rikosprosessiketjun toimijoiden hallinnonalalle tulisi rahoittaa erikseen. Niitä ei saa vähentää virastojen perustoimintamäärärahoista, vaan niihin on varattava oma rahoitus näiden määrärahojen ulkopuolelta. Uudistuksista aiheutuvat kustannukset eivät muutenkaan saa vaikuttaa vähentävästi virastojen toimintaedellytyksiin. Mikäli ehdotettujen muutosten käyttöönoton seurauksena henkilölle osoitetaan lisätehtävä tai hänen työnkuvaansa sisältyy uusia vaativuustekijöitä, tämän täytyy myös vaikuttaa palkkaan nostavana perusteena. Mietinnössä on käsitelty varsinkin uudistuksista aiheutuvia henkilöstökustannuksia hyvin suurpiirteisesti ja arviot uudistusten todellisista säästöistä jäävät tämän perusteella hyvin käsitteellisiksi. Päämääränä tuleekin olla rikosasioiden käsittelyn tehokkuus, asianmukaisuus ja yhdenvertaisuus, kuitenkin niin, että ne ovat sopusuhteissa käytettävissä olevien resurssien ja voimassa olevien lainsäädännöllisten velvoitteiden kanssa.

Suomen Syyttäjähdistys ry katsoo ehdotusten tulevan lisäämään syyttäjien työmäärää huomattavasti. Kokonaisuudessa usea ehdotuksista jouduttaa rikosprosessia, mikä tavoiteltavaa ja varmasti on kokonaistaloudellisesti hyödyllistä. Nyt pitäisi kerrankin huomata

se, että riittäväillä resursseilla saadaan enemmän hyötyä kuin mitä se resurssien lisäys Syyttäjälaitokseen maksaa. Jotta syyttäjien työn painopiste voidaan siirtää esitutkintaan taikka rikosasioissa valmistella tehokkaammin oikeudenkäyntejä on ensin saatava tehtyä voimakkaasti rästytyneet asiat. Se vaatii sitä, että syyttäjien määrä tulee pikaisesti nostaa vähintään viiteen sataan ja lähitulevaisuudessa 600. Muutoin näillä useilla uudistuksilla vain kriesiytetään lisää rikosprosessiketjun tilannetta, jollei lisäresurssien tarvetta tunnusteta. Jo tutkintasuunnitelmien määrän lisääminen vaatii lisää 10 syyttäjää. Jos kaikki alle 18-vuotiaiden rikosasiat tulee tutkia, tehdä syyteharkinta ja oikeudenkäynti pikaisesti, kyse on kymmenien syyttäjien lisätarpeesta taikka muutoin ne muut asiat jäävät hoitamatta. Jos loppulausuntoihin tulee kyetä tutustua hyvin, on nyt rästissä olevat asiat oltava tehty eli päästään liikkeelle puhtaalta pöydältä. Nyt ei ole mietinnössä edes arvioitu paljonko lisäresursseja tämä vaatisi. Olemassa olevan rästin, 6000 vanhan jutun tekeminen vaatii todennäköisesti lähes sadan syyttäjän lisäyksen.

Suomen tuomariliitto ry:n näkemyksen mukaan asian jatkovalmistelussa tulisi kiinnittää huomiota erityisesti siihen, että osittaisratkaisuja tehtäessä muutosten taloudelliset vaikutukset arvioidaan usein niin vähäisiksi, että ne päädytään ehdottamaan hoidettaviksi virastojen nykyisten talousarviomäärärahojen puitteissa. Kuitenkin useat samankaltaiset, vähäisinä näyttäytyvät muutokset vaikuttavat merkittäväällä tavalla tuomioistuinten toimintamahdollisuuksiin. Tämä johtaa väijäämättä tuomioistuimen toiminnassa näkyvään resurssipulaan, joka vaikuttaa ihmisten oikeusturvan toteutumiseen merkittävästi. Tästä syystä Tuomariliitto pitää ehdottoman tärkeänä, että asian jatkovalmistelussa muutoksen taloudelliset vaikutukset tuomioistuimille arvioidaan tarkemmin ja että ne kompensoidaan täysimääräisinä.

Syyttäjälaitos toteaa ongelman esitutkintayhteistyössä olevan resurssien puutteessa ja syyttäjien sekä tutkinnan aikataulujen yhteensovittamisessa. On mahdollista, että syyteharkinnan painopisteen siirtyminen esitutkinta-aikaan lyhentäisi myöhempään varsinaiseen syyteharkinta-aikaan käytettävää aikaa nykyisestä ja mahdollisesti tämä myös lyhentäisi rikosprosessien kokonaiskestoja. Näin on monessa yhteydessä arvioitu tapahtuvan, vaikkakaan arvio mekaniikan toimimisesta ei perustu tietoon, vaan kysymys on oletuksesta. Yhtä lailla lienee myös mahdollista sekin, että esitutkintayhteistyön syventäminen käytännössä sitoo syyttäjien työaikaa sellaisten kysymysten ratkaisemiseen, joihin heitä ei ole aiemmin tarvittu eikä välttämättä tarvittaisikaan. Tällöin syyttäjien työn määrä lisääntyy epätarkoituksenmukaisesti. Syyttäjälaitos toteaa mietinnössä esitetyn resurssi- ja arvion osalta, että jos tarkoitus on, että valtaosa tai melkein kaikki tutkintasuunnitelmat ovat sellaisia, että syyttäjät vain muodollisesti ne toteavat, resurssi- ja arvion voi olla oikeakin. Jos tarkoitus on, että tutkintasuunnitelman vastaanottamista seuraa prosessi, jossa syyttäjät ottavat yhteyttä tutkinnanjohtajaan ja keskustelevat hänen ja muun tutkinnan kanssa tunnusmerkistöistä, näytöstä, pakkokeinoista ja aikatauluista, ja että syyttäjät ovat tutkinnassa muutoinkin mukana tutkintatilanteen eläessä, millaista menettelyä käsillä olevassa

mietinnössä hahmotellaan, on resurssiarvio täysin alimitoitettu. Se perustunee joihinkin aikaisempiin, yksittäisiä esitutkintayhteistyön sisältäviä toimenpiteitä koskeviin arvioihin. Täsmällisten kysymysten laatiminen loppulausuntoon tarkoittaa syyttäjälle aineistoon tutustumista lähes samalla tarkkuudella kuin syyteharkinnassakin. Tähän ei siis tätä työtä vastaavaa lisäresurssia esitetä.

Kokonaisuutena edellä selostettuun uuteen työhön esitetty lisäresurssi vastaisi laskennallisesti sitä, että nykyiset noin reilut 400 syyttäjää käyttäisivät noin 2,5 prosenttia lisää työajastaan esitutkintayhteistyöhön. Tämä vastaisi noin tunnin lisäystä viikoittaiseen työaikaan. Tällaisella resurssilisäyksellä ei tietenkään saavuteta juuri mitään, joten käytännössä uudistus perustuisi oletukseen sen edellä mainitun mekaniikan toteutumisesta, että syyteharkinta-ajan painopiste suuressa määrin siirtyisi esitutkinta-aikaan työn kokonaismäärän pysyessä edelleen jotakuinkin samana. On kuitenkin varmaa, että tällainen voisi mahdollisesti onnistua vain tilanteessa, jossa päästäisiin lähtemään uuteen menettelyyn puhtaalta pöydältä. Tilanne on kuitenkin toinen. Syyttäjillä ratkaisematta olevien asioiden määrä on noin 18.000. Näistä asioista noin 5.000 on ollut vireillä syyteharkinnassa yli kuusi kuukautta, eli ovat asioina jo vanhoja tai hyvin vanhoja. Ei yksinkertaisesti ole mahdollista priorisoida esitutkintaan tulevia uusia juttuja vanhojen juttujen edelle. Käytännössä tarvittaisiin siis siirtymäajalle sellainen määrä syyttäjiä, että he voisivat hoitaa ainakin noin 5.000 juttua häiritsemästä syyttäjien esitutkintavelvoitteiden täyttämistä. Tällaisen juttumäärän hoitaminen vaatisi vähintään ainakin noin 20 henkilötyövuotta edellä mainitun noin 10 henkilötyövuoden lisäksi olettaen, että koko rästi purettaisiin vuodessa. Odotettavissa on, ettei tällaista määräraikaistakaan resurssia ole saatavissa. Tämän vuoksi mietinnössä esitetty esitutkintayhteistyön tehostaminen ei ole käytännössä toteutettavissa ainaakaan ilman, että hyväksytään useiksi seuraaviksi vuosiksi tilanne, jossa syyteharkinnassa on yli vuoden vanhoja juttuja tuhatmäärin.

Olemassa oleva ratkaisematta olevien asioiden määrä estää myös saavuttamasta sen hyödyn, joka tiivistetyllä esitutkintayhteistyöllä on ajateltu saavutettavan. Vaikka syyttäjä nyt löytäisikin aikaa esitutkinta-aineistoon tutustumiselle esimerkiksi loppulausuntopyynnön laatimiseksi, varsinaisessa syyteharkinnassa kyseinen juttu tulisi kuitenkin syyteharkintavaiheeseen järjestyksessä vasta, kun vanhemmat jutut on ensin ratkaistu. Tämä tarkoittaa keskimäärinkin noin 2,5 kuukauden aikaa. Tosiasiassa aika on paljon pidempi, koska oletettavasti kysymys näissä jutuissa ei ole nopeasti käsiteltävistä asioista, jotka laskevat keskimääräistä syyteharkinta-aikaa. Tällaisen ajan kulumisen vuoksi syyttäjä ei enää muista jutun yksityiskohtia, vaan hänen on perehdyttävä siihen kokonaan uudestaan, jolloin jutukohtainen työmäärä liki kaksinkertaistuu. Tämänkään vuoksi esitetty mekaniikka ei toimi ennen kuin Syyttäjälaitoksen rästit on saatu painettua niin alas, että ns. reaaliaikainen syyteharkinta yhdessä esitutkinnan toimittamisen kanssa voisi onnistua.

Syyttäjälaitoksen näkemyksen mukaan esitutkintayhteistyön tehostamisen tarkoitettu hyöty jää myös saavuttamatta, jos esitutkintaviranomaisen sallitaan edetä jutun tutkinnassa loppulausuntopyyntöön ja jutun siirtämiseen syyttäjälle omalla päätöksellään tilanteessa, jossa syyttäjä ei aikataulusyistä pysty osallistumaan esitutkintaan juuri silloin, kun tutkinta olisi saamassa tutkinnan loppuun. On selvää, etteivät tutkinnanjohtajat ilman nimenomaista velvollisuutta suostu pitämään juttuja esitutkinnassa vireillä sen vuoksi, että syyttäjä on esimerkiksi sidottu toisen asian hoitamiseen oikeudessa kuukausiksi, eikä siksi ehdi esitutkinnan tuloksiin tuona aikana perehtyä. Tavoiteltujen hyötyjen varmistamiseksi laissa olisi oltava nimenomainen säännös, joka estää ennakoilmoitetun, syyttäjän perehtymistä vaativan asian siirtämisen syyteharkintaan ilman syyttäjän lupaa. Esitutkinta-ajat tulevat uudistuksen myötä pidentymään. Rikosprosessin kokonaiskesto tulisi mahdollisesti lyhentymään vain, jos syyteharkinnan painopisteen siirtyminen esitutkinta-aikaan toteutuisi käytännössä. Edellytykset tähän näyttävät kuitenkin huonoilta Syyttäjälaitoksen nykyisen työ- ja voimavaratilanteen vuoksi. Lisäksi Syyttäjälaitos huomauttaa, ettei mietinnössä ole arvioitu kustannusvaikutuksia tiedonvaihtoa varten hankittavasta sähköisestä alustasta.

Uuden kiireellisyysperusteen osalta Syyttäjälaitos toteaa, että se tulee johtamaan muiden pidempään syyteharkinnassa olleiden juttujen käsittelyn viipymiseen entisestään ja kokonaisuuden hallinnan kannalta se tulee aiheuttamaan haittaa muiden juttujen suunnitelmalliselle ja aikataulutetulle hoitamislle. Sen lisäksi näitä kiireellisiä juttuja ei voida enää samassa määrin jakaa kokoneemmille ja mahdollisesti erikoistuneille syyttäjille kuin nykyään, vaan kiireellisinä nämä jutut on jaettava kenelle tahansa syyttäjälle, jonka työtilanne sattuu mahdollistamaan tällaisen jutun työstämisen juuri sillä hetkellä, kun se tulee esitutkinnassa tutkittavaksi. Jos tällaiselta epätarkoituksenmukaiselta juttujaolta haluttaisiin välttyä, uudistuksella on merkittävä resurssivaikutus.

Syyttäjälaitos katsoo putkakuolemien taloudellisen vaikutusten osalta, että muutos tulee lisäämään syyttäjän tutkinnanjohtajissa olevien esitutkintojen lukumäärää sekä myös tuottamaan laajempia ja pitkäkestoisempia esitutkintoja. Tältä osin Syyttäjälaitos katsoo kuitenkin esityksen arvion olevan oikeasuuntainen.

Professori Matti Tolvanen, Itä-Suomen yliopisto katsoo ehdotusten lisäävän oletettavasti tuottavuutta, jos tuottavuudella tarkoitetaan prosessin tehokkuutta ja laatua.

Turun hovioikeus yhtyy siihen, mitä Tuomioistuinviraston edustajat ja Helsingin kärjäoikeus ovat mietintöön liittämässään täsmentävässä lausumassa esittäneet rikosprosessin kokonaisvaltaisesta kehittämisestä sekä tähän ja oikeudenhoitoon yleisemmin liittyvistä resurssikysymyksistä. Mietinnössä ehdotettujen muutosten tuottavuutta lisäävä vaikutus on joka tapauksessa rajallinen, ja senkin toteutuminen edellyttää riittäviä taloudellisia lisäpanostuksia. Muutosten toteuttamiseen on osoitettava riittävät henkilöstöresurssit. Niin

ikään on huolehdittava mahdollisesti tarvittavasta ICT-järjestelmien kehittämisestä niin, että ICT-järjestelmät tukevat toteutettavia muutoksia eivätkä muodostu niiden esteeksi tai hidasteeksi.

Vaasan hovioikeus katsoo ensiarvoisen tärkeäksi ICT-järjestelmien kehittämisen siten, että ohjelmistot olisivat mahdollisimman yhteensopivia poliisin, syyttäjä- ja tuomioistuinlaitoksen välillä. Rikosasiaan sisältyvää esitutkintamateriaalia ja muuta aineistoa tulisi tarjota myös avustajien käyttöön viranomaisten yhden yhteisen asiointikanavan välityksellä. Asiakirjojen ja tiedon joutuisa liikkuminen viranomaisten, avustajien ja asiakkaiden välillä on omiaan lisäämään rikosprosessin joutuisuutta.

Valtiovarainministeriö toteaa, että sillä ei ole lausuttavaa asiassa. Mietinnössä todetaan jo ennestään, että ehdotettujen toimenpiteiden taloudelliset vaikutukset ovat alustavia arvioita ja tarkentuvat valmistelun edetessä. Mahdollisista resursseista päätetään julkisen talouden suunnitelman ja valtion talousarvion valmistelun yhteydessä.

13 Muuta

Asianajaja, prosessioikeuden dosentti Markku Fredman korostaa lausunnossaan esitutkintapöytäkirjan toimittamista asianosaisille. Lain mukaan asianomistajalle tai epäilylle määrätyle avustajalle tai puolustajalle tulee lähettää asiassa laadittava esitutkintapöytäkirja. Käytännössä tämäkään säännös ei toimi, vaan asianosaisten edustajat joutuvat erikseen tilaamaan pöytäkirjan, kun epäilevät sellaisen valmistuneen - tai saavat jo syyttäjän haastehakemuksen tiedokseen. Se, miksi toimittamisvelvollisuus on rajattu vain erikseen määrättyihin avustajiin ei ilmene lain esitöistä. ETL 9 luvun 6 §:n 5 momenttia tulee muuttaa siten, että pöytäkirja on toimitettava aina asianosaisten käyttämälle tiedossa olevalle avustajalle/puolustajalle ja jos sellaista ei ole, niin hänelle itselleen. Tämä tehostaisi prosessia, kun aineiston saaminen tutkinnan lopussa herättäisi asianosaisten toimimaan ja valmistautumaan mahdollisesti tulevaan oikeudenkäyntiin. Vähintäänkin tulisi edellyttää, että tutkinnan valmistumisesta tulisi edellä mainituille henkilöille lähettää ilmoitus, jossa tiedustellaan haluavatko he saada asiassa valmistuneen esitutkintapöytäkirjan ja ohjattaisiin tekemään tilaus. Tämä kytkeytyy edellä käsiteltyyn loppulausuntopyyntöjen harvinaisuuteen: jos loppulausuntoa pyydetäisiin pääsääntöisesti, kuten laki edellyttäisi, saisivat asianosaiset samassa yhteydessä myös jäljennökset esitutkintapöytäkirjasta. ETL 1 luvun 2 §:n 2 momentin mukaan esitutkinnassa asia on valmisteltava siten, että syyteharkinta ja asianosaisten etujen valvominen voidaan suorittaa asianmukaisesti. Asianosaisten etujen valvomisen kannalta on välttämätöntä, että he saavat käyttöönsä asiassa valmistuneen esitutkintapöytäkirjan.

Eduskunnan oikeusasiamies toteaa pitkään viipyneiden esitutkintojen ja syyteharkintojen määrän kasvun olevan erittäin huolestuttava ja siihen tulee puuttua tehokkaasti. Rikosasioissa asian käsittelyn kokonaisekseen voi oleellisesti vaikuttaa jo esitutkinta, joka voi varsinkin laajoissa rikoskokonaisuuksissa kestää usein pitkään. On myös ollut havaittavissa, ettei nykyistä rikosprosessia ja muutoksenhakujärjestelmää ole luotu tällaisia juttuja varten. On selvää, että rikosasioiden käsittelyn viivästymiseen vaikuttaa koko rikosprosessiketjun – poliisin, syyttäjien ja tuomioistuinten – niukka resursointi. Eduskunnan oikeusasiamiehen käsityksen mukaan asiaa olisi perusteltua tarkastella myös yksittäistä/yksittäisiä kiireellisyyssperusteita laajemmin. Viranomaisten resurssit ovat rajalliset ja kun joku asiar ryhmä säädetään kiireelliseksi, niin tämä tarkoittaa, että muut jutut joutuvat odottamaan, jos resurssit pysyvät samoina. Esitutkintalaki lähtee esitutkintapakosta. Se, joka päättää, missä järjestyksessä asiat tutkitaan, käyttää merkittävää yhteiskunnallista valtaa. Nyt tämän harkinnan tekevät hyvin hajautetusti yksittäiset tutkinnanjohtajat (ja käytännössä

tutkinnanjohtajien suurista juttumääristä johtuen myös tutkijat), jolloin on vaikea saavuttaa kovin yhtenäistä linjaa. Eduskunnan oikeusasiamiehellä ei ole tiedossa, että Poliisihallitus tai joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta poliisilaitokset olisivat linjanneet juttujen priorisointikriteerejä. Viime aikoina on ollut lapsiin kohdistuneiden rikosten lisäksi esillä monia muitakin asiaryhmiä, joiden on katsottu vaativan ripeämpää käsittelyä, kuten esimerkiksi läheisväkivalta, seksuaalirikokset ja ihmiskaupparikokset. On hyvin oletettavaa, että keskusteluun nousee myös muita rikostyypppejä.

Pelkästään asioita laissa kiireelliseksi säätämällä ei jutturuuhkia saada purettua. Eduskunnan oikeusasiamiehen näkemyksen mukaan olisi perusteellisesti arvioitava, olisiko priorisoinnin yksityiskohtaisemmalla ja kattavammalla sääntelyllä lakitasolla saavutettavissa joitain hyötyjä. Esitutkinta, syyteharkinta ja tuomioistuinkäsittely ovat kaikki varsin työvoimavaltaisia prosesseja, joten käytettävissä olevien työntekijöiden määrä ja laatu ovat keskeistä. Jos kuitenkin lähtökohtaisesti kaikki asiat on tutkittava ja jos ainakaan kovin olennaisia henkilöstölisäyksiä ei ole odotettavissa (eli viipymiset ovat valitettavasti mitä ilmeisimmin pysyvä ilmiö), olisi perusteltua, että priorisointi ei jäisi yksittäisten virkamiesten vastuulle. Julkisen vallan tulisi ottaa kokonaisvaltaista vastuuta päätettäessä rikosasioiden käsittelyjärjestyksestä, erityisesti jos resurssilisäyksiä ei katsota mahdollisiksi. Tämä edistäisi muun muassa yhdenvertaisuuden toteutumista. Se, että kasvavia juttumääriä yritetään hallita (valitettavasti myös hyvinkin heikoin perusteluin) esitutkinnan toimittamatta jättämis-, keskeyttämis- tai rajoittamispäätöksillä, ei ole kestävää. Usein käytännöt ovat myös epäyhtenäisiä ja epä johdonmukaisia.

Eduskunnan oikeusasiamiehen mielestä myös oikeusturvakeinoissa rikosasian käsittelyn viipyessä olisi parannettavaa ja laki oikeudenkäynnin viivästymisen hyvittämisestä olisi tarkistettava. Eduskunnan oikeusasiamies viittaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 13 artiklaan. Ensinnäkin eduskunnan oikeusasiamies toteaa, että ainakin niissä tapauksissa, joissa tutkittavana olevan rikoksen syyteoikeus vanhenee esitutkinnan/syyteharkinnan aikana, on lähtökohtaisesti syytä olettaa, että julkinen valta ei ole onnistunut sille perustuslain mukaan kuuluvassa velvollisuudessa käsitellä jokaisen asiat asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä. Korkein oikeus on ratkaisussaan KKO:2011:38 todennut, että vaatimus perus- ja ihmisoikeuksien tehokkaasta toteutumisesta puoltaa varsin vahvasti tulkintaa, jonka mukaan myös esitutkinnan kohtuuton kesto voi oikeuttaa korvaukseen vastaavalla tavalla kuin varsinaisen oikeudenkäynnin viivästyminen. Asianosaisen oikeusturvan kannalta ei ole perusteltua, että oikeus korvaukseen esitutkinnan kohtuuttoman keston perusteella riippuisi siitä, nostetaanko asiassa lopulta syyte vai ei. Korkein oikeus katsoikin, ettei ole estettä kärsimyskorvauksen tuomitsemiselle, jos esitutkinnan katsotaan kestäneen kohtuuttoman kauan. Näin siis, vaikka kansalliseen lainsäädäntöön ei sisälly nimenomaista säännöstä, jonka nojalla viivästyneestä esitutkinnasta johtunut ihmisoikeusloukkaus voisi tulla hyvitettyväksi.

Olisi hyvin perusteltua, että viranomaiset näissä tapauksissa oma-aloitteisesti antaisivat asianosaiselle tiedon mahdollisuudesta hakea kärsimyskorvausta (ja mahdollisesti myös muuta korvausta) valtion vahingonkorvaustoiminnasta annetun lain nojalla. Jo asian luonteen vuoksi tämä oikeussuojakeino ei saisi jäädä vain oikeuksistaan poikkeuksellisen tietojen henkilöiden käyttöön, vaan siitä tulisi informoida kaikkia asianomistajia, joilla ei syyteoikeuden vanhennuttua ole mahdollisuutta saada asiaansa tuomioistuinkäsittelyyn (ja esittää siellä hyvitysvaatimusta). Olisi myös perusteltua, että hyvityslaisissa nimenomaisesti säädettäisiin, että oikeus korvaukseen rikosasian käsittelyn viipymisestä ei riippuisi siitä, nostetaanko asiassa lopulta syyte vai ei. Tämän ei tulisi olla vain korkeimman oikeuden oikeuskäytännön varassa.

Toiseksi hyvityslain 5 §:n 1 momentin 3 kohdan sanamuotoa olisi syytä muuttaa ottaen huomioon korkeimman oikeuden ratkaisu KKO:2020:2. Siinä korkein oikeus totesi tuon säännöksen oikeudenkäynnin kestonä huomioon otettavan ajan alkamisesta asianomistajan osalta olevan ristiriidassa ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön kanssa. Hyvityslain mukaan oikeudenkäynnin kestonä huomioon otettava aika alkaa asianomistajan vaatimuksen vireilletulosta tuomioistuimessa. Sinänsä korkein oikeus katsoi mainitussa ratkaisussaan, että hyvityslain säännöksiä on perusteltua tulkita siten, että ne eivät estä ottamasta asianomistajan osalta oikeudenkäynnin kestonä huomioon jo vaatimusten vireille tuloa tuomioistuimessa edeltänyttä esitutkintavaihetta ja että tuossa asiassa oikeudenkäynnin keston oli katsottava alkaneen, kun asianomistaja oli esitutkinnassa kuullessaan ilmoittanut esittävänsä asiassa korvausvaatimuksia. Eduskunnan oikeusasiamies pitää kuitenkin tässäkin kohtaa epätydyttävänä, että oikeustila ilmenee vain korkeimman oikeuden ratkaisusta, jossa todetaan sen olevan lain sanamuodon vastainen. Tämä ei ole hyvän lainsäädännön vaatimusten mukaista. Edellä todetun perusteella eduskunnan oikeusasiamies katsoo, että hyvityslakia tulisi muuttaa ja muutoinkin varmistaa, että asianosaiset saavat tiedon käytössään olevista oikeusturvakeinoista myös silloin, kun on kyse käsittelyn perusteettomasta viipymisestä rikosasiassa, joka ei johda syytteesen.

Etelä-Savon käräjäoikeus toteaa tuomioistuimissa kaivattavan ehkä jonkin verran järeämpiä toimivaltuuksia ja keinoja puheenjohtajalle puuttua salissa tapahtuviin asiatomuuksiin sekä tiedoksiantotapojen tehostamista tai tiedoksiannon vaatimusten lieventämistä.

Etelä-Suomen oikeusapu ja edunvalvonta toteaa, ettei sillä ole lausuttavaa asiassa.

Helsingin käräjäoikeus toteaa, että esityksen jatkovalmistelussa tulee kiinnittää huomiota erityisesti siihen, että osittaisratkaisuja tehtäessä muutosten taloudelliset vaikutukset arvioidaan usein niin vähäisiksi, että ne päädytään ehdottamaan hoidettaviksi virastojen nykyisten talousarviomäärärahojen puitteissa. Useat samankaltaiset, vähäisinä näyttäytyvät muutokset vaikuttavat merkittäväällä tavalla tuomioistuinten

toimintamahdollisuuksiin. Tämä johtaa vääjäämättä virastojen toiminnassa näkyvään resurssipulaan, joka vaikuttaa tuomioistuinten kohdalla ihmisten oikeusturvan toteutumiseen merkittävästi. Tästä syystä kärjäoikeus edellyttää, että asian jatkovalmistelussa muutoksen taloudelliset vaikutukset tuomioistuimille arvioidaan tarkemmin ja ne kompensoidaan täysimääräisinä.

Hämeen poliisilaitos katsoo, että kehittämistä tulisi tarkastella enemmän prosessin alkuvaiheen toimenpiteillä.

Kaakkois-Suomen poliisilaitos toteaa käytännön osoittaneen, että toisinaan poliisirikosasioissa harkintaa esitutkintakynnyksen ylittymisen suhteen on saatettu tehdä tarpeettoman kauan tai turhan pitkälle poliisissa. Tämän vuoksi olisi perusteltua tarkentaa harkintaja toimivallan käyttöä täsmentämällä ETL 5:1.1:n 1. kappaleen sanamuotoa esim. seuraavasti: "Esitutkintaviranomaisen on viipymättä ilmoitettava syyttäjälle asiasta, jossa sen tietoon on tullut seikkoja, joiden vuoksi on tarpeen arvioida, onko poliisimiehen syyt epäillä syyllistyneen rikokseen, jollei asiaa käsitellä sakon ja rikesakon määräämisestä annetussa laissa säädetystä menettelyssä."

Keskusrikospoliisi katsoo, että mietinnössä ei myöskään paneuduta riittävästi todellisiin ongelmiin, joita korjaamalla rikosprosessin läpivienti tehostuisi laajoissa rikoskokonaisuuksissa. Esimerkiksi ns. Vastaamo-tutkinta on osoittanut nykyisen prosessin olevan liian jäykkä, jotta rikosprosessi etenisi tehokkaasti. Joustavuuden lisäämisen sijaan mietinnössä nyt ehdotetut muutokset tekisivät prosessista vain aiempaa jäykemmän. Ehdotus vaikuttaa keskittyvän siihen, miten yksittäisiä rikosasioita tulee tulevaisuudessa rikosprosessissa käsitellä, mutta jättää huomioimatta varsinaiset ajankohtaiset ongelmat, eli jatkuvasti lisääntyvät suuret rikoskokonaisuudet, joiden käsittely pahimmallaan ruuhkauttaa rikosprosessin. Pelkästään niin sanottu Wincapita-tapaus työllisti oikeuslaitosta monta vuotta, eikä se ollut kaikessa laajuudessaan ja haastavuudessaan kuin murto-osa nyt tutkinnassa olevan Vastaamo-tapauksen laajuudesta tai haasteista. Keskusrikospoliisi toteaa esitutkinnan nopeuteen vaikuttavan useampi tekijä, joista useimmat eivät ole poliisin vaikutusmahdollisuuksien piirissä. Poliisi voi vaikuttaa siihen, miten tutkintatoimenpiteet suoritetaan tehokkaasti. Sen sijaan poliisi ei voi vaikuttaa loppulausuntojen antamiseen, asiantuntija-lausuntojen tarpeeseen, oikeusapupyyntöihin saapuvien vastauksien aikatauluun, syyttäjien resurssihin tai aikataulujen sovittamiseen avustajien kalenteriin. Avustajien osalta haasteita luo toisinaan se, että korkean profiilin rikosasiat keskittyvät tietyille avustajille, jolloin poliisi joutuu mukautumaan avustajan aikatauluihin.

Keskusrikospoliisi näkee kuitenkin useita keinoja rikosprosessin tehostamiseksi myös esitutkintavaiheessa. Ensinnäkin Keskusrikospoliisi näkee tärkeänä poliisin ja Syyttäjälaitoksen resurssien kasvattamisen. Henkilöstön lisäämisen lisäksi esitutkintaviranomainen hyötyisi uusista ohjelmistoista, kuten esimerkiksi litterointi- ja analyysityökaluista sekä

kuulusteluiden videointiin ja tallennukseen käytettävästä tekniikasta. Erityisesti litterointityökalu voisi nopeuttaa kuulusteluiden litterointia merkittävästi ja vapauttaa tutkijan työaikaa muihin töihin. Lisäksi litterointityökalu parantaisi oikeusturvaa, kun kuulustelut litteroitaisiin sanatarkasti, eikä vain osittain ja poliisin tulkinnalla. Toiseksi keinoksi esitutinnan tehostamiseen Keskusrikospoliisi näkee dynaamisen syyttäjyhteistyön velvoittavan sääntelyn sijaan. Keskusrikospoliisi katsoo, että esitutkintaprosessi tehostuu, kun esitutkintatoimenpiteitä tehdään joustavasti ja tarvittaessa nopeasti yksinomaan tutkinnanjohtajan päätöksellä. Keskusrikospoliisi katsoo, että yhteistyötä olisi syytä kehittää ensisijaisesti työnjohdollisin ja koulutuksellisin toimenpitein. Keskusrikospoliisi ehdottaa koulutusta tutkinnassa työskenteleville henkilöille ja syyttäjille. Rikostutkinnassa kertyvän aineiston määrä on lisääntynyt jatkuvasti, tutkinta teknistynyt ja datan tutkimisen merkitys todiste- lussa on kasvanut. Esimerkiksi talousrikosasioissa näyttöä tulee nykyään tutkinnassa tal- tioidusta datasta. Rikostutkijoiden ja syyttäjien digitaitoja olisi syytä kehittää järjestämällä koulutusta data-analyysista ja datan tutkinnasta. Keskusrikospoliisi näkisi myönteisenä myös henkilöstön osaamista ja viranomaisten välistä yhteistyötä kehittävien yhteiskoulu- tusten järjestämisen poliisin, poliisiammattikorkeakoulun ja Syyttäjälaitoksen toimesta.

Rikosprosessia voidaan pyrkiä tehostamaan myös teettämällä ulkoiset arvioinnit rikospro- sessin eri vaiheiden tehokkuudesta. Keskusrikospoliisi suhtautuisi myönteisesti esimerkiksi ulkoisen arvioinnin teettämiseen esitutkintaprosessin tehokkuudesta poliisin sisällä. Näin voitaisiin esimerkiksi kerätä tietoa yhtäältä työvaiheiden edellyttämästä ajasta toiminto- kohtaisesti ja toisaalta myös vaihtelusta toiminnon sisällä. Keskusrikospoliisi toteaa, että kansalaisten poliisille toimittamien ilmoitusten kirjaamisen jälkeistä esitutkintavelvollisuu- den laajuutta olisi syytä tarkistaa. Voimassa oleva esitutkintalaki edellyttää poliisia teke- mään esiselvityksen, jottei ketään asetettaisi aiheettomasti epäillyn asemaan. Keskusrikos- poliisi pitää säännöstä hyvänä, koska on tärkeää, että esitutkintaviranomainen voi ennen esitutkinnan aloittamista selvittää kuulusteltavan aseman, tai onko asiassa syytä epäillä rikosta. Keskusrikospoliisi pitää kuitenkin säännöksen velvoittavuutta ongelmallisena, sillä säännöksen sanamuoto ”ennen esitutkinnan aloittamista esitutkintaviranomaisen on tar- vittaessa selvitettävä --” on käytännössä johtanut siihen, että esiselvityksen aloittaminen on pääsääntö, ei poikkeus, jollainen sen tulisi olla. Merkittävä osa esiselvitykseen ohjautu- vista asioista päätetään ”ei syytä epäillä rikosta”-perusteella, koska minkään rikoksen tun- nusmerkistö ei täyty. Merkittävä osa esiselvitystehtävistä on yksinkertaisia, jolloin jo esisel- vitystä aloitettaessa tiedetään selvityksen lopputulos. S-ilmoituksen sekä päätöksen kirjaa- minen perusteluineen sitovat aikaa. Näin ollen esiselvityksestä on muotoutunut eräänlainen ylimääräinen esitutkintavaihe, vaikka se ei ole tarkoituksenmukaista.

Keskusrikospoliisi katsoo, että poliisin resursseja voisi vapauttaa varsinaisen esitutkinnan suorittamiseen muuttamalla esiselvitysvollisuutta koskevaa säännöstä vähemmän vel- voittavaksi. Tämän muutoksen toteuttamiseksi Keskusrikospoliisi ehdottaa, että esitutkin- talain 3 luvun 3 §:n 2 momentin ensimmäinen virke kirjattaisiin muotoon ”1 momentissa

tarkoitettuun rikosepäilyyn liittyvät seikat erityisesti siten, että ketään ei ilman aiheetonta perustetta aseteta rikoksesta epäillyn asemaan --". Muutos vapauttaisi poliisin resurssuja niiden asioiden osalta, joissa on jo alkuvaiheessa ilmeistä, että esitutkintakynnys ei ylitä. Samalla poliisia kuitenkin ohjattaisiin edelleen aloittamaan esiselvitys, jos se on tarkoituksenmukaista. Tällaisia tilanteita on esimerkiksi silloin, kun tunnusmerkistön täyttyminen on epäselvää, tai kun asianosaisilta tarvitaan lisätietoja esitutkinnan edellytysten hahmottamiseksi. Näin ollen esiselvitys tehtäisiin jatkossa vain poikkeuksellisesti. Tässä yhteydessä Keskusrikospoliisi nostaa esille myös melko uuden ilmiön, jossa kansalaiset "tehtäilevät" rikosilmoituksia yhteen tai useampaan poliisilaitokseen yhtä aikaa. Myös tällaisten ilmoitusten esikäsittely on omiaan sitomaan merkittäviä määriä tutkintaresurssuja. Keskusrikospoliisi esittää, että esikäsittelyvelvollisuuden alan arvioimisen ohella lainsäätäjän tulisi arvioida viranomaistoiminnan tarkoituksellisen haittaamisen kriminalisointia tällaisen ilmiön rajaamiseksi.

Korkein oikeus katsoo tuomioistuinvaihetta koskevien ehdotusten olevan suppeita ja varovaisia mietinnössä. Tuoreessa suullisen todistelun vastaanottamista tallenteelta koskeneessa lainsäädäntöhankkeessa on tosin juuri uudistettu oikeudenkäyntimenettelyä. Sanotun uudistuksen vaikutukset on kuitenkin otettava huomioon myös nyt kysymyksessä olevaa mietintöä arvioitaessa. Näiden molempien uudistusten tulisi muodostaa johdonmukainen kokonaisuus, yhdessä muun muassa vielä erillisen selvityksen kohteeksi jätetyn syyteneuvottelun kanssa. Lainsäädännön mahdollisesta kehittämisestä riippumatta keskeistä on turvata riittävät resurssit tuomioistuimille ja rikosprosessin muille toimijoille.

Lapsiasiavaltuutettu pitää tärkeänä, että myös lapsen yksityisyyden suojaa kunnioitetaan riippumatta hänen asemastaan rikosprosessissa. Lapsiasiavaltuutettu haluaa tuoda esille huolensa alaikäisen rikoksenteijän yksityisyyden suojaan liittyen, vedoten YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommenttiin nro 24. Lapsiasiavaltuutettu on keväällä 2020 esittänyt oikeusministeriölle huomioita koskien alaikäisten rikoksenteijöiden yksityisyyttä ja todennut muun ohella, että mediaympäristön muuttuneen 2000-luvulla paitsi aiempaa kokonaisvaltaisemmaksi myös hallitsemattommaksi. Etenkin lapsena tehdyt rikokset voivat seurata ihmistä loppuelämän, jolloin ne voivat vakavasti haitata kiinnittymistä yhteiskunnan arvostamiin instituutioihin, hakeutumista erilaisiin luottamustehtäviin sekä yksilön uskoa itseensä. Lapsiasiavaltuutettu painottaa, että kaikessa jatkovalmistelussa tulee asianmukaisesti huomioida YK:n lapsen oikeuksien komitean näkemykset, etenkin lasten asemasta rikosoikeusjärjestelmässä ja heidän yksityisyytensä täysi suoja. Lapsiasiavaltuutettu haluaa vielä jatkovalmistelun kannalta muistuttaa YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentista koskien lapsen oikeuksia rikosoikeusjärjestelmässä. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen (LOS) 40 artiklassa asetetaan tavoitteeksi, että sopimusvaltiot, mikäli mahdollista, ryhtyvät lakia rikkoneiden lasten kohdalla muihin kuin oikeudellisiin toimenpiteisiin kunnioittaen kuitenkin oikeusturvaa ja ihmisoikeuksia. YK:n lapsen oikeuksien komitea on painottanut oikeudellisiin toimenpiteisiin turvautumisen

välttämistä eli diversiota, kun lapset ovat tekemisissä rikosoikeusjärjestelmän kanssa. Komitea on myös tuonut esiin diversio-lähestymistavan myönteisiä vaikutuksia lapsiin, muun muassa erilaisilta rekisterimerkinnöiltä ja leimautumiselta välttymisen. Komitea on yleisesti alleviivannut rikosoikeusjärjestelmään joutumisen haitallisuutta lapselle, ja lasten kohdalla on aina muistettava LOS:n 3.1 artiklassa vahvistettu ja koko yleissopimuksen tulkintaan läpileikkaavasti vaikuttava periaate, lapsen edun ensisijaisuus. Rikosasioissa tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että rikosoikeuden perinteisten tavoitteiden, kuten torjumisen tai rankaisemisen, asemesta on painotettava kuntoutumiseen ja oikeudenmukaisuuden palauttamiseen tähtäviä tavoitteita, kun rikoksenteelijät ovat lapsia.

Lastensuojelun Keskusliitto ry katsoo esityksen ja sen ehdotusten olevan lähtökohteisesti kannatettavia. Lapset ovat yhteiskunnassa aivan erityinen ryhmä, joilla on muun muassa erityisen haavoittuvuutensa, riippuvuutensa ja oikeustoimikelpoisuuden puuttamisen vuoksi perustuslaissa, kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa sekä muussa sääntelyssä tunnustettu oikeus erityiseen suojeluun. Onkin ensiarvoisen tärkeää, että lasten erityinen asema huomioidaan selkeästi myös rikosprosessissa. Rikoksen uhriksi joutuminen on lapselle järkyttävä kokemus ja uhrin asema rikosprosessissa kuormittava. Tutkinnan ja prosessin viiveet vaikeuttavat sekä hidastavat lapsen ja perheen toipumista. Koska lasten tai teini-ikäistenkään käsitys ajankulusta ei ole samanlainen kuin aikuisilla, painottuvat prosessin pitkän keston haitat erityisesti lasten kohdalla. Esitutkinnan ja tutkimusten viipyminen aiheuttaa myös haasteita lastensuojelun työskentelylle ja viivästyttää hoitoon ohjaamista. Tällä hetkellä rikosprosessin kestossa on myös selkeitä aluekohtaisia eroja, mikä asettaa rikoksen uhriksi joutuneet lapset keskenään epätasa-arvoiseen asemaan. Keskusliitto korostaa, että YK:n yleissopimuksessa lapsen oikeuksista 3 artiklassa todetaan, että kaikissa julkisen ja yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Keskusliitto tuo esille lausunnossaan myös EIS 19 artiklan, YK:n lapsen oikeuksien yleiskommentin nro 13, Lanzaroten sopimuksen 30 artiklan ja Istanbulin sopimuksen. Keskusliitto toteaa, että toteutuessaan esitetyt lainsäädäntömuutokset tehostaisivat lapsiin kohdistuvien rikosten käsittelyä ja parantaisivat lapsien asemaa rikosprosessissa. Keskusliitto haluaa kuitenkin esittää huolensa siitä, että esitettyjen muutosten vaatimat lisäresurssit varmasti huomioidaan realistisesti poliisin, Syyttäjälaitoksen ja tuomioistuimen osalta. Olisi hyvin valitettavaa, jos esitetty uudistus ei käytännön tasolla saisi mahdollisuutta toteutua resurssiongelmien vuoksi tai jos se päättyisi heikentämään lasten oikeusturvaa tai prosessin laatua. Lisäksi Keskusliitto korostaa, että koko prosessin ajan on myös huolehdittava, että lapselle varmistetaan tarpeenmukainen tuki sekä mahdollisesti tarvittavat lastensuojelulliset toimet.

Lounais-Suomen poliisilaitos katsoo, että etäyhteyksiä tulisi voida hyödyntää esitutkinnassa nykyistä laajemmin. Henkilöllisyyksistä voitaisiin varmistua vahvalla tunnistautumisella, joka on laajasti käytössä eri viranomaispalveluissa. Tämä edellyttäisi myös rikoslain 15 luvun 2 §:n muuttamista siten, että perättömään lausumaan voi syyllistyä muussakin tilanteessa kuin henkilökohtaisesti läsnä ollen kuulusteltaessa.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry:n (MLL) näkemyksen mukaan rikosprosessin pitkä kesto on Suomessa ongelma, johon tulee puuttua työryhmän ehdottamia toimenpiteitä laajemmin. MLL korostaa voimavarojen turvaamisen välttämättömyyttä rikosprosessin tehostamisessa. Esitutkinta- ja syyttäjäviranomaisten sekä tuomioistuinten aliresursoinnin johdosta oikeus viivytyksettömään rikosprosessiin ei tällä hetkellä riittävällä tavalla toteudu. Riittävää muutosta tähän ei saada yksin lainsäädäntöä muuttamalla, vaan tarvitaan myös lisävoimavaroja poliisille, syyttäjille ja tuomioistuimille sekä oikeusavulle ja edunvalvonnalle.

Oikeuskansleri katsoo, että jatkovalmistelussa tulee ottaa huomioon, ettei se seikka, että ehdotettu sääntely on merkityksellinen oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja perusoikeuden kannalta sinänsä vielä sellaisenaan luo tarvetta perustuslakivaliokunnan käsittelylle vaan perustuslakivaliokunnan käsittelyn tarpeellisuutta arvioitaessa on samalla tarpeen nostaa esille ne perustuslain tulkintakysymykset, joihin perustuslakivaliokunnan kannanotto olisi aikaisempi tulkintakäytäntö huomioon ottaen tarpeellista.

Rikosprosessin kokonaiskesto on edelleen merkittävä ongelma, ja koronaviruspandemia on entisestään heikentänyt tilannetta. Toisaalta pandemia on pakottanut monet viranomaiset opettelemaan nopeasti uusia työmenetelmiä ja hyödyntämään muun ohella videoyhteyksiä aiempaa tehokkaammin. Nykytekniikan mahdollisuuksia onkin syytä pyrkiä hyödyntämään tehokkaasti myös rikosprosessin toimijoiden kesken. Rikosprosessin kesto on toistuvasti myös oikeuskanslerille osoitettujen kanteluiden kohteena ja erityisesti esitutkinnan viipyminen on aiheuttanut säännönmukaisesti seuraamuksia (esim. OKV/1847/10/2020, OKV/141/10/2020, OKV/113/10/2020, OKV/736/10/2020). Laillisuusvalvonnan havaintojen perusteella tutkinnan viipyminen ei kuitenkaan pääsääntöisesti ole johtunut esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän puutteellisesta yhteistyöstä, vaan siitä, että esitutkintaviranomainen on ryhtynyt asianmukaisesti tutkintatoimenpiteisiin liian myöhään rikosilmoituksen kirjaamisen jälkeen. Syyksi viipymiselle on ilmoitettu usein rajalliset resurssit, jonka johdosta tutkinnassa on jouduttu priorisoimaan kiireellisempiä asioita. Eduskunnan lakivaliokunta on useasti muistuttanut siitä, että toimiva rikosoikeudenhoidon ketju edellyttää tasapainoista ja riittävää resursointia kaikille rikosprosessiketjuun kuuluville viranomaisille eli poliisille, syyttäjille, tuomioistuimille, oikeusavulle ja Rikosseuraamuslaitokselle (ks. esim. LaVL 16/2021 vp). Myös perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt huomiota oikeudenhoidon riittävien resurssien turvaamiseen (ks. esim. PeVL 43/2021). Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomuksessa vuodelta 2020 todettiin, että ratkaisukäytännössä on jo usean vuoden ajan havaittu käsittelyaikoihin liittyvien ongelmien taustalla olevan usein resurssikysymykset (K 8/2021 vp s. 177).

Oikeuskanslerinvirasto toteaa, etteivät mietinnön ehdotukset sinällään sisällä kevennyksiä nykyiseen rikosprosessiin, vaan käsittelyaikojen tehostamiseen pyritään osin uusilla viranomaisille asetettavilla velvoitteilla, joiden tarkoituksena on edistää ennen kaikkea

syyttäjän sekä esitutkintaviranomaisen yhteistyötä. Ehdotusten toivotaan pidemmällä aikavälillä tehostavan rikosprosessia, mutta ehdotusten välitön vaikutus lienee pikemmin viranomaisten työmäärää lisäävä.

Oikeusrekisterikeskus pitää ehdotuksia rikosprosessin tehostamisesta ja nopeuttamisesta kannatettavina. Ehdotuksilla ei ole vaikutusta rikosasioiden määriin, vaan niiden käsittelyjärjestykseen sekä esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän väliseen yhteistyöhön. Ehdotuksilla ei ole suoraa vaikutusta Oikeusrekisterikeskuksen täytäntöönpanotoimintaan.

Oulun käräjäoikeus yhtyy mietinnön liitteenä olevassa tuomioistuinviraston lausunnossa esitettyihin näkemyksiin rikosprosessin laajemmasta kokonaisuudistuksen tarpeesta. Eri-tyisesti tulee ennakkoluulottomasti löytää keinoja peruuntuneista pääkäsitelyistä aiheutuvaan tyhjäkäynnin ja resurssihukan poistamiseksi. Asioiden kiireelliseksi määrittäminen ei poista sitä tosiasiaa, että oikeudenhoidon ketju esitutkinnasta aina käräjäoikeuskäsittelyyn on aliresurssoitu. Kiireelliseksi määrittäminen johtaa pahimmassa tapauksessa siihen, että muiden rikosasioiden käsittely viivästyy entisestään. Esitetty asianomistajan salaamis- mahdollisuus myös rikosasiaan liittyvässä hakemusasiassa on perusteltu ja kannatettava. Rikosasian julkisuutta tulee käsitellä samojen sääntöjen mukaan riippumatta siitä, käsitelläänkö kyseistä rikosasiaa pakkokeinoasia-, hakemus- vai varsinaisen rikosasian diaarilla. Näin ollen saman selkeyttävän säännöksen tulee koskea asianomistajan henkilöllisyyden salaamista myös pakkokeinoasioissa.

Poliisihallitus ei näe mahdollisena lain voimaan tuloa suunnitellun mukaisesti, koska Poliisihallitus ei ole voinut varautua muutoksiin vielä taloudellisesti, eikä ajankäytöllisesti. Ehdotetut säädösmuutokset edellyttävät sekä taloudellisia että henkilöresursseja, joita poliisilla ei ole. Lisäksi muutokset edellyttävät myös koulutusta ja koulutusaikataulu olisi tällöin liian tiukka. Lisäksi Poliisihallitus huomauttaa, että sakkomahdollisuuden omaavat muutoksen alla olevat säännökset tulee huomioida sakon ja rikesakon määrittämisestä annetun lain 7 §:n 2 momentissa niiltä osin, kun säännökset velvoittavat esitutkintaviranomaista toimimaan tietyllä tavalla. Sakon ja rikesakon määrittämisestä annetun lain mukaisessa sakkomenettelyssä sovelletaan sakkomenettelyn suppeaa esitutkintaa.

Poliisihallitus haluaa tuoda esiin, että sähköinen tiedoksianto Suomi.fi- palvelussa rikostorjunnan tehostamiseksi, tehostaisi erityisen hyvin poliisin osalta esitutkintaprosessia. Poliisi on tietoinen tarpeesta viedä tätä kyseistä asiaa eteenpäin toisessa foorumissa. Nykyisin ilmoittajalle toimitetaan esimerkiksi esitutkintaan liittyvä rikosilmoituksen kopio pääsääntöisesti kirjepostilla tai henkilön suostumuksella Suomi.fi-palvelun avulla. Kirjepostin sijaan esitutkintaviranomaisen pitäisi pystyä hyödyntämään paremmin Suomi.fi-palvelun tarjoamia sähköisiä ja tietoturvallisia tiedonsiirtopalveluita myös erilaisissa päätöksissä ja tiedoksiannoissa. Toistaiseksi poliisi on hyödyntänyt näitä palveluita suostumuksella. Lakia

sähköisestä asioinnissa viranomaistoiminnassa ja lakia digitaalisten palvelujen järjestämisestä ei olisi tarvetta muuttaa sovellettavaksi esitutkinnaissa ja poliisitutkinnaissa kaikilta osin, koska esitutkintaviranomaisten on hankala asioida turvallisuusverkosta (TUVE) kaksisuuntaisesti. Näin ollen riittäisi, että esitutkintalaissa esitutkintaviranomaisille sallittaisiin käsiteltävien asioiden, tiedoksiantojen, ilmoituksien ja päätösten antaminen postitse tai sähköisesti. Tavoitteena olisi automaatio, että mikäli asianosainen ei ole ottanut Suomi.fi-palvelua käyttöönsä, toimitettaisiin asia hänelle tiedoksi automaattisesti normaalissa kirjepostissa. Sähköisten tiedoksiantojen lisäämistä tukee myös viimeaikaiset ilmoitukset postin jakelun vähentämisestä. Lisäksi esitutkintalain 11 luvun 1 §:n 2 momenttia esitutkintapäätöstä koskeva kohta pitäisi muuttaa vastaamaan sähköistä tiedoksiantoa. Lainsäädännön muutoksella mahdollistettaisiin merkittävät ajansäästöt poliisin työkuorman sekä mahdollistettaisiin päätöksen tai tiedoksiannon nopea tiedonkulku asiakkaalle. Poliisin tulevassa toiminnanohjausjärjestelmässä edellä mainittu tekninen toteutus on mahdollinen. Ilman muutosta käytetään esitutkintaviranomaisissa edelleen merkittävä määrä työaikaa manuaaliseen kirjeiden postittamiseen, jonka vuoksi eri ICT-järjestelmistä suunniteltu tuottavuushyöty ei toteudu. Automaatiikalla vapautuva työaika voitaisiin suoraan käyttää varsinaiseen tutkintatyöhön.

Poliisihallitus tuo esille kielelliset oikeudet esitutkinnaissa. Poliisi pyrkii esitutkinnaissa täyttämään kieliin liittyvän lainsäädännön vaatimuksen parhaalla mahdollisella tavalla. Esitutkinnaissa vallalla oleva virheellinen käsitys siitä, että asianomistajalla tai ylipäätään asianosaisella olisi subjektiivinen oikeus saada kirjallinen käänös mistä tahansa asiakirjasta mille tahansa kielelle, olisi selkeytettävä. Kääntäminen edellyttää tarpeellisuusharkintaa ja sen tekee viranomaisen. Käännöstarvetta tulee arvioida suhteessa asianosaisen edellytyksiin valvoa oikeuksiaan. Rikosasioissa merkittävä vastuu asianosaisen oikeuden toteutumisen valvomisessa on myös asianajajalla/oikeudenkäyntiavustajalla. Ongelmaksi on noussut myös kielipalvelumarkkinoiden kapea kirjo Suomessa. Poliisi ei voi jatkuvasti turvautua tulkkaus- tai käännöstyössä henkilöihin, joilla ei ole todistettavasti koulutusta tulkin tai kääntäjän tehtävään ja tämä myös vaikuttaa asianosaisen oikeusturvaan. Suomessa ei ole saatavilla tulkkeja ja kääntäjiä nykyisen lainsäädännön vaatimukset täyttävästi. Koulutettujen kääntäjien ja tulkkien asemaa tulisi pyrkiä nostamaan oikeus- ja turvallisuusviranomaisten tehtäviä palvelevien tukipalveluiden piirissä suhteessa kouluttamattomien henkilöiden antamaan apuun.

Poliisissa useita lainsäädäntöuudistuksia on seurattava kokonaisuuksina, jotta henkilöstön resurssi-, koulutus- ja välineistötarpeita kyetään arvioimaan. Ensi vuonna on esimerkiksi tulossa voimaan seksuaalirikoslain kokonaisuudistus, joka vaatii poliisilta ja erityisesti rikostutkinnan henkilöstöltä kouluttautumista, jotta henkilöstö sisäistää uusien tunnusmerkistöjen tutkintavaatimukset. Tässä mietinnössä pohditut muutokset asettuisivat saman ajankohtaan vuoden 2023 suunnitelman osalta, jolloin rikostutkinnan henkilöstön koulustarve entisestään nousee. Muutoksen kannatettavuuden lisäksi on huomioitava mittavien muutosten jalkauttamisen aito mahdollisuus poliisissa – huomioiden se, että laaja koulustarve tarkoittaa ja edellyttää myös poistumaa arjen poliisityöstä.

Rajavartiolaitoksen esikunta katsoo, ettei rikosprosessin tehostamista koskevan mietinnön ehdotusten toteuttaminen sinällään tehosta itse esitutkintaprosessia, vaikka niillä olisi kokonaisuutena tarkastellen rikosprosessia tehostava vaikutus. Rajavartiolaitoksen esikunta toteaa, että mietinnössä esitetyt ehdotukset toteutuessaan lisäävät esitutkintaviranomaisten työmäärää ja aiheuttavat myös koulutus- ja materiaalin hankintatarvetta. Ehdotusten toteutuminen edellyttää lähtökohtaisesti myös ehdotusten toteuttamisen edellyttämät lisäresurssit ja riittävästi aikaa koulutuksen toteuttamiseen. Lisäresurssien ja koulutuksen tarve ulottunee myös muihin rikosprosessiketjun toimijoihin eli Syyttäjälaitokseen ja tuomioistuimiin. Rajavartiolaitoksen esikunta pitää mietinnössä esitetystä myös perusteltuna, että esityksestä pyydetäisiin perustuslakivaliokunnan lausunto.

Rikosuhripäivystys (RIKU) viittaa esitutkintalakiin, joka velvoittaa esitutkintapöytäkirjan jäljennyksen lähettämiseen puolustajalle ja asianomistajan oikeusavustajalle (ETL 9:6.4). Tästä huolimatta RIKUn asiakastyössä käy ilmi säännöllisesti tilanteita, ettei asianomistajan määrätty oikeudenkäyntiavustaja ole saanut esitutkintapöytäkirjaa automaattisesti sen valmistuttua. Useilla avustajilla on tapana esittää pyyntö pöytäkirjan saamisesta kuulustelun yhteydessä, mutta silti pöytäkirjaa ei lähetetä. Tämä aiheuttaa turhaa työtä sekä epävarmuutta siitä, onko esitutkinta vielä kesken. Rikosprosessien tehostamisen kannalta olisi tärkeää, että tällaiset käytännön prosessit toimisivat automaattisesti. RIKUn asiakastyössä näkyy myös informaationkulkuun liittyviä haasteita kuulustelupäivän sopimisessa. Poliisi saattaa lähettää kutsun kuulusteluun vain asianomistajalle, vaikka oikeudenkäyntiavustaja olisi heti toimeksiannon vastaanotettuaan yhteydessä poliisiin pyytäen, että kuulustelun ajankohdasta sovitaan avustajan kanssa. Koska uhri itse ei välttämättä ymmärrä varmistaa, onko myös avustaja saanut tiedon kuulustelusta, olisi turhan työn ja hämmennyksen välttämiseksi hyvä saada tähänkin prosessin vaiheeseen selkeät toimintatavat.

Sisäministeriön poliisiosasto huomauttaa esitutkintaviranomaisia, kuten muitakin viranomaisia, työllistävän merkittävästi myös mielenterveysongelmaiset henkilöt ja jollain tapaa esitutkintaan tai rikosprosessiin katkeroituneet, jotka käyttävät kaikki valitus- ja kantelumahdollisuudet hyväkseen. Tällaisten asioiden hoitamiseen kulutetaan tutkintaresursseja kaikissa viranomaisissa huomattavasti ja tarve jonkinlaiseen yhteisen prosessin luomiseen on olemassa. Mietinnön kustannusvaikutusten arviointi tulisi tehdä tässä tapauksessa erittäin huolellisesti, jotta ehdotettuja kehittämisajatuksia kyetään oikeasti toteuttamaan esitutkintaviranomaisissa. Valtiontalouden kehyspäätökset ovat tässä mielessä varsin merkityksellisiä, kun mietinnön lakimuutoksia lähdetään viemään eteenpäin. Työryhmän mietinnön lausuntopalautteen jälkeen olisi syytä arvioida myös mahdollista jatkohanketta rikosprosessin tehostamiseen. Sisäministeriön poliisiosasto katsoo, että kehittämistyön jatkamiselle on ilmeinen tarve. Rikosprosessin tehostamiseen on löydettävä lisää eri näkökulmia monialaisten haasteiden ratkaisemiseksi.

Suojellaan lapsia ry painottaa, että nykYTEknologiaa tulisi mahdollisuuksien mukaan hyödyntää ja kehittää tavoilla, jotka lisäävät alaikäisen asianomistajan sekä heidän huoltajiensa tiedon saamista rikosprosessinsa vaiheista ja etenemisestä ajantasaisesti, helposti ja tehokkaasti. Kehitettävä tietopalvelu mahdollistaisi rikoksen uhrille ja hänen huoltajilleen varmuutta oman asiansa hoitamisessa. Kehitettävän tietopalvelun avulla on mahdollista helpottaa asianomistajien ja huoltajien tiedon saamista myös lapsen normaaleista traumaireista sekä mahdollisista lisäresurssien ja tuen saamisesta tilanteeseen.

Suomen Asianajajaliitto kiinnittää huomiota siihen, että rikosprosessi on hyvin säänneltyä ja määrämuotoista toimintaa, jossa perus- ja ihmisoikeudet ovat olennaisessa asemassa. Rikosoikeudellisen vastuun toteuttaminen on valtion perustehtävä. Erilaisilla tehostamishankkeilla voidaan vaikuttaa jonkin verran käsittelyaikoihin, mutta ottaen huomioon, että juttujen määrä on lisääntynyt ja samalla jutut ovat entistä laajempia, ei ongelma ole ratkaistavissa ilman, että kaikkien rikosprosessin toimijoiden perusrahoitus on riittävällä tasolla. Kaikkia toimijoita tulee rahoittaa samaan aikaan, jottei tiettyyn vaiheeseen synny nk. pullonkaulaa. On yksiselitteistä, että lisääntyneet juttumäärät vaativat riittävät resurssit, jos halutaan pitää kiinni siitä, että juttujen käsittelyajat eivät lähde huomattavasti pidentymään. Jatkuvien uusien kiireellisyysperusteiden säätäminen ei ratkaise resurssipulaa, vaan päinvastoin pidentää muiden asioiden käsittelyaikoja. Pitkällä aikavälillä tämä johtaa oikeusturvan heikentymiseen. Nyt jo on huomattavissa kehitystä, jossa esitutkintoja rajoitetaan enenevässä määrin resurssipulan vuoksi. Asianajajaliitto ehdottaa, että jatkovalmistelussa selvitetään, millaisia teknisiä ratkaisuja on käytettävissä, että ääni- ja kuvatallenteiden sekä videoitujen kuulustelujen toimittaminen avustajan käyttöön mahdollistetaan. Tällä hetkellä avustaja joutuu säännönmukaisesti katsomaan jokaisen valvontakameratallenteen tai vaikkapa rikospaikan 3D -mallinnuksen poliisilaitoksella. Avustajan katsoessa videoita, tutkija valvoo tilaisuutta. Erilaisten ääni- ja kuvatallenteiden yleistyessä jatkuvasti, ei ole mielekästä, että rajallisia resursseja käytetään tällaiseen toimintaan. Seksuaalirikostutkijan työaika saattaa kulua päiväkaupalla siihen, että hän valvoo, kun avustaja katsoo tallenteita. Tämä aiheuttaa huomattavaa viivästystä tutkintaan. Teknisesti olisi mahdollista toteuttaa ratkaisu, jossa avustajalle toimitetaan linkki, josta hän voi katsoa tallenteen, mutta ei tallentaa sitä omalle koneelleen tai jakaa sitä. Lisäksi Asianajajaliitto pitää hyvin huolestuttavana sitä, että rikosprosessin muut osapuolet saavat materiaalin käyttöönsä, mutta Asianajajaliiton valvonnan alla olevat avustajat eivät. Tämä ei ole equality of arms -periaatteen mukaista.

Suomen Lakimiesliitto ry ehdottaa, että rikosprosessin tehostamiseksi harkittaisiin seuraavia keinoja. Korkein oikeus on ennakkoratkaisuissaan KKO 2021:91 ja KKO 2021:92 todennut, ettei tuomari voi osallistua istuntoon videoneuvottelun välityksellä. Lakimiesliitto ehdottaa sen arvioimista, voisiko lakia muuttaa siten, että tuomioistuimen puheenjohtaja ja/tai joku jäsenistä voisi poikkeustilanteessa osallistua pääkäsittelyyn videoneuvotteluyhteydellä kokonaan tai ainakin osittain. Toiseksi ROL 8:11 §:n

soveltamiskäytännössä on eri hovioikeuspiireissä vaihtelua sen suhteen, milloin asia katsotaan laadultaan sellaiseksi, ettei vastaajan läsnäolo ole sen selvittämiseksi tarpeen. Joissain hovioikeuspiireissä on esimerkiksi katsottu, ettei asia, jossa esitetään henkilötodistelua, sovellu säännöksen piiriin. Asia ei kuitenkaan ole näin yksioikoinen, koska joskus myös yksinkertaisissa asioissa on tarpeen vastaanottaa henkilötodistelua eikä asia vain henkilötodistelun johdosta välttämättä edellytä vastaajan läsnäoloa. Tältä osin tulisi selvittää, onko säännöstä tarpeen tarkistaa yhdenmukaisemman soveltamiskäytännön varmistamiseksi. Esimerkiksi säännökseen voisi tehdä selventävän kirjauksen siitä, että asioissa, joihin vastaaja kutsutaan ROL 8:11 § ja ROL 8:12 § -uhilla, on sallittua esittää henkilötodistelua.

Kolmanneksi Lakimiesliitto huomioi, että mikäli vastaaja on kutsuttu pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti ROL 8:1 §:n nojalla, mutta hän jää siihen saapumatta, pääkäsittely joudutaan peruuttamaan. Vastaaja on tällöin kutsuttava istuntoon uudelleen ROL 8:11 § uhallä, mikäli hänen läsnäoloaan ei pidetä uudelleen arvioinnin jälkeen tarpeelliseksi. Näin tapahtuu nykyään valitettavan usein. Tältä osin jatkovalmistelussa tulisi selvittää, voitaisiinko henkilökohtaisesti pääkäsittelyyn kutsutun vastaajan rikosasia käsitellä hänen poissaolostaan huolimatta, mikäli ROL 8:11 § nykyiset tai muutetut edellytykset rangaistuksen ja menettämisseuraamuksen osalta muutoin täyttyvät. Tällöin vastaajalle voitaisiin kirjata ROL 8:11 §:n 2 momentin mukainen oikeus laillisen esteen tai muuhun laissa tarkemmin määriteltyyn esteeseen, jota hän ei ole voinut ajoissa ilmoittaa, osalta oikeus saattaa asia käsiteltäväksi uudelleen ilmoittamalla siitä tuomioistuimelle 30 päivän kuluessa siitä, kun hän on todisteellisesti saanut tiedon tuomitusta rangaistuksesta tai menettämisseuraamuksesta. Jos vastaaja ei näytä toteen edellä mainittua estettä, asiaa ei otettaisi tutkittavaksi.

Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry (SPJL) pitää rikosprosessin joutuisuutta tärkeänä osana rikosoikeudellista järjestelmää. Työryhmän mietinnössä on tuotu esille hyviä perusteluja muun muassa haavoittuvassa asemassa olevien rikosten uhrien aseman parantamiseksi rikosprosessissa, rikosasioiden käsittelyn nopeuttamiseksi ja tehostamiseksi sekä nykyistä paremman yhteistyön varmistamiseksi esitutkintaviranomaisten ja syyttäjän välillä. SPJL kannattaa kokonaisuudessaan hankkeen työstämistä.

Tuomioistuinviraston edustajat ovat liittäneet työryhmän mietintöön täydentävän lausuman ja toistaa lausunnossaan lausumassa esitetyt kannanotot. Työryhmän työn lopputulos vastaa Tuomioistuinviraston kantaa työryhmässä käsiteltyihin asioihin. Tuomioistuinten kannalta erityisen kannatettavia muutosehdotuksia ovat muun muassa mietinnössä ehdotettu tiiviimpi yhteistyövelvollisuus esitutkinnassa, tutkintasuunnitelman käytön edistäminen ja loppulausuntomenettelyn kehittäminen. Näillä muutoksilla on mahdollista parantaa rikosasian jäsentymistä jo ennen syytteen nostamista. Oikeusvarmuuden kannalta erittäin kannatettava ehdotus on esitutkintakuulustelujen nykyistä laajempi sähköinen tallentaminen.

Tuomioistuinvirasto tuo lisäksi lausunnossaan esiin tarpeen tarkastella rikosprosessia kokonaisvaltaisesti ottaen huomioon eri toimijoiden vastuualueet kokonaisuutena. Jos tällaista läpileikkaavaa tarkastelua ei pidetä mahdollisena, tulisi tuomioistuin käsittely vireilletulosta lainvoimaiseen tuomioon kuitenkin ottaa perusteelliseen tarkasteluun.

Turun hovioikeus pitää tärkeänä, että samaa vastaajaa koskevien rikosasioiden yhdistäminen tapahtuu mahdollisimman tarkoituksenmukaisella tavalla viimeistään kärjäoikeudessa asioita käsiteltäessä. Avainasemassa tässä on syyttäjien toiminta, mutta myös kärjäoikeuksien tulisi huolehtia samaa vastaajaa koskevien rikosasioiden yhdessä käsittelemisestä siten, ettei hovioikeus joutuisi - vastaajan rikosasioiden tultua erikseen käsitellyiksi kärjäoikeudessa - ensimmäisenä asteena tekemään rikoslain 7 luvun 6 §:ään perustuvaa rangaistuksen kohtuullistamista. Nykytilanteessa hovioikeudet joutuvat varsin usein myöntämään jatkokäsittelylupia juuri rangaistuksen kohtuullistamisen suorittamiseksi asioissa, jotka muutoin on kärjäoikeudessa ratkaistu oikein myös rangaistusta koskevilta osin. Tältä vältyttäisiin, jos saman vastaajan rikosasioiden tarkoituksenmukainen yhdistäminen joko jo syyteharkintavaiheessa tai viimeistään kärjäoikeudessa toteutuisi ja jos kärjäoikeus mittaisi tuomitsemansa rangaistuksen rikoslain 7 luvun 6 §:n huomioon ottaen niissä asioissa, joissa samaan konkurrensisiryhmään kuuluvien rikosten yhdessä käsittely ei ole ollut mahdollista. Hovioikeus kannattaa lämpimästi esitutkintayhteistyön toimivuutta selvittäneen tutkimushankkeen esityksiä ongelman ratkaisemiseksi.

Ulkoministeriö esittää esityksen jatkovalmistelua varten seuraavat huomiot. Ulkoministeriö ehdottaa, että mietinnön lukua 2 ”Nykytila ja sen arviointi” täydennetään siten, että siihen lisätään kappale koskien Suomen kansainvälisiä ihmisoikeusvelvoitteita, vaikka niitä osin käsitellään mietinnössä. Suomen perustuslain 22 § velvoittaa julkisen vallan turvaamaan perusoikeuksien lisäksi myös ihmisoikeuksien toteutuminen. Ulkoministeriö viittaa hallituksen esityksen laatimisoikeuteen (HELO), jonka mukaan hallituksen esityksen jaksossa ”Nykytila ja sen arviointi” on tehtävä selkoa myös EU-oikeuden ja Suomea sitovien kansainvälisten velvoitteiden vaikutuksista nykytilaan. Tarvittaessa on selostettava EU:n tuomioistuimen sekä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) ja muiden kansainvälisten tuomioistuinten käytäntö nykytilan kannalta. Mietinnössä on mainittu lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus, Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta sekä lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan tehty Euroopan neuvoston yleissopimus. Ulkoministeriö katsoo, että mietinnössä ei ole avattu riittävällä tasolla näiden sopimusten sisältöä tai arvioitu käsillä olevien muutosten vaikutuksia suhteessa yleissopimukseen. Myös ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta tehty Euroopan neuvoston yleissopimus tulisi huomioida mietinnössä. Ulkoministeriö katsoo lisäksi, että sopimukseen ensimmäisen kerran viitattaessa tulisi mainita myös sopimuksen sopimussarjanumero.

Vaasan hovioikeus yhtyy Tuomioistuinviraston ja Helsingin kärjäoikeuden mietinnön liitteenä olevaan lisälausumaan. Matti Tolvasen raportissa on nostettu esiin monia tapoja tehostaa rikosprosessiketjun toimintaa. Työryhmän työn tuloksena on nostettu esiin vain muutamia asioita, joilla on vaikutusta vain suhteellisen pienen asiamäärän käsittelyyn. Emeritus valtakunnansyyttäjä Matti Kuusimäki on useissa puheenvuoroissaan nostanut esiin tarpeen tarkastella menettelytapoja koko rikosprosessiketjun tarpeiden näkökulmasta aina rikosilmoituksen kirjaamisesta korkeimman oikeuden käsittelyyn asti. Työryhmä ei ole täysin onnistunut tavoittamaan Tolvasen ja Kuusimäen laaja-alaisempaa tarkastelua.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu nostaa esiin syrjintään liittyvän hyvityksen käsittelyn syrjintärikoksen yhteydessä. Syrjintärikoksen uhrin tulee rikosprosessissa vaatia erikseen ja omalla kuluvastuulla hyvitystä siltä oikeushenkilöltä, jonka toiminnassa syrjintä tapahtunut tai vaihtoehtoisesti saattaa hyvitystä koskeva asia vireille erikseen siviiliprosessissa saadaakseen hänelle kuuluvan hyvityksen syrjinnästä. Yhdenvertaisuusvaltuutettu katsoo, että syyttäjän tulisi voida ajaa syrjintärikosasiaan liittyviä asianomistajan yksityisoikeudellisia vaatimuksia myös muita kuin rikoksessa vastaajan olevaa tahoa vastaan (eli lähinnä sitä oikeushenkilöä vastaan, jonka toiminnassa syrjintä on tapahtunut, kuten yritystä tai viranomaista). Täsmentäminen olisi omiaan vähentämään rikosprosessiin liittyvien liitännäis-oikeudenkäyntien tarvetta ja täten tehostaisi oikeuslaitoksen toimintaa myös rikosoikeuden hoidon osalta. Tämä merkitsisi myös huomattavaa parannusta syrjinnän uhrin oikeusturvaan. Erityisesti heikossa asemassa olevien asianomistajien oikeusturva paranisi, kun asianomistajan kuluriski hyvitysvaatimuksesta siirtyisi valtiolle.

14 Liite

Tahot, joilta lausuntoa pyydettiin (lausunnon antaneet merkitty *):llä)

Kakki lausunnot ovat luettavissa verkko-osoitteessa: <https://www.lausuntopalvelu.fi/Fl/Proposal/Participation?proposalId=b2558b7f-6cf1-4c3c-8c1a-47568bea2635>

Ahvenanmaan syyttäjäalue

Digi- ja väestötietovirasto

Eduskunnan oikeusasiamies*

Etelä-Pohjanmaan käräjäoikeus

Etelä-Savon käräjäoikeus*

Etelä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri*

Etelä-Suomen syyttäjäalue

Helsingin hovioikeus*

Helsingin käräjäoikeus*

Helsingin poliisilaitos

Helsingin yliopisto / professori Dan Helenius

Helsingin yliopisto / professori Sakari Melander

Hämeen poliisilaitos*

Itä-Suomen hovioikeus*

Itä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri

Itä-Suomen poliisilaitos*

Itä-Suomen syyttäjäalue

Itä-Suomen yliopisto / professori Matti Tolvanen*

Itä-Uudenmaan käräjäoikeus

Itä-Uudenmaan poliisilaitos

Julkiset Oikeusavustajat ry

Kaakkois-Suomen poliisilaitos*

Kainuun käräjäoikeus*

Keskusrikospoliisi*

Korkein oikeus*

Lapin poliisilaitos*

Lapin yliopisto / professori Mikko Vuorenpää

Lapsiasiavaltuutetun toimisto*

Lastensuojelun Keskusliitto ry*

Lounais-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri

Lounais-Suomen poliisilaitos*

Luvan saaneet oikeudenkäyntiavustajat ry

Länsi-Suomen syyttäjäalue

Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus

Länsi-Uudenmaan poliisilaitos*

Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry*

Oikeusrekisterikeskus*

Oulun käräjäoikeus*

Oulun poliisilaitos

Pirkanmaan käräjäoikeus*

Pohjanmaan poliisilaitos*

Pohjois-Suomen syyttäjäläly*

Poliisiammattikorkeakoulu*

Poliisihallitus*

Puolustusministeriö*

Puolustusvoimien pääesikunta

Rajavartiolaitos*

Rikosseuraamuslaitos

Rikosuhripäivystys*

Rovaniemen hovioikeus*

Sisäministeriö*

Sisä-Suomen poliisilaitos*

Sosiaali- ja terveysministeriö*

Suomen Asianajajaliitto*

Suomen Lakimiesliitto ry*

Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry*

Suomen Syyttäjähdistys ry*

Suomen tuomariliitto ry*

Syyttäjälaitos*

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos*

Tietosuojavaltuutetun toimisto

Tulli

Tuomioistuinvirasto*

Turun hovioikeus*

Ulkoministeriö*

Vaasan hovioikeus*

Valtioneuvoston oikeuskansleri*

Valtiovarainministeriö*

Varsinais-Suomen kärjäoikeus

Yhdenvertaisuusvaltuutettu*

Ålands polismyndighet

Lausuntopyynnön jakelussa mainittujen lisäksi lausunnon oikeusministeriölle toimittivat kaksi yksityishenkilöä ja seuraavat neljä tahoa:

Asianajaja, prosessioikeuden dosentti Markku Fredman

HEUNI – YK:n yhteydessä toimiva Euroopan kriminaalipolitiikan instituutti

Invalidiliitto ry

Suojellaan Lapsia ry

Oikeusministeriö
PL 25
00023 Valtioneuvosto
www.oikeusministerio.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 Statsrådet
www.justitieministeriet.fi

ISSN 2490-1172 (PDF)
ISBN 978-952-400-483-1 (PDF)